

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЯРЕМА ІВАН ІВАНОВИЧ

УДК 02:004:316.77

ДИСЕРТАЦІЯ

**ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНИХ
БІБЛІОТЕК: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ ПРАКТИКИ**

029 – Інформаційна, бібліотечна та архівна справа

02 – Культура і мистецтво

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ І. І. Ярема.

Науковий керівник: Прокопенко Людмила Іванівна, кандидат культурології,
доцент

Київ – 2025

АНОТАЦІЯ

Ярема І. І. Цифрова трансформація діяльності публічних бібліотек: міжнародний досвід та українські практики. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». – Київський національний університет культури і мистецтв, Міністерство освіти і науки України, Київ, 2025.

Дисертаційне дослідження присвячене комплексному аналізу цифрової трансформації діяльності публічних бібліотек в умовах становлення інформаційного суспільства. Актуальність теми зумовлена стрімким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, які фундаментально змінюють функції, сервіси та роль публічних бібліотек у суспільстві. Цифровізація постає не лише як технологічне оновлення, а як комплексна культурна та організаційна трансформація, що визначає стратегічні орієнтири розвитку сучасних бібліотечних інституцій.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні теоретичних засад, світових тенденцій та вітчизняних практик цифрової трансформації публічних бібліотек, визначенні стратегічних напрямів їхнього розвитку в умовах цифрового середовища. Для досягнення мети використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів, зокрема системний підхід, порівняльний аналіз, структурно-функціональний метод, що дозволило розглянути цифрову трансформацію бібліотек як багатовимірний процес – технологічний, організаційний, культурний і соціальний одночасно.

У першому розділі «Теоретичні засади вивчення цифрової трансформації бібліотек» проаналізовано стан опрацювання проблем цифровізації бібліотек у вітчизняному й зарубіжному науковому дискурсі. Виявлено нерівномірність дослідження теми: техніко-технологічні аспекти

представлені значно ширше, ніж інституційні та концептуально-теоретичні виміри. Встановлено, що цифрова трансформація бібліотек досліджується переважно у прикладній площині, тоді як методологічні засади, стратегічні орієнтири та соціокультурні наслідки потребують глибшого осмислення. Обґрунтовано необхідність комплексного методологічного інструментарію, який дозволяє інтегрувати різні ракурси аналізу та оцінити цифрову трансформацію як системне явище.

Окрему увагу приділено аналізу цифрової культури та цифрової грамотності як концептуальної основи трансформації бібліотечної сфери. Визначено, що цифрова культура в інформаційно-бібліотечній сфері – це система принципів і цінностей у корпоративній культурі, що характеризує використання технологій для взаємодії з користувачами і вирішення завдань з їхнього ефективного обслуговування. Цифрова грамотність охоплює не лише технічні вміння користування цифровими інструментами, а й ширший комплекс цінностей, норм поведінки, критичного мислення та відповідального ставлення до інформації. Проаналізовано державну політику України щодо формування нормативних рамок цифровізації, розвитку цифрових компетентностей та створення умов для інтеграції публічних бібліотек у нові комунікаційні моделі.

Другий розділ «Міжнародний та український досвід цифрової трансформації бібліотек» присвячений аналізу світових цифрових бібліотечних проєктів та їхнього впливу на трансформацію бібліотечної сфери. Досліджено ключові тенденції та моделі розвитку, зокрема створення глобальних та континентальних інтеграторів (World Digital Library, Europeana), розбудову національних цифрових платформ (Галліка, Віртуальна бібліотека Німеччини, Цифрова бібліотека Іспанії, Trove). Встановлено, що світові цифрові бібліотечні проєкти не лише популяризують культурну та наукову спадщину, надаючи до неї вільний доступ, але й стимулюють модернізацію бібліотечної інфраструктури та трансформацію комунікацій.

Проаналізовано стан та виклики цифровізації публічних бібліотек України. Виявлено фундаментальні виклики, що постають перед бібліотеками в умовах цифрового середовища: наростання інформаційних обсягів, що вимагає кардинальної модернізації систем збереження та обробки даних; забезпечення інформаційної безпеки та захисту особистих даних користувачів; трансформація ролі бібліотеки з традиційного сховища друкованих видань на «третє місце» – інтерактивний публічний простір, центр культурного розвитку та громадських ініціатив. Досліджено українські практики цифровізації, зокрема програму «Бібліоміст», інноваційні моделі медіатек, проєкт LvivOpenLab, що демонструють впровадження європейських стандартів та створення гібридних просторів.

Окремий підрозділ присвячено партнерству та взаємодії бібліотек з інституціями у цифровому середовищі. Обґрунтовано, що діяльність публічних бібліотек характеризується стратегічним переходом до сервісо-орієнтованої, багаторівневої та інтеграційної моделі. Проаналізовано різні форми партнерства: галузеве, міжсекторальне, міжнародне та соціальне. Особливу увагу приділено міжінституційній співпраці бібліотек, архівів і музеїв, спрямованій на формування єдиного комунікаційного простору та створення консолідованих електронних ресурсів культурно-історичної спадщини.

У третьому розділі «Практики та стратегії розвитку публічних бібліотек в умовах цифровізації» досліджено еволюцію концептуальних моделей розвитку бібліотек у цифрову добу. Обґрунтовано концептуальні етапи розвитку: «Бібліотека 2.0» (орієнтація на користувача, соціальне збагачення, мультимедійний досвід, активна участь користувачів у формуванні контенту); «Бібліотека 3.0» (семантичний веб, електронні колекції з розширеними можливостями пошуку, гібридна модель); «Бібліотека 4.0» (штучний інтелект, Інтернет речей, симбіотична взаємодія користувачів, бібліотекарів і комп'ютерів, персоналізовані послуги, впровадження технологічних хабів).

Проаналізовано особливості впровадження цих концепцій в українських публічних бібліотеках.

Досліджено інноваційні сервіси та нові форми діяльності публічних бібліотек в умовах цифровізації. Обґрунтовано критичну важливість упровадження інноваційних каналів цифрової комунікації (соціальні мережі, месенджери, онлайн-платформи, блоги), що виявилось особливо актуальним у період соціальних потрясінь. Встановлено, що еволюційний поступ у сфері цифровізації трансформує місію та функції публічних бібліотек: посилюючи традиційні функції, сучасна бібліотека виводить на передній план аналітичну діяльність, перетворюючись на лабораторію комплексного опрацювання даних.

Проаналізовано комплекс інноваційних технологій, що впроваджуються у діяльність публічних бібліотек: штучний інтелект (автоматизація процесів каталогізації, пошуку, відповідей на запити), великі дані (аналіз поведінки користувачів, прогнозування потреб), хмарні обчислення (забезпечення доступу до ресурсів), блокчейн (захист конфіденційної інформації, забезпечення достовірності даних), біометрія (персоналізація обслуговування). Обґрунтовано необхідність державного регулювання та фінансування для подолання критичних викликів: забезпечення інформаційної безпеки, боротьби із загрозами шахрайства, запобігання технологічному старінню обладнання.

Визначено стратегічні завдання публічних бібліотек в умовах цифровізації: розвиток техніко-технологічної бази, навчання працівників і населення цифровим навичкам, розширення консультаційної роботи, забезпечення вільного доступу для всіх категорій громадян, створення інноваційних проєктів, активна участь у ліквідації цифрової неграмотності. Обґрунтовано необхідність переосмислення місії публічних бібліотек, їхньої трансформації в інтелектуальні центри та технологічні хаби, що демонструють стратегічне лідерство у процесі цифрової трансформації на рівні громад.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що уперше комплексно досліджено цифрову трансформацію публічних бібліотек України в контексті міжнародного досвіду та обґрунтовано еволюційні етапи цифрової модернізації від «Бібліотеки 2.0» до «Бібліотеки 4.0»; набули подальшого розвитку уявлення про роль цифрової культури та цифрової грамотності, партнерську взаємодію бібліотек з інституціями, інноваційні сервіси та нові форми діяльності; удосконалено положення про методологічні засади вивчення цифрової трансформації та стратегічні напрями розвитку публічних бібліотек в умовах цифровізації.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання для розробки стратегій цифрового розвитку публічних бібліотек України, удосконалення державної політики у сфері бібліотечної справи, підготовки освітніх програм для підвищення кваліфікації бібліотечних працівників, створення інноваційних проєктів цифровізації бібліотечної діяльності.

Результати дослідження можуть бути використані у практичній діяльності публічних бібліотек різних рівнів, у навчальному процесі закладів вищої освіти за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», у подальших наукових дослідженнях проблем цифрової трансформації соціокомунікаційної сфери.

Ключові слова: цифрова трансформація, публічні бібліотеки, цифровізація, цифрова культура, цифрова грамотність, цифрові бібліотечні проєкти, партнерство бібліотек, інноваційні сервіси, Бібліотека 4.0, інформаційне суспільство.

ANNOTATION

Yarema I. I. Digital transformation of public libraries: international experience and Ukrainian practices. – Qualification work in the form of a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 029 “Information, Library and Archival Studies.” – Kyiv National University of Culture and Arts, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2025.

The dissertation research is devoted to a comprehensive analysis of the digital transformation of public libraries in the context of the formation of an information society. The relevance of the topic is due to the rapid development of information and communication technologies, which fundamentally change the functions, services and role of public libraries in society. Digitalization appears not only as a technological update, but as a complex cultural and organizational transformation that determines the strategic guidelines for the development of modern library institutions.

The purpose of the study is to clarify the theoretical foundations, global trends and domestic practices of the digital transformation of public libraries, to determine the strategic directions of their development in the digital environment. To achieve the goal, a complex of general scientific and special methods was used, in particular, a systems approach, comparative analysis, and a structural-functional method, which allowed us to consider the digital transformation of libraries as a multidimensional process - technological, organizational, cultural and social at the same time.

The first section, “Theoretical Principles of Studying the Digital Transformation of Libraries”, analyzes the state of development of library digitization issues in domestic and foreign scientific discourse. The unevenness of research on the topic is revealed: technical and technological aspects are presented much more broadly than institutional and conceptual and theoretical dimensions. It is established that the digital transformation of libraries is studied mainly in the

applied plane, while methodological principles, strategic guidelines, and socio-cultural consequences require deeper understanding. The need for a comprehensive methodological toolkit is substantiated, which allows integrating different perspectives of analysis and assessing digital transformation as a systemic phenomenon.

Special attention is paid to the analysis of digital culture and digital literacy as a conceptual basis for the transformation of the library sector. It is determined that digital culture in the information and library sector is a system of principles and values in corporate culture that characterizes the use of technologies to interact with users and solve problems of their effective service. Digital literacy encompasses not only technical skills in using digital tools, but also a broader set of values, norms of behavior, critical thinking and a responsible attitude to information. The state policy of Ukraine on the formation of a regulatory framework for digitalization, the development of digital competencies and the creation of conditions for the integration of public libraries into new communication models is analyzed.

The second section, "International and Ukrainian Experience of Digital Transformation of Libraries," is devoted to the analysis of global digital library projects and their impact on the transformation of the library sector. Key trends and development models are investigated, in particular, the creation of global and continental integrators (World Digital Library, Europeana), the development of national digital platforms (Gallica, German Virtual Library, Spanish Digital Library, Trove). It has been established that global digital library projects not only popularize cultural and scientific heritage, providing free access to it, but also stimulate the modernization of library infrastructure and the transformation of communications.

The state and challenges of digitization of public libraries in Ukraine were analyzed. The fundamental challenges facing libraries in the digital environment were identified: the growth of information volumes, which requires a radical modernization of data storage and processing systems; ensuring information security and protecting users' personal data; transforming the role of the library from a traditional repository of printed publications to a "third place" - an interactive public

space, a center for cultural development and public initiatives. Ukrainian digitization practices were studied, in particular the " Bibliomist " program, innovative models of media libraries, the LvivOpenLab project, which demonstrate the implementation of European standards and the creation of hybrid spaces.

A separate section is devoted to partnership and interaction of libraries with institutions in the digital environment. It is substantiated that the activities of public libraries are characterized by a strategic transition to a service- oriented, multi-level and integration model. Various forms of partnership are analyzed: sectoral, inter-sectoral, international and social. Special attention is paid to inter-institutional cooperation of libraries, archives and museums, aimed at forming a single communication space and creating consolidated electronic resources of cultural and historical heritage.

The third section, "Practices and strategies for the development of public libraries in the context of digitalization, examines the evolution of conceptual models for the development of libraries in the digital age. The conceptual stages of development are substantiated: "Library 2.0" (user-centeredness, social enrichment, multimedia experience, active participation of users in the formation of content); "Library 3.0" (semantic web, electronic collections with advanced search capabilities, hybrid model); "Library 4.0" (artificial intelligence, Internet of Things, symbiotic interaction of users, librarians and computers, personalized services, implementation of technological hubs). The features of the implementation of these concepts in Ukrainian public libraries are analyzed.

Innovative services and new forms of public library activity in the context of digitalization are investigated. The critical importance of implementing innovative digital communication channels (social networks, messengers, online platforms, blogs) is substantiated, which has proven to be especially relevant in times of social upheaval. It is established that evolutionary progress in the field of digitalization transforms the mission and functions of public libraries: by strengthening traditional functions, a modern library brings analytical activities to the forefront, turning into a laboratory for complex data processing.

The complex of innovative technologies implemented in the activities of public libraries is analyzed: artificial intelligence (automation of cataloging, search, and query response processes), big data (analysis of user behavior, forecasting needs), cloud computing (providing access to resources), blockchain (protection of confidential information, ensuring data authenticity), biometrics (personalization of service). The need for state regulation and funding to overcome critical challenges is substantiated: ensuring information security, combating fraud threats, and preventing technological obsolescence of equipment.

The strategic tasks of public libraries in the context of digitalization are defined: development of the technical and technological base, training of employees and the population in digital skills, expansion of consulting work, ensuring free access for all categories of citizens, creation of innovative projects, active participation in the elimination of digital illiteracy. The need to rethink the mission of public libraries, their transformation into intellectual centers and technological hubs that demonstrate strategic leadership in the process of digital transformation at the community level is substantiated.

The scientific novelty of the results obtained lies in the fact that for the first time the digital transformation of public libraries in Ukraine has been comprehensively investigated in the context of international experience and the evolutionary stages of digital modernization from "Library 2.0" to "Library 4.0" have been substantiated; the understanding of the role of digital culture and digital literacy, partnership interaction of libraries with institutions, innovative services and new forms of activity have been further developed; the provisions on the methodological principles of studying digital transformation and strategic directions for the development of public libraries in the context of digitalization have been improved.

The practical significance of the results obtained lies in the possibility of using them to develop strategies for the digital development of public libraries in Ukraine, improve state policy in the field of librarianship, prepare educational programs for

improving the skills of library workers, and create innovative projects for the digitalization of library activities.

The results of the study can be used in the practical activities of public libraries of various levels, in the educational process of higher education institutions in the specialty 029 "Information, library and archival affairs", in further scientific research into the problems of digital transformation of the socio-communication sphere.

Keywords: digital transformation, public libraries, digitalization, digital culture, digital literacy, digital library projects, library partnerships, innovative services, Library 4.0, information society.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дослідження

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Ярема І. Бібліотека нового покоління та її роль як соціального інституту в інформаційну добу. *Вісник Книжкової палати*. 2021. № 10. С. 26–30. DOI: 10.36273/2076-9555.2021.10(303).26-30
2. Ярема І. Теоретично-методологічні основи поняття «цифрова комунікація». *Вісник Книжкової палати*. 2022. № 2. С. 47–52. DOI: 10.36273/2076-9555.2022.2(307).47-52
3. Ярема І. Цифрові комунікації як інструмент інноваційної діяльності публічних бібліотек України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. № 10. С. 49–59. DOI: 10.31866/2616-7654.10.2022.269461

*Стаття у періодичному науковому виданні держави,
яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку
та Європейського Союзу*

4. Ярема І. Становлення цифрової комунікації в Україні. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2022. № 4 (48). С. 101–105. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.4.16>

Опубліковані праці апробаційного характеру

5. Ярема І. І. Роль держави в розвитку соціально-культурної сфери. *Креативні технології, підприємництво і менеджмент в організації соціокультурної сфери XXI століття* : зб. доп. III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 15–16 жовт. 2019 р.) / наук. ред. Я. М. Мартинишин. Київ : КНУКіМ, 2019. С. 76–79.

6. Ярема І. І. Інформаційні технології в соціально-культурній сфері. *Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. / М-во освіти і науки України; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2020. С. 97–99.

7. Ярема І. І. Сутність взаємодії суспільства та влади. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 14–16 трав. 2020 р.). Київ, 2020. С. 72–74.

8. Ярема І. І. Інформаційна аналітика в сучасному інформаційному просторі. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* : зб. матеріалів Четвертої міжнар. наук. конф. (Київ, 20–22 трав. 2021 р.) / упоряд. М. М. Цілина. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2021. С. 263–264.

9. Ярема І. І. Бібліотека як інститут в інформаційній ері. *Інформація та соціум*: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Вінниця, 4 черв. 2021 р.). Вінниця : ДонНУ ім. Василя Стуса, 2021. С. 41–43.

10. Ярема І. І. Особливості розвитку цифрової комунікації в інформаційно-технологічних процесах сучасної України. *Інформація,*

комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі : зб. матеріалів П'ятої міжнар. наук. конф. (Київ, 23–24 черв. 2022 р.) / упоряд. З. М. Сverdлик, М. М. Цілина. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2022. С. 240–242.

11. Ярема І. І. Роль соціальних мереж у розвитку цифрових комунікацій. *Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарних наук у сучасному соціокультурному просторі* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. аспірантів, здобувачів, магістрів. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2022. С. 141–144.

12. Ярема І. І. Цифрові технології, продукти та послуги як інноваційні тренди сучасного інформаційно-цифрового середовища. *Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття* : матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 14–16 верес. 2022 р.) / за заг. ред. В. Г. Спрінсяна; ред. кол.: Г. О. Оборський, В. Г. Спрінсян, В. М. Шейко [та ін.]; відп. за вип. О. О. Татакі. Одеса, 2022. С. 160–163.

13. Ярема І. І. 10 принципів щодо формування цифрової культури українськими бібліотеками. *Інформація та соціум* : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Вінниця, 02 черв. 2023 р.). Вінниця : ДонНУ ім. Василя Стуса, 2023. С. 110–111.

14. Ярема І. І. Цифрова комунікація публічних бібліотек України. *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку* : матер. міжнар. наук. конф., присвяч. 95-річчю ХДАК (21–22 листоп. 2024 р.). У 2 ч. / Харків. держ. акад. культури ; [під ред. доц. Н. Рябухи та ін.]. Харків : ХДАК, 2024. Ч. 1. С. 180–181.

15. Ярема І. І. Актуальні проблеми теорії, історії, практики інформаційної, бібліотечної та архівної справи. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* : зб. матеріалів Восьмої міжнар. наук. конф., м. Київ, 15–17 трав. 2025 р. / редкол.: Ю. І. Горбань, Т. В. Новальська, О. О. Каракоз [та ін.]. ; упоряд. О. О. Гарачковська, Л. І. Прокопенко. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2025. Ч. 2.. С. 154–156.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АБІС	автоматизована бібліотечно-інформаційна система
АРМ	автоматизоване робоче місце
БД	бази даних
ЕБ	електронна бібліотека
ЕК	електронний каталог
ОУНБ	ім. Обласна універсальна наукова бібліотека
Д. І. Чижевсь	ім. Д. І. Чижевського у місті Кропивницький
кого	
Мінцифри	Міністерство цифрової трансформації України
України	
НБУВ	Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
НБУ	ім. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого
Ярослава	
Мудрого	
ООН	Організація Об'єднаних Націй
ОУНБ	обласна універсальна наукова бібліотека
УБА	Українська бібліотечна асоціація
ЦК	цифрова комунікація
ШІ	штучний інтелект
ЮНЕСКО	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (англ. UNESCO), Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури
ALA	American Library Association (англ.), Американська бібліотечна асоціація
ALIA	Australian Library and Information Association (англ.), Австралійська бібліотечно-інформаційна асоціація
BDH	Biblioteca Digital Hispánica (исп.), Цифрова бібліотека Національної бібліотеки Іспанії
BL	British Library (англ.), Національна бібліотека Великої Британії
BNE	Biblioteca Nacional de España (исп.), Національна бібліотека Іспанії
CENL	Conference of European National Librarians (англ.), Конференція європейських національних бібліотек

CFLA	Canadian Federation of Library Associations (<i>англ.</i>), Канадська федерація бібліотечних асоціацій
DCC	Digital Curation Center (<i>англ.</i>), Центр цифрового кураторства
DDB	Deutsche Digitale Bibliothek (<i>нім.</i>), Віртуальна бібліотека Німеччини
DLF	Digital Library Federation (<i>англ.</i>), Федерація цифрових бібліотек
ECO	Early Canadiana Online (<i>англ.</i>), Рання Канадіана онлайн
IFLA	International Federation of Library Associations and Institutions (<i>англ.</i>), Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та установ
FADGI	Federal Agencies Digital Guidelines Initiative (<i>англ.</i>), Федеральне агентство настанов з оцифрування (США)
GDFR	Global Digital Format Registry (<i>англ.</i>), Глобальний реєстр цифрових форматів
LAC	Library and Archives Canada (<i>англ.</i>), Бібліотека та архів Канади
METS	Metadata Encoding Transmission Standard (<i>англ.</i>), Стандарт метаданих кодування і передачі даних
MODS	Metadata Object Description Schema (<i>англ.</i>), Стандарт метаданих описування об'єктів
NARA	National Archives and Records Administration (<i>англ.</i>), Національне управління архівів і документації (США)
NDIIPP	National Digital Information Infrastructure and Preservation Program (<i>англ.</i>), Національна цифрова інформаційна інфраструктура та програма збереження (США)
NLA	National Library of Australia (<i>англ.</i>), Національна бібліотека Австралії
PRISM	Preservation, Reliability, Interoperability, Security, Metadata (<i>англ.</i>)
SEO	Search Engine Optimization (<i>англ.</i>), оптимізація вбсайтів під пошукові системи
SMM	Social Media Manager (<i>англ.</i>), соціальний медіа-менеджмент
TDR	Trusted Digital Repository (<i>англ.</i>), Надійний цифровий репозитарій (США)
TEL	The European Library (<i>англ.</i>), Європейська бібліотека
WDL	World Digital Library (<i>англ.</i>), Міжнародна цифрова бібліотека

ЗМІСТ

ВСТУП	17
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ БІБЛІОТЕК	23
1.1. Стан наукового опрацювання проблем цифровізації бібліотек та джерельна база дослідження	23
1.2. Цифрова культура та цифрова грамотність у діяльності сучасних бібліотек	52
Висновки до розділу	68
РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ БІБЛІОТЕК	71
2.1. Світові цифрові бібліотечні проєкти та їхній вплив на трансформацію бібліотек	71
2.2. Цифровізація публічних бібліотек України: стан та виклики	93
2.3. Партнерство та взаємодія бібліотек з інституціями у цифровому середовищі	111
Висновки до розділу	128
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИКИ ТА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ	132
3.1. Публічні бібліотеки у цифрову добу: від «Бібліотеки 2.0» до «Бібліотеки 4.0»	132
3.2. Інноваційні сервіси та нові форми діяльності публічних бібліотек в умовах цифровізації	151
Висновки до розділу	178
ВИСНОВКИ	180
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	185
ДОДАТОК	217

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій докорінно трансформуює функціонування публічних бібліотек, змінюючи їхню місію, професійні ролі та формати діяльності в умовах цифрового суспільства. Цифровізація набуває характеру не лише технологічного оновлення, а комплексної інституційної, культурної та соціальної трансформації. Утім, події останніх років – пандемія COVID-19 та повномасштабна війна – виявили критичну залежність бібліотек від ефективності цифрових комунікацій і онлайн-сервісів та виявили як потенціал, так і слабкі місця бібліотечної цифрової інфраструктури.

Публічні бібліотеки України активно включені до загальнодержавних процесів цифровізації, які відбуваються в руслі політики розвитку цифрового суспільства та європейської інтеграції, однак ці процеси залишаються нерівномірними й супроводжуються різними рівнями технологічного забезпечення, нестачею стратегічних орієнтирів та методичних рекомендацій. Водночас бібліотеки відіграють важливу соціальну роль як провайдери інформаційної культури, цифрової грамотності та рівного доступу до знань, що набуває особливої ваги в умовах цифрової нерівності, поширення дезінформації та зростання уразливості окремих груп населення.

Стан цифровізації бібліотек зумовлює потребу в системному науковому осмисленні закономірностей, динаміки та наслідків їхньої цифрової еволюції. Необхідність узагальнення міжнародного досвіду та зіставлення його з українськими практиками є ключовою умовою для виявлення ефективних моделей, інструментів і механізмів адаптації світових підходів до національного контексту. Потреба у виробленні методично обґрунтованих шляхів оптимізації діяльності бібліотек у цифровому середовищі обумовлена не лише технологічними викликами, а й широким суспільним запитом на розвиток цифрової грамотності, подолання цифрової нерівності та

забезпечення стійкості інформаційних інституцій у кризових умовах. Вимагають наукового аналізу й подальшого концептуального узагальнення й нові практики, сформовані у відповідь на пандемію та війну. Зрештою, аналіз наукової літератури підтверджує, що сучасні дослідження здебільшого фокусуються на прикладних технологічних аспектах, тоді як теоретичні, методологічні й стратегічні виміри цифрової трансформації залишаються розробленими фрагментарно. Усе це підкреслює необхідність комплексного дослідження цифрової трансформації бібліотек, здатного інтегрувати різні наукові перспективи та сформувані цілісне бачення закономірностей цифрових змін.

Отже, вибір теми дослідження зумовлений її високою актуальністю для теорії та практики бібліотечно-інформаційної діяльності, наявністю суттєвих невирішених теоретичних і методичних питань, а також необхідністю наукового осмислення процесів цифрової трансформації публічних бібліотек.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами. Дисертація виконана у рамках цільової комплексної програми науково-дослідницької роботи Київського національного університету культури і мистецтв (КНУКіМ) «Актуальні проблеми інформаційно-комунікаційної науки й освіти» (державний реєстраційний номер 0118U100212) та «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа як предмет комплексного дослідження: теорія, історія, практика» (державний реєстраційний номер 0124U001231) і пов'язана з планом наукової і навчально-методичної роботи кафедри інформаційної діяльності та зв'язків з громадськістю КНУКіМ.

Мета дослідження – на підставі з'ясування світових тенденцій та вітчизняних практик цифрової трансформації публічних бібліотек визначити стратегічні напрями їхнього розвитку в умовах цифрового середовища.

Досягнення поставленої мети визначило вирішення таких **завдань**:

– проаналізувати стан опрацювання проблем цифровізації бібліотек у вітчизняному та зарубіжному науковому дискурсі, обґрунтувати роль

цифрової культури та цифрової грамотності як концептуальної основи трансформації бібліотечної сфери;

- дослідити світові цифрові бібліотечні проєкти, виявити ключові тенденції та моделі їхнього розвитку, визначити вплив цих проєктів на трансформацію бібліотечної діяльності;

- проаналізувати стан та виклики цифровізації публічних бібліотек України, виявити специфіку вітчизняних практик цифрової трансформації;

- визначити форми, напрями та механізми партнерства та взаємодії публічних бібліотек з інституціями різних секторів у цифровому середовищі;

- обґрунтувати еволюційні етапи розвитку публічних бібліотек у цифрову добу від концепції «Бібліотека 2.0» до «Бібліотека 4.0» та особливості їхнього впровадження в українській практиці;

- дослідити інноваційні сервіси та нові форми діяльності публічних бібліотек в умовах цифровізації, визначити стратегічні напрями їхнього розвитку в цифровому середовищі.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів. Системний підхід застосовано для розгляду цифрової трансформації бібліотек як цілісного багатовимірного процесу, що охоплює технологічний, організаційний, культурний і соціальний виміри. Порівняльний аналіз дозволив зіставити міжнародний досвід цифровізації бібліотек з українськими практиками, виявити спільні тенденції та національні особливості цифрової трансформації. Метод контент-аналізу застосовано для опрацювання наукових публікацій, нормативно-правових документів, стратегічних програм та звітів про діяльність бібліотечних установ. Історико-хронологічний метод дав змогу простежити етапи еволюції концептуальних моделей розвитку бібліотек від «Бібліотеки 2.0» до «Бібліотеки 4.0». Метод узагальнення використано для формулювання висновків, виявлення закономірностей та тенденцій цифрової трансформації публічних бібліотек. Метод класифікації дозволив

систематизувати форми партнерства бібліотек, типи цифрових проєктів та види інноваційних технологій, що впроваджуються у бібліотечну діяльність. Комплексне застосування зазначених методів забезпечило всебічне вивчення проблематики цифрової трансформації публічних бібліотек та досягнення поставленої мети дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

уперше:

– комплексно досліджено цифрову трансформацію публічних бібліотек України в контексті міжнародного досвіду, що дозволило виявити специфіку вітчизняних практик цифровізації та їхню відповідність світовим тенденціям розвитку бібліотечно-інформаційної сфери;

– виявлено етапи цифрової модернізації бібліотек від концепції «Бібліотека 2.0» до «Бібліотека 4.0» у контексті української бібліотечної практики, що розкриває динаміку трансформації функцій та сервісів публічних бібліотек в умовах цифровізації;

набули подальшого розвитку уявлення про:

– роль цифрової культури та цифрової грамотності як концептуальної основи трансформації бібліотечної сфери, що охоплює не лише технічні компетентності, а й ціннісні орієнтири, норми поведінки та відповідальне ставлення до інформації в діяльності сучасних публічних бібліотек;

– партнерську взаємодію бібліотек з інституціями різних секторів у цифровому середовищі як критичний чинник успішної модернізації, що включає галузеве, міжсекторальне, міжнародне та соціальне партнерство;

– інноваційні сервіси та нові форми діяльності публічних бібліотек, зумовлені впровадженням цифрових комунікацій, штучного інтелекту та технологій Веб 4.0;

удосконалено:

– методологічні засади вивчення цифрової трансформації бібліотек, що інтегрують соціокомунікаційні, культурологічні, інституційні та управлінські

перспективи аналізу як багатовимірною процесу – технологічного, організаційного, культурного та соціального;

– положення про стратегічні напрями розвитку публічних бібліотек в умовах цифровізації, що передбачають трансформацію їхньої місії від традиційних книгосховищ до інтелектуальних центрів, технологічних хабів та платформ для розвитку громадянського суспільства.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у можливості їх використання для розробки стратегій цифрового розвитку публічних бібліотек України на загальнодержавному та регіональному рівнях, удосконалення нормативно-правової бази у сфері бібліотечної справи, формування державної політики цифровізації бібліотечно-інформаційної сфери. Результати дослідження можуть бути застосовані у практичній діяльності публічних бібліотек для впровадження інноваційних сервісів, оптимізації партнерської взаємодії з інституціями різних секторів, розробки проєктів цифрової трансформації. Матеріали дисертації можуть використовуватися у навчальному процесі закладів вищої освіти за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» для підготовки та підвищення кваліфікації бібліотечних фахівців, розробки освітніх програм з питань цифровізації бібліотечної діяльності, а також у подальших наукових дослідженнях проблем цифрової трансформації соціокомунікаційної сфери.

Особистий внесок здобувача. Результати дослідження є особистими напрацюваннями дисертанта. Наукові праці, які розкривають основні положення дисертації, є одноосібними. Наукові положення, висновки та пропозиції, що виносяться на захист, отримано здобувачем особисто.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на міжнародних і всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях: «Креативні технології, підприємництво і менеджмент в організації соціокультурної сфери XXI століття» (Київ, 2019); «Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі» (Київ, 2020); «Інформація, комунікація та

управління знаннями в глобалізованому світі» (Київ, 2020, 2021, 2022, 2025); «Інформація та соціум» (Вінниця, 2021, 2023); «Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарних наук у сучасному соціокультурному просторі» (Київ, 2022); «Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття» (Одеса, 2022), «Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку» (Харків, 2024).

Публікації. Основні положення та результати дослідження викладено у 15 одноосібних публікаціях, з яких: 3 статті – у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна, архівна справа», 1 стаття – у зарубіжному науковому журналі, 11 праць апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (286 найменувань), додатку. Загальний обсяг дисертації становить 219 сторінок, основного тексту – 168 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ БІБЛІОТЕК

1.1. Стан наукового опрацювання проблем цифровізації бібліотек та джерельна база дослідження

Проблема цифрової трансформації бібліотек потребує опертя на вже напрацьовані теоретичні підходи та емпіричні дослідження, що відображають еволюцію бібліотечної діяльності в умовах цифровізації. Саме аналіз міри опрацьованості теми у науковому дискурсі дозволяє визначити, наскільки сформованими є концептуальні засади цифрових змін, які аспекти отримали достатнє обґрунтування, а які залишаються фрагментарними або дискусійними. Вивчення джерельної бази дає можливість окреслити наукові традиції, виявити домінантні напрями досліджень та зрозуміти, як трансформувалося бачення ролі публічних бібліотек у цифровому середовищі.

Загальні питання та напрями трансформації діяльності бібліотек в умовах цифровізації суспільства розроблялися Т. Вилегжаніною¹, Н. Гайсинюк і Ю. Горбанем², С. Денбновецьким³, Т. Колесниковою⁴,

¹ Вилегжаніна Т. Інновації – визначальний фактор розвитку бібліотек України. *Бібліотечна планета*. 2009. № 3. С. 6–9; Вилегжаніна Т. Моделі бібліотечного обслуговування. *Бібліотечна планета*. 2007. № 3. С. 4–6.

² Horban Yu. Innovative technologies and methods in the management of higher education establishment library. *Library Science. Record Studies. Informology*. 2024. № 20(1). С. 12–18. DOI: <https://doi.org/10.63009/lrsri/1.2024.12>; Горбань Ю. І., Гайсинюк Н. А. Оптимізація вебсайту бібліотеки закладу вищої освіти для покращення доступу до інформаційних ресурсів. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 2. С. 83–90. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2023.284669>; Горбань Ю. І., Олійник О. М., Кобижча Н. І. Цифровізація освітнього процесу в контексті реалій інформаційного суспільства. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*. 2024. Т. 7. № 1. С. 24–37. DOI: <https://doi.org/10.31866/2617-796X.7.1.2024.306996>

³ Денбновецький С. О. Цифрова трансформація українських бібліотек в умовах глобалізаційних перетворень. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 1. С. 26–33. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2022.257256>

⁴ Колесникова Т. Комунікаційні моделі діяльності бібліотек ВНЗ в умовах інформатизації : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Харківська держ. акад. культури. Харків, 2012. 22 с.

Л. Коновал⁵, Л. Кравець⁶, О. Кузьменко і В. Загуменною⁷, Л. Лобаренко⁸, О. Мар'їною⁹, О. Матвієнко і М. Цивіним¹⁰, Т. Новальською¹¹, А. Ржеуським¹², Г. Салатою¹³, Н. Турянцею¹⁴, С. Хрущ¹⁵ та іншими дослідниками. Зокрема, Т. Вилегжаніна переконливо доводить, що інноваційному розвитку публічних бібліотек України сприяють нові інформаційні технології, саме з їх впровадженням і здійснюється стратегія переходу від традиційної бібліотеки до динамічного інформаційного центру¹⁶.

А. Ржеуський у дисертації представив власну концепцію застосування бенчмаркінгу в бібліотечній галузі, зокрема, цю методологію дослідником

⁵ Коновал Л. В. Функціонування національних цифрових бібліотечних проєктів у контексті формування електронної бібліотеки «Україніка». *Бібліотечний вісник*. 2016. № 2. С. 11–14.

⁶ Кравець Л. О. Еволюція функцій бібліотек в умовах суспільних трансформацій : дис. ... доктора філософії; МОН України, Київський нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2025. 229 с. URL: <https://tinyurl.com/p7tabx4a> (дата звернення: 11.07.2025).

⁷ Кузьменко О. І., Загуменна В. В. Трансформація та розширення функцій бібліотек у сучасному цифровому просторі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 3. С. 38–44; Загуменна В. Перспективи застосування імерсивних технологій у діяльності бібліотек України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2024. № 14. С. 66–75. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.14.2024.318314>

⁸ Лобаренко Л. Нові інформаційні технології в публічних бібліотеках України (за результатами загальнодержавного дослідження, проведеного НПУ в 2014–2015 рр.). *Бібліотечна планета*. 2015. № 4. С. 9–14.

⁹ Мар'їна О. Контент-стратегія бібліотек у цифровому середовищі. *Бібліотечний вісник*. 2016. № 4. С. 8–12; Мар'їна О. Ю. Інформаційно-комунікаційна взаємодія бібліотек: феноменологічний підхід. *Вісник Книжкової палати*. 2008. № 9. С. 23–25.

¹⁰ Матвієнко О. В., Цивін М. Н. «Цифрові» професії інформаційного фахівця: освітні перспективи і вимоги ринку праці. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2021. № 7. С. 58–70. DOI: 10.31866/2616-7654.7.2021.233279; Матвієнко О., Цивін М. «Управління документацією у цифровому середовищі» – освітньо-професійна програма цифрового спрямування. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. № 10. С. 151–164. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.10.2022.269490>; Матвієнко О. В., Цивін М. Н. Менеджер цифрових трансформацій у сфері бібліотечно-інформаційної та архівної діяльності: галузева спеціалізація. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 2. С. 14–22. DOI 10.32461/2409-9805.2.2021.238774

¹¹ Новальська Т., Касьян В. Теоретико-методологічні засади підготовки інтернет-маркетолога за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2021. № 7. С. 71–82. DOI: 10.31866/2616-7654.7.2021.233297

¹² Ржеуський А. В. Моделі, методи та засоби надання інформаційних послуг у сервіс-орієнтованих системах : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.03; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 23 с.; Ржеуський А. В. Бенчмаркінг дистанційних послуг бібліотек університетів України. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 1. С. 12–19. DOI 10.32461/2409-9805.1.2023.276759; Ржеуський А. В., Кунанець Н. Е. Бенчмаркінг електронних інформаційних ресурсів бібліотек закладів вищої освіти України. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2023. Вип. 63. С. 140–150. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5333.063.101>

¹³ Салата Г. В. Тенденції і розвиток бібліотек у цифровому середовищі. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2022. Вип. 61. С. 30–39. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5333.061.03>; Салата Г. В. Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 1. С. 7–13. DOI 10.32461/2409-9805.1.2022.257253

¹⁴ Турянця Н. Цифрова трансформація бібліотек: тенденції та виклики. *Інформаційна політика пам'яті – виживання, збереження та розвиток українських бібліотек у період сьогодення* : матеріали V Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Ужгород, 16 жовтня 2024 р.). Ужгород, 2024. С. 224–238. <https://doi.org/10.24144/978-617-8321-50-5.2025.224-238>

¹⁵ Хрущ С. С. Інноваційний медіапростір сучасної бібліотеки: аксіологічні орієнтири функціонування. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. № 9. С. 70–78. DOI: 10.31866/2616-7654.9.2022.259153; Хрущ С. С. Цифрова грамотність як ключовий фактор збереження та розвитку освітнього процесу в умовах війни. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*. 2024. № 7(2). С. 311–322. <https://doi.org/10.31866/2617-796X.7.2.2024.317739>

¹⁶ Вилегжаніна Т. Інновації – визначальний фактор розвитку бібліотек України. *Бібліотечна планета*. 2009. № 3. С. 6–9.

використано для виявлення, аналізу та порівняння дистанційних інформаційних послуг, що надають сучасні бібліотеки. Побудовано комплексну вербальну модель соціальних комунікацій у бібліотеці засобами вебтехнологій – «хмарними» сервісами¹⁷. У своїх подальших дослідженнях науковець акцентував увагу на вивченні дистанційних послуг бібліотек¹⁸ та електронних інформаційних ресурсів¹⁹. Вченим зроблено висновок, що застосування бібліотеками методу бенчмаркінгу дозволяє адекватно вивчити попередній досвід, порівнювати процеси та форми роботи, організацію інформаційних ресурсів, отже – удосконалювати роботу бібліотеки через упровадження кращих практик бібліотечно-інформаційного обслуговування.

Сучасний підхід до управління бібліотекою обґрунтовано Ю. Горбанем²⁰, який полягає в імплементації інноваційних технологій та методів. На переконання вченого, це дає змогу бібліотеці бути ефективною, доступною і зручною для користувача. Вебсайт бібліотеки сьогодні є інтегрованим ресурсом, який має інформаційні, пошукові, освітні, рекламні та навігаційні функції, є потужним інструментом із просування бібліотечно-інформаційних послуг та продуктів, формування її іміджу²¹.

На думку О. Матвієнко і М. Цивіна, цифровізація всіх сфер суспільного життя спричинила виникнення нових видів професійної діяльності, а вимоги, які висуваються роботодавцями, мають інформаційно-комунікаційний, інформаційно-управлінський та соціально-комунікативний зміст і не потребують спеціальної фахової освіти з комп'ютерних наук²². Сучасними

¹⁷ Ржеуський А. В. Моделі, методи та засоби надання інформаційних послуг у сервіс-орієнтованих системах : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.03; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 23 с.

¹⁸ Ржеуський А. В. Бенчмаркінг дистанційних послуг бібліотек університетів України. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 1. С. 12–19. DOI 10.32461/2409-9805.1.2023.276759

¹⁹ Ржеуський А. В., Кунанець Н. Е. Бенчмаркінг електронних інформаційних ресурсів бібліотек закладів вищої освіти України. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2023. Вип. 63. С. 140–150. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.063.101>

²⁰ Horban Yu. Innovative technologies and methods in the management of higher education establishment library. *Library Science. Record Studies. Informology*. 2024. № 20(1). С. 12–18. <https://doi.org/10.63009/lsrsi/1.2024.12>

²¹ Горбань Ю. І., Гайсинюк Н. А. Оптимізація вебсайту бібліотеки закладу вищої освіти для покращення доступу до інформаційних ресурсів. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 2. С. 83–90. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2023.284669>

²² Матвієнко О. В., Цивін М. Н. «Цифрові» професії інформаційного фахівця: освітні перспективи і вимоги ринку праці. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2021. № 7. С. 58–70. DOI: 10.31866/2616-7654.7.2021.233279

техніко-технологічними вимогами щодо компетентностей у галузі управління документацією у цифровому середовищі є, насамперед, знання, зокрема трендів цифрових технологій, стандартів, нормативних документів, уміння вибудувати технологічну організаційну політику²³. Вчені переконані, що компетенція у сфері цифрових технологій має сприйматися як технічні знання і навички, а також більшою мірою повинні зосереджуватися на когнітивних, соціальних та емоційних аспектах діяльності у цифровому середовищі²⁴.

Підготовка в Україні інформаційних фахівців у рамках спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» відбувається в умовах прискореної адаптації до технічних, технологічних і соціальних змін, які спричинені стрімким впровадженням у суспільну практику цифровізації. Як вказують Н. Новальська і В. Касьян, це вимагає постійної актуалізації та модернізації освітніх програм задля їх приведення у відповідність із суспільними потребами, а відтак і ринком праці²⁵.

У спільному дослідженні Н. Бачинської, Т. Новальської, В. Кушнарєва, В. Касьяна, Г. Салати і Л. Грінберг, на основі проведеного якісного аналізу досвіду зарубіжних країн щодо можливостей використання цифровізації в університетах, обґрунтовано, що педагогічне проєктування освітнього процесу з використанням інформаційно-комунікаційних технологій на основі впровадження моделі і методики індивідуалізації навчання дозволить у перспективі підвищити якість навчання зокрема та якість освітнього процесу загалом у вищих навчальних закладах України²⁶.

²³ Матвієнко О., Цивін М. «Управління документацією у цифровому середовищі» – освітньо-професійна програма цифрового спрямування. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. № 10, С. 151–164. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.10.2022.269490>

²⁴ Матвієнко О. В., Цивін М. Н. Менеджер цифрових трансформацій у сфері бібліотечно-інформаційної та архівної діяльності: галузева спеціалізація. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 2. С. 14–22. DOI: [10.32461/2409-9805.2.2021.238774](https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2021.238774)

²⁵ Новальська Т., Касьян В. Теоретико-методологічні засади підготовки інтернет-маркетолога за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2021. № 7. С. 71–82. DOI: [10.31866/2616-7654.7.2021.233297](https://doi.org/10.31866/2616-7654.7.2021.233297)

²⁶ Bachynska N., Novalska T., Kuchnarov V., Kasian V., Salara H., Grinberg L. Information Technologies in Education Institutions: Experience of Leading Countries of the World. *International Journal of Computer Science & Network Security*. 2021. Т. 21. № 4. Р. 47–51. DOI: <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2021.21.4.7>

Г. Салата розглянула трансформації, які нині простежуються у функціонуванні бібліотек із залученням цифрових технологій²⁷. Науковиця наголошує на необхідності проведення бібліотеками PR-кампаній та формуванні стратегії іміджмейкінгу. Чинники, які вплинули на трансформаційні процеси бібліотечної галузі, полягають у їх переході до філософії загальнодоступності. Г. Салата доводить нагальність дотримання балансу соціального попиту на бібліотечні послуги та цільових і ресурсних можливостей кожної окремої бібліотеки²⁸.

У спільному дослідженні В. Добровольської і Л. Чередник також констатовано, що сьогодні в умовах цифрового суспільства відбувається трансформація діяльності бібліотек, адже вони поступово стають центрами не лише наукової, а й соціально значущої інформації²⁹.

Інтеграція цифрових бібліотечних проєктів, на переконання Л. Коновал, призводить до формування так званих «гібридних бібліотек», які покликані об'єднати переваги впровадження інформаційних технологій, що вже реалізовані в електронних бібліотеках, та багатолітній досвід усієї бібліотечної галузі, адже, на відміну від інших систем і структур інформаційного забезпечення суспільства, саме традиційні бібліотеки зберігають інформацію з усіх галузей знань, обслуговують всі верстви населення і категорії користувачів³⁰. С. Денбновецький вказує, що сучасні процеси інформатизації українських бібліотек знаходяться у постійній залежності від новітніх інформаційних технологій, до яких вони повинні постійно пристосовуватися³¹. Дослідник робить правомірний висновок, що бібліотека сьогодні – це

²⁷ Салата Г. В. Тенденції і розвиток бібліотек у цифровому середовищі. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2022. Вип. 61. С. 30–39. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5333.061.03>

²⁸ Салата Г. В. Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 1. С. 7–13. DOI 10.32461/2409-9805.1.2022.257253

²⁹ Добровольська В. В., Чередник Л. А. Інноваційна діяльність бібліотек в умовах цифрового суспільства. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 1. С. 5–11. DOI 10.32461/2409-9805.1.2023.276758

³⁰ Коновал Л. В. Функціонування національних цифрових бібліотечних проєктів у контексті формування електронної бібліотеки «Україніка». *Бібліотечний вісник*. 2016. № 2. С. 11–14.

³¹ Денбновецький С. О. Цифрова трансформація українських бібліотек в умовах глобалізаційних перетворень. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 1. С. 26–33. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2022.257256>

інформаційний хаб, центр активізації життя у громаді, осередки освіти, навчання спілкування.

О. Кузьменко і В. Загуменна наголошують на розширенні функцій сучасної бібліотеки, яка активно запроваджує нові засоби доступу до інформаційних ресурсів, їх створення і обробки, активно при цьому застосовуючи цифрові технології та сучасні засоби комунікації³². У дослідженні зазначається, що в умовах трансформаційних змін базовими функціями бібліотеки є комунікаційна та інформаційна, з розширенням останньої у наукових бібліотеках в інформаційно-аналітичну. У діяльності публічних бібліотек, на переконання О. Кузьменко і В. Загуменної, певного посилення набувають такі похідні функції, як освітня, навчальна і дозвілєва, а забезпечення вільного доступу користувача до інформації сприяє взаємодії зі зовнішнім середовищем, утвердженню демократичних і гуманістичних принципів розвитку суспільства.

Досліджуючи перспективи впровадження у бібліотечну сферу імерсивних технологій, В. Загуменна акцентує увагу на тому, що перспектива їх використання включає упровадження доповненої, віртуальної та змішаної реальностей, застосування нейронних мереж та штучного інтелекту³³. Дослідниця стверджує, що виклики, які нині постали перед українськими бібліотекарами, уже довели їхню здатність до швидкої адаптації до ефективної роботи у дистанційному форматі.

У дисертаційному дослідженні Л. Кравець вказує, що сьогодні визначальними чинниками зовнішнього впливу на диверсифікацію функцій українських бібліотек є саме євроінтеграційний курс нашої держави, а також цифровізація, інтелектуалізація та розбудова знаннєвого суспільства³⁴.

³² Кузьменко О. І., Загуменна В. В. Трансформація та розширення функцій бібліотек у сучасному цифровому просторі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 3. С. 38–44.

³³ Загуменна В. Перспективи застосування імерсивних технологій у діяльності бібліотек України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2024. № 14. С. 66–75. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.14.2024.318314>

³⁴ Кравець Л. О. Еволюція функцій бібліотек в умовах суспільних трансформацій : дис. ... доктора філософії; МОН України, Київський нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2025. 229 с. URL: <https://tinyurl.com/p7tabx4a> (дата звернення: 11.07.2025).

Н. Турянця наголошує, що цифрова трансформація українських бібліотек є складним і багатогранним процесом, який потребує значних зусиль як від бібліотек, так і органів влади³⁵. Сучасні бібліотеки намагаються пристосовуватися до цифрового ландшафту, який надзвичайно швидко розвивається, адже вони повинні долати багато викликів, що впливають на їхню здатність надавати ефективні послуги.

На думку О. Мар'їної, комплексне використання інструментів цифрових комунікацій, методів контент-менеджменту та конверт маркетингу в бібліотечній практиці уможлиблює ефективне управління контентом бібліотечних вебпроектів, сприяє формуванню та успішній реалізації стратегії просування бібліотек у цифровому середовищі³⁶.

З точки зору ціннісного підходу С. Хрущ проаналізувала інноваційний медіапростір сучасної бібліотеки, визначивши його як сформовану в процесі цифрових трансформацій сукупність техніко-технологічних та програмних засобів бібліотечної діяльності, спрямованих на задоволення інформаційних і соціокомунікативних потреб громади, зумовлених їхньою професійною, громадською діяльністю, навчальними, дозвіллєвими, побутовими потребами, завданнями особистісного зростання та спілкування³⁷. Дослідницею обґрунтовано необхідність розвитку цифрових навичок у сучасному світі як інструменту адаптації до викликів, які стоять перед українським суспільством в умовах воєнного стану³⁸.

³⁵ Турянця Н. Цифрова трансформація бібліотек: тенденції та виклики. *Інформаційна політика пам'яті – виживання, збереження та розвиток українських бібліотек у період сьогодення* : матеріали V Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Ужгород, 16 жовтня 2024 р.). Ужгород, 2024. С. 224–238. <https://doi.org/10.24144/978-617-8321-50-5.2025.224-238>

³⁶ Мар'їна О. Ю. Інформаційно-комунікаційна взаємодія бібліотек: феноменологічний підхід. *Вісник Книжкової палати*. 2008. № 9. С. 23–25; Мар'їна О. Ю. Інформаційно-комунікаційна взаємодія бібліотек: феноменологічний підхід. *Вісник Книжкової палати*. 2008. № 9. С. 23–25.

³⁷ Хрущ С. С. Інноваційний медіапростір сучасної бібліотеки: аксіологічні орієнтири функціонування. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. № 9. С. 70–78. DOI: 10.31866/2616-7654.9.2022.259153

³⁸ Хрущ С. С. Цифрова грамотність як ключовий фактор збереження та розвитку освітнього процесу в умовах війни. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*. 2024. № 7(2). С. 311–322. DOI: <https://doi.org/10.31866/2617-796X.7.2.2024.317739>

На переконання Л. Прокопенко, сьогодні пріоритетним напрямом діяльності публічних бібліотек України є формування краєзнавчих електронних ресурсів³⁹.

Бібліотечні інновації, які реалізуються через соціальні мережі і виступають ефективними комунікаційними інструментами, досліджували О. Бак⁴⁰, О. Воскобойнікова-Гузєва⁴¹, І. Киричок⁴², О. Мар'їна⁴³, І. Недошитко, Л. Біловус і Т. Валькова⁴⁴, Л. Пугач⁴⁵, Л. Савицька⁴⁶, В. Струнгар⁴⁷, І. Терещенко⁴⁸, Т. Яворська⁴⁹ та інші дослідники. Головна увага науковців зосереджена на аналізі різних аспектів залучення соціальних мереж в умовах безперервного розгортання цифрового медіапростору, визначенні їхньої ролі у процесах накопичення інтелектуального капіталу в сучасних умовах та обґрунтуванні концепції цифрової модернізації.

Л. Пугач у дисертаційному дослідженні зазначає, що цифровізація загалом та упроваджені сучасні комунікаційні технології в українських публічних бібліотеках змінили їх на мультимедійні центри з ширшими можливостями, у тому числі для віртуального користувача⁵⁰. На основі комплексного аналізу зроблено висновок, що сучасні публічні бібліотеки

³⁹ Прокопенко Л. І. Формування краєзнавчих електронних ресурсів як пріоритетний напрям діяльності публічних бібліотек України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2023. № 11. С. 82–94. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.11.2023.282666>

⁴⁰ Бак О. В. Аналіз соціальних мереж із погляду найбільшої ефективності для просування бібліотеки в Інтернеті. *Соціальні медіа для бібліотек: середовище, ресурс, сервіс* : матеріали круглого столу (Харків, 31 жовт. 2017 р.) / редкол.: І. В. Киричок, Т. Б. Павленко, Н. Д. Гаєва ; Харківський нац. мед. ун-т. Харків : ХНМУ, 2017. С. 3–8.

⁴¹ Воскобойнікова-Гузєва О. Соціокомунікаційна діяльність провідних бібліотек України в новітніх умовах. *Бібліотечний вісник*. 2016. № 1. С. 12–17.

⁴² Соціальні медіа для бібліотек: середовище, ресурс, сервіс : матеріали круглого столу (Харків, 31 жовт. 2017 р.) / редкол.: І. В. Киричок, Т. Б. Павленко, Н. Д. Гаєва ; Харківський нац. мед. ун-т. Харків : ХНМУ, 2017. 100 с.

⁴³ Мар'їна О. Бібліотеки та соціальні медіа: технологія взаємодії. *Вісник Книжкової палати*. 2012. № 8. С. 19–21.

⁴⁴ Недошитко І., Біловус Л., Валькова Т. Соціальні мережі як рекламний ресурс сучасної бібліотеки. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 1. С. 37–42. DOI: 10.36273/2076-9555.2023.1(318).37-42

⁴⁵ Пугач Л. Ю. Інновації в обслуговуванні користувачів публічних бібліотек Львівщини: досвід та перспективи : дис. ... доктора філософії; МОН України, Нац. акад. керівних кадрів культури і мистецтв. Київ, 2025. 294 с. URL: https://drive.google.com/drive/u/0/folders/1q7n_DXbsfDhJi4WsHwg_aSnT57fvpSVH (дата звернення: 11.07.2025).

⁴⁶ Савицька Л. Використання соціальних мереж для популяризації інформаційних ресурсів бібліотек. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2016. Вип. 44. С. 54–61.

⁴⁷ Струнгар В. Бібліотека і соціальні медіа: термінологічно-понятійний аспект. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 6. С. 23–27.

⁴⁸ Терещенко І. Бібліотечні продукти та послуги в соціальних медіа. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2013. Вип. 36. С. 217–224.

⁴⁹ Яворська Т. Соціальні мережі бібліотек як ефективний інструмент промоції книг і читання. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 4. С. 21–27. DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.4\(321\).21-27](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.4(321).21-27)

⁵⁰ Пугач Л. Ю. Інновації в обслуговуванні користувачів публічних бібліотек Львівщини: досвід та перспективи : дис. ... доктора філософії; МОН України, Нац. акад. керівних кадрів культури і мистецтв. Київ, 2025. 294 с. URL: https://drive.google.com/drive/u/0/folders/1q7n_DXbsfDhJi4WsHwg_aSnT57fvpSVH (дата звернення: 11.07.2025).

активно розбудовують цифрові послуги і цифрову комунікацію, забезпечують користувачам безкоштовний доступ до інтернету, започатковують офіційні вебсайти книгозбірень, ведуть блоги і подкасти, створюють буктрейлери, запроваджують послугу «Віртуальна довідка», для постійної комунікації з користувачами активно використовують соціальні мережі та різноманітні месенджери.

Спираючись на моніторинг сайтів українських бібліотек та їхні сторінки у соціальних мережах, О. Воскобойнікова-Гузєва через розкриття особливого зрізу національного інформаційного простору доводить, що бібліотеки транслюють світові позицію держави, її громадянського суспільства, пересічного громадянина відношення стосовно історичних подій в Україні⁵¹.

Роль соціальних медіа як каналів комунікації розглянуто у дослідженні О. Бак⁵². Базуючись на здійсненому аналізі, висвітлено ефективне позиціонування бібліотеки у соціомедійному просторі на основі критеріїв вибору ресурсу, грамотному розміщенню вебпроєктів задля утримання своєї аудиторії у сучасному інформаційно-комунікаційному середовищі. Представництво бібліотек у соціальних мережах, їх просування в мережі Інтернет, правила формування контенту, етикет, використання соціальних мереж бібліотечними працівниками у власному професійному розвитку – стали предметом дослідження І. Киричок⁵³.

І. Недошитко, Л. Біловус і Т. Вальковою доведено, що залучення і активне використання у бібліотечній практиці новітніх медіа – соціальних мереж і блогів – активізує взаємодію бібліотеки з користувачами⁵⁴. Завдяки інтернет-платформам бібліотеки розширюють свої сервісні можливості, надаючи інформаційно-комунікаційні послуги 24/7. Обґрунтовано, що

⁵¹ Воскобойнікова-Гузєва О. Соціокомунікаційна діяльність провідних бібліотек України в новітніх умовах. *Бібліотечний вісник*. 2016. № 1. С. 12–17.

⁵² Бак О. В. Аналіз соціальних мереж із погляду найбільшої ефективності для просування бібліотеки в Інтернеті. *Соціальні медіа для бібліотек: середовище, ресурс, сервіс* : матеріали круглого столу (Харків, 31 жовт. 2017 р.) / редкол.: І. В. Киричок, Т. Б. Павленко, Н. Д. Гаєва ; Харківський нац. мед. ун-т. Харків : ХНМУ, 2017. С. 3–8.

⁵³ Соціальні медіа для бібліотек: середовище, ресурс, сервіс : матеріали круглого столу (Харків, 31 жовт. 2017 р.) / редкол.: І. В. Киричок, Т. Б. Павленко, Н. Д. Гаєва ; Харківський нац. мед. ун-т. Харків : ХНМУ, 2017. 100 с.

⁵⁴ Недошитко І., Біловус Л., Валькова Т. Соціальні мережі як рекламний ресурс сучасної бібліотеки. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 1. С. 37–42. DOI: 10.36273/2076-9555.2023.1(318).37-42

використання соціальних мереж допомагає залучати користувачів до різноманітних заходів, інформувати про нові надходження та репрезентувати електронні виставки і буктрейлери, через блоги розширювати професійні контакти тощо.

В. Струнгар проаналізовано інформаційно-бібліотечне середовище, яке утворилося у процесі застосування в діяльність бібліотек нових каналів цифрових комунікацій – соціальні медіа⁵⁵. Питання розвитку та перспективи поширення сучасних бібліотечних продуктів і послуг у соціальних медіаблогах та соціальних мережах комплексно досліджено І. Терещенко⁵⁶. Зокрема, наголошують на перевагах впровадження бібліотеками новітніх інформаційних технологій з метою активізації взаємодії з користувачами. Т. Яворська наголошує, що використання сучасних маркетингових інструментів для створення бібліотечного контенту на сторінках бібліотек у соціальних мережах, наповнення їх соціально значущою інформацією, сприяє реалізації завдань публічних бібліотек щодо промоції книг і читання в українському суспільстві⁵⁷. Л. Савицькою обґрунтовано важливість репрезентації діяльності бібліотек у соціальних мережах⁵⁸. Дослідницею доведено, що використання соціальних медіа дозволяє підтримувати комунікацію між бібліотекою і суспільством, формувати та укріплювати взаємну довіру, повагу та розуміння. У контексті постійної комунікації з громадою і суспільством в умовах російсько-української війни особливо актуальними є розвідки про специфіку діяльності публічних бібліотек України як складників інформаційного спротиву російській агресії⁵⁹.

⁵⁵ Струнгар В. Бібліотека і соціальні медіа: термінологічно-понятійний аспект. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 6. С. 23–27.

⁵⁶ Терещенко І. Бібліотечні продукти та послуги в соціальних медіа. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2013. Вип. 36. С. 217–224.

⁵⁷ Яворська Т. Соціальні мережі бібліотек як ефективний інструмент промоції книг і читання. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 4. С. 21–27. DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.4\(321\).21-27](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.4(321).21-27)

⁵⁸ Савицька Л. Використання соціальних мереж для популяризації інформаційних ресурсів бібліотек. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2016. Вип. 44. С. 54–61.

⁵⁹ Горбань Ю. І., Прокопенко Л. І., Каракоз О. О. Специфіка діяльності публічних бібліотек України за умов російсько-української війни. *Український інформаційний простір*. 2025. Число 15. С. 188–200. DOI: [https://doi.org/10.31866/2616-7948.1\(15\).2025.335357](https://doi.org/10.31866/2616-7948.1(15).2025.335357); Новальська Т. В., Горбань Ю. І., Бачинська Н. А., Пристай Г. І. Публічні бібліотеки України як складова інформаційного спротиву російській агресії. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2024. Вип. 65. С. 69–82 DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5333.065.05>

Питання формування позитивного іміджу за допомогою впровадження цифрових комунікацій як сучасної стратегії розвитку бібліотек України стали предметом дослідження О. Башун⁶⁰, О. Воскобойнікової-Гузєвої⁶¹, Ю. Горбаня, Г. Гречко⁶², І. Лазоренко⁶³, М. Маранчака⁶⁴, Н. Пилипенко⁶⁵, Т. Проценко⁶⁶, Ж. Самохіної⁶⁷ та інших дослідників.

Н. Пилипенко виокремила переваги використання соціальних мереж для комунікації з користувачами бібліотеки, представила поточні тенденції та популярні соціальні медіа, запропонувала види бібліотечної діяльності, які можуть бути втілені публічними бібліотеками задля формування їхнього позитивного іміджу⁶⁸. На необхідності проведення виваженої іміджевої політики у сучасній бібліотеці наголошує і Ж. Самохіна⁶⁹. Дослідниця окреслила основні складники для створення успішного іміджу та інструменти їх впровадження, наголошуючи на необхідності безперервного удосконалення цієї роботи задля досягнення сприятливої репутації бібліотекою. Т. Проценко у різних аспектах представила основні складники іміджу бібліотеки, бібліотекаря та бібліотечної професії⁷⁰.

І. Лазоренко підкреслює, що сучасна бібліотека повинна мати потужну матеріально-технічну базу, новітню комп'ютерну техніку,

⁶⁰ Башун О. В. Соціальне партнерство бібліотек. URL: <https://www.slideshare.net/olenabashun/ss-9221588> (дата звернення: 27.11.2022).

⁶¹ Воскобойнікова-Гузєва О. В. Стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України : генезис, концепції, модернізація : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; наук. ред. Г. І. Ковальчук. Київ : Академперіодика, 2014. 362 с.

⁶² Гречко Г. Бібліотека для дітей та соціальне партнерство. URL: <https://chl.kiev.ua/Default.aspx?id=3514> (дата звернення: 07.01.2023).

⁶³ Лазоренко І. Формування позитивного іміджу сучасних бібліотек закладів вищої освіти (на прикладі Національної бібліотеки Національного фармацевтичного університету). *Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі* : III наук.-практ. інтернет-конф. (Харків, 22–29 жовт. 2018 р.). Харків : НБ ХНМУ, 2018. С. 53–58.

⁶⁴ Маранчак М. М. Стратегії репутаційного інтернет-маркетингу публічних бібліотек України : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Київський нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2021. 16 с.

⁶⁵ Пилипенко Н. В. Формування іміджу бібліотеки за допомогою соціальних медіа. *Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства* : матеріали Шостої міжнар. наук.-практ. конф. (10–11 верес. 2015 р.). Запоріжжя, 2015. С. 74–78.

⁶⁶ Проценко Т. Проект триває. Формування іміджу сучасної бібліотеки. *Бібліотечна планета*. 2013. № 3. С. 10–12.

⁶⁷ Самохіна Ж. В. Створення іміджу сучасної бібліотеки. URL: <http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/msd/1111sam.pdf> (дата звернення: 07.01.2023).

⁶⁸ Пилипенко Н. В. Формування іміджу бібліотеки за допомогою соціальних медіа. *Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства* : матеріали Шостої міжнар. наук.-практ. конф. (10–11 верес. 2015 р.). Запоріжжя, 2015. С. 74–78.

⁶⁹ Самохіна Ж. В. Створення іміджу сучасної бібліотеки. URL: <http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/msd/1111sam.pdf> (дата звернення: 07.01.2023).

⁷⁰ Проценко Т. Проект триває. Формування іміджу сучасної бібліотеки. *Бібліотечна планета*. 2013. № 3. С. 10–12.

висококваліфікованих спеціалістів, які постійно займаються самоосвітою, сформовані власні інформаційні ресурси та широкий спектр послуг, які рекламуються як на офіційному сайті бібліотеки, так і на всіх сторінках у соціальних мережах⁷¹. Досягнення і проблеми, технології і співпрацю українських публічних бібліотек детально розкрито у ґрунтовному дослідженні Ю. Горбаня, В. Касьяна та Н. Кобижчі⁷².

Важливим у контексті обраної теми є дисертаційне дослідження М. Маранчака⁷³, в якому автор наголошує, що апробованими інтернет-стратегіями підвищення репутації бібліотеки є піднесення якості сервісу обслуговування усіх категорій користувачів, цілеспрямована активність у соціальних мережах та планомірна робота у сфері бібліотечного PR.

Г. Гречко акцентує щодо пошуку нових підходів до бібліотечної взаємодії, розвитку сучасного мислення, оперативного реагування на події – все це є передумовами успішної діяльності бібліотеки⁷⁴. Сьогодні надзвичайно важливо за допомогою цифрової комунікації формувати у суспільній свідомості образ бібліотеки як головного культурного та інформаційного центру.

Бібліотечне соціальне партнерство розкрито О. Воскобойніковою-Гузевою⁷⁵. Дослідниця наголошує, що розширення співпраці на всіх рівнях є важливим чинником вирішення нагальних потреб бібліотечної галузі. Запропоновано концепцію розвитку соціального партнерства у бібліотечно-інформаційній сфері, засновану на розширенні цифрової комунікації.

⁷¹ Лазоренко І. Формування позитивного іміджу сучасних бібліотек закладів вищої освіти (на прикладі Наукової бібліотеки Національного фармацевтичного університету). *Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі* : III наук.-практ. інтернет-конф. (Харків, 22–29 жовт. 2018 р.). Харків : НБ ХНМУ, 2018. С. 53–58.

⁷² Horban Y., Kasian V., Kobyzhcha N. Public library in modern socio-cultural transformations: achievements and problems, technologies and interactions. *Bibliotechnyi visnyk*. 2025. No. 1. P. 49–57. DOI: <https://doi.org/10.15407/bv2025.01.049>

⁷³ Маранчак М. М. Стратегії репутаційного інтернет-маркетингу публічних бібліотек України : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Київський нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2021. 16 с.

⁷⁴ Гречко Г. Бібліотека для дітей та соціальне партнерство. URL: <https://chl.kiev.ua/Default.aspx?id=3514> (дата звернення: 07.01.2023).

⁷⁵ Воскобойнікова-Гузева О. В. Стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України : генезис, концепції, модернізація : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; наук. ред. Г. І. Ковальчук. Київ : Академперіодика, 2014. 362 с.

Особливості діяльності публічних бібліотек в умовах цифрових трансформацій висвітлювали В. Бондаренко⁷⁶, І. Бурміс⁷⁷, О. Івашкевич⁷⁸, І. Лобузін⁷⁹, К. Лобузін⁸⁰, А. Плахтій⁸¹, М. Таєнчук і Г. Ковалевський⁸² та інші. Зокрема, монографія І. Лобузін «Цифрові бібліотечні проєкти: технологічні рішення та управління життєвим циклом колекцій» висвітлює реалізацію цифрових проєктів Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського щодо оцифрування історико-культурного національного наукового надбання та організації цифрових технологічних комплексів. Автором проведено узагальнення міжнародного досвіду реалізації масштабних проєктів оцифрування полідокументних бібліотечних фондів та організації цифрових колекцій. Комплексно розглянуто особливості організації наукових цифрових бібліотек, їх пошукового інтерфейсу та доступу до національної спадщини у цифровому форматі⁸³.

К. Лобузін пропонує шляхи вирішення питання надання інтелектуального доступу користувачам до великих масивів історико-культурної спадщини та наукової інформації, що зберігається у документальних джерелах бібліотечних фондів українських бібліотек⁸⁴. Також дослідницею запропоновано комплексне розв'язання проблеми ефективного опрацювання масиву багатоаспектних інформаційних джерел, що зберігаються у бібліотечних фондах і сформованих мережових бібліотечних

⁷⁶ Бондаренко В. Електронні бібліотеки в контексті дистантного обслуговування користувачів. *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 6. С. 15–18.

⁷⁷ Бурміс І. В. Віртуальний простір публічних бібліотек Одещини як один з факторів успішного функціонування сучасної бібліотеки. Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі : зб. матеріалів П'ятої міжнар. наук. конф. (Київ, 23–24 черв. 2022 р.) / упоряд.: З. М. Свєрдлик, М. М. Цілина. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2022. С. 91–93.

⁷⁸ Івашкевич О. В. Цифрова трансформація бібліотек України: сьогодення та перспективи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 2. С. 50–56. DOI 10.32461/2409-9805.2.2021.238782

⁷⁹ Лобузін І. Цифрові бібліотечні проєкти: технологічні рішення та управління життєвим циклом колекцій : монографія / відп. ред. В. А. Широков ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 216 с.

⁸⁰ Лобузін К. В. Технології організації знансєвих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності : монографія / відп. ред. О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2012. 252 с.

⁸¹ Плахтій А. М. Роль публічних бібліотек у ліквідації цифрової безграмотності. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. 2020. Vol. 243. P. 39–42.

⁸² Таєнчук М. В., Ковалевський Г. Є. Особливості комунікації бібліотеки в епоху цифровізації. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2019. Т. 1. № 11. С. 165–170.

⁸³ Лобузін І. Цифрові бібліотечні проєкти: технологічні рішення та управління життєвим циклом колекцій : монографія / відп. ред. В. А. Широков ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 216 с.

⁸⁴ Лобузін К. В. Технології організації знансєвих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності : монографія / відп. ред. О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2012. 252 с.

ресурсах. Авторкою викладено технологічні ресурсно-когнітивні засади перетворення їх в організовану систему знань за допомогою нових підходів використання як бібліотекознавчих методів, так і комп'ютерних технологій.

О. Івашкевич проаналізувала онлайн-перспективи у роботі української бібліотечної галузі з акцентом на ключових аспектах динаміки цифрової трансформації: залучення мобільних додатків, електронних сервісів, шеренгових моделей⁸⁵. Авторкою обґрунтовано подальші ключові вектори діяльності та виокремлено проблемні питання цифрової трансформації бібліотек. Доведено, що цифровізація бібліотек особливо актуальна у період глобальних соціальних перетворень, що сприяє удоступненню інформації, самоосвіті, доступу до передових технологічних напрацювань, загальній трансформації бібліотек згідно з користувацькими запитами.

Сучасний стан цифрової грамотності населення України проаналізовано у дослідженні А. Плахтій⁸⁶. Розглянуто діяльність українських публічних книгозбірень у сфері формування цифрової грамотності користувачів на прикладі спільного проєкту Міністерства цифрової трансформації України та Української бібліотечної асоціації.

У дослідженні В. Бондаренко акцентовано увагу на функціонуванні електронних бібліотек як складника дистанційного обслуговування, у тому числі у контексті розширення спектра бібліотечних послуг і залучення нових користувачів⁸⁷. І. Бурміс наголошує на важливості формування культури віртуального бібліотечного обслуговування в умовах цифрових трансформацій⁸⁸. Адже онлайн-присутність бібліотек у мережі Інтернет та налагодження комунікації зі своїм користувачем відбувається через підтримку

⁸⁵ Івашкевич О. В. Цифрова трансформація бібліотек України: сьогодення та перспективи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 2. С. 50–56. DOI 10.32461/2409-9805.2.2021.238782

⁸⁶ Плахтій А. М. Роль публічних бібліотек у ліквідації цифрової безграмотності. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. 2020. Vol. 243. P. 39–42.

⁸⁷ Бондаренко В. Електронні бібліотеки в контексті дистантного обслуговування користувачів. *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 6. С. 15–18.

⁸⁸ Бурміс І. В. Віртуальний простір публічних бібліотек Одещини як один з факторів успішного функціонування сучасної бібліотеки. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* : зб. матеріалів П'ятої міжнар. наук. конф. (Київ, 23–24 черв. 2022 р.) / упоряд.: З. М. Сverdлик, М. М. Цілина. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2022. С. 91–93.

та організацію віртуальних представництв – блоги, сайти, сторінки у соціальних мережах, фотоколекції, відеоканали, онлайн-презентації тощо). М. Таєнчук і Г. Ковалевський зауважують, що останнім часом наявна тенденція до значного зменшення кількості відвідувань офіційних сайтів бібліотек та перенесення користувацьких активностей до соціальних мереж і блогів. Саме тому бібліотекам потрібно раціонально підходити до організації навігації, адже офіційні сайти та інші інтернет-представництва бібліотек повинні доповнювати і популяризувати один одного⁸⁹.

Н. Бачинська та В. Касьян стверджують, що «забезпечення вдалого використання сучасних інструментів маркетингових комунікацій є вагомим фактором зростання конкурентоспроможності бібліотек та залучення нових користувачів, що загалом вимагає від книгозбірень переосмислення їхніх маркетингових досліджень»⁹⁰. Науковці роблять слушний висновок, що підвищення ефективності маркетингових комунікацій вимагає підвищення професійних компетентностей бібліотечних працівників у сфері інтернет-маркетингу, модернізації матеріально-технічної бази, впровадження сучасних інформаційних технологій, розроблення бібліотечних маркетингових стратегій з використання інтегрованих каналів комунікації (традиційних і цифрових), що, беззаперечно, сприятиме зміцненню їхнього іміджу та залученню більшої кількості користувачів. Адже в складних воєнних реаліях публічні бібліотеки є важливими інституціями історичної пам'яті українського народу⁹¹. У цьому контексті надзвичайно важливим є зміст їхнього відео-контенту на YouTube-каналі⁹².

⁸⁹ Таєнчук М. В., Ковалевський Г. Є. Особливості комунікації бібліотеки в епоху цифровізації. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2019. Т. 1. № 11. С. 165–170.

⁹⁰ Бачинська Н., Касьян В. Маркетингові комунікації в умовах цифрової трансформації публічних бібліотек України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2024. № 14. С. 10–19. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.14.2024.318283>

⁹¹ Новальська Т., Бойчук Н. Публічні бібліотеки як інституції історичної пам'яті українського народу. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук* 2024. № 13. С. 222–232. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.13.2024.307253>

⁹² Забіянов Є., Новальська Т. Красноразовий відеоконтент бібліотеки на YouTube-каналі. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2024. № 14. С. 20–32. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.13.2024.307253>

Дослідженню кращих практик надання електронних послуг вразливими верствами населення присвячено статтю С. Чукута і Т. Ціпцюри⁹³. Зокрема, увага дослідників зосереджена на аналізі досвіду Європейського Союзу щодо підтримки вразливих верств населення: інвалідів та пенсіонерів. Також проаналізовано досвід реалізації проєктів, спрямованих на стимулювання людей з обмеженнями активніше використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології; досвід надання електронних послуг, їхня якість і доступність для вразливих верств населення. Зроблено висновок, що головною перешкодою в Україні на шляху до впровадження електронних державних послуг та цифрової комунікації – відсутність чітко закріплених вимог і критеріїв у законодавстві щодо їх надання⁹⁴. Організаційно-правове забезпечення та електронна інфраструктура держави комплексно висвітлено С. Дубовою⁹⁵. А. Матвієнко проаналізовано електронні ресурси державних обласних органів виконавчої влади, розглянуто питання побудови якісного вебресурсу та структури документно-інформаційного забезпечення сайту⁹⁶.

Поточний стан механізму правового забезпечення розвитку електронної демократії в Україні проаналізовано у статті Я. Янсонса та А. Семенченка⁹⁷. Дослідниками обґрунтовано та сформовано комплексну модель у вигляді чотирирівневої ієрархічної структури. Відповідно до запропонованої структури та системи критеріїв науковцями здійснено спробу упорядкування законодавчої бази України стосовно електронної демократії. Сучасні проблеми підвищення рівня професійної компетентності публічних службовців України щодо технологій електронного урядування та обґрунтовано підходи щодо вирішення з урахуванням досвіду впровадження

⁹³ Чукут С. А., Ціпцюра Т. М. Кращі європейські та українські практики надання електронних послуг для вразливих верств населення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 5. С. 91–97. DOI: 10.32702/2306-6814.2019.5.91

⁹⁴ Там само.

⁹⁵ Дубова С. В. Електронне урядування : навч.-метод. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 144 с.

⁹⁶ Матвієнко А. Електронні ресурси державних обласних органів виконавчої влади в галузі туризму в системі соціальних інформаційних комунікацій. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2011. Вип. 32. С. 118–128.

⁹⁷ Янсонс Я. В., Семенченко А. І. Правовий механізм публічного управління розвитком електронної демократії в Україні. *Efficiency of Public Administration*. 2020. Issue 3 (64). Vol. 1. P. 180–194. DOI: <https://doi.org/10.33990/2070-4011.64.2020.217620>

міжнародної програми «Електронне урядування задля підзвітності влади та участі громади» комплексно розглянуто А. Семенченко у співавторстві з І. Жилиєвим і Т. Власюк⁹⁸.

Питанню інтеграції та кооперації бібліотек, архівів та музеїв в єдині інформаційні центри сьогодні приділяють значну увагу теоретики і практики інформаційної сфери. Дослідники Т. Вилегжаніна⁹⁹, О. Рибачок¹⁰⁰, М. Сенченко¹⁰¹, М. Талалаєвська¹⁰², С. Шемаєв¹⁰³ та інші характеризують різні аспекти створення та функціонування спільних культурно-документних комплексів, висвітлюють зарубіжний досвід та українські досягнення у цьому питанні.

Важливі аспекти формування цифрових колекцій електронних бібліотек висвітлено у статті М. Сенченка¹⁰⁴. Зокрема, визначено місце і роль цих ресурсів в умовах широкого впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, а також проблеми, що супроводжують їх формування. Наголошено, що стрімкий розвиток інформаційних технологій та цифровізації в Україні актуалізує питання розроблення проєктів із переведення у цифровий формат документів архівів, бібліотек і музеїв, а також видавництв для формування національного сегмента документальної пам'яті України. Саме у цьому контексті науковцем розглянуто особливості створення проєкту

⁹⁸ Семенченко А. І., Жилиєв І. Б., Власюк Т. О. Сучасні проблеми підвищення рівня професійної компетентності публічних службовців України щодо технологій електронного урядування. *Стратегічні пріоритети. Серія: Політика*. 2016. № 1. С. 31–42.

⁹⁹ Вилегжаніна Т. Кооперація як засіб успішного функціонування бібліотек в інформаційному середовищі. *Бібліотечна планета*. 2013. № 4. С. 4–7.

¹⁰⁰ Рибачок О. М. Інтеграційні проєкти бібліотечних та архівних ресурсів: європейські програми, українські здобутки. *Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 8–10 жовт. 2013 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. б-к інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ, 2013. С. 35–36; Рибачок О. М. Міжнародні інтегровані цифрові ресурси документальної спадщини архівів, бібліотек, музеїв: етапи створення, стратегії розвитку (80-ті роки ХХ – 10-ті роки ХХІ ст.) : дис. ... канд. іст. наук : 27.00.02. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2018. 242 с.

¹⁰¹ Сенченко Н. Актуальні питання формування цифрових колекцій електронних бібліотек. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 1. С. 15–25. DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.1\(318\).15-25](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.1(318).15-25)

¹⁰² Талалаєвська М. Інтеграція публічних бібліотек: співпраця, взаємодія (з досвіду бібліотек різних країн). *Бібліотечна планета*. 2014. № 2. С. 27–29.

¹⁰³ Шемаєв С. О. Взаємодія бібліотек, музеїв, архівів у комунікаційному просторі України : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Харків. держ. акад. культури. Харків, 2016. 220 с.

¹⁰⁴ Сенченко Н. Актуальні питання формування цифрових колекцій електронних бібліотек. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 1. С. 15–25. DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.1\(318\).15-25](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.1(318).15-25)

«Пам'ять України», який має стати, на його думку, єдиним національним електронним гіпертекстовим ресурсом.

У дисертаційному дослідженні О. Рибачка розкрито історію, стратегії, передумови та етапи формування міжнародних цифрових інтегрованих ресурсів документальної спадщини бібліотек, архівів і музеїв, зокрема Європейської бібліотеки (TEL) (2004), Манускрипторіуму (2002), Світової цифрової бібліотеки (2006), Європіани (2008)¹⁰⁵. Автором розкрито значення діяльності ЮНЕСКО у сфері культурної спадщини та міжнародного законодавства, внесок у становлення та розвиток інформаційного суспільства та суспільства знань, методичних та інформаційно-технологічних засад створення інтегрованих цифрових ресурсів документальної спадщини. Значна увага у дослідженні приділена Європіані як вагомому складнику електронного європейського простору культурної спадщини у контексті стратегії інноваційного економічного та соціального розвитку Європейського Союзу, що передбачає пошуки європейської культурної ідентичності. Охарактеризовано основні особливості національних проєктів та стратегій як європейських країн, так і провідних країн світу – США, Канади, Австралії, Ізраїлю, Японії тощо, спрямованих на збереженість документальної спадщини та вільний доступ до неї всім верствам населення.

С. Шемаєв дослідив взаємодію бібліотек із музеями та архівами як перспективи їхнього розвитку в комунікаційному просторі України¹⁰⁶. Обґрунтовано нагальну необхідність системної взаємодії бібліотек, музеїв та архівів, що передбачає спільне вирішення завдань збереження, трансляції та інтегрування культурної спадщини у світовий інформаційно-комунікаційний простір. Дослідником визначено основні фактори розвитку процесів взаємодії бібліотек із музеями та архівами. Доведено важливе значення бібліотечних музеїв щодо активізації взаємодії як інноваційного процесу. Обґрунтовано

¹⁰⁵ Рибачок О. М. Міжнародні інтегровані цифрові ресурси документальної спадщини архівів, бібліотек, музеїв: етапи створення, стратегії розвитку (80-ті роки ХХ – 10-ті роки ХХІ ст.): дис. ... канд. іст. наук : 27.00.02. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2018. 242 с.

¹⁰⁶ Шемаєв С. О. Взаємодія бібліотек, музеїв, архівів у комунікаційному просторі України : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Харків. держ. акад. культури. Харків, 2016. 220 с.

перспективи конвергентного посилення взаємодії українських бібліотек із музейними та архівними установами: технологічну, організаційно-професійну, освітню.

На переконання Т. Вилегжаніної, єдина можливість зберегти позиції бібліотек в інформаційному середовищі – це підвищити якість обслуговування з одночасним скороченням виробничих затрат і отриманням додаткового фінансування шляхом упровадження нових форм, засобів та послуг¹⁰⁷. Це можливо, на думку авторки, лише через об'єднання зусиль і ресурсів на основі корпоративних мереж, які є ефективними засобами консолідації, оскільки забезпечують передачу і використання даних незалежно від фактичного їх місцезнаходження. М. Талалаєвська переконливо доводить, що інтегровані бібліотеки є прикладами нових форм співпраці між публічною та спеціальною бібліотеками, а основою їх формування є кооперація на основі об'єднання ресурсів таким чином, щоб всі учасники отримували принципово нові можливості для виконання будь-якої функції¹⁰⁸.

Проблематику модернізації бібліотечної сфери вивчали Ю. Артемов¹⁰⁹, К. Бережна¹¹⁰, О. Воскобойнікова-Гузєва¹¹¹, С. Гарагуля¹¹², Т. Гранчак¹¹³,

¹⁰⁷ Вилегжаніна Т. Кооперація як засіб успішного функціонування бібліотек в інформаційному середовищі. *Бібліотечна планета*. 2013. № 4. С. 4–7.

¹⁰⁸ Талалаєвська М. Інтеграція публічних бібліотек: співпраця, взаємодія (з досвіду бібліотек різних країн). *Бібліотечна планета*. 2014. № 2. С. 27–29.

¹⁰⁹ Артемов Ю. І. Концептуальна модель бібліотеки суспільства знань. *Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського*. Київ, 2010. Вип. 2. С. 66–71.

¹¹⁰ Бережна К. С. Публічні бібліотеки України: вектори модернізації в інформаційному суспільстві : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 ; Харківська держ. акад. культури. Харків, 2018. 23 с.

¹¹¹ Воскобойнікова-Гузєва О. В. Стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України : генезис, концепції, модернізація : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; наук. ред. Г. І. Ковальчук. Київ : Академперіодика, 2014. 362 с.

¹¹² Гарагуля С. Бібліотеки в інформаційному суспільстві: орієнтація на користувача. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 6. С. 17–23.

¹¹³ Гранчак Т. Ю. Орієнтири розвитку бібліотек у середовищі покоління Z. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2019. Вип. 3. С. 20–35. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.3.2019.169663>

І. Давидова¹¹⁴, О. Збанацька¹¹⁵, Л. Кірюхіна і Т. Кузьмініч¹¹⁶, О. Клименко і О. Сокур¹¹⁷, О. Онищенко¹¹⁸, В. Пашкова¹¹⁹, О. Сербін і Є. Кулик¹²⁰, А. Струнгар і О. Мар'їна¹²¹, Є. Чумак¹²² та інші. У працях цих науковців увагу зосереджено на різних аспектах діяльності бібліотек в умовах безперервного розгортання цифрового медіапростору, визначення їх ролі у процесах нагромадження інтелектуального капіталу в сучасних умовах. Також обґрунтовано концепцію цифрової модернізації українських бібліотек, розглянуто організаційно-технологічний аспект, досліджено питання економіко-правової бази функціонування бібліотек у цифровому просторі. Т. Гранчак переконливо довела, що формування бібліотекою середовища для комунікації між користувачами створює підґрунтя для її функціонування як ініціатора і координатора такої комунікації, посилюючи роль бібліотеки як соціокультурного центру спільноти¹²³. Концептуальне дослідження сучасного стану і перспектив цифрової трансформації бібліотек України репрезентували

¹¹⁴ Давидова І. Метасистемні трансформації бібліотек України і напрямки їх інноваційного оновлення. *Від XIX до XXI ст.: трансформація бібліотек у контексті розвитку суспільства: до 125-річчя Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 12–14 жовт. 2011 р.). Харків : РА «ІРІС», 2011. С. 146–150; Давидова І. О. Управління системними трансформаціями бібліотек: до питання наукової організації управління. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2014. Вип. 45. С. 78–84; Давидова І. О. Інноваційна політика бібліотек України: зміст та стратегії розвитку в інформаційному суспільстві : автореф. дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Харків. держ. акад. культури. Харків, 2008. 51 с.; Давидова І. Стратегії розвитку бібліотек України за умов інформаційного суспільства. *Вісник Книжкової палати*. 2008. № 8. С. 24–27.

¹¹⁵ Збанацька О. М. Трансформація бібліотечної освіти в Україні: сучасний погляд. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 4. С. 124–132. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2023.294091>

¹¹⁶ Кірюхіна Л., Кузьмініч Т. Інноваційна місія національної бібліотеки в інформаційній інфраструктурі України. *Бібліотечна планета*. 2006. № 3. С. 10–12.

¹¹⁷ Клименко О., Сокур О. Кодифікація вивчення бібліотеки як об'єкта бібліотекознавства в системі наукових комунікацій. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2020. Вип. 60. С. 49–61. DOI: <https://doi.org/10.15407/np.60.049>; Сокур О. Л., Клименко О. З. Інформаційно-комунікаційна діяльність бібліотечної мережі Національної академії наук України в системі наукових комунікацій : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; відп. ред. О. М. Василенко. Київ, 2022. 244 с.

¹¹⁸ Онищенко О. Цифровізація – стратегічний шлях розвитку бібліотечної сфери. *Бібліотечний вісник*. 2021. № 4. С. 3–9.

¹¹⁹ Пашкова В. Електронні ресурси, доступні для всіх: проєкт Посольства США в Україні «Інтернет для читачів публічних бібліотек». *Бібліотечна планета*. 2003. № 4. С. 20–22.

¹²⁰ Сербін О., Кулик Є. Професійне вдосконалення бібліотекарів в умовах необхідності якісних змін галузі. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2019. № 3. С. 56–70. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.3.2019.169668>

¹²¹ Струнгар А., Мар'їна О. Аналітичні технології на бібліотечному порталі. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 6. С. 23–25.

¹²² Чумак Є. Електронні бібліотеки як вагомий складник Національного інформаційного простору України. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 5. С. 16–23. DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.5\(322\).16-23](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.5(322).16-23)

¹²³ Гранчак Т. Ю. Орієнтири розвитку бібліотек у середовищі покоління Z. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2019. Вип. 3. С. 20–35. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.3.2019.169663>

Ю. Горбань, Т. Долбенко, Н. Кобижча, В. Касьян та О. Каракоз¹²⁴. Вивчаючи основні напрями адаптації сучасних публічних бібліотек України, Ю. Горбань, В. Касьян та Л. Прокопенко наголошують, що ці бібліотеки еволюціонували з традиційних книгосховищ в багатофункціональні центри знань, комунікації та інклюзії в цифровому суспільстві¹²⁵.

О. Онищенко розкрив вплив цифрових технологій на трансформацію сучасних бібліотек, перетворення їх у науково-інформаційні комплекси інтегрованих соціокультурних функцій¹²⁶. Зокрема, науковець окреслив коло завдань, яке бібліотечному співтовариству необхідно буде вирішувати у найближчому майбутньому. Наголошено на невідкладності цифрових трансформацій у бібліотечній галузі, адже зволікання бібліотекарів при розв'язуванні цих питань може у найближчому майбутньому призвести до витіснення їх на другий план процесів становлення цифрового суспільства потужнішими інтеграторами інформації.

Важливість активізації роботи з формування електронних бібліотек і впровадження єдиних вимог до цього надзвичайно важливого аспекту бібліотечної галузі обґрунтовано Є. Чумаком¹²⁷. Зокрема констатовано, що перехід на нові технології та модернізація всіх бібліотечних процесів надали принципово нові можливості доступу до інформації, що не залежить ні від часу, ні від місцезнаходження як документа, так і користувача. Має рацію Є. Чумак, що бібліотечній спільноті слід виробити єдині підходи до створення електронних бібліотек, що передбачає координацію і кооперацію зусиль, адже загальноукраїнський електронний ресурс має формуватися як розподілений, зі

¹²⁴ Horban Y., Dolbenko T., Kobyzhcha N., Kasian V., Karakoz O., Haisyniuk N. Digital Transformation of Ukrainian Libraries: Current State and Prospects. *African Journal of Applied Research*. 2024. Vol. 10, No. 1. P. 117–129. DOI: <https://doi.org/10.26437/ajar.v10i1.672>

¹²⁵ Горбань Ю. І., Касьян В.В., Прокопенко Л. І. Напрями адаптації публічних бібліотек України в цифровому суспільстві. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2025. Вип. 67. С. 112. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5333.067.08>

¹²⁶ Онищенко О. Цифровізація – стратегічний шлях розвитку бібліотечної сфери. *Бібліотечний вісник*. 2021. № 4. С. 3–9

¹²⁷ Чумак Є. Електронні бібліотеки як вагомий складник Національного інформаційного простору України. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 5. С. 16–23. DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.5\(322\).16-23](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.5(322).16-23); Чумак Є. С. Інформаційні ресурси публічних бібліотек України в умовах цифровізації : дис. ... доктора філософії; МОН України, Київський нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2025. 222 с. URL: <https://knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2025/05/Dysertazia-Chumak-23.04.2025.pdf> (дата звернення: 11.07.2025).

взаємопосиланнями на інші ресурси, на базі єдиного технологічного забезпечення. Адже цифровізація значно посилила традиційні бібліотечні функції, а сучасна бібліотечна діяльність характеризується стрімким нарощуванням структурованих електронних ресурсів.

Проблематику поняття «цифрова комунікація» вивчають Є. Доценко, Я. Задерквіст, Г. Почепцов, О. Рябоконт, Т. Шарова та інші дослідники. Увагу науковців зосереджено на аналізі різних поглядів щодо ЦК в умовах безперервного розгортання цифрового медіапростору, визначенні його ролі у процесах нагромадження інтелектуального капіталу в сучасних умовах, обґрунтуванні концепції цифрової модернізації, вивченні маніпулятивного впливу інформації та дезінформації на свідомість людини через засоби масової комунікації. В українському науковому дискурсі запропоновано різні визначення поняття «цифрова комунікація», проте вони жодним чином не суперечать одне одному, а навпаки – доповнюють. Але всі їх об'єднує наявність доступу до інтернету та відповідного технічного забезпечення.

Можливості корпоративної співпраці, тенденції та перспективи розвитку української бібліотечної сфери у контексті інформаційно-комунікаційної діяльності задля оптимальної інтеграції національного інформаційного простору у світовий комплексно досліджено у монографії О. Сокур і О. Клименко¹²⁸. Вченими зроблено висновок, що оптимальними напрямками діяльності мають стати: розбудова зведеного електронного каталогу; перехід бібліотек до запозичувальної каталогізації; оцифрування документів за єдиним узгодженим національним планом роботи; створення інтегрованих повнотекстових баз даних з єдиною точкою доступу; запровадження послуги електронної доставки документів через систему дистанційного обслуговування на основі запровадження єдиного електронного читацького квитка та електронного кабінету користувача.

¹²⁸ Сокур О. Л., Клименко О. З. Інформаційно-комунікаційна діяльність бібліотечної мережі Національної академії наук України в системі наукових комунікацій : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; відп. ред. О. М. Василенко. Київ, 2022. 244 с.

Дисертаційне дослідження І. Давидової присвячено розробці теоретико-методологічних засад формування інноваційної політики бібліотек України в умовах їх функціонування на документно-інформаційному та інформаційно-когнітивному рівнях соціальних комунікацій¹²⁹. Подано науково обґрунтовані рекомендації щодо управління інноваційним розвитком сучасних бібліотек. Сформовані науковицею стратегії розвитку бібліотек, які полягають у її визначенні як виробничої системи і складника інформаційної інфраструктури суспільства, розгортанні діяльності бібліотеки як елементу інформаційного ринку й інтелектуальної економіки, визначенні бібліотеки як культурної та освітньої установи, що виконує функції ресурсної бази гуманізації суспільного життя.

Дисертацію К. Бережної присвячено дослідженню векторів модернізації публічних бібліотек в умовах інформаційного суспільства¹³⁰. Дослідницею висвітлено динаміку техніко-технологічних трансформацій публічних бібліотек України та проаналізовано організаційні зміни у їхній діяльності, визначено напрями розгортання інформаційно-комунікаційного сервісу публічних бібліотек та вектори реформування мережі в умовах інформаційного суспільства.

За останнє десятиліття побачили світ фундаментальні монографії, котрі детально окреслюють віртуалізацію, інформатизацію та цифровізацію бібліотечної галузі. О. Мар'їної присвятила свою роботу загальним питанням відтворення повної картини цифрової адаптації українських бібліотек до сучасних реалій¹³¹. Авторка комплексно розглянула сутність цифрової модернізації, дослідила впроваджені сучасні механізми бібліотечно-інформаційної сфери та окреслила перспективи інтеграції бібліотек у цифровому просторі. Г. Шемаєва у праці «Електронні ресурси бібліотек України в системі наукових комунікацій» виокремила теоретичний складник

¹²⁹ Давидова І. О. Інноваційна політика бібліотек України: зміст та стратегії розвитку в інформаційному суспільстві : автореф. дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Харків. держ. акад. культури. Харків, 2008. 51 с.

¹³⁰ Бережна К. С. Публічні бібліотеки України: вектори модернізації в інформаційному суспільстві : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 ; Харківська держ. акад. культури. Харків, 2018. 23 с.

¹³¹ Мар'їна О. Контент-стратегія бібліотек у цифровому середовищі. *Бібліотечний вісник*. 2016. № 4. С. 8–12.

феномена електронних бібліотечних ресурсів як актуального масиву наукової інформації¹³². Зазначимо, що вищезгаданими провідними фахівцями бібліотечної сфери опубліковано цілий корпус статей, присвячених окремим аспектам бібліотечної цифровізації.

О. Збанацька акцентує увагу на трансформації бібліотечної освіти, яка відбувається в умовах цифровізації інформаційної діяльності й має відповідати реальним змінам у бібліотечно-інформаційному комплексі¹³³.

Штучний інтелект та його використання у бібліотечній практиці розглянуті у публікаціях Ю. Данькевич і О. Костенко¹³⁴, Л. Дем'янюк¹³⁵, М. Маранчака¹³⁶, С. Назаровця і Є. Кулик¹³⁷. Стан впровадження систем штучного інтелекту в зарубіжних бібліотеках, основні напрями використання інтелектуальних технологій та існуючі обмеження щодо їх інтенсивної інтеграції у практику бібліотек висвітлено Л. Дем'янюк¹³⁸. Дослідницею зроблено обґрунтований висновок, що запровадження штучного інтелекту є актуальним питанням для бібліотечної галузі та дієвим засобом затребуваності книгозбірень у новій економіці знань. Попри перестороги з боку бібліотечної спільноти, що ця технологія зробить їх безробітними, штучний інтелект здатен значно покращити роботу бібліотек, підвищити їх актуальність у цифровому суспільстві, що постійно змінюється.

М. Маранчак вказує, що саме під тиском інновацій та цифровізації змінюються й підходи до комунікації сучасних публічних бібліотек із

¹³² Шемаєва Г. Електронні ресурси бібліотек України в системі наукових комунікацій : монографія. Харків : ХДАК, 2008. 289 с.

¹³³ Збанацька О. М. Трансформація бібліотечної освіти в Україні: сучасний погляд. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 4. С. 124–132. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2023.294091>

¹³⁴ Данькевич Ю. В., Костенко О. Г. Штучний інтелект та його роль у бібліотеках закладів вищої освіти. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2025. Т. 36(75). № 1. Ч. 2. С. 237–241. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2025.1.2/37>

¹³⁵ Дем'янюк Л. М. Штучний інтелект у бібліотечній практиці: зарубіжний досвід. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Інноваційні трансформації ресурсів і послуг* : Міжнар. наук. конф. (Київ, 4–6 жовт. 2022 р.) / НАН України, Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, відп. ред. О. М. Василенко. Київ, 2022. С. 33–35.

¹³⁶ Маранчак М. Перспективи застосування публічними бібліотеками України технологій штучного інтелекту. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2024. № 13. С. 61–71. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.13.2024.307118>

¹³⁷ Назаровець С., Кулик Є. Бібліотека 4.0: технології та сервіси майбутнього. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 5. С. 3–14.

¹³⁸ Дем'янюк Л. М. Штучний інтелект у бібліотечній практиці: зарубіжний досвід. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Інноваційні трансформації ресурсів і послуг* : Міжнар. наук. конф. (Київ, 4–6 жовт. 2022 р.) / НАН України, Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, відп. ред. О. М. Василенко. Київ, 2022. С. 33–35.

користувачами¹³⁹. Саме це і змушує бібліотекарів інвестувати у свій інтелектуальний ресурс задля освоєння нових напрямів застосування штучного інтелекту: від нейронних мереж до моделей мовного прогнозування. Дослідник вважає використання штучного інтелекту можливістю трансформувати взаємодію бібліотеки зі своїми користувачами та оптимізувати маркетингові стратегії.

Ю. Данькевич і О. Костенко акцентують увагу на тому, що бібліотеки мають здійснити трансформацію усієї бібліотечної діяльності, адже використання штучного інтелекту сприяє оптимізації традиційних бібліотечних процесів, підвищенню доступності інформаційних ресурсів, персоналізації послуг для користувачів. Наголошено на важливості впровадження технологій обробки природної мови, оптичного розпізнавання тексту та залучення чат-ботів, які забезпечують зручність доступу до бібліотечних ресурсів і швидкість обслуговування.

С. Назаровець і Є. Кулик представили концепцію та складники моделі бібліотеки наступного покоління – Бібліотека 4.0¹⁴⁰. Дослідниками розглянуто сучасні інтернет-технології, які можна використовувати для впровадження інноваційних бібліотечних послуг і сервісів, які спрямовані на задоволення потреб користувачів з урахуванням особливостей інформаційної взаємодії у суспільстві. Авторами концепції обґрунтовано, що модель Бібліотека 4.0 не базується винятково на технологіях, адже їх упровадження призведе до зміни структури інформаційних потреб користувачів, обов'язкової трансформації фізичного простору бібліотек, переосмислення моделей організації та фінансування інформаційної галузі загалом.

В. Варенко комплексно розглянув найважливіші теоретичні і практичні аспекти системного аналізу інформаційних процесів та явищ, принципи, методи і методика застосування системного підходу для ухвалення

¹³⁹ Маранчак М. Перспективи застосування публічними бібліотеками України технологій штучного інтелекту. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2024. № 13. С. 61–71. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.13.2024.307118>

¹⁴⁰ Назаровець С., Кулик Є. Бібліотека 4.0: технології та сервіси майбутнього. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 5. С. 3–14.

ефективних управлінських рішень¹⁴¹. Ученим комплексно з'ясовано аспекти застосування основних методів системного аналізу під час роботи з інформацією в інформаційно-аналітичній діяльності бібліотеки¹⁴².

Проектна діяльність українських бібліотек від практиків бібліотечної галузі представлена напрацюваннями В. Горчинської (реалізація проєкту «Сучасний бібліотечний простір – БібліоHUB» з перевтілення київських книгозбірень)¹⁴³, О. Кисельової (чат-бот – віртуальний бібліотечний помічник)¹⁴⁴, Є. Кулик (застосування технологій Веб 2.0 у практиці бібліотечно-інформаційного обслуговування юнацтва)¹⁴⁵, С. Назар'євої (майбутня інфраструктура бібліотеки)¹⁴⁶, Л. Чорноволенко (місія публічної бібліотеки)¹⁴⁷, Е. Шамичкової (проблеми діяльності публічних бібліотек)¹⁴⁸ та інших працівників бібліотек різних систем і відомств.

Сукупну джерельну базу обраної теми дослідження становлять:

I)декларації: Декларація принципів ООН «Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання у новому тисячолітті» (2003), Декларація Конференції ООН з питань торгівлі та розвитку (2004);

II) *нормативно-правові акти України:*

– закони України: «Про інформацію» (1992), «Про бібліотеку і бібліотечну справу» (1995), «Про електронний цифровий підпис» (2003), «Про електронні документи та електронний документообіг» (2003), «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015

¹⁴¹ Варенко В. М. Інформаційно-аналітична діяльність. Київ : Ун-т «Україна», 2014. 417 с.

¹⁴² Варенко В. М. Методи системного аналізу в аналітиці. *Вісник Книжкової палати*. 2019. № 10. С. 43–47.

¹⁴³ Горчинська В. Перевтілення київських бібліотек: реалізація проєкту «Сучасний бібліотечний простір – БібліоHUB». *Публічна бібліотека територіальної громади* : блог Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого. URL: <https://oth.nlu.org.ua/?p=4181> (дата звернення: 17.05.2023).

¹⁴⁴ Кисельова О. Чат-бот – віртуальний бібліотечний помічник. *Кіровоградська обласна бібліотека для юнацтва ім. Євгена Маланюка* : вебсайт. URL: https://lib.kr.ua/?page_id=42446 (дата звернення: 07.01.2023).

¹⁴⁵ Кулик Є. Застосування технологій Веб 2.0 у практиці бібліотечно-інформаційного обслуговування юнацтва. *Бібліотечний вісник*. 2015. № 3. С. 23–28.

¹⁴⁶ Назар'єва С. В. Бібліотека – соціальна інфраструктура майбутнього. *Феномен бібліотек у сучасному світі* : зб. наук. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. : у 3-х ч. (Маріуполь, 30 верес. 2020 р.) / Маріупольський держ. ун-т ; за заг. ред. Ю. С. Сабадаша ; упоряд. С. Янковський. Ч. 2. Маріуполь : МДУ, 2020. С. 48–51.

¹⁴⁷ Чорноволенко Л. І. Місія публічної бібліотеки. *Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека імені І. П. Котляревського* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/усу487u8> (дата звернення: 07.01.2023).

¹⁴⁸ Шамичкова Е. Публічна бібліотека: проблеми діяльності та їхнє вирішення. *Бібліотечна планета*. 2001. № 2. С. 9–10.

роки» (2007), «Про доступ до публічної інформації» (2011), «Про освіту» (2017), «Про електронні комунікації» (2020), «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» (2021), «Про цифровий контент та цифрові послуги» (2023);

– указ Президента України: Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» (2015);

– постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України: «Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України»» (2016), «Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації» (2017), «Про затвердження типових положень про молодіжний центр та про експертну раду при молодіжному центрі» (2017), «Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки» (2018), «Концепція розвитку цифрових компетентностей» (2021), «Стратегія реформування державного управління України на 2022–2025 роки» (2021), «Стратегія цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках» (2024);

III) контент сайтів українських бібліотек:

– Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека України імені Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія (<https://www.libr.dp.ua/>),

– Долинська центральна публічна бібліотека (<https://tinyurl.com/4z5bjuh9>),

– Донецька обласна бібліотека для дітей (<https://bibliokids-mrpl.com.ua/uk/>),

– Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека (<https://zounb.zp.ua>),

– Кіровоградська обласна бібліотека для дітей ім. Т. Г. Шевченка (<http://librarychl.kr.ua/>),

- Кіровоградська обласна бібліотека для юнацтва ім. Євгена Маланюка (<https://lib.kr.ua>),
- Кіровоградська обласна універсальна наукова бібліотека імені Д. І. Чижевського (<https://library.kr.ua/>),
- Науково-технічна бібліотека ІФНТУНГ (<https://library.nung.edu.ua>),
- Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (<http://irbis-nbuv.gov.ua>),
- Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого,
- Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека імені І. П. Котляревського (<https://library.pl.ua/>),
- Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека (<http://libr.rv.ua/>),
- Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека (<https://library.te.ua/>),
- Хмельницька міська централізована бібліотечна система (<https://tinyurl.com/5d9c6n2a>),
- Центральна публічна бібліотека Хмельницької міської територіальної громади (<https://tinyurl.com/5d9c6n2a>),
- Централізована бібліотечна система Дніпровського району м. Києва (<http://dniprolib.com.ua/>);

IV) контент сайтів зарубіжних бібліотек:

- Biblioteca Nacional de España (<https://www.bne.es/>),
- Birmingham City Council (<https://www.birmingham.gov.uk>),
- Bibliothèque nationale de France (<https://gallica.bnf.fr/>),
- British Library (<https://www.bl.uk/>),
- Deutsche Digitale Bibliothek (<https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/>),
- Library of Congress (<https://www.loc.gov/>),
- National Library of Australia (<https://trove.nla.gov.au/>),
- Noosa Library Service (<https://www.libraries.noosa.qld.gov.au/>);

V) матеріали, розміщені на сайтах організацій, установ, агенцій, об'єднань:

українські:

- Асоціація молодіжних центрів України (<https://youthcenters.net.ua/>),
- Дія. Цифрова освіта (<https://osvita.diia.gov.ua>),
- ДТЕК. Енергія в дії (<https://dtek.com/>),
- Міністерство цифрової трансформації України (<https://thedigital.gov.ua/>),
- Разумков Центр (<https://razumkov.org.ua>),
- Українська бібліотечна асоціація (<https://ula.org.ua/>),
- Українська бібліотечна енциклопедія (<https://ube.nlu.org.ua>),
- УЦКД: Український центр культурних досліджень (<https://ucss.org.ua>),
- Центр досліджень регіональної безпеки. Сумський державний університет (<http://rcrs.sumdu.edu.ua>),
- ID CARD (<https://idcard.com.ua>),
- PRO: платформа ефективного регулювання (<https://regulation.gov.ua>);

зарубіжні:

- ООН (<https://www.un.org>),
- ArchDaily (<https://www.archdaily.com>),
- Connections: PfP Consortium of Defense Academies and Security Studies Institutes (<http://connections-qj.org/>),
- Digital Curation Center (<https://www.dcc.ac.uk/>),
- Europeana (<https://www.europeana.eu>),
- IFLA. International Federation of Library Associations and Institutions (<https://www.ifla.org/>);

VI) *блоги:*

українські:

- Книжковий континент : блог Миколаївської обласної універсальної наукової бібліотеки (<https://booknazy.blogspot.com/>);

– Методична скарбниця : блог методично-бібліографічного відділу централізованої бібліотечної системи Хмельницької міської територіальної громади (<https://tinyurl.com/2e97bxch>);

– Публічна бібліотека територіальної громади : блог Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого (<https://oth.nlu.org.ua>);

зарубіжні:

– Library of Congress Blog (<http://blogs.loc.gov/>),

– Seth’s Blog (<http://sethgodin.typepad.com/>);

VII) матеріали новинних сайтів:

– Громадський простір (<https://www.prostir.ua/>),

– Детектор медіа (<https://detector.media/>),

– Радіо Свобода (<https://www.radiosvoboda.org>),

– Рубрика (<https://rubryka.com>),

– Читомо (<https://chytomo.com/>),

– Factor (<https://i.factor.ua/>),

– Weekend. Today (<https://project.weekend.today>).

Отже, дослідження цифрової трансформації бібліотек зосереджуються передусім на техніко-технологічних аспектах, інноваційних сервісах та модернізації професійної діяльності бібліотекарів, тоді як питання стратегічних змін, цифрового управління, нових моделей взаємодії з громадою та аналіз цифрової еволюції бібліотек розроблені фрагментарно. Джерельний масив є широким, проте нерівномірним: помітна насиченість прикладними дослідженнями й брак системних, концептуально орієнтованих праць.

1.2. Цифрова культура та цифрова грамотність у діяльності сучасних бібліотек

Сьогодні беззаперечним є той факт, що стрімкий розвиток інформаційного суспільства зумовлює появу нових форм цифрової комунікації між бібліотеками і користувачами, бібліотекою та іншими

бібліотеками. Суспільство, де кожен член справляється з наростаючими лавиноподібними темпами інформації, успішно оволодіває цінностями і перевагами інформаційного суспільства, звільняє людину від рутинної праці, сприяючи розкриттю її креативності. Саме така людина здатна орієнтуватися в інформаційних потоках, володіти різними інформаційними системами та інформаційними ресурсами, принципами і підходами використання інформаційно-комунікаційних технологій задля особистісного зростання.

Процеси взаємодії стають більш глобалізованими, зростає кількість і якість зв'язків між людьми, підвищується ефективність співпраці. Водночас, на переконання Т. Шарової, цьому процесу бракує контролю за активністю користувачів у мережі, що може призвести до негативних наслідків – маніпулювання думками та поведінкою задля отримання будь-якої (матеріальної чи нематеріальної) вигоди¹⁴⁹. На думку Г. Почепцова, інформація, яку користувачі отримують через засоби ЦК, має характер «поверхневого» читання¹⁵⁰. Причина полягає у відсутності глибокого розуміння повідомлень, звідси і відсутність навичок їх належного осмислення і правильного використання. Учений вважає, що стрімко зростаючі обсяги інформації, кількість каналів її трансляції, урізноманітнення способів передачі і отримання даних призводить до збільшення фейків, які наповнюють інформаційний простір, а отже приходиться доба постправди¹⁵¹.

Темпи розвитку цифрових технологій із кожним роком зростають, програми, ресурси і сервіси вдосконалюються, спрощуються у використанні, стають дешевшими і швидшими, охоплюють майже всі сфери людського життя. Саме тому насамперед держава першою має реагувати на цифрові зміни. Потенціал успішності для України полягає в умінні оперативно

¹⁴⁹ Шарова Т. Цифровий формат освіти та комунікації: огляд онлайн-курсів. *Академічна культура дослідника в освітньому просторі: європейський та національний досвід* : зб. матеріалів III міжнар. наук.-практ. конф. (Мелітополь, 14–15 трав. 2020 р.). Мелітопольський держ. пед.ун-т ім. Богдана Хмельницького. Мелітополь, 2020. С. 144–149.

¹⁵⁰ Георгій Почепцов про інформаційні війни та політику національної безпеки. Центр досліджень регіональної безпеки. *Сумський державний університет* : вебсайт. URL: <http://rcrs.sumdu.edu.ua/all-news/52-2016-02-21-19-29-30.html> (дата звернення: 07.08.2023).

¹⁵¹ Почепцов Г. Г. Фейки та інші гібридні комунікації. *Детектор медіа* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/3mjzct4> (дата звернення: 02.01.2023).

реагувати на ці трансформації та швидко адаптуватися до них, зокрема під час внесення змін до нормативно-правових і законодавчих документів, а також у впровадженні державної політики щодо розвитку цифрових компетентностей серед українців, насамперед державних службовців.

Чинне законодавство України стосовно цифровізації змінюється відповідно до вимог часу. Так, з метою прискорення розбудови інформаційного суспільства в Україні був прийнятий Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», в якому визначено передумови формування сприятливих економічних умов розвитку інформаційного суспільства, задекларовано поступовий перехід від індустріальної економіки до економіки знань, розбудови загальнодоступної інформаційної інфраструктури з повсюдним доступом до телекомунікаційних послуг та інформаційних ресурсів, створення загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів, збільшення різноманітності та кількості електронних послуг тощо¹⁵². Ми погоджуємося з твердженням М. Іванової та Н. Білінець, що завдяки різноманітним цифровим пристроям і системам генеруються інформаційні ресурси, які й забезпечують комунікаційну взаємодію у сфері життєдіяльності суспільства – основну мету цифровізації¹⁵³.

У 2018 р. розпорядженням Кабінету Міністрів України було схвалено «Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки» (Концепція). Концепція стала першим кроком до стимулювання внутрішніх ринків споживання, впровадження та виробництва цифрових технологій. Документ містить бачення трансформації економіки від традиційної до ефективної цифрової, визначає першочергові кроки щодо імплементації відповідних стимулів та створення умов для цифровізації,

¹⁵² Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : Закон України від 09.01.2007 р. № 537-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text> (дата звернення: 07.01.2022).

¹⁵³ Іванова М. В., Білінець Н. Г. Цифровізація в Україні: нормативно-правове забезпечення. Бібліотека. Наука. Комунікація. *Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації* : Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2020 р.). Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН; відп. за вип. М. В. Іванова. Київ, 2020. С. 36–39.

виклики та інструменти розвитку цифрових інфраструктур, набуття громадянами цифрових компетенцій, а також визначає критичні сфери та проєкти цифровізації країни¹⁵⁴. В ній поняття «цифровізація» трактується як «насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливорює інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір»¹⁵⁵. Таким чином відбувається інтегральна взаємодія, де фізичний і віртуальний світи стають одним цілим – кіберпростором. Крім того, одним із важливих завдань визначено оновлення Державного класифікатора професій, розроблення та затвердження переліку цифрових професій на основі сучасних вимог ринку праці, цифрових трендів тощо¹⁵⁶. Таким чином, держава декларує, що в умовах цифрової економіки робочі місця не прив'язуються до фізичних місць, адже стають «цифровими», віртуальними, мобільними, тобто такими, що не потребують постійного перебування працівника на робочому місці у певному приміщенні.

Концепція «цифрових робочих місць» поширилася надзвичайно швидко з упровадженням карантинних обмежень у зв'язку з пандемією Covid-19. Сьогодні, у зв'язку зі збройною широкомасштабною агресією російської федерації проти незалежної України, це позитивно сприймається як у бізнес-середовищі, так і у державному секторі економіки, у тому числі публічними бібліотеками, які вимушені були швидко засвоїти гнучкі форми роботи, можливість працювати у будь-якому безпечному місці. Цією Концепцією сформульовано основні принципи цифровізації в Україні, зокрема:

¹⁵⁴ Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 09.11.2022).

¹⁵⁵ Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 09.11.2022).

¹⁵⁶ Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 09.11.2022).

- цифровізація повинна забезпечувати кожному громадянину рівний доступ до послуг, інформації та знань на основі інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій;
- цифровізація має спрямовуватися на створення переваг у різних сферах повсякденного життя;
- цифровізація здійснюється через механізм економічного зростання шляхом підвищення ефективності, продуктивності та конкурентоздатності від використання цифрових технологій;
- цифровізація має сприяти розбудові інформаційного суспільства та засобів масової інформації;
- цифровізація повинна орієнтуватися на міжнародне, національне та регіональне співробітництво з метою інтеграції України до Європейського Союзу, вихід на європейській та світовий ринки;
- стандартизація – основа цифровізації, є головним чинником її успішної реалізації;
- цифровізація має супроводжуватися підвищенням рівня довіри і безпеки;
- цифровізація як об’єкт фокусного та комплексного державного управління¹⁵⁷.

У березні 2021 р. розпорядженням Кабінету Міністрів України було ухвалено «Концепцію розвитку цифрових компетентностей»¹⁵⁸. Схвалення концепції є важливим кроком для підвищення якості підготовки працівників, які мають освоїти сучасні інструменти для модернізації української економіки задля всебічної розбудови країни. У загальних положеннях цієї Концепції визначено на державному рівні поняття «цифрової компетентності» як «динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, інших особистих якостей у сфері інформаційно-комунікаційних та цифрових

¹⁵⁷ Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 09.11.2022).

¹⁵⁸ Концепція розвитку цифрових компетентностей : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.12.2022).

технологій, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність із використанням таких технологій»¹⁵⁹. Саме набуття інформаційно-комунікаційних компетентностей стане основним чинником успішної життєдіяльності кожної людини.

Основними завданнями цього документа визначено:

- формування та розвиток цифрових навичок та цифрових компетентностей у суспільстві, що сприятимуть розбудові цифрової економіки та суспільства, розвитку електронної демократії і людського капіталу;

- забезпечення правового регулювання формування державної політики у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей;

- розроблення комплексних змін до законодавства, що забезпечить визначення цифрової освіти, цифрових навичок та цифрових компетентностей у всіх сферах життя;

- визначення системи та опису складників цифрової компетентності, а також вимог до рівня оволодіння цифровими навичками та цифровими компетентностями працівників (професійних стандартів);

- забезпечення координації на рівні органів виконавчої влади з питань розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей;

- створення індикаторів для моніторингу стану розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей;

- підвищення рівня обізнаності суспільства щодо небезпек в інтернеті¹⁶⁰.

Реалізація цього документу матиме позитивний вплив на забезпечення правового регулювання, спрямованого на розвиток цифрових навичок та цифрових компетентностей, визначення напрямів і основних завдань, підвищення рівня цифрової грамотності українців, підвищення ефективності використання цифрових технологій та електронних послуг, підвищення рівня

¹⁵⁹ Концепція розвитку цифрових компетентностей : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.12.2022).

¹⁶⁰ Концепція розвитку цифрових компетентностей : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.12.2022).

безпеки громадян у цифровому середовищі і прискорення процесів цифрової трансформації в економіці України, що надалі сприятиме розвитку цифрової економіки та конкурентоспроможності країни.

Одним з фундаментальних принципів цифровізації, згідно з «Концепцією розвитку цифрових компетентностей», є підвищення рівня довіри громадян до державних інститутів, а також рівня безпеки. Цифровізація безпосередньо пов'язана з відкритим доступом до інформації та можливостей користуватися електронними послугами. Саме цей принцип покладено в основу налагодження відкритої та прозорої діяльності державних службовців, а отже підвищення рівня довіри громадян до інститутів влади. Уряд України розглядає цифровізацію як об'єкт комплексного і цілеспрямованого державного управління. Відповідно, головними функціями держави у процесі цифровізації суспільства є усунення недоліків механізмів ринку та вад нормативно-правових бар'єрів, а також створення сприятливих умов для реалізації проєктів цифрових трансформацій на національному рівні¹⁶¹.

Указом Президента України схвалено Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», метою якої визначено впровадження в країні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі¹⁶². Так, серед першочергових завдань реалізації реформ і програм, є програма з популяризації України у світі та просування інтересів держави у світовому інформаційному просторі. Головною метою у цьому завданні визначено формування довіри до України, спрямування її позиціонування у світі на користь політичним та економічним інтересам нашої держави, на зміцнення її національної безпеки і відновлення територіальної цілісності, формування позитивного іміджу країни як європейської, демократичної, конкурентоздатної держави. Серед іншого програма фокусувалася на збільшенні та оптимізації присутності України на міжнародних заходах та

¹⁶¹ Цифрове робоче місце: концепція впровадження. *Factor* : вебсайт. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ds/2018/july/issue-7/article-37792.html> (дата звернення: 07.06.2023).

¹⁶² Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text> (дата звернення: 07.03.2024).

майданчиках, присутності у міжнародному академічному, культурному та громадському середовищі¹⁶³.

Належне врядування – основний складник конкурентоспроможності держави, розвитку її економіки та передумови європейської інтеграції. Покращення якості надання адміністративних послуг, забезпечення законності та передбачуваності адміністративних дій має на меті підвищити позиції держави у міжнародних рейтингах, а також має велике значення для підвищення рівня довіри громадян і бізнесу до держави. З цією метою Кабінетом Міністрів України у 2021 р. було схвалено Стратегію реформування державного управління України на 2022–2025 роки задля побудови в країні спроможної сервісної та цифрової держави, яка забезпечує захист інтересів громадян на основі європейських стандартів та досвіду¹⁶⁴. Отже, держава працює у напрямі запровадження цифрових комунікацій у всі сфери суспільного життя.

Згідно з концепцією «Держава у смартфоні» вже створено і функціонують онлайн-сервіси державних послуг. Користувачі, які приєдналися до цього проєкту, тепер мають змогу навчатися на національній онлайн-платформі з цифрової грамотності, переглядаючи освітні серіали, записи вебінарів тощо. Публічні бібліотеки, тісно співпрацюючи з обласними державними адміністраціями у своїх регіонах, органами місцевого самоврядування стали амбасадорами проєкту «Дія. Цифрова освіта», популяризуючи серед своїх користувачів його зміст, пропагуючи у засобах масової інформації, на своїх сторінках у соціальних мережах, тим самим розширюючи коло учасників та перетворившись на партнерські офлайн-хаби цього проєкту. Згідно зі статистичними даними, які опубліковано на сайті Міністерства цифрової трансформації України, нині створена і функціонує мережа 6000+ хабів – це бібліотеки, заклади вищої освіти, приватні компанії,

¹⁶³ Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text> (дата звернення: 07.03.2024).

¹⁶⁴ Стратегія реформування державного управління України на 2022–2025 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.07.2021 р. № 831-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/reforms/pars-2022-2025-ukr.pdf> (дата звернення: 10.03.2024).

у тому числі ІТ-компанії, Центри надання адміністративних послуг, громадські установи. Найбільша частка цих хабів належить мережі публічних бібліотек¹⁶⁵.

У грудні 2024 р. розпорядженням Кабінету Міністрів України було ухвалено Стратегію цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року та затверджено операційний план заходів з її реалізації у 2025–2027 роках¹⁶⁶. Метою цього документа є створення нових можливостей та сприятливих умов для українців щодо інноваційної діяльності. Основними напрямками державної політики у цій сфері визначено зокрема й забезпечення якісної освіти та створення нових напрямів та можливостей міжнародного співробітництва. Наголошено, що успішна реалізація політики за кожним напрямом матиме у перспективі мультиплікаційний ефект щодо розбудови інноваційної економіки в цілому.

У 2024 р. Міністерством цифрової трансформації України представлено Проєкт рамки цифрової компетентності бібліотечного працівника¹⁶⁷. Упровадження цього документа допоможе посилити цифрові компетентності бібліотекарів та сприятиме їх обізнаності щодо доступних інструментів взаємодії з користувачами. Розроблений проєкт містить три виміри: 1 – сфери цифрових компетенцій; 2 – дескриптори цифрових компетенцій до кожної сфери; 3 – рівні володіння за кожним рівнем компетентності. Також у цьому документі цифрові компетентності бібліотекаря розділено на шість сфер: 1) цифрова грамотність (загальні цифрові компетентності); 2) цифрові колекції та ресурси (цифрові компетентності, які необхідні для роботи з цифровими ресурсами (оцифрування, інтеграція, збереження, надання доступу та управлінні колекцією)); 3) цифровий сервіс (цифрові компетентності з використання цифрових технологій для впровадження нових

¹⁶⁵ Мережа хабів. *Дія. Цифрова освіта* : вебсайт. URL: <https://osvita.diiia.gov.ua/hubs> (дата звернення: 07.06.2025).

¹⁶⁶ Про схвалення Стратегії цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31.12.2024 р. № 1351-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1351-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 18.07.2025).

¹⁶⁷ Проєкт рамки цифрової компетентності бібліотечного працівника. URL: https://osvita.diiia.gov.ua/uploads/1/9777-ramka_dla_bibliotekariv.pdf (дата звернення: 18.12.2024).

бібліотечних послуг та цифрового маркетингу); 4) цифрові технології та інструменти у професійній діяльності (широке використання цифрових технологій і пристроїв); 5) цифрове наставництво (цифрові компетентності щодо сприяння цифровій грамотності користувачів); 6) цифрове лідерство та професійний розвиток (здатність до творчого використання цифрових компетенцій, забезпечення успішних змін на всіх рівнях).

Таким чином, в Україні формування й розвиток цифрового середовища є одним із пріоритетів серед напрямів державної політики. Завдання – створити таке інформаційне суспільство, де буде забезпечено вільний доступ до інформації та широкі можливості використовувати її, а також створювати, накопичувати й поширювати дані. В умовах розвитку глобального цифрового суспільства місце людини може бути замінено технологічним механізмом, новітнім роботом або штучним інтелектом. Проте саме людина залишається центром усіх цих глобальних процесів, адже саме вона творить і створює цифрові технології, які для людства вже стали буденністю, ними користуються щодня, роблячи життя комфортнішим.

Сьогодні людство вже отримало надзвичайно велику кількість цифрових інструментів, завдяки яким практично кожен користувач цифровими технологіями може самостійно, не виходячи з дому, зробити багато важливих справ: провести онлайн-зустріч, зібрати дані для написання наукової статті, проконсультувати споживача послуги, підготувати і надіслати фахову довідку тощо. Офіційні сайти установ і організацій та сторінки у соціальних мережах дають можливість отримати достовірну інформацію одразу на мобільний пристрій¹⁶⁸. Зазначимо, якщо раніше останні сприймалися переважно як розважальні канали комунікації, то сьогодні – це надважливий оперативний інструмент для здійснення цифрової комунікації. Розуміючи це, уряд України намагається врегулювати правові відносини та зробити віртуальний простір

¹⁶⁸ Вебсайти, соціальні мережі та месенджери: як не загубитися серед різноманіття діджитал-інструментів. URL: <https://tinyurl.com/5bzf7t6y> (дата звернення: 13.01.2023).

чіткішим і регламентованим. Соціальні мережі сьогодні – це потужний інструмент впливу на користувача.

Віртуальний і реальний світи стають настільки взаємозалежними, що користувач до певної міри не усвідомлює різницю між ними, втрачає відчуття межі. Майже всі послуги і сервіси стрімко переходять у сферу онлайн і стають доступнішими ширшій аудиторії. Цифровізація перетворюється на необхідність і головний фактор, що безпосередньо впливає на розбудову економіки, освіти, культури. Цифрова трансформація це – не лише про технології, використання цифрових продуктів, сервісів і послуг з обслуговування користувачів. Технології – це насамперед інструмент, який дозволяє бібліотекарям працювати ефективніше і продуктивніше, розвиваючи свою бібліотеку, тим самим розбудовуючи бібліотечну справу. Саме тому важливо підвищувати кваліфікацію працівників бібліотек, змінювати їхнє відношення до роботи та взагалі поведінку, адже успішна цифрова трансформація починається з культурної трансформації.

Діяльність публічних бібліотек у сучасних умовах суцільної цифровізації українського суспільства зазнає кардинальних структурних та системних змін. Насамперед цифровізація торкається комплексу питань із забезпечення якісного доступу користувачів до бібліотечно-інформаційних ресурсів, у тому числі мережі Інтернет. Завдяки активному розвитку інформаційних технологій з'явилися нові можливості для налагодження сучасного бібліотечного обслуговування користувачів та оперативного задоволення їхніх інформаційних потреб. Адже інформаційні технології забезпечують пошук потрібної інформації не виходячи з дому, а цифрові комунікації дозволяють її оперативно отримати.

Реалії сучасного життя ставлять бібліотеку перед необхідністю постійно і гнучко змінюватися: удосконалювати структуру обслуговування, запроваджувати нові сервіси, послуги та продукцію, розширювати сфери взаємодії між бібліотеками та іншими установами. Зазначимо, що у сучасних умовах масової інтеграції у мережу Інтернет, робота публічних бібліотек не

залишається осторонь інновацій. Їх сторінки у соціальних мережах зокрема перенаправляють трафік своїх користувачів на «материнський сайт», адже поряд із власною інформацією зазвичай у стрічці новин розміщують інформацію, запозичену з офіційних сайтів надавачів первинної інформації. Таким чином відбувається і дублювання інформації про діяльність різних бібліотек: виставки, запрошення на перегляд нової літератури, мистецький захід тощо.

Сучасна інноваційна політика бібліотек направлена на інтеграцію всіх процесів з модернізації та цифровізації бібліотечної діяльності, створюючи умови для входження українських книгозбірень у світовий інформаційний простір, сприяючи визначенню їхнього місця і ролі як суб'єктів інформаційного ринку, вагомого складника інформаційної інфраструктури суспільства, що впливає на формування стратегічного бачення сутності процесів розвитку бібліотек в інформаційному суспільстві¹⁶⁹. Комунікативна діяльність бібліотек скерована на: створення і підтримку комфортного середовища для використання інформації; впровадження всіх засобів для налагодження інформаційних зв'язків – як внутрішніх організаційних, так і зовнішніх; формування і використання всіх каналів та засобів спілкування й обміну знаннями. Таким чином, інноваційна бібліотека, яка об'єднує внутрішні та зовнішні комунікаційні зв'язки, зорієнтована на постійне оновлення інформаційно-комунікаційних технологій. Сьогодні спостерігається: зростання навчального аспекту в діяльності бібліотеки, адже відбувається системне впровадження вмінь і навичок отримання, опрацювання та творчого використання інформації для вироблення оптимальних рішень упродовж усієї діяльності користувачів; формування позитивного культурологічного середовища для організації дискусій, обміну ідеями, творчими думками з будь-якої галузі; інтелектуалізація бібліотечної професії, яка набуває новаторських рис, постійно розвивається та удосконалюється.

¹⁶⁹ Колесникова Т. Впровадження інноваційної моделі бібліотеки університету як чинник глибокої інтелектуалізації бібліотечної професії. *Вісник Книжкової палати*. 2012. № 11. С. 21–22.

Одним із найактуальніших понять у цифровому світі є поняття «цифрової культури», яке є надзвичайно широким. Цифрова культура як складник ідеології інформаційного суспільства являти собою сукупність цінностей, які сприяють подальшому впровадженню і розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, інновацій, науки, перехід на шостий технологічний рівень, тих цінностей, що протидіють як інформаційному вакууму, так і хаосу¹⁷⁰. Цифрова культура – це система правил поведінки користувача, яких він дотримується під час використання інформаційно-комунікаційних технологій. Її компонентами є: раціональне споживання інформації; критичне мислення; цифрову грамотність; ІТ-волонтерство; відповідальне ставлення до використання інформаційних технологій. Таким чином, цифрова культура в інформаційно-бібліотечній сфері – це принципи і цінності у корпоративній культурі, що характеризує використання технологій для взаємодії з користувачами і вирішення завдань з їхнього ефективного обслуговування. Цифрова культура також передбачає підвищення рівня цифрових навичок працівників, цифрової грамотності та умінь використовувати програмне забезпечення з урахуванням усіх можливостей, які надає інформаційний прогрес.

Знання у сфері цифрових комунікацій, цифрові навички й компетенції слугують основою для повноцінного та всебічного розвитку сучасної бібліотеки – цифрової. Відповідно, поняття «цифрова грамотність» виступає одним із головних у ланцюжку компетентностей. Пандемія і війна значно прискорила всі ці процеси. Українці вже користуються перевагами цих технологій, у тому числі і переходом у режим роботи з фізичного до цифрового робочого місця. Наступним кроком має стати створення цифрового середовища й розбудова інформаційного суспільства, що має підштовхнути зростання економічного, освітнього, наукового, культурного потенціалу держави. Задля пришвидшення розвитку цифрових компетенцій, Україна

¹⁷⁰ Кириченко М. О. Цифрова культура як результат розвитку культури інформаційного суспільства. *Гілея : науковий вісник. Філософські науки* : зб. наук. праць. 2017. Вип. 124. С. 179–182.

потребує залучення міжнародних інвесторів, адже важливим чинником у процесі розвитку інформаційного суспільства є створення інфраструктури відкритих даних. Науковці наголошують, що цифровізація зменшує ризики кібершахрайства у соціальних мережах, проте потребує розроблення та впровадження нормативно-правової бази, що гарантуватиме інформаційну безпеку, захищатиме персональні дані користувачів, недоторканість їхнього особистого життя та дотримання прав в інтернеті¹⁷¹.

Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій вплинув на зміну трактування поняття «цифрові комунікації» (ЦК). Сьогодні воно стало ширшим і поглибленим. Нині це поняття охоплює не лише обмін інформацією з використанням цифрових технологій, адже у сучасному світі та багатьох сферах людської діяльності ЦК стала способом життя. Новітні технології охопили сферу державного управління, що значно вплинуло на ефективність, адже змінився характер відносин між інститутами влади і суспільством¹⁷². Цифрові комунікації – це обмін повідомленнями у віртуальному середовищі за допомогою цифрових технологій. До цифрових технологій фахівці відносять: способи *розміщення* інформації (соціальні мережі, сайти, блоги, групи у месенджерах, канали корпоративного спілкування); способи подальшого *поширення* (хмарні сервіси, агрегатори, аналітичні програми з використанням елементів штучного інтелекту).

Рушійним механізмом ЦК є встановлення комунікаційних зв'язків публічними бібліотеками через вироблення, поширення та використання бібліотечно-інформаційних продуктів і сервісів у процесі їхньої інформаційно-комунікаційної діяльності. Базовими інструментами ЦК є вироблення нових моделей взаємодії з потенційними користувачами, оптимальне поєднання традиційних форм PR-заходів з новітніми. Основний комунікаційний ресурс ЦК – електронна інформація, зорієнтована на

¹⁷¹ Цифрові комунікації із використанням цифрових технологій. URL: <https://tinyurl.com/3ebex9ne> (дата звернення: 07.05.2023).

¹⁷² Шпиго П. С., Хмельницька М. Цифрові комунікації між владою та громадою : проблеми, ризики, бар'єри. *Державне управління: теорія та практика*. 2019. № 2. С. 13–20.

інформаційно-комунікаційні потреби певної категорії користувачів. Таким чином, ресурсність цифрової комунікації, враховуючи особливості новітніх комунікативних каналів, виявляється в отриманні запланованого позитивного результату, а отже виступає фундаментом функціонування ефективної бібліотечно-інформаційної сфери.

ЦК створюють мережеве середовище, яке змінює реальний простір людини і занурює її у світ технологій, фейкових новин (які вкрай важко розрізнити) та викривленого сприйняття соціуму. Проте, віртуальний світ відкриває й нові широкі можливості, стирає будь-які межі, дає змогу здобути інформацію, яка раніше була недоступною через фізичні кордони чи заборони. Найпоширенішими інструментами ЦК є боти, групові чати, канали у соціальних мережах і публічні акаунти. Перевагами цифрових комунікацій є: можливість використовувати мультимедіа; відсутня залежність за кількістю учасників; не порушується робочий процес; можливість використовувати різні гаджети; одночасне застосування кількох цифрових інструментів (календар, таблиця, записник тощо); збереження історії повідомлень з можливістю їх перегляду¹⁷³.

Цифрова комунікація як засіб адаптації до стрімко змінюваного комунікаційного середовища передбачає запровадження комплексу заходів, які полягають у підтримці інновацій з боку держави, підготовці до взаємодії інноваційних користувачів, налагодженні плідної співпраці у принципово нових напрямках. Сьогодні це актуально для всіх книгозбірень, як українських, так і зарубіжних, де також «спостерігається як конфлікт між генерацією нових ідей та ефективністю їхнього впровадження, так і небажання ризикувати й нести відповідальність у процесі нововведень у бібліотечній сфері»¹⁷⁴.

Українські публічні бібліотеки проявили гнучкість та адаптивність і перейшли в онлайн-формат, використовуючи цифрові інструменти та

¹⁷³ Цифрові комунікації із використанням цифрових технологій. URL: <https://tinyurl.com/3ebex9ne> (дата звернення: 07.05.2023).

¹⁷⁴ Ronald C. Jant. Innovation in academic libraries: An analysis of university librarians' perspectives. *Library & Information science research*. 2012. № 34. P. 3–12. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2011.07.008>

застосунки для цифрової комунікації зі своїми користувачами. Саме карантинні обмеження стали відправною точкою масового впровадження цифрових послуг і сервісів у роботу публічних бібліотек. Кожна бібліотека має свої особливості, сервісні потреби, кадрові можливості, напрямки роботи, цільову аудиторію – саме тому впровадження цифрової комунікації потребує індивідуального підходу. Інформаційні технології розширюють можливості доступу до інформації, розвитку особистих компетенцій і навичок, налагодження взаємодії і комунікації. Важливо адаптувати традиційні формати бібліотечних послуг до нових реалій бібліотечного сервісу через цифрову комунікацію.

Цифрову стратегію комунікацій можна визначити як планування ефективнішого використання інформації та цифрових технологій у діяльності публічних бібліотек України з метою підвищення їх пізнаваності, зміни поведінки та мислення їхньої цільової аудиторії користувачів. Суть цієї стратегії полягає не у максимальному залученні в роботу різноманітних технологій та інструментів, а в ефективному вирішенні за їх допомогою актуальних завдань, які стоять перед конкретною бібліотекою. Вже очевидно, що ті бібліотеки, які зробили цифрові комунікації основою своєї стратегії розвитку і використовують їх системно – упевненіше оцінюють свої перспективи у своїх громадах.

Перспективними тенденціями щодо цифрових комунікацій є широке впровадження онлайн замовлень у бібліотечну практику з обслуговування користувачів. Адже сьогодні у бібліотеках відбуваються широкі функціонально-технологічні зміни щодо надання користувачам сучасних інформаційних послуг. Створення бібліотечних електронних ресурсів – інноваційна стратегія, яка спрямована на розвиток та надання інформаційної підтримки як бібліотекарям, так і всім користувачам.

Отже, аналіз сучасних підходів до цифрової культури та цифрової грамотності демонструє, що цифровізація стає ключовою умовою ефективного функціонування бібліотек і водночас каталізатором глибших

соціокультурних змін. Держава формує нормативні й стратегічні засади цифрової трансформації, тоді як бібліотеки адаптують свою діяльність до нових моделей комунікації, сервісів і професійних вимог. Цифрові компетентності працівників стають центральним чинником успішного впровадження технологій, а цифрова культура – основою для відповідального та критичного використання інформаційних ресурсів. Усе це засвідчує, що цифрова грамотність, цифрові комунікації та цифрова культура є взаємопов'язаними складниками, які визначають сучасну й перспективну модель розвитку публічних бібліотек.

Висновки до розділу

Проблематика цифрової трансформації публічних бібліотек сформувалася на перетині кількох наукових напрямів, серед яких ключовими є дослідження цифрової культури, модернізації бібліотечної діяльності та розвитку компетентностей у сфері цифрових технологій. У вітчизняному й зарубіжному науковому дискурсі посилюється увага до структурних змін, що відбуваються в бібліотеках під впливом цифровізації, однак наявні праці демонструють нерівномірність опрацювання теми: техніко-технологічні аспекти представлені значно ширше, ніж інституційні та концептуально-теоретичні виміри. Це свідчить про те, що цифрова трансформація бібліотек досліджується переважно у прикладній площині, тоді як її методологічні засади, стратегічні орієнтири та соціокультурні наслідки потребують глибокого осмислення. Більшість досліджень зосереджені на впровадженні електронних сервісів, розбудові цифрових ресурсів та удосконаленні професійних компетентностей бібліотекарів. Натомість питання формування цифрових екосистем на рівні громади, нових моделей взаємодії з користувачами, цифрового управління й стратегічного планування розвитку бібліотек лишаються недостатньо розробленими. Виділяється також тенденція до фрагментарності теоретичних підходів, що ускладнює формування цілісної

концептуальної рамки цифрової модернізації публічних бібліотек. Методологічні підходи, залучені у сучасних дослідженнях, утворюють розгалужене поле, яке включає соціокомунікаційні, культурологічні, інституційні, управлінські та інформаційні перспективи. Утім, застосування цих підходів часто має описовий характер і не забезпечує глибини концептуальних узагальнень. З огляду на це виникає потреба у комплексному методологічному інструментарії, який дозволив би інтегрувати різні ракурси аналізу та оцінити цифрову трансформацію бібліотек як багатовимірний процес – технологічний, організаційний, культурний і соціальний одночасно.

Загалом результати виконаного теоретико-методологічного аналізу підтверджують актуальність подальшого дослідження цифрової еволюції публічних бібліотек на основі системного підходу. Вони окреслюють проблемні зони, що вимагають поглибленого вивчення, передусім стратегії цифрового розвитку, механізми управління змінами, комунікаційні моделі взаємодії з громадою, а також роль бібліотек у формуванні цифрових компетентностей суспільства.

Цифрова культура – це система правил поведінки користувача, яких він повинен дотримуватися під час роботи з інформаційно-комунікаційними технологіями. Цифрова культура в інформаційно-бібліотечній сфері – це принципи і цінності у корпоративній культурі, що характеризує використання технологій для взаємодії з користувачами і вирішення завдань з їхнього ефективного обслуговування.

Цифрова культура та цифрова грамотність становлять концептуальну основу цифрової трансформації бібліотечної сфери. Вони охоплюють не лише технічні вміння користування цифровими інструментами, а й ширший комплекс цінностей, норм поведінки, критичного мислення та відповідального ставлення до інформації. Сучасна державна політика України демонструє послідовне формування нормативних рамок цифровізації, що забезпечують умови для розвитку цифрових компетентностей громадян і фахівців, створення цифрових сервісів та інтеграцію публічних бібліотек у нові

комунікаційні моделі. Підвищення цифрової грамотності бібліотекарів стає ключовим чинником ефективного впровадження технологій та розширення спектра послуг, а цифрова культура визначає якість комунікації між бібліотекою та користувачами, формуючи новий тип взаємодії у цифровому середовищі. У результаті цифровізація постає не лише як технологічне оновлення, а як комплексна культурна та організаційна трансформація, що визначає стратегічні орієнтири розвитку сучасних публічних бібліотек.

РОЗДІЛ 2

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ ПРАКТИКИ

2.1. Світові цифрові бібліотечні проєкти та їхній вплив на трансформацію бібліотек

В епоху становлення інформаційного суспільства дієвим засобом акумулювання та поширення культурної спадщини нації є розбудова цифрових проєктів національного масштабу, що є «візитівками» кожної незалежної держави. Саме держава як беззаперечний інститут влади в країні несе першочергову відповідальність за створення та підтримку таких великих проєктів, які формуються та супроводжуються національними бібліотеками – великі цифрові бібліотеки, де представлено різні види і типи ресурсів (бібліотечні, архівні, музейні тощо).

Зростання інформаційно-комунікаційного потенціалу сприяє розгортанню інтеграційних процесів у діяльності бібліотек, що виявляється у техніко-технологічних, організаційних, структурно-функціональних трансформаціях депозитаріїв суспільної пам'яті (бібліотек, архівів, музеїв). Корпоративні бібліотечні проєкти з організації доступу до вже створених ресурсів та їхня інтеграція в інформаційний простір саме завдяки активній розбудові цифрових комунікацій отримують все більшого розповсюдження у сучасному світі. Сьогодні відбуваються глобалізаційні процеси щодо створення корпоративних структур у рамках бібліотечних та архівних інституцій, які надають ширший доступ до інформаційних ресурсів, формуючи новий тип відносин між усіма соціально-комунікаційними структурами. Провідним завданням сучасної бібліотеки, як акцентують М. Таєнчук і Г. Ковалевський, є інформаційне забезпечення життєдіяльності суспільства у цілому та кожного користувача окремо. Реалізація цього

завдання у бібліотечному просторі вимагає впровадження адекватних моделей діяльності культурних установ відповідно до вимог науково-технічного прогресу і задоволення інформаційних потреб суспільства¹⁷⁵.

Історія формування цифрового інформаційно-бібліотечного контенту має достатньо вагомих напрацювань, адже сучасний рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій забезпечує досить широку варіативність їх практичної реалізації. Масштабний проєкт Бібліотеки Конгресу США за підтримки ЮНЕСКО World Digital Library (WDL) – міжнародна цифрова бібліотека, яка була започаткована у квітні 2009 р. з 1 236 документів. Реалізується цей проєкт із метою надання через мережу Інтернет важливих першоджерел культур з усього світу: рукописів, карт, рідкісних і цінних книг, музичних партитур, музики, кінофільмів, гравюр, фотографій, архітектурних креслень та інших документів¹⁷⁶.

Головною ідеєю впровадження проєкту WDL є розвиток міжнародного та міжкультурного порозуміння, забезпечення першоджерелами сферу освіти, розбудова контенту різними мовами світу, а отже – збереження для нащадків матеріальної пам'яті людства. Доступ до ресурсів WDL надається всім охочим на безкоштовній основі через використання багатомовного інтерфейсу. Основними принципами, якими керуються розробники при створенні цієї потужної електронної бібліотеки, є: якісний бібліографічний опис для всіх цифрових об'єктів; переклад описів на мови країн, які є учасниками цього проєкту; включення тільки високоякісних цифрових зображень; формування ключових слів до цифрових об'єктів за єдиною прийнятою і узгодженою методикою; постійний контроль якості інформаційних послуг¹⁷⁷.

Кардинально інший підхід було застосовано при створенні Європейської бібліотеки (*англ.* The European Library, TEL), який став своєрідним

¹⁷⁵ Таснчук М. В., Ковалевський Г. Є. Особливості комунікації бібліотеки в епоху цифровізації. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2019. Т. 1. № 11. С. 165–170.

¹⁷⁶ World Digital Library (WDL). *Library of Congress* : website. URL: <https://www.loc.gov/item/lcwaN0018836/> (accessed: 11.08.2023).

¹⁷⁷ World Digital Library (WDL). *Library of Congress* : website. URL: <https://www.loc.gov/item/lcwaN0018836/> (accessed: 11.08.2023).

консорціумом національних бібліотек Європи. Цей проєкт був започаткований Конференцією європейських національних бібліотек (*англ.* Conference of European National Librarians, CENL) у 2004 р. як об'єднаний каталог європейських національних бібліотек, а потім трансформувався у вебпортал і центр відкритих даних для національних бібліотек Європи¹⁷⁸. Проєкт TEL залишався паралельно працювати в режимі обслуговування з CENL до кінця 2019 р., а потім його остаточно було закрито. У проєкті CENL брали участь 48 провідних бібліотек європейського континенту. Ця система заснована на централізованому збереженні метаданих і децентралізованому зберіганні цифрових об'єктів. В основі концепції проєкту покладено не тільки збір інформації щодо електронних ресурсів, а й збір у центральному індексі інформації про всі бібліографічні записи, які зберігаються в електронних каталогах національних бібліотек – учасників проєкту. Посилання на цифровий об'єкт, яке міститься у самому записі, також передається, що виявилось надзвичайно зручною формою співробітництва¹⁷⁹.

Успіх проєкту CENL призвів до створення Європіани (*англ.* Europeana) – цифрової платформи культурної спадщини Європи, яка поширює бібліотечні, архівні, музейні ресурси у різний спосіб для найширшого використання світовою спільнотою з освітньою, науковою, дозвіллевою та іншою метою. Цей новий проєкт здійснюється за ініціативи та фінансової підтримки Європейської комісії. Офіційне відкриття Європейської цифрової бібліотеки Європіана (<https://www.europeana.eu/en>) (рис. 2.1) як окремої платформи відбулося 20 листопада 2008 р. Метою втілення такого масштабного проєкту стало бажання об'єднати в єдину мережу та зробити загальнодоступними ресурси бібліотек, архівів, музеїв, інших культурних інституцій Європейського континенту.

¹⁷⁸ The European Library is now in Europeana. *Europeana* : website. URL: <https://www.europeana.eu/en/TEL> (accessed: 11.08.2023).

¹⁷⁹ The European Library is now in Europeana. *Europeana* : website. URL: <https://www.europeana.eu/en/TEL> (accessed: 11.08.2023).

Рис. 2.1. Європейська цифрова бібліотека Europeana [фото автора]

Загалом у цьому проєкті вже беруть участь понад 3 200 культурних установ з усіх європейських країн, які варіюються від знаних міжнародних культурних установ, до прикладу таких як Rijksmuseum в Амстердамі (Нідерланди), Британська бібліотека та Лувр (Франція), до регіональних архівів і невеличких місцевих музеїв європейських країн. Інтернет-портал містить понад 64 мільйонів об'єктів: книг, картин, фільмів, музейних предметів та архівних матеріалів, які були оцифровані по всій Європі та представлені всіма європейськими мовами (у тому числі й українською). Зібрана колекція дозволяє щоденно понад 9 200 користувачам досліджувати культурну та наукову спадщину європейського світу від передісторії до наших днів.

Таким чином, Європіана взяла на себе функцію інтегратора національних бібліотек Європи та гаранта, що їхні цифрові ресурси будуть захищені і гідно представлені на платформі¹⁸⁰. Від моменту презентації цієї бібліотеки інтерес до неї був настільки великим, що її сервери, які від самого початку були розраховані на п'ять мільйонів кліків на годину, не витримали величезного навантаження. Реальний інтерес користувачів втричі перевищив

¹⁸⁰ The European Library is now in Europeana. *Europeana* : website. URL: <https://www.europeana.eu/en/TEL> (accessed: 11.08.2023).

розрахунки розробників. Масова зацікавленість цією платформою настільки сповільнила роботу, що навіть подвоєння серверних можливостей наступного дня (21 листопада 2008 р.) не допомогло вирішити ситуацію. Саме тому Європейською комісією та адміністрацією Європіани було ухвалено рішення тимчасово закрити сайт для його доопрацювання. Таким чином, ресурс мав стати набагато потужнішою та більш пристосованою для роботи у пікові години щодо користувацьких запитів¹⁸¹.

Найбільший інтерес до Європейської цифрової бібліотеки виявили громадяни Німеччини, Франції, Іспанії, Італії та Нідерландів; відвідування зі США становило 4 % від загальної кількості користувачів¹⁸². 23 грудня 2009 р. Європіана знову відкрилася для користувачів. Розробники збільшили пропускну спроможність серверу у чотири рази, а у години пік адміністратори контролюють кількість відвідувань. За інформацією Європейської комісії, найбільше оцифрованих матеріалів для Європіани надходить із Франції (52 % від усіх ресурсів на платформі), завдяки потужному національному проєкту електронної бібліотеки Галліка (*англ.* Gallica).

Сучасна Європіана – це швидкий і легкий доступ до об'єктів культури і науки, який регулярно оновлюють учасники проєкту зі збереженням усіх авторських прав. Це – не тільки книги, а й рукописи, листи, щоденники, архівні матеріали, малюнки, карти, фотографії, фонограми, музичні твори, радіо- та телепрограми, фільми, шкільні заняття тощо. Формат представлення матеріалу на платформі – серії мандрівок. Завдяки виваженому підходу та представленим ґрунтовним цифровим колекціям художніх артефактів, музики, звукових файлів, архітектурній спадщині, колекції зображень 3D, а також якістю цих даних та впровадженням технологіям, Європіана надихає людей зі всього світу до відкриття красивих і історичних місць, пейзажів,

¹⁸¹ Європейська цифрова бібліотека (*англ.* European Digital Library). *Кіровоградська обласна бібліотека для дітей ім. Т. Г. Шевченка* : вебсайт. URL: http://librarychl.kr.ua/kn_in/informatoria/inf-ev.php (дата звернення: 11.01.2023).

¹⁸² Європейська цифрова бібліотека (*англ.* European Digital Library). *Кіровоградська обласна бібліотека для дітей ім. Т. Г. Шевченка* : вебсайт. URL: http://librarychl.kr.ua/kn_in/informatoria/inf-ev.php (дата звернення: 11.01.2023).

окремих перлин і прихованих скарбів по всій Європі¹⁸³. Нині платформа Європіани працює 24 європейськими мовами, українського варіанту досі немає і це є перспективою співпраці у цьому напрямі для України задля гідного представлення української культурної та історичної спадщини нашого народу всьому світу.

Процес інтеграції України до Європейської бібліотеки (TEL) розпочався ще у 2008 р., коли Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ) стала учасником проекту FUMAGABA, який було започатковано у рамках загальноєвропейської соціокультурної комунікації та профінансовано Швейцарським агентством із питань розвитку та співробітництва. Цей проєкт спрямований на інтеграцію колекцій національних бібліотек України, Молдови, Албанії, Грузії, Вірменії, Боснії і Герцеговини¹⁸⁴. Результатом плідного співробітництва головної бібліотеки України та Європейської бібліотеки стала інтеграція колекцій «Реферативна база даних української наукової літератури» та «Повнотекстова база даних української наукової літератури»¹⁸⁵. Ці проєкти втілюють основні моделі інтеграції цифрових ресурсів, зокрема: централізоване збирання та опрацювання метаданих та цифрових ресурсів в одному сховищі; організація розподіленого пошуку в електронних колекціях через протоколи збирання даних, коли метадані та цифрові ресурси зберігаються на серверах учасників проєкту; централізоване збирання та опрацювання метаданих в одному сховищі, а цифрові ресурси зберігаються на серверах учасників проєкту¹⁸⁶.

Провідним цифровим проєктом бібліотек Сполучених Штатів Америки є Національна цифрова інформаційна інфраструктура та програма збереження

¹⁸³ The European Library is now in Europeana. *Europeana* : website. URL: <https://www.europeana.eu/en/TEL> (accessed: 11.08.2023).

¹⁸⁴ Рибачок О. М. Інтеграційні проєкти бібліотечних та архівних ресурсів: європейські програми, українські здобутки. *Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 8–10 жовт. 2013 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. б-к інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ, 2013. С. 35–36.

¹⁸⁵ Європіана. *Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського* : вебсайт. URL: <http://irbis-pbuv.gov.ua/dlib/item/pro0001486> (дата звернення: 07.11.2022).

¹⁸⁶ Лобузин І. Міжнародні та національні цифрові бібліотечні проєкти: технологічні вимоги і стандарти. *Бібліотека. Наука. Комунікація* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2015 р.) : в 2 ч. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. б-к інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ, 2015. Ч. 2. С. 35–40.

(англ. National Digital Information Infrastructure and Preservation Program, NDIIPP). Цей проєкт передбачає розроблення, моделювання і тестування різних варіантів і техніко-технологічних рішень, які у результаті допомагають Бібліотеці Конгресу (США) виробляти рекомендації щодо довгострокового зберігання цифрових ресурсів. NDIIPP визначає політику збору, зберігання та доступу до цифрових об'єктів. У рамках цифрової ініціативи у США було розроблено важливі стандарти: збереження, надійність, сумісність, безпека, метадані (англ. Preservation, Reliability, Interoperability, Security, Metadata, PRISM); глобальний реєстр цифрових форматів (англ. Global Digital Format Registry, GDFR). Також Національною організацією з інформаційних стандартів США було розроблено основи стандартизації щодо створення якісних цифрових колекцій, формування та публікації оцифрованих матеріалів: стандарт метаданих описування об'єктів (англ. Metadata Object Description Schema, MODS) – XML-схема мінімального набору елементів бібліографічного опису різних типів і видів бібліотечних документів; стандарт метаданих кодування і передачі даних (англ. Metadata Encoding Transmission Standard, METS) – XML-схема для кодування описових, адміністративних та структурних метаданих об'єктів цифрових бібліотек, який був розроблений за ініціативи Федерації цифрових бібліотек (англ. Digital Library Federation, DLF)¹⁸⁷.

Одним із найстаріших проєктів, який також здійснює Бібліотека Конгресу, є проєкт «Пам'ять Америки» (англ. American Memory) (рис. 2.2). Цей ресурс було започатковано у 1990 р. і до 1994 р. оцифровано 28 бібліотечних фондів. Саме цей проєкт може надати цінний матеріал щодо практики створення цифрових колекцій та упорядкування метаданих цифрової бібліотеки¹⁸⁸. Нині проєкт реалізується у рамках програми формування Національної цифрової бібліотеки США.

¹⁸⁷ Лобузин І. Міжнародні та національні цифрові бібліотечні проєкти: технологічні вимоги і стандарти. *Бібліотека. Наука. Комунікація* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2015 р.) : в 2 ч. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. б-к інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ, 2015. Ч. 2. С. 35–40.

¹⁸⁸ Digital Collection. *Library of Congress* : website. URL: <https://www.loc.gov/collections/> (accessed: 11.08.2023).

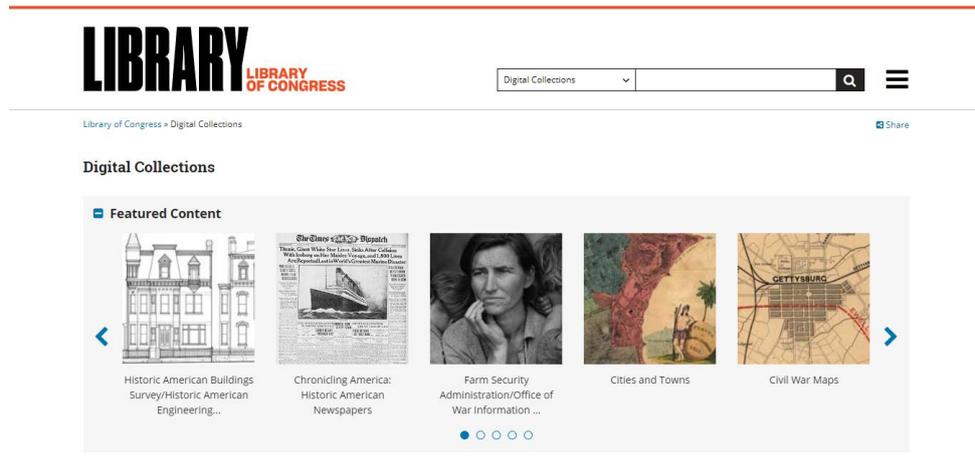

Рис. 2.2. Цифрова колекція «Пам'ять Америки» [фото автора]

«Пам'ять Америки» – це масштабний цифровий проєкт, метою якого є забезпечення вільного доступу до документальної пам'яті американців, де представлено історію Америки, репрезентовано самотутню культуру і творчість всіх народів, що заселяють цю країну. Проєкт вміщує оцифровані документи з колекцій як самої Бібліотеки Конгресу США, так і інших культурних інституцій стосовно історичних подій, видатних особистостей, пам'яток, місць та ідей, що було покладено в основу формування американської нації. Представлено цифрові копії оригінальних документів: манускрипти, друковані видання, фотографії, плакати, картини, карти, звуко- та відеозаписи, книги, памфлети, нотні видання, комікси тощо. Кожна онлайн колекція супроводжується арсеналом допоміжних інструментів, які полегшують навігацію, роблячи її зрозумілішою у використанні. Кожну колекцію можна переглядати, здійснюючи пошук як у кожній окремо (включно з повнотекстовим пошуком), так і у декількох колекціях одночасно. У режимі онлайн через сервіс «Запитай у бібліотекаря» (*англ.* Ask a Librarian) співробітники довідково-інформаційного відділу Бібліотеки Конгресу завжди проконсультують та нададуть допомогу користувачам під час роботи із матеріалами ресурсу «Пам'ять Америки»¹⁸⁹.

¹⁸⁹ Digital Collection. Library of Congress : website. URL: <https://www.loc.gov/collections/> (accessed: 11.08.2023).

Бібліотека Конгресу бере участь у роботі Федерального агентства настанов з оцифрування¹⁹⁰ (*англ.* Federal Agencies Digital Guidelines Initiative, FADGI) у частині розробки стандартів оцифрування документів бібліотечних фондів. Результатом такої співпраці стала підготовка стандартизованих методичних матеріалів технічних настанов з оцифрування історико-культурного надбання (*англ.* Technical Guidelines for Digitizing Cultural Heritage Materials). Крім того, Бібліотека Конгресу бере активну участь у створенні національних цифрових ресурсів та розробці стандартів оцифрування історичних матеріалів у рамках співпраці з Національним управлінням архівів і документації¹⁹¹ (*англ.* National Archives and Records Administration, NARA).

Бібліотека та архів Канади (*англ.* Library and Archives Canada, LAC) – головна установа країни з формування цифрових ресурсів національного масштабу. Цією інституцією підтримується проєкт Надійного цифрового репозитарію (*англ.* Trusted Digital Repository, TDR). Зазначимо, що основу Національного цифрового репозитарію Канади становить система стандартів для представлення цифрових об'єктів та їх метаданих, яка є єдиною для всіх цифрових ресурсів цього великого сховища та спеціалізованим модулем розподіленого завантаження цифрових ресурсів через вебінтерфейс¹⁹².

Цифрова інформаційна стратегія Канади (*англ.* Canadian Digital Information Strategy) – це підсумок проведених цифрових досліджень цієї країни. У межах цієї стратегії розроблено у тому числі й настанови з використання форматів файлів для довготривалого зберігання і доступу, різних форматів файлів (рекомендовані, придатні для використання). Проєкт Канадіана (*англ.* Canadiana.org) – це коаліція культурних установ і бібліотек

¹⁹⁰ Агентство було утворено у 2007 р. з метою розробки загального стійкого набору технічних керівних принципів, методів і практик оцифрування історичних, архівних та культурних матеріалів.

¹⁹¹ У 1984 р. було реорганізовано Національну службу архівів і документації (1934) у незалежне агентство уряду США.

¹⁹² Лобузин І. Міжнародні та національні цифрові бібліотечні проєкти: технологічні вимоги і стандарти. *Бібліотека. Наука. Комунікація* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2015 р.) : в 2 ч. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. б-к інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ, 2015. Ч. 2. С. 35–40.

Канади, яка орієнтована на надання широкого доступу до канадської документальної спадщини у цифровому форматі. Завдяки співпраці у цьому масштабному проєкті відкритого доступу, канадські бібліотеки сприяють збереженню цифрової спадщини Канади. Зазначимо, що за активної підтримки провідних інституцій країни, Канадіана ідентифікує, каталогізує і оцифровує документальну спадщину: книги, газети, журнали, зображення, архівні матеріали національного рівня та поєднує їх у пошукових базах даних¹⁹³. З 1 січня 2019 р. Канадіана – це відкритий і безоплатний доступ до величезної колекції текстового історичного контенту про Канаду.

Цифровий репозитарій Early Canadiana Online (ECO) містить понад 60 мільйонів сторінок історичних першоджерел, каталогізованих та розміщених у 10 цифрових колекціях. Ця база даних була презентована у 1999 р. У Бібліотеці рідкісних книг Томаса Фішера при Університеті Торонто (Канада). Початково до ECO було включено оцифровані матеріали з колекції мікрофільмованих зображень із пошуковою системою, яка була розроблена в Університеті Ватерлоо (Канада). Вона охоплювала чотири теми: англо-канадська література, подорожі та дослідження, історія жінок, історія французької Канади та аборигенів. Нова організація цього репозитарію представляє три категорії: монографії, періодичні видання (газети і журнали), урядові документи. Треба зазначити, що ECO містить оцифрований повний комплект журналу «Відносини єзуїтів», архів компанії «Гудзонська затока», ранні офіційні публікації уряду Канади, перші канадські періодичні видання, журнали про здоров'я та медицину, а також архів генерал-губернатора Канади¹⁹⁴. Отже, цей проєкт працює на збереження документальної історії Канади та надання онлайн-доступу до цифрових матеріалів. Колекція представляє величезний унікальний ресурс для канадських істориків із

¹⁹³ Canadiana.org. *Wikipedia. The Free Encyclopedia* : website. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Canadiana.org> (accessed: 11.12.2022).

¹⁹⁴ Canadiana.org. *Wikipedia. The Free Encyclopedia* : website. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Canadiana.org> (accessed: 11.12.2022).

вивчення генеалогії, адже містить архівні матеріали історичної хроніки про країну і людей від 1600-х років до середини 1900-х років.

Австралія також має розвинену інфраструктуру цифрових бібліотечних ресурсів. Національна бібліотека Австралії (*англ.* National Library of Australia, NLA) – головна установа, яка забезпечує формування національного цифрового фонду історико-культурної спадщини країни та має чималий досвід у сфері накопичення, збереження, надання доступу і здійснення обміну інформаційними ресурсами. NLA першою в країні започаткувала проекти з формування цифрових колекцій, які мають суспільне значення для її громадян. Так, у 2009 р. було запущено програмний продукт Trove (*англ.* скарб, скарбниця) (рис. 2.3), що є «єдиною точкою входу до скарбниці артефактів, курйозів та історій із культурних, громадських та дослідницьких інституцій Австралії»¹⁹⁵.

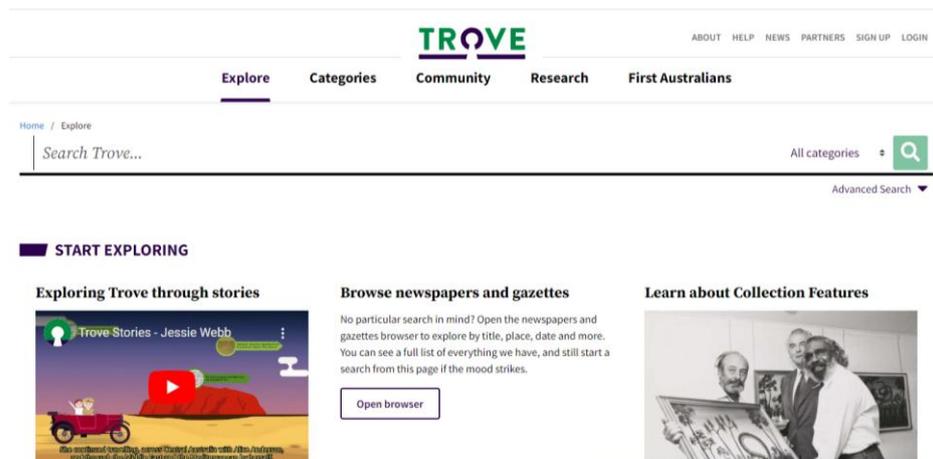

Рис. 2.3. Платформа Trove [фото автора]

Початково ця пошукова система передбачала надання широкого спектра бібліотечних послуг. Вона була створена на базі проєкту з оцифрування газет, використовуючи технологію з відкритим вхідним кодом. Застосоване

¹⁹⁵ What is Trove. *National Library of Australia* : website. URL: <https://trove.nla.gov.au/about/what-trove> (accessed: 11.06.2025).

програмне забезпечення сприяло реалізації оптичного розпізнавання символів для автоматичного перетворення зображень газет у цифровий формат таким чином, що зображення сторінок трансформувалося у пошукові слова, на відміну від технології простого зображення газетних сторінок¹⁹⁶.

Trove пропонує користувачам такі категорії для пошуку: книги, журнали і статті; малюнки і фотографії; газети (1803–1954); щоденники, листи, архівні матеріали; карти; музика, звук і відео; архів сайтів (1996 – до тепер); персоналії та організації. На відміну від пошукової системи Google, яка за результатом пошуку видає список вебсайтів, Trove відображає посилання на елементи і спрямовує користувача безпосередньо до джерел, використовуючи механізм Ініціативи відкритих архівів (*англ.* Open Archives Initiative). Платформа Trove об'єднує фонди понад 1 000 бібліотек, архівів, музеїв, мистецьких галерей, історичних товариств, засобів масової інформації, дослідницьких організацій та інших культурних інституцій по всій Австралії і забезпечує доступ до інформації про Австралію й австралійців. На розробку сервісу національного рівня знадобилося три роки копіткої праці проєктної групи з п'яти програмістів¹⁹⁷. У 2020 р. NLA презентувала оновлену та досконалішу версію платформи цифрової спадщини країни, на модернізацію якої знадобилося ще чотири роки роботи розробників.

Сучасний портал Trove оснащений новим логотипом, має оновлений користувацький інтерфейс із розширеними функціями пошуку та обміну даних, а також оптимізований під мобільну версію, що доступно його широкому колу користувачів (щоденне відвідування Trove становить близько 68 тис. користувачів). Сьогодні платформа пропонує користувачам безкоштовний доступ до понад 14 млрд цифрових об'єктів про минуле і сучасне цієї країни. Як вказано на самій платформі, близько 90 % історичних

¹⁹⁶ Мирончук О. А. Інноваційний доступ до інформації: практика та досвід Національної бібліотеки Австралії. *Бібліотека. Наука. Комунікація*. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2020 р.). / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН; відп. за вип. М. В. Іванова. Київ, 2020. С. 73–77.

¹⁹⁷ What is Trove. *National Library of Australia* : website. URL: <https://trove.nla.gov.au/about/what-trove> (accessed: 11.06.2025).

ресурсів припадає на цифровий контент¹⁹⁸. Інтегрована система управління контентом дозволяє отримати доступ до всіх одиниць зберігання, навіть найменших за обсягом, та генерувати тисячі записів з одного документа. Сьогодні Trove – це: впровадження єдиного програмного забезпечення; зручний сервіс; цифровий репозитарій; агрегатор для зберігання метаданих від партнерських організацій; єдина каталогізована база даних; електронний каталог установ, які залучені до цього проєкту; допоміжна пошукова служба; інтерфейс програмування додатків; користувацький форум; співтовариство однодумців; платформа з розбудови нових знань¹⁹⁹.

Таким чином, електронні інформаційні ресурси Національної бібліотеки Австралії невпинно розвиваються й удосконалюються, впровадження нових інформаційно-комунікаційних технологій стимулює розвиток інновацій у доступ до інформації відповідно до зростаючих потреб користувачів, є ефективним інструментом для її обміну, цифрової комунікації, а отже і просування бібліотеки у цифровому просторі.

Провідними інституціями з формування цифрових ресурсів у Великій Британії є Британська бібліотека (*англ.* British Library, BL) та Центр цифрового кураторства (*англ.* Digital Curation Center, DCC) (рис. 2.4).

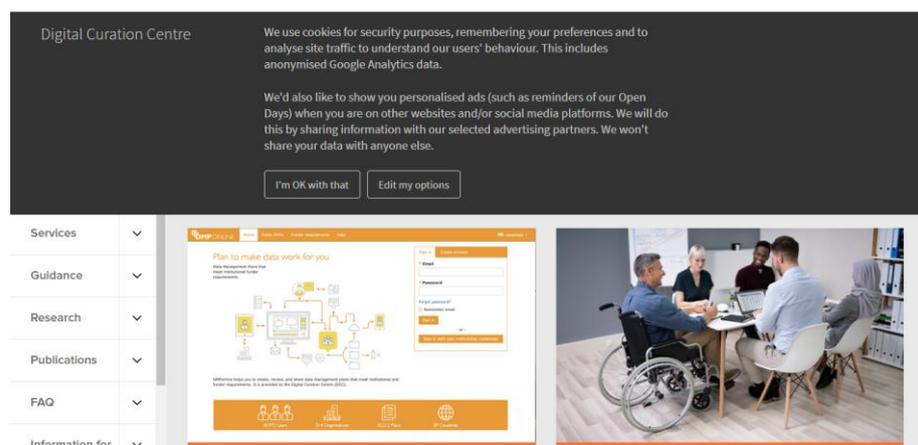

Рис. 2.4. Центр цифрового кураторства [фото автора]

¹⁹⁸ What is Trove. *National Library of Australia* : website. URL: <https://trove.nla.gov.au/about/what-trove> (accessed: 11.06.2025).

¹⁹⁹ What is Trove. *National Library of Australia* : website. URL: <https://trove.nla.gov.au/about/what-trove> (accessed: 11.06.2025).

Британська бібліотека – це національна бібліотека Сполученого Королівства, яка надає доступ до найповнішої у світі дослідницької колекції академічним, дослідницьким і науковим співтовариствам. Тут зберігаються національний архів друкованих і цифрових видань. Бібліотечний фонд становить понад 170 мільйонів одиниць зберігання – це артефакти всіх епох писемної цивілізації людства²⁰⁰. BL представляє на своєму порталі у розділі «Каталоги і колекції» (*англ.* Catalogues and Collections) електронні ресурси, які упорядковані за тематикою та типологічною ознакою у колекції:

– *Оцифровані рукописи* (*англ.* Digitised Manuscripts) – найцінніша збірка не лише Британської бібліотеки, а й усього людства. Це цифрове зібрання включає: майже 900 грецьких рукописів та найважливіших папірусів, що датуються з I до XVIII ст.; проєкт «Королівські рукописи та ботаніка в Британській Індії»; понад 50 тайських рукописів і архів королівських листів Чакрабонгсе; малайські рукописи та ранні карти Сінгапуру; перські рукописи; колекція музичних рукописів Цвейга; 1300 рукописів із колекції на івриті.

– *Звуки онлайн* (*англ.* Sounds Online) – представлено понад 95 тис. вибраних звукозаписів із величезного бібліотечного фонду колекцій музичних творів, усної мови, звуків дикої природи та навколишнього середовища тощо.

– *Онлайн-сервіс електронних тез* (*англ.* E-Theses Online Service, EThOS) – вміщено понад 600 тис. повних текстів докторських дисертацій, які були захищені у закладах вищої освіти Великої Британії.

– *Архіви в небезпеці* (*англ.* Endangered Archives Programme) – з 2004 р. за цією програмою було оцифровано понад 11 мільйонів зображень і понад 35 тис. звукових доріжок. Сьогодні оцифровано і надано доступ дослідникам крім архівних матеріалів, ще до рукописів, рідкісних друкованих видань, візуальних матеріалів, аудіозаписів. Доступ до цієї онлайн-колекції постійно розширюється.

²⁰⁰ About the British Library. *British Library* : website. URL: <https://www.bl.uk/about-us> (accessed: 11.08.2024).

– *Бізнес та менеджмент* (англ. Business and Management) – надає високоякісні цифрові звіти та інші документи з колекції бібліотеки дослідникам бізнесу та менеджменту.

– *Соціальне забезпечення* (англ. Social welfare) – забезпечує єдину точку доступу до величезних друкованих і цифрових колекцій найновіших звітів із широкого спектра тем соціального забезпечення.

– *Архів Британських газет* (англ. British Newspaper Archive) – колекція оцифрованих газет з 1700-х років, також радіо-, теле-, інтернет-новин.

– *Електронні ресурси* (англ. Electronic resources) – зібрано різноманітні електронні та цифрові ресурси²⁰¹.

Отже, Британською бібліотекою побудовано величезне цифрове сховище електронних ресурсів і цифрових об'єктів. Частиною цих проєктів є розробка системи управління цифровими об'єктами, що передбачає впровадження цілої системи заходів із цифрового кураторства. Головні принципи, які впроваджуються Британською бібліотекою при створенні цифрових ресурсів, ґрунтуються на кількох засадах: технологічна якість цифрових матеріалів та метаданих; застосування міжнародних стандартів; впровадження стратегії цифрового збереження та надання широкого доступу до оцифрованих матеріалів. Центр цифрового кураторства надає експертні поради та практичну допомогу щодо збереження, керування, захисту та обміну даними цифрових досліджень. Також надається широкий спектр ресурсів, включно з онлайн-інструментами та інструкціями для навчання; здійснюються консультації щодо розробки політики і планування управління даними²⁰².

Однією з головних національних цифрових ініціатив Франції – інформаційний ресурс Галліка (*фр.* Gallica) (рис. 2.5), що створюється під егідою Національної бібліотеки Франції (*фр.* Bibliothèque nationale de France, BnF).

²⁰¹ Catalogues and Collections. *British Library* : website. URL: <https://www.bl.uk/catalogues-and-collections/digital-collections> (accessed: 11.08.2024).

²⁰² Digital Curation Center : website. URL: <https://www.dcc.ac.uk/> (accessed: 11.06.2023).

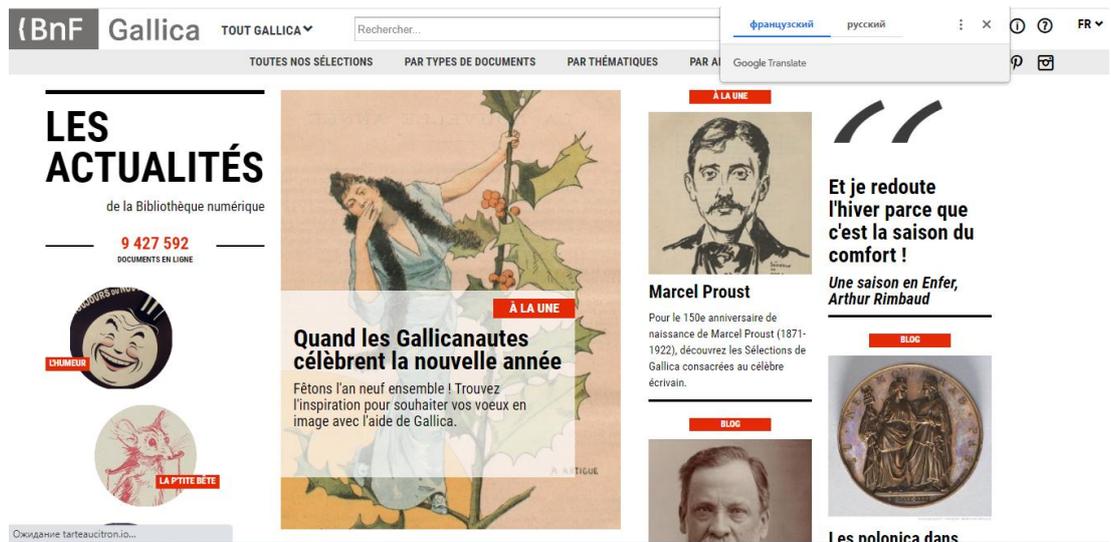

Рис. 2.5. Цифрова бібліотека Галліка [фото автора]

Оцифрування франкомовних матеріалів із фонду провідної бібліотеки розпочалося у 1992 р., пізніше підключилися інші бібліотеки країни, а у 1997 р. цифрові матеріали були презентовані суспільству на платформі Галліка Національної бібліотеки Франції. Повноцінний розквіт цифрової бібліотеки припадає на 2006 р. із переведення ресурсу у розряд загальнонаціональних. За участі держави і громадськості (фахівців Міністерства культури Франції, Національного центру книги, книговидавців, письменників) було розроблено стратегію розвитку бібліотеки²⁰³. Спочатку користувачам пропонувався безкоштовний доступ до тих документів, на які не розповсюджувалася дія закону про авторське право. З 2007 р. до Галліки почали включати твори, які підпадали під дію цього закону. У такому разі користувачу надавався доступ до твору з обмеженнями у перегляді, натомість доступ до повного тексту був доступний за умови купівлі його на сайті, що продає е-книги. Ця послуга є додатковою, адже більшість користувачів використовують цифрову бібліотеку для отримання доступу до безкоштовних ресурсів.

²⁰³ Коновал Л. В. Функціонування національних цифрових бібліотечних проєктів у контексті формування електронної бібліотеки «Україніка». *Бібліотечний вісник*. 2016. № 2. С. 11–14.

Сьогодні цифрова бібліотека Галліка – одна з найбільших національних бібліотек світу. Її девіз: «віртуальна бібліотека чесної людини»²⁰⁴. Цей ресурс надає доступ до всіх типів і видів інформації: друковані, рукописні, нотні, відео, фото, звукозаписи, картографічні, плани, іконопис тощо. На початок 2025 р. чисельність колекції перевищує 10 мільйонів документів, понад 4 мільйони з яких становлять періодичні видання. Інтерфейс Галліки представлений французькою та англійською мовами. Матеріал згруповано у 40 тематичних колекцій. Переважна більшість документів цифрової бібліотеки проходить спеціальне опрацювання, що забезпечує пошук у самому документі. Під час виконання цього проєкту було напрацьовано ряд цікавих технологічних рішень, зокрема, при створенні інструментів вебпошуку, які зорієнтовані виключно на користувача. Таким чином, було розроблено модель структурованих даних, яка супроводжує бібліографічні записи традиційних бібліотечних каталогів спеціальною системою метаданих, які якісно індексуються іншими пошуковими системами²⁰⁵. У цьому проєкті, крім VnF, беруть участь 400 культурних інституцій: провідні бібліотеки країни, а також французькі музеї, архіви тощо. Всі документи, які надаються для Галліки, індексуються VnF, але доступ до них здійснюється безпосередньо на сайтах установ-партнерів, популяризуючи французькі установи як інституції збереження національної пам'яті. Галліка – одна зі взірцевих національних цифрових бібліотек світу, результат плідної комунікації держави, бібліотекарів, архівістів, музейних працівників, авторів, видавців, користувачів, зрештою – французької нації.

Основним проєктом з оцифрування історико-культурної спадщини Німеччини є цифрова бібліотека – Віртуальна бібліотека Німеччини (*нім.* Deutsche Digitale Bibliothek, DDB) (рис. 2.6). Deutsche Digitale Bibliothek – це спільний проєкт федерального уряду Німеччини, федеральних земель та

²⁰⁴ Gallica. *Bibliothèque nationale de France* : website. URL: <https://gallica.bnf.fr/accueil/fr/content/accueil-fr> (accessed: 11.06.2025).

²⁰⁵ Лобузин І. Цифрові бібліотечні проєкти: технологічні рішення та управління життєвим циклом колекцій : монографія / відп. ред. В. А. Широков ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 216 с.

муниципальної влади, які її просувають і фінансують. У ньому беруть участь культурні та академічні інституції країни, головними з яких є – Німецька національна бібліотека, Баварська державна бібліотека і Берлінська державна бібліотека, які є найбільшими книгосховищами країни. У 2009 р. було прийнято рішення про створення Німецької цифрової бібліотеки, яка нині базується у двох центрах: Фонд пруської культурної спадщини (нім. Stiftung Preußischer Kulturbesitz) у Берліні (Німеччина) та Німецька національна бібліотека (нім. Deutsche National Bibliothek) у Франкфурті-на-Майні (Німеччина).

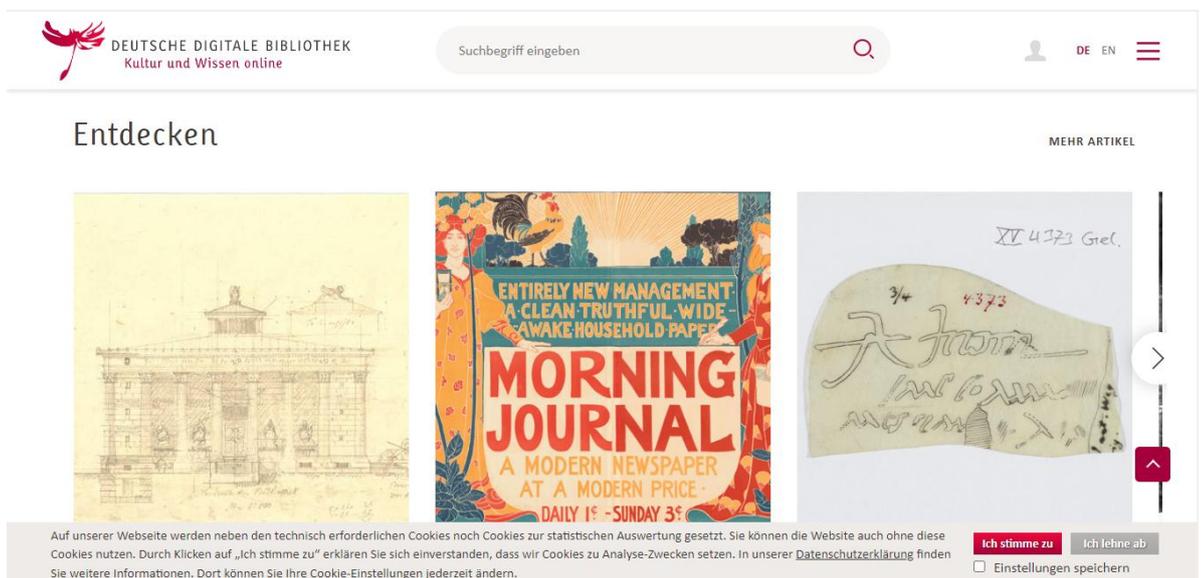

Рис. 2.6. Віртуальна національна бібліотека Німеччини [фото автора]

У 2012 р. DDB було запущено бета-версію з доступом до 5,6 мільйона документів, а з 2014 р. було запущено повну версію бібліотеки. У 2018 р. федеральним урядом Німеччини було затверджено рішення про здійснення проекту на постійній основі. Нині цифрова бібліотека нараховує понад 45 мільйонів об'єктів культурної і наукової спадщини Німеччини. Тут представлені: книги, музика, мистецькі та історичні об'єкти, фільми, фотографії, архівні документи, рукописи та багато інших документів. З цією ціллю DDB співпрацює на постійній основі з 4 910 культурними і науковими

інституціями з усієї Німеччини – архівами, бібліотеками, музеями, закладами збереження історичних пам'яток, науково-дослідними установами²⁰⁶.

Головним у цьому проєкті є надання цифрових послуг з освітньою, науковою, просвітницькою метою, які надаються культурними й науковими установами Німеччини задля всебічного забезпечення доступу до культурної і наукової спадщини країни всім зацікавленим. Ще одна мета полягає у тому, щоб інтегрувати цифрові пропозиції німецьких закладів культури і науки, тим самим створюючи центральне цифрове місце для культурної спадщини²⁰⁷.

Особливості організації DDB зумовили й специфіку цифрового контенту, коли зберігається тільки доступ до інформації, метаданих і похідних, тобто, попередній перегляд документа. Сам об'єкт високої роздільної якості залишається на сервері тієї установи, яка його оцифрувала і передала, а доступ до нього здійснюється через посилання з цифрової бібліотеки. Таким чином, DDB забезпечує централізований доступ до цифрових зображень. Відповідно з історичним розподілом тематики та мовного принципу комплектування здійснюється й оцифрування документів та їх представлення у відповідних колекціях DDB. Доступ до всіх ресурсів є безкоштовним. Інтерфейс порталу двомовний – німецькою та англійською мовами. Результат реалізації проєкту – комплексний науковий та історико-культурний портал доступу до цифрової культурної спадщини, який представляє оцифровані ресурси культурних установ Німеччини (архівів, бібліотек, музеїв тощо). Високотехнологічна платформа DDB надає швидкий і зручний доступ до цифрових інформаційних ресурсів, зокрема у 3D-форматі.

Галліка та Віртуальна бібліотека Німеччини – це внесок Франції та Німеччини в Europeana, європейський культурний портал. Як національні агрегатори, вони поставляють пакети метаданих і об'єктів із німецьких та французьких культурних інституцій до Europeana, даючи їм можливість

²⁰⁶ Deutsche Digitale Bibliothek : website. URL: <https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/?lang=en> (accessed: 11.07.2025).

²⁰⁷ Deutsche Digitale Bibliothek : website. URL: <https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/?lang=en> (accessed: 11.07.2025).

безпосередньо взяти участь у загальноєвропейському проєкті, популяризуючи їх та роблячи видимими не лише у європейському, й у світовому просторі.

Цифрова бібліотека Іспанії (*isp.* Biblioteca Digital Hispánica, BDH) (рис. 2.7) – проєкт Національної бібліотеки Іспанії (*isp.* Biblioteca Nacional de España, BNE), який забезпечує вільний доступ до тисяч оцифрованих документів XV–XXI ст.

Рис. 2.7. Цифрова бібліотека Іспанії [фото автора]

Цілями BDH є: поширення іспаномовної культурної спадщини у світі, гарантуючи її охорону й захист; фундаментальний інструмент щодо дослідження іспанської культури; розширення співпраці для культурних інституцій Іспанії та Латинської Америки; сприяння наповненню Europeana²⁰⁸. Оцифровані документи на порталі впорядковуються відповідно до трьох основних методів доступу як доповнення до простого і розширеного пошуку: тематичний доступ, згідно зі структурою Універсальної десяткової класифікації; за типом документа; за актуальністю, інтересом, привабливістю, важливістю рекомендованої колекції. На момент презентації BDH у січні 2008 р. колекція становила близько 10 тис. оцифрованих документів, які були

²⁰⁸ Biblioteca Digital Hispánica. *Biblioteca Nacional de España* : website. URL: <https://www.bne.es/es/catalogos/biblioteca-digital-hispanica> (accessed: 11.06.2025).

відібрані як експертами-бібліографами, так і іншими представниками культурної спільноти Іспанії. Сьогодні цей ресурс включає понад 230 тис. найменувань різних типів документів, зокрема, понад: 92 тис. книг; 24 тис. рукописів; 46 тис. малюнків, гравюр та фотографій; 31 тис. нот; 12 тис. карт; 20 тис. звукозаписів; 2 тис. періодичних видань²⁰⁹. Між оцифрованими об'єктами BDH і бібліографічними записами в електронному каталозі Національної бібліотеки Іспанії створено автоматизований зв'язок. Критеріями відбору документів до включення до BDH є значущість персоналії для іспанської культури, історичність події, тип ресурсу тощо. В середині обраної колекції користувач має можливість здійснювати пошук за темою, автором, назвою, типом ресурсу, за хронологічним параметром тощо²¹⁰.

У 2009 р. Національна бібліотека Іспанії розпочала архівувати вебконтент країни (*англ.* Spanish Web Archive) задля збереження з подальшим доступом до різних типів ресурсів: вебсайти, блоги, форуму, списки розсилки, документи, зображення, відео тощо. З 2010 р. BNE співпрацює з Міжнародним консорціумом збереження інтернету (*англ.* International Internet Preservation Consortium), організацією, яка об'єднує найважливіші ініціативи у галузі вебархівування в усьому світі.

Отже, ключовими організаціями у створенні цифрових колекцій національного рівня є національні бібліотеки, адже саме у цих інституціях накопичено значний досвід управління документальною інформацією різного типу. Значущим для створення цифрової бібліотеки є визначення технічних та технологічних стандартів на основі міжнародних стандартів, що забезпечують успішну інтеграцію цифрового контенту окремих проєктів у глобальні. Основними проблемами, які необхідно вирішувати під час формування цифрової бібліотеки, є створення умов для надійного зберігання великих обсягів інформації та налагодження надійного доступу до цифрових ресурсів.

²⁰⁹ Biblioteca Digital Hispánica. *Biblioteca Nacional de España* : website. URL: <https://www.bne.es/es/catalogos/biblioteca-digital-hispanica> (accessed: 11.06.2025).

²¹⁰ Коновал Л. В. Функціонування національних цифрових бібліотечних проєктів у контексті формування електронної бібліотеки «Україніка». *Бібліотечний вісник*. 2016. № 2. С. 11–14.

Важливу роль у цьому процесі відіграє державна підтримка, належне фінансування та відповідна законодавча підтримка.

Формування цифрових колекцій насамперед відображає та популяризує національну культурну і наукову спадщину, надає вільний доступ користувачам з науковою, культурною, освітньою тощо метою. Інтеграція цифрових проєктів із традиційними бібліотечними фондами дає змогу створювати «гібридні бібліотеки», які мають об'єднати переваги нових інформаційних технологій, що вже реалізовані в електронних бібліотеках. Разом із тим, модернізація бібліотечної інфраструктури, трансформація комунікацій висувають нові стратегічні завдання перед бібліотеками, актуалізують питання стосовно зростаючих вимог сучасної цифрової інформаційної ери. Нагальними є дослідження ролі новітніх інформаційних технологій, що ґрунтуються на нових методах обробки величезних масивів даних та моделях знань з використанням потужних обчислювальних ресурсів, спеціальних інструментів, зокрема, штучного інтелекту, який вже не є футуристичною технологією, оскільки набуває популярності у повсякденному житті. Нейромережі, ШІ, онлайн-навчання – це найближче майбутнє бібліотечної практики через цифрову комунікацію. Як зазначає Л. Дем'янюк, впровадження інтелектуальних аспектів до бібліотечних процесів – реальний шанс дізнатися моделі поведінки користувачів та швидко адаптуватися до їхніх запитів ²¹¹. Застосування на основі ШІ експертної оцінки управління бібліотечними ресурсами сприятиме еволюції щодо класифікації бібліотечно-інформаційних ресурсів та методів їх збереження. Технології машинного зору та біометрії здатні замінити систему охорони входу в бібліотеку та загалом кардинально змінити всю систему безпеки. Датчики та електронні чіпи, які прискорюють передачу даних у режимі реального часу, допомагають в інтелектуальному доступі до послуг і моніторингу користувачів бібліотеки.

²¹¹ Дем'янюк Л. М. Штучний інтелект у бібліотечній практиці: зарубіжний досвід. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Інноваційні трансформації ресурсів і послуг* : Міжнар. наук. конф. (Київ, 4–6 жовт. 2022 р.) / НАН України, Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, відп. ред. О. М. Василенко. Київ, 2022. С. 33–35.

Розпізнавання користувачів за допомогою машинного зору допомагає пов'язати їх з інформацією, якою вони цікавляться. Це допоможе у вибіркового поширенні інформації, адже обмін інформацією персоналізується завдяки цифровій комунікації.

Отже, інтеграційні процеси зі створення єдиної системи сучасних соціальних комунікацій є широко представленими на міжнародному рівні. Світові та європейські тенденції плідно відображаються на створенні національних інтеграційних продуктів комунікації бібліотек, архівів, музеїв, інших культурних інституцій, що сприяло створенню умов для переходу на вищий рівень їхньої організації задля задоволення інформаційно-комунікаційних потреб суспільства.

2.2. Цифровізація публічних бібліотек України: стан та виклики

Упровадження вебтехнологій, розгортання глобальної інформаційної мережі, розбудова соціальних медіа та оперування великими даними сприяли докорінній трансформації в усіх сферах людської діяльності. Найкардинальніших змін зазнала сфера цифрового контенту: його виробництво, збереження, обробка, обмін, інтегрування, транслявання, споживання і засвоєння. Останні два десятиліття характеризуються продукуванням гігантських масивів цього контенту.

За даними дослідження «Big Data, Bigger Digital Shadows, and Biggest Growth in the Far East», лише за кілька років завдяки поширенню технологій доступу до інтернету відбувається подвоєння обсягів електронної інформації. Спеціалісти вказують, що нинішнє зростання інформації відбувається в основному внаслідок автоматично згенерованих даних. Водночас у світі використовується лише незначна частка потенціалу Big Data, адже аналітичній

обробці піддається лише 0,4 % від загального обсягу «великих даних»²¹². Статистика зростання використання інтернету в світі переконливо засвідчує динамічне зростання інформаційного вебсередовища – понад 750 % приросту використання віртуальної мережі упродовж останніх років та поєднує майже 8 млн. користувачів²¹³. Еволюційний розвиток інформаційно-комунікаційних веб-технологій значно підвищує якість їх поінформованості і водночас загострює потребу в широкому та практично необмеженому асортименті інформаційних продуктів та послуг з можливістю оперативного вибору змісту, місця, часу, способу доставки, а головне – вартості споживання. Це сприяє розвитку мультимедійного виробництва та трансляції цифрового контенту для різних типів нових медіа, а також вимагає вироблення виваженої контент-стратегії від кожного учасника інформаційного цифрового простору²¹⁴.

Вражаючі темпи зростання електронного контенту, удосконалення технічних засобів і технологій, що підтримують структуру численних медіа-середовищ, породжена ними нова інформаційна реальність – все це окреслює питання адаптації публічних бібліотек до цифрового простору, посилюючи конкуренцію з іншими виробниками інформації за увагу та час користувача. Ця потенційно небезпечна для українських бібліотек тенденція формує і нові виклики, породжуючи все нові підходи до створення та управління ресурсами. Найперспективнішою стає у цій ситуації розробка і впровадження контент-стратегії, що включає процеси планування, розроблення та управління контентом у різних формах, видах і типах²¹⁵. Саме вона є невід’ємним складником комунікаційної стратегії, визначає особливості розповсюдження інформаційного наповнення через різноманітні медіа, передбачає застосування системного підходу до створення семантичного потоку інформації. Контент-стратегія – це досить нове явище для української

²¹² The Digital Universe in 2020: Big Data, Bigger Digital Shadows, and Biggest Growth in the Far East. *Connections: PjP Consortium of Defense Academies and Security Studies Institutes* : website. URL: <https://tinyurl.com/22nhxwvk> (accessed: 11.08.2024).

²¹³ Internet World Stats, 2023. URL: <https://www.internetworldstats.com/stats.htm> (accessed: 11.08.2024).

²¹⁴ Мар’їна О. Контент-стратегія бібліотек у цифровому середовищі. *Бібліотечний вісник*. 2016. № 4. С. 9.

²¹⁵ Там само.

бібліотечної галузі. Загальною тенденцією просування, зокрема, публічних бібліотек України у цифровому середовищі є досі малочисельні й безсистемні ініціативи зі створення й упорядкування локальних цифрових колекцій, за винятком проєктів, які втілюються бібліотеками національного та державного рівня. Зазначимо, що переважна більшість зарубіжних бібліотек провідних країн світу вже пройшли етап становлення цифрових колекцій. Адже темпи зростання глобальної публікації, зміни у сфері наукових досліджень і комунікації, зумовлені новими технологіями, змістили акценти їхньої діяльності зі створення цифрових активів на розвиток змістовного складника цифрової спадщини.

На організаційному рівні контент-стратегія обґрунтовує ініціативи, які необхідні для підтримки стратегічних пріоритетів бібліотеки у реаліях цифрової доби, а також визначає політику, мету, засадничі принципи, напрями розбудови бібліотечних колекцій та віртуальних проєктів, враховуючи ризики, які загрожують їхній довготерміновій життєздатності, окреслює низку питань, пов'язаних із розбудовою контенту бібліотеки загалом та продуктів і послуг, які вона надає користувачеві, пропонуючи сучасні підходи до взаємодії з різними користувацькими групами. Адже саме бібліотеки залишаються одними з ключових гравців у цифровому збереженні наукової та культурної спадщини²¹⁶.

Основним інструментарієм у реалізації бібліотечної контент-стратегії у цифровому середовищі виступають контент-маркетинг та контент-менеджмент – відносно нові поняття для української бібліотечної сфери, але надзвичайно перспективні напрями практичної діяльності у гіпертекстовому просторі. На переконання М. Маранчака, «розбудова ефективних маркетингових стратегій є потужним стимулом для впровадження бібліотеками інновацій, спрямованих на модернізацію технологічних процесів, структурну реорганізацію, оптимізацію використання наявних

²¹⁶ Мар'їна О. Контент-стратегія бібліотек у цифровому середовищі. *Бібліотечний вісник*. 2016. № 4. С. 11.

фінансових та кадрових ресурсів»²¹⁷. Отже, перевагами такого підходу є те, що ефективніше привертається увага користувача, допомагаючи бібліотеці завоювати його довіру і ненав'язливо просуваючи продукт або послугу через цифрову комунікацію.

Цей напрям є перспективним для використання публічними бібліотеками України, але поки не отримав належного поширення. Фахівці наголошують, що опанування публічними бібліотеками контент-маркетингу надалі допоможе значно розширити їхні можливості у цифровому медіа-середовищі, ефективніше просувати свої інформаційні продукти та послуги²¹⁸. Основними завданнями контент-менеджменту як концепції управління цифровими активами бібліотеки у сучасному вебсередовищі за допомогою цифрової комунікації є:

- створення та просування цифрових ресурсів бібліотеки у гіпертекстовому просторі;
- продукування та збереження цифрових об'єктів, колекцій, архівів;
- адміністрування контенту, його перевірка та контроль якості цифрових об'єктів;
- інтеграція та структурування інформаційних ресурсів різних типів і видів із великої кількості джерел;
- управління цифровими правами та питаннями ліцензування цифрових об'єктів;
- налагодження навігації у межах баз даних;
- налаштування різних рівнів доступу користувачів до цифрових ресурсів;
- гарантування доступності цифрових об'єктів для користувачів із метою їх подальшого використання;
- систематичний аналіз зручності користуванням базою даних;

²¹⁷ Маранчак М. М. Стратегія репутаційного інтернет-маркетингу публічних бібліотек України : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Київський нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2021. С. 12.

²¹⁸ Мар'їна О. Контент-стратегія бібліотек у цифровому середовищі. *Бібліотечний вісник*. 2016. № 4. С. 8–12.

- проведення технічного і технологічного аудиту ресурсу;
- оптимізація інформаційної архітектури, візуального та текстового наповнення, вебдизайну проєкту;
- вибір оптимального інструментарію для налагодження плідної взаємодії з користувацькою аудиторією;
- персоналізація інтерфейсу;
- створення вебсередовищ у межах бібліотечного віртуального проєкту;
- налагодження співпраці та здійснення координації роботи з провайдером;
- синдикація контенту – одночасне його поширення на всі бібліотечні платформи;
- впровадження у бібліотечний контент новітніх технологій, сервісів та мобільних додатків;
- моніторинг актуальності та ефективності контенту, систематична пошукова оптимізація його ресурсу;
- забезпечення інформаційної безпеки;
- виявлення потреб певної користувацької аудиторії з подальшим її утриманням, а також залучення нових користувачів у бібліотечні проєкти;
- організація співпраці користувачів із бібліотечним вебпроєктом та моделювання їхньої подальшої комунікації;
- залучення самих користувачів до розбудови вебпроєкту;
- пошук досі невикористаних каналів, нових технічних рішень та інструментів комунікації з користувачами, які у перспективі сприятимуть популяризації віртуального бібліотечного проєкту²¹⁹.

Вирішення цих завдань можна досягнути завдяки використанню пошукової оптимізації, методів і засобів вебаналітики, соціального медіамаркетингу, вірусного маркетингу. Пошукова оптимізація (*англ.* SEO) – це комплекс чітко визначених заходів, які направлені на внутрішню й

²¹⁹ Мар'їна О. Контент-стратегія бібліотек у цифровому середовищі. Бібліотечний вісник. 2016. № 4. С. 8–12.

зовнішню оптимізацію бібліотечних ресурсів із метою просування у пошукових системах – невід’ємний складник цифрової комунікації публічних бібліотек у сучасних умовах. Головне завдання SEO – виведення ресурсу бібліотеки на перші сторінки пошукових систем, що забезпечить стабільність цільової відвідуваності користувачів відповідно з заданими пошуковими запитами²²⁰.

Вплив поведінкових критеріїв має ще одне значення для пошукової оптимізації ресурсу, тобто збір даних щодо безпосередньої взаємодії користувачів з вебресурсом також актуалізує необхідність використання методології вебаналітики, яка відстежує, збирає, вимірює, аналізує та надає на інтерпретацію інформацію щодо комунікації користувачів і вебконтенту бібліотеки з метою його удосконалення або оптимізації²²¹. Таким чином, аналітичний інструментарій дає змогу здійснювати моніторинг даних щодо аналізу та прогнозування поведінки користувачів публічної бібліотеки, що позитивно впливає на розвиток цифрової комунікації. У методології вебаналітики, яка нині надзвичайно стрімко розвивається, постійно удосконалюючи методи контролю за вебсайтами, що дозволяє здійснювати:

- моніторинг кількісних і якісних показників відвідуваності бібліотечних вебресурсів за кількома параметрами: кількість переглянутих сторінок на сайті, ключові пошукові слова, географія та демографія користувачів, час користування сайтом, переходи між сторінками бібліотечного сайту, визначення співвідношення постійних випадкових користувачів;
- оцінку функціональності всіх елементів сайту та якості контенту;
- аналіз дизайну, зручність навігації та користування інтерфейсом;
- формування статистики за кількістю завантаженого контенту, трафіку, закладок тощо;

²²⁰ Маранчак М. М. Стратегії репутаційного інтернет-маркетингу публічних бібліотек України : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Київський нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2021. 274 с.

²²¹ Струнгар А., Мар’їна О. Аналітичні технології Yandex Metrika на бібліотечному порталі. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 6. С. 23–25.

- визначення проблемних місць у структурі, навігації та контенті;
- контроль за репутацією вебпроєкту у пошукових системах та порівняння з іншими ресурсами;
- відстеження збоїв у роботі сервера, хакерські атаки, оцінка працездатності функціонування сайту²²².

На основі отриманих даних вивчається користувацька поведінка для прийняття рішень щодо розвитку й розширення функціональних можливостей бібліотечних ресурсів та оптимальних каналів комунікації з користувачами. Завдяки цифровій комунікації стає можливим застосування вебаналітики, що підвищує релевантність сайту, позитивно впливає на імідж публічної бібліотеки, збільшує цільову аудиторію та оптимізує шляхи функціонального розширення ресурсу.

Соціальний медіа-маркетинг (SMM) у бібліотечній справі – це досить новий напрям, який нині стрімко розвивається завдяки використанню потенціалу численних соціальних платформ. Як слушно зазначає М. Маранчак, «для бібліотек вкрай важливо опанувати сучасні технології з просування реклами у соціальних медіа, адже найзручнішим інструментом сьогодні є соціальний медіа-маркетинг»²²³. Адже можливості соціальних мереж із погляду охоплення цільової аудиторії та адресності – гігантські, що робить їх важливим ресурсом публічних бібліотек для розвитку цифрових комунікацій. Використання надзвичайно популярних за кількістю підписників соціальних мереж, таких як Facebook, X (Twitter), Instagram, Youtube дозволяє публічним бібліотекам просувати свої продукти, рекламувати послуги і сервіси, позиціонувати себе як сучасний заклад, який надає безкоштовно користувачу інформаційні ресурси.

Застосування всього спектру інструментарію SMM допомагає привернути увагу до бібліотечного проєкту, активувати процес залучення

²²² Струнгар А., Мар'їна О. Аналітичні технології Yandex Metrika на бібліотечному порталі. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 6. С. 23–25.

²²³ Маранчак М. М. Стратегії репутаційного інтернет-маркетингу публічних бібліотек України : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Київський нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2021. С. 115.

трафіку через соціальні медіа-платформи²²⁴. Основною метою соціального медіа-маркетингу є створення певного контенту, який буде розповсюджуватися самими користувачами через соціальні мережі. Технічно це досягається через використання рекомендаційних систем, саме завдяки соціальним зв'язкам відбувається розповсюдження контенту. Завдяки цьому відбувається точковий вплив на користувачів, визначаються найефективніші механізми цифрової комунікації, вибираються майданчики з найбільшою користувацькою аудиторією. SMM через соціальні мережі підвищує обізнаності користувачів щодо бібліотечних продуктів, послуг, сервісів, акцій, подій тощо.

У системі SMM особливе місце належить вірусному маркетингу – методиці, яка орієнтована на заохочення індивідів до передачі маркетингового повідомлення іншим користувачам, на формування потенціалу для пропорційного зростання його впливу на цільову аудиторію²²⁵. Цей метод є надзвичайно ефективним при застосуванні у певних користувацьких групах. Треба зазначити, що в основі «вірусного» повідомлення лежить чітко сформоване фахівцем повідомлення з певною мотивацією, завдяки чому цільова аудиторія залучається до обговорення. *Елементами* вірусного маркетингу є: комуніканти; теми; інструменти; участь; відстеження²²⁶. Популярні *канали* вірусного маркетингу, які вже широко залучаються публічними бібліотеками у роботу є: соціальні мережі; блоги і мікроблоги; форуми; відеохостинги; подкасти. Всі ці платформи є ідеальними для розповсюдження вірусних статей і зображень.

Комплексне використання цих інструментів та методів уможливорює ефективне управління контентом вебпроектів бібліотек, формування й реалізацію стратегії просування їх у цифровому середовищі за допомогою цифрових комунікацій. Сьогодні маркетинг контенту та його розповсюдження

²²⁴ Мар'їна О. Конгент-стратегія бібліотек у цифровому середовищі. *Бібліотечний вісник*. 2016. № 4. С. 11.

²²⁵ Мар'їна О. Конгент-стратегія бібліотек у цифровому середовищі. *Бібліотечний вісник*. 2016. № 4. С. 11.

²²⁶ Там само. С. 12.

мають перспективи стати основою формування виваженої і успішної бібліотечної стратегії у цифровому середовищі шляхом залучення технологій створення, транслювання та моделювання інформаційних активів. Саме такий інноваційний напрям дає змогу бібліотекам представляти якісний контент. У перспективі контент-стратегія виступатиме невід'ємним елементом комунікаційної стратегії українських публічних бібліотек²²⁷.

Сьогодні провідна запорука успіху публічних бібліотек України у розбудові культурного простору – це впровадження нових стандартів у надання освітніх, культурних, дозвіллевих послуг, створення актуальних вебпроектів, широка доступність до інформаційних технологій та висококваліфіковані працівники. Сучасні користувачі потребують створення комфортного середовища, наповнення ресурсної бази затребуваними матеріалами, системного впровадження нових послуг і сервісів, прогресивних технологій, що передбачає в кінцевому результаті зміну парадигми цифрових комунікацій публічних бібліотек у цілому.

Електронні бібліотеки, спираючись на нову інформаційно-технологічну базу, надають цілу низку переваг на основі вдосконаленої технології збирання, представлення, пошуку та розширення доступу до знань. Однак, реалії сьогодення – це паралельне існування двох інформаційних світів: цифрового та друкованого. Все це призводить до необхідності підтримки традиційної бібліотечної технології та впровадження і розвитку нової – електронної, органічного поєднання раніше накопичених суттєвих досягнень у традиційній інформаційно-бібліотечній сфері та переваг, які надає бібліотечна діяльність на основі сучасних комп'ютерних технологій. К. Лобузін зазначає, що у процесі освоєння нових інформаційних технологій традиційні бібліотеки відіграють свою роль – адаптують традиційні бібліотечні технології

²²⁷ Там само. С. 12.

представлення знань до використання у цифровому інформаційному середовищі²²⁸.

Новим напрямом у роботі публічних бібліотек є використання соціальних мереж, які нині слугують для:

- популяризації бібліотеки та формування її позитивного іміджу;
- реклами бібліотечних ресурсів, послуг і сервісів, нових надходжень, соціокультурної діяльності;
- залучення ширшої аудиторії користувачів, підтримки з ними цілодобової комунікації;
- просування книги і читання у суспільстві;
- розширення професійних контактів, у тому числі спілкування у групах фахівців задля оперативного обміну досвідом із колегами, поширення позитивного досвіду інших бібліотек;
- публічного звіту в громаді про свою діяльність;
- проведення онлайн-опитувань;
- функціонування віртуальної довідкової служби;
- участі у різноманітних проектах задля стимулювання соціокультурного партнерства²²⁹.

В умовах переходу до інформаційного суспільства формуються нові вимоги, що визначають і тенденції розвитку бібліотеки як соціального інституту. У зв'язку з цим виникає питання створення бібліотеками власного мультимедійного контенту: рекламних роликів, презентацій інформаційного характеру, власних навчальних програм і курсів, які можуть поширюватися на бібліотечних сторінках у соціальних мережах у тому числі як мотиваційні ролики задля популяризації бібліотеки як установи і бібліотечної галузі загалом.

²²⁸ Лобузін К. В. Технології організації знаньних ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності : монографія / відп. ред. О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2012. 252 с.

²²⁹ Лобаренко Л. Нові інформаційні технології в публічних бібліотеках України (за результатами загальнодержавного дослідження, проведеного НПБУ в 2014–2015 рр.). *Бібліотечна планета*. 2015. № 4. С. 9–14.

Сучасна парадигма бібліотечного обслуговування передбачає використання принципово нових можливостей доступу до інформації незалежно від часу й місцезнаходження як документа, так і користувача. Задля задоволення інформаційних, освітніх, культурних, наукових, дозвілєвих потреб своїх користувачів бібліотеки роблять доступними не лише документи на фізичних носіях, у тому числі на жорстких дисках серверів, а виходять за межі своїх приміщень, переходять із реального простору у віртуальний. Можемо стверджувати, що бібліотека, пропонуючи своїм користувачам доступ до віддалених баз даних інформаційних ресурсів, сама також створює інформаційний контент – наповнює бази даних, формує тематичні колекції оцифрованих документів, веде сторінки у соціальних мережах, наповнює власний вебсайт тощо. Все це використовується за межами бібліотечного приміщення з доступом 24/7. Сучасна бібліотека надає віртуальні послуги з пошуку інформації та необхідних знань, тобто, вона стає вузловим центром, який концентрує та розподіляє інформаційні потоки²³⁰.

Від самого початку повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну публічні бібліотеки країни відразу оперативно відреагували на виклики воєнного часу. До прикладу, бібліотекарі Вінничини довели, що у кризових ситуаціях у досить короткі терміни у змозі організувати ефективні осередки безпеки і підтримки громади. На базі Центральної міської бібліотеки імені І. Бевза організовано консультаційний центр безоплатної правової допомоги, де фахівці офлайн та онлайн надають відповідні роз'яснення внутрішньо переміщеним особам²³¹. Бібліотекарі Миколаївщини почали активно використовувати соціальні комунікації для зв'язку зі своїми користувачами. Майже кожна бібліотека області на своїй сторінці у Facebook, Instagram, X (Twitter), LinkedIn у Telergam тощо надають доступ до офіційної інформації органів влади, розміщують корисну інформацію (навчання

²³⁰ Гарагуля С. Бібліотеки в інформаційному суспільстві: орієнтація на користувача. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 6. С. 17–23.

²³¹ Верещак Т. Вінницькі бібліотеки як центри підтримки громади. *Бібліотечна планета*. 2023. № 1. С. 15–17.

медіаграмотності, поради психологів, адреси пунктів незламності та укриттів, благодійних фондів допомоги тощо). Семе під час активної фази бойових дій у 2022–2023 рр. бібліотекарями започатковано цикли постів із гештегами, що висвітлюють історію, культуру та традиції українського народу, проводять різноманітні за тематикою флешмоби та конкурси на підтримку жителів своїх громад та ВПО²³². Бібліотекарі Миколаєва та області активно реалізують цифрові проєкти з популяризації творчості українських письменників, презентують їхні книжки тощо²³³.

Донецька обласна бібліотека для дітей – бібліотека двічі в евакуації, «бібліотека у валізі» (#library_in_a_suitcase), яка активно працює для віртуальних користувачів. Зауважимо, що на початок 2022 р. ця бібліотека була унікальним мультипростором, де кожен користувач мав можливість самореалізовуватися і навчатися, зустрічатися і спілкуватися, читати і розважатися. Сьогодні їхнє приміщення – це інтернет, користувачі – віртуальні. Адже втративши приміщення, фонди, матеріально-технічне забезпечення бібліотекарі перейшли працювати в онлайн-режим та активно шукають і впроваджують нові форми цифрової комунікації. Сьогодні це понад одна тис. одиниць фонду, 4 006 користувачів, 11 096 відвідувань в рік²³⁴. Ця бібліотека вимушено приділяє велику увагу діяльності у соціальних мережах та на власному YouTube-каналі. Про їхню активність свідчать кількісні показники: користувачів / підписників, відвідуваність / охоплення цільової аудиторії за останні кілька років. Так кількість користувачів / підписників у соціальних мережах Facebook становить 1,7 тис., Instagram – 197 читачів, YouTube-каналі – 713 підписників. Сьогодні на YouTube-каналі виставлено понад 649 відеороликів, з яких 129 – подкаст #Казка_на_ніч, який транслюється щосуботи о 20.00. Платформою для діяльності бібліотеки та

²³² Агаркова В. Бібліотеки Миколаївщини: виклики та шляхи їх подолання в умовах воєнного часу. *Бібліотечна планета*. 2023. № 3. С. 10–13.

²³³ Книжковий континент : Блог Миколаївської обласної універсальної наукової бібліотеки. URL: <https://booknazy.blogspot.com/> (дата звернення: 12.03.2024).

²³⁴ Донецька обласна бібліотека для дітей : YouTube-канал. URL: <https://www.youtube.com/@user-cg4vn9xu8v> (дата звернення: 14.06.2025).

комунікації з користувачами стали: вебсайт, офіційні сторінки Донецької обласної бібліотеки для дітей у Facebook та Instagram, YouTube-канал. Дистанційний цифровий формат став для цієї бібліотеки не лише інструментом, а й вікном у світ, в якому бібліотекарі діляться своїми напрацюваннями та ідеями. Бібліотекарі використовують інноваційні підходи, віртуальні ресурси та цифрові технології, щоб зробити свою роботу доступнішою та цікавішою для користувачів.

Таким чином, бібліотеки визначили власний шлях розвитку та діяльності з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що дало змогу підтримувати постійний зв'язок з користувачами, навіть з тими, які, рятуючись від війни, були вимушені виїхати за кордон та у безпечніші регіони України. Бібліотекарі активно працюють над створенням віртуальних просторів, де можна знайти інформацію про нові книги, заходи, рекомендації, поспілкуватися, а також розважитися і якісно провести дозвілля. Поступово відбувається розширення меж діяльності публічних бібліотек, тим самим підтверджується те, що навіть у надскладних умовах війни можна знайти нові шляхи для досягнення цілей щодо налагодження продуктивної комунікації.

Позитивним прикладом є діяльність Молодіжного центру «М-Формація» у м. Бердичів Житомирської області (рис. 2.8). Сьогодні цей центр виступає новим локомотивом масштабних культурно-освітніх інновацій та соціально-корисних ініціатив у місті, тим самим виступає «третім місцем» після дому і роботи, де обмінюються думками, втілюють громадські ініціативи, генерують ідеї, об'єднують зусилля та потенціал молоді задля реалізації суспільно корисних ініціатив тощо²³⁵.

²³⁵ Молодіжний центр «М-Формація» із Бердичева. *Асоціація молодіжних центрів України* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/уеґуууу> (дата звернення: 06.02.2023).

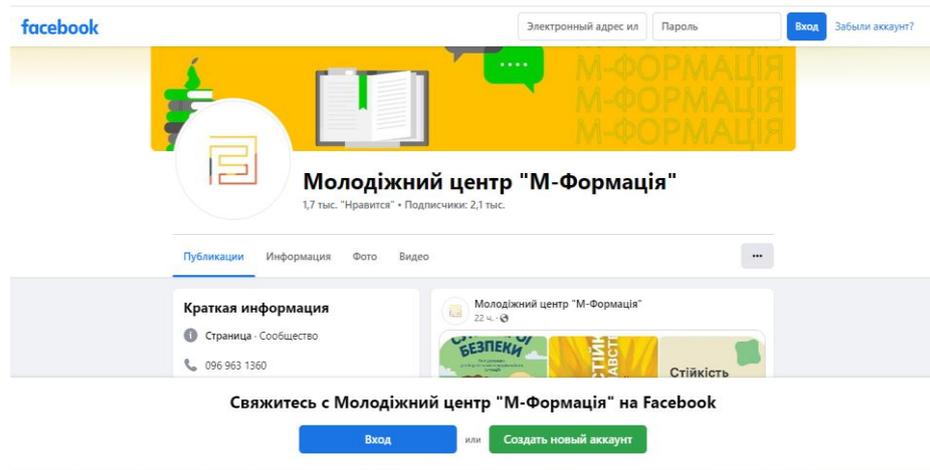

Рис. 2.8. Молодіжний центр «М-Формація» [фото автора]

«М-Формація» діє як структурний підрозділ міської центральної бібліотеки та виконує такі завдання:

- реалізація громадянської освіти;
- формування правової культури;
- профілактика протиправної поведінки молоді;
- розбудова неформальної освіти;
- проектно-грантова діяльність;
- встановлення та зміцнення культурних зв'язків із молодіжними громадськими об'єднаннями в Україні;
- формування здорового способу життя серед підліткової та молодіжної аудиторій;
- підтримка творчої та обдарованої молоді;
- розвиток культурних традицій у молодіжному середовищі;
- сприяння розвитку змістовного дозвілля молоді;
- розвиток трудової активності молоді;
- розвиток міжнародних молодіжно-культурних контактів та студентських обмінів²³⁶.

²³⁶ Молодіжний центр «М-Формація» із Бердичева. Асоціація молодіжних центрів України : вебсайт. URL: <https://youthcenters.net.ua/molodigniy-tsentr-m-formatsiya-iz-berdicheva/> (дата звернення: 06.02.2023).

Від початку війни російської федерації проти України Молодіжний центр «М-Формація» активно підтримує вимушено переміщених осіб, а також жителів бердичівської громади у непрості воєнні часи, організовуючи різноманітні тренінги та терапії для психологічної підтримки. Також від початку повномасштабної війни з березня 2022 р. було відновлено тренінги з домедичної підготовки, які активно проводилися з 2014 р. задля підготовки населення до дій у критичних ситуаціях, було розгорнуто благодійні ярмарки та акції задля збору коштів для Збройних сил України. Сьогодні працівники центру для відвідувачів проводять сеанси арт-терапії «Mental health» (Психічне здоров'я), тренінги з першої психологічної допомоги під час воєнних дій та реакції цивільної особи на стрес, зустрічі у форматі форум-театру. Отже, цей молодіжний простір став тим місцем, де жителі можуть поспілкуватися, знайти підтримку і отримати допомогу, зайнятися корисною справою (плетіння маскувальних сіток на фронт, приготування випічки та енергетичних батончиків захисникам тощо)²³⁷.

Такі молодіжні публічні простори одночасно виступають як: майданчики для самоорганізації активної молодіжної спільноти; платформи для проведення форумів, конференцій, концертів, лекцій, майстер-класів тощо; публічні простори для спільної роботи активних молодіжних організацій (культурних активістів, айтишників, представників велоруку, молодіжних громадських організацій тощо); осередки для самоорганізації активної молоді та їх гуртування навколо ідеї спільної роботи, яка спрямована на сталий розвиток громади.

Регулярно організовує і проводить заходи, спрямовані на поширення у суспільстві цифрової грамотності, популяризацію цифрової культури, поширення інформаційно-комунікаційних технологій серед широкої громадськості й Українська бібліотечна асоціація. Візитівкою її діяльності стала підтримка міжнародних і всеукраїнських проєктів: «Чотири простори

²³⁷ Молодіжний центр «М-Формація» із Бердичева. Асоціація молодіжних центрів України : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/уеґуууу> (дата звернення: 06.02.2023).

бібліотеки: інноваційна модель діяльності», «Твори культуру: бібліотечні інноваційні послуги», «Активні громадяни», «Спроможні бібліотеки сприяють досягненню Цілей сталого розвитку ООН до 2030 року», «Розвиток бібліотек переміщених університетів як центрів підтримки освітнього та наукового процесів», «Містки громадської активності», «Культура академічної доброчесності: роль бібліотек», «Читай! Формат немає значення», «Все про Європу: читай, слухай, дізнавайся в пунктах європейської інформації в бібліотеках», «Бібліотека – громада: відкритий простір», «Інформація органів влади для громадян у бібліотеці: пошук, доступ, консультування», «Публічні бібліотеки – мости до електронного урядування», «Розвиток бібліотек як хабів активних громадян», «Книги без кордонів», «Бібліотека – місце сили» тощо²³⁸.

УБА бере участь в організації бібліотечних форумів, науково-практичних конференцій, семінарів з актуальних проблем новітніх форм і напрямів бібліотечної діяльності, активно співпрацює з українськими видавцями, поширює професійні науково-освітні програми (до прикладу, спільно з Головним тренінговим центром для бібліотекарів при Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв здійснюється навчання бібліотечних працівників публічних бібліотек з таких курсів: «Основи комп'ютерної грамотності. Основи роботи в інтернеті для бібліотечних працівників», «Нова бібліотечна послуга: використання інформаційних технологій та інтернету в бібліотеці», «Інноваційні зміни в бібліотеці на основі проєктного, кадрового менеджменту та ініціативної діяльності бібліотек», «Інтелектуальна свобода та місія бібліотек» тощо²³⁹).

З січня 2020 р. УБА долучилася до великого проєкту Міністерства цифрової трансформації України «Дія. Цифрова освіта», що здійснюється в рамках національного проєкту «Дія». Мета цього проєкту – за три роки навчити цифрової грамотності шість мільйонів українців. Проєкт має онлайн-

²³⁸ Проєкти. *Українська бібліотечна асоціація* : вебсайт. URL: <https://ula.org.ua/pro-nas/proiektu> (дата звернення: 02.03.2023).

²³⁹ Головний тренінговий центр. *Українська бібліотечна асоціація* : вебсайт. URL: <https://ula.org.ua/posluhy/holovnyi-treninhovyi-tsentr> (дата звернення: 02.03.2025).

складову – платформу, на якій опубліковано безкоштовні курси з цифрової грамотності, і офлайн-складник – мережа партнерських хабів цифрової освіти по всій країні, де можна безкоштовно отримати доступ до мережі Інтернет та цифрових гаджетів²⁴⁰. Упродовж 2020–2021 рр. Мінцифри України у тісній співпраці з УБА активно просували проєкт «Дія. Цифрова освіта», від самого початку провідним завданням якого було сприяння комп'ютеризації саме українських сільських бібліотек з подальшим перетворенням їх на хаби цифрової освіти. У підсумку вдалося реалізувати проєкт «Цифровізація бібліотек» та передати п'ять тисяч комп'ютерів.

Мінцифри України у межах національного проєкту з просування цифрової грамотності серед населення «Дія. Цифрова освіта» побудувало велику партнерську мережу цифрової освіти по всій Україні. Це ті місця, куди кожен громадянин може вільно зайти і безоплатно навчитися користуватися різними гаджетами і програмним забезпеченням: публічна бібліотека, Центр надання адміністративних послуг, приватна компанія, громадська організація тощо²⁴¹. Держава всіляко сприяє тому, щоб кожен українець, незалежно від віку, статі, професії, місця проживання міг знайти поруч місце – хаб цифрової освіти – отримати доступ до безоплатного навчання цифрової грамотності. Для прикладу, об'єднання усіх чотирнадцяти публічних бібліотек м. Житомира «ЛПТтера» позиціонують усі заклади як хаби цифрової освіти, котрі мають інформаційні куточки щодо електронного сервісу державних послуг Дія і успішно реалізують проєкт Міністерства цифрової трансформації України «Бібліотека в Дії – Дія в Бібліотеці». Цифрова комунікація «ЛПТтери» у цьому аспекті охоплює як популяризацію сервісу Дія у медіапросторі, так і навчання цифровій грамотності користувачів. Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека за підтримки обласного

²⁴⁰ Міністерство цифрової трансформації України : офіц. вебсайт. URL: <https://thedigital.gov.ua/> (дата звернення: 27.08.2023).

²⁴¹ Повний перелік всіх хабів цифрової освіти опублікований на інтерактивній карті за посиланням <https://osvita.dii.gov.ua/hubs>

відділення ВГО УБА провела спеціальний тренінг для бібліотекарів сільських книгозбірень, мета якого – трансформувати ці бібліотеки у цифрові хаби.

Нині в Україні відбувається переосмислення ролі та функцій публічних бібліотек, йде переорієнтація їх у культурні центри громад, все більше з'являється бібліохабів. А це означає, що бібліотеки ремонтуються, технічно переоснащуються, інтер'єрно осучаснюються, розширюють сферу своєї діяльності. Вже стали популярними і широковідомими в Україні київські, львівські, запорізькі та інші бібліохаби.

Цікавим є досвід Першої львівської медіатеки як сучасного мультимедійного центру у поєднанні з унікальним книжковим фондом Центральної міської бібліотеки ім. Лесі Українки. Простір медіатеки – це оновлена бібліотека, яка є частиною проєкту LvivOpenLab, поєднує комфортний простір для читання, вільний майданчик для обміну думками та втілення громадських ініціатив, надихаючих лекцій і зустрічей, а отже є третім місцем поза домівкою і роботою. Цей проєкт створений за європейськими стандартами, доступний для всіх, спрямований на всебічний розвиток громадянського суспільства, громадських та молодіжних ініціатив, платформа для культурного осередку громади та місце вільної комунікації²⁴². Потенційними партнерами львівської медіатеки є Вроцлавський мультимедійний центр та такі ж осередки у Данії та Фінляндії. Новітній інтерактивний публічний простір – це поєднання друкованих видань, колекції DVD, BLU-RAY, аудіодисків, е-книжок, мультимедійних освітніх програм та інтерактивного простору. В основі цього простору лежить сучасне технічне обладнання та актуалізована база корисних медіа та цифрових ресурсів.

Таким чином, сучасна бібліотека – це не лише сховище друкованої літератури, а й місце, де можна отримати доступ до інформації як на носії, так і в електронному вигляді. Це соціальний інститут, вся діяльність якого спрямована на забезпечення рівного доступу до інформації в умовах розвитку

²⁴² Перша львівська медіатека: за рамки традиційної книгозбірні. *Читомо* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/2nsmp2w9> (дата звернення: 03.02.2023).

процесів гуманізації освіти, її інформатизації, відкритості та формування таких освітніх інформаційних потреб, які здатні якісно задовольнити технологічний, соціальний, освітній тощо доступ до інформації.

2.3. Партнерство та взаємодія бібліотек з інституціями у цифровому середовищі

На сучасному етапі суспільного розвитку перед Україною, яка вже задекларувала себе як демократична, соціальна і правова держава, та українським суспільством постає завдання розбудови інститутів громадянського суспільства і налагодження ефективної взаємодії між ними та владою, у чому зацікавлені не лише останні, а насамперед держава, органи місцевого самоврядування, бізнесові структури тощо. Означена зацікавленість цих суб'єктів зумовлена результатами суспільної участі, перш за все, підвищенням довіри громадян до органів влади, їх відкритості, прозорості діяльності й підзвітності, спільним вирішенням соціально-економічних питань владними та громадянськими інститутами²⁴³.

Громадянське суспільство у демократичній державі є противагою владі у її постійному прагненні до панування над суспільством. Саме від ступеня розвиненості громадянського суспільства залежить ступінь демократизації самої держави. Сформоване і розвинене громадянське суспільство забезпечує належні умови для забезпечення свободи думки й слова, вільного вираження своїх поглядів і переконань, свободи об'єднань, зборів, участі громадян в управлінні державними справами та місцевого самоврядування²⁴⁴. Натомість влада завжди уособлюється з державою, тому саме держава є суб'єктом влади, а громадянське суспільство – об'єктом. Нині спостерігається потреба у досягненні балансу, з одного боку, між державою та механізмами її впливу на

²⁴³ Бойчук М. А. Влада і громадянське суспільство: механізми взаємодії. Київ : Атлант ЮЕмСІ, 2007. 207 с.

²⁴⁴ Громадянське суспільство: історія та сучасність / за ред. Т. В. Розової. Одеса : Юрид. л-ра, 2010. 342 с.; Громадянське суспільство: проблеми і напрями інституційного розвитку : навч. посіб. / за заг. ред. Ю. П. Сурміна. Київ : НАДУ, 2008. 55 с.

громадянське суспільство, а з іншого, громадянським суспільством і його механізмами саморозвитку і самоконтролю. Збереження цього балансу є необхідним для побудови справді демократичної, правової, соціально-орієнтованої держави, дає змогу уникнути двох протилежних станів у поступовому розвитку країни – зведення до мінімуму або громадянських свобод, або тотального впливу держави на всі сфери. Щоб уникнути негативних наслідків при порушенні балансу, треба створити певні механізми для становлення як сильної і успішної держави, так і розвинутого і активного громадянського суспільства²⁴⁵.

Державне управління і громадянське суспільство функціонують у рамках єдиного комунікативного поля. За самою своєю природою і досвідом історичного розвитку вони реалізують основну суспільну функцію – розбудову суспільства на основі взаємодії²⁴⁶. Як і поняття громадянського суспільства, взаємодія слугує універсальним поняттям, яке має характер відносин, що базуються на зацікавленій комунікації, та існує лише тоді, коли виділяється два чи більше суб'єкти взаємодії. Взаємодія – це «процес взаємного впливу елементів один на одного, найбільш загальна, універсальна форма руху й розвитку», і особлива роль у процесі взаємодії належить державній владі і громадянському суспільству²⁴⁷. Взаємодія не може існувати «без стабільності значення, що можуть гарантувати тільки «конвенції», дотримані обома сторонами», інакше кажучи, «взаємодії властива подвійна залежність від обставин»²⁴⁸. Це означає, що у процесі успішної взаємодії між двома соціальними суб'єктами починають формуватися взаємні очікування з приводу подальших кроків кожної зі сторін взаємодії. Виконання очікувань

²⁴⁵ Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 07.01.2022).

²⁴⁶ Бортніков В. І. Політична участь і демократія: українські реалії : монографія. Луцьк : Вежа, 2007. 522 с.

²⁴⁷ Взаємодія органів державної влади та громадянського суспільства : навч. посіб. / за ред. Ю. П. Сурміна, А. М. Михненка ; авт. кол.: Сурмін Ю. П., Михненко А. М., Крушельницька Т. П. та ін. Київ : НАДУ, 2011. 388 с.

²⁴⁸ Вітчизняний і зарубіжний досвід впровадження електронного урядування : зб. матеріалів наук.-практ. конф. / за заг. ред. С. А. Чукут, О. В. Загвойської. Київ : Майкрософт, 2008. 136 с.

призводить до позитивної реакції, невиконання – до негативної, що позначається на конкретних процесах взаємодії²⁴⁹.

Сьогодні існує багато моделей взаємовідносин між українськими публічними бібліотеками і органами влади всіх рівнів. Бібліотечна взаємодія є перспективним напрямом подальшого розвитку бібліотечної галузі загалом і бібліотечно-інформаційних ресурсів зокрема, і як наслідок – розбудови розвинутого сервісу із надання користувачам якісного і всебічного доступу до інформації. Має рацію Т. Вилегжаніна, що «взаємодія бібліотек України розвивається дедалі активніше, причому діяльність бібліотек-партнерів відбувається без зміни юридичного статусу, штатного розпису і додаткових фінансових витрат. Однак участь у корпоративних об'єднаннях накладає на партнерів деякі зобов'язання. Перш за все, це підтримка належного техніко-технологічного рівня (інтернет-зв'язок, наявність сучасної автоматизованої системи, організація АРМ). По-друге – дотримання чинних корпоративних правил (стандартів, інструкцій) і виконання роботи у визначені терміни»²⁵⁰.

Діяльність книгозбірень частково або повністю регулюється органами місцевого самоврядування на основі стандартів, нормативів та критеріїв якості. Всі вони розробляються з урахуванням міжнародних рекомендацій та національної специфіки. Головним документом, де сформульовано мету, завдання і керівні принципи організації діяльності публічних книгозбірень у постійно змінюваному інформаційному світі, є декларація міжнародної спільноти Маніфест ІФЛА / ЮНЕСКО про публічні бібліотеки (*англ. The UNESCO Public Library Manifesto*) (1994)²⁵¹. У цьому документі вказано, що свобода, процвітання і розвиток суспільства та особистості є основними людськими цінностями. Але їх можна набути лише за умови, що всебічно поінформовані громадяни матимуть можливість користуватися своїми

²⁴⁹ Гонюкова Л. В. Політичні партії як інститут державної політики та управління: теоретико-методологічний аналіз : монографія / за наук. ред. Л. Є. Шкляра. Київ : НАДУ, 2009. 390 с.

²⁵⁰ Вилегжаніна Т. Кооперація як засіб успішного функціонування бібліотек в інформаційному середовищі. *Бібліотечна планета*. 2013. № 4. С. 6.

²⁵¹ Зворський С. Л. Маніфест ІФЛА / ЮНЕСКО про публічні бібліотеки. *Українська бібліотечна енциклопедія : проєкт Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого*. URL: <https://tinyurl.com/4pv63vjc> (дата звернення: 05.01.2023).

демократичними правами і відігравати активну роль у суспільстві. Манифестом проголошено віру ЮНЕСКО в інститут публічної бібліотеки як активної дієвої сили, яка сприяє поширенню освіти, культури, інформації, є важливим фактором підтримки ідей миру і духовності через людські помисли. Саме тому ЮНЕСКО закликає центральні та місцеві органи влади тісно взаємодіяти та надавати всебічну підтримку публічним бібліотекам, допомагати їх розвитку²⁵². Бо конструктивна участь і розбудова демократії залежать якраз від достатнього рівня освіти й вільного і необмеженого доступу до знань, ідей, культур та інформації, що забезпечують бібліотеки. Зокрема, публічні бібліотеки, які відкривають доступ до знань, забезпечують основні можливості для безперервної освіти, самостійного прийняття рішень і культурного розвитку особистості або різних соціальних груп.

Публічні бібліотеки формують документальну базу свого регіону, яка становить документальну базу світової культури – людської пам'яті цивілізації, відіграють провідну роль у збереженні, наступності та розвитку як регіональної культури, так і національної загалом. З одного боку, саме вони сприяють консолідації української культури, а з іншого – міжнародному культурному збагаченню. Сучасна публічна бібліотека – це інноваційна модель, де важливість набуває системність упровадження бібліотечних технологій. Адже вона вже є не тільки сховищем друкованих документів, а й самостійним виробником, організатором або партнером зі створення різноманітних баз даних і ресурсів, зокрема й мережевих саме завдяки цифровим комунікаціям. Сьогодні публічна бібліотека оптимально поєднує традиційні та електронні форми обслуговування, комплексно задовольняючи інформаційні потреби як фізичних, так і дистанційних користувачів через забезпечення доступу як до документальних фондів через традиційні бібліотечні послуги, так і до електронних локальних і мережевих ресурсів (як

²⁵² ЮНЕСКО. Манифест о публичной библиотеке 1994 г. URL: <https://tinyurl.com/mtkbv6yc> (дата звернення: 07.05.2023).

придбаних, так і власної генерації) та віддалених сервісів. Саме таке системне поєднання характеризує ефективну функціональну комплексність цієї моделі.

Провідними завданнями для бібліотеки є організація доступу до інформаційних об'єктів знань та культури у найзручнішому для сприйняття та надання у користування вигляді, забезпечення принципово нових можливостей інформаційного обслуговування незалежно від часу та місцезнаходження користувача, а також статусу бібліотеки. Але під впливом динамічної цифровізації суспільства, публічні бібліотеки зазнають суттєвих трансформаційних змін у частині своїх усталених традиційних функцій, адже відбувається кардинальне переосмислення всієї діяльності, що відображається у переносі центру тяжіння з бібліотечно-інформаційного обслуговування на інформаційно-комунікаційний аспект. Упродовж останнього десятиліття спостерігається продуктивне оновлення та модифікація усіх форм обслуговування користувачів, запозичуються такі форми, які раніше навіть не вважалися бібліотечними, а, отже, відбуваються процеси з організаційного та технологічного оновлення всієї бібліотечної роботи. Завдяки своїй гнучкості й мобільності публічні бібліотеки широко впроваджують інформаційно-комунікаційні технології, не втрачаючи своєї ніші на ринку інформаційних послуг, впевнено ввійшовши на якісно новий етап свого розвитку.

Визначальним моментом модернізації української інформаційно-бібліотечної сфери є ефективне формування національного інформаційного простору задля успішної інтеграції у світовий культурний простір²⁵³. На жаль, поштовхом для цього стала нинішня російсько-українська війна. Інноваційний вектор розвитку нашої держави спрямований на якнайшвидшу адаптацію до умов трансформації та інтеграції з європейським та світовим співтовариством. Рівень розбудови міжнародних зв'язків сьогодні характеризується усвідомленням розширення плідного та взаємовигідного співробітництва на

²⁵³ Інформаційно-комунікаційна діяльність наукових бібліотек в умовах розвитку суспільства знань : монографія / О. М. Василенко, Т. В. Добко, Н. Я. Зайченко, Н. Ю. Каліберда, О. Г. Кириленко, О. З. Клименко, Т. М. Коваль, Л. А. Литвинова, К. В. Лобузін, Н. Ф. Самохіна ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : НБУВ, 2017. 410 с.

усіх напрямках, а головне – активізації координаційних й інтеграційних процесів. Саме тому актуальною є розбудова партнерських відносин, співпраці і співробітництва, інтеграції бібліотек різних систем і відомств у спільні комунікативні системи. Як справедливо зазначає О. Мар’їна, «головним фактором інтеграції бібліотек повинна стати інформаційно-комунікаційна взаємодія, як спосіб узгодження інформаційних процесів та комунікацій між бібліотеками шляхом взаємозалежності, взаємовпливу, планування і підпорядкування діяльності бібліотек у процесі створення єдиного бібліотечно-інформаційного середовища»²⁵⁴. Злагоджена взаємодія та єдність основних взаємопов’язаних компонентів моделі публічної бібліотеки є запорукою її успішної інформаційно-комунікаційної діяльності. До компонентів цієї моделі відноситься сукупність:

- *бібліотечно-інформаційного ресурсу* (документів на різних носіях інформації, які зберігаються у її фондах; повнотекстові ресурси власної генерації; упорядковані тематичні колекції оцифрованих документів; ресурси відкритого доступу інших інформаційних систем і корпорацій, що надають до них доступ у мережі Інтернет; довідково-бібліографічний апарат самої бібліотеки, який складається з традиційних карткових каталогів і картотек, бібліографічних покажчиків, виконаних бібліографічних довідок, електронного каталогу, тематичних баз даних, путівників по ресурсах тощо);

- *бібліотечно-інформаційних послуг і сервісів* (через користування довідково-пошуковим апаратом бібліотеки, системою довідково-бібліографічних і реферативних видань, документними фондами, локальними та мережевими повнотекстовими ресурсами, передплаченими БД, користування абонементом тощо);

- *розвинутих мережесервісів* задля популяризації власних ресурсів і послуг;

²⁵⁴ Мар’їна О. Ю. Інформаційно-комунікаційна взаємодія бібліотек: феноменологічний підхід. *Вісник Книжкової палати*. 2008. № 9. С. 23.

– *матеріально-технічної бази та програмно-технологічного забезпечення, що відповідають сучасним інформаційно-комунікаційним технологіям та забезпечують ефективну комунікацію (комп'ютерне обладнання, наявність автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи, яка адаптована до специфіки публічних бібліотек, наявність доступу до мережі Інтернет);*

– *висококваліфікованого бібліотечного персоналу, який має відповідні професійні знання, навички і компетенції, мотивацію для створення і просування інформаційних продуктів, послуг і сервісів задля забезпечення інформаційних потреб своєї громади зокрема і українського суспільства загалом;*

– *користувачів та їхніх інформаційних потреб*²⁵⁵.

Ефективність такої моделі передбачає наявність професійно розробленого організаційного та нормативно-методичного забезпечення, системних вивчень і досліджень на постійній основі, адже саме маркетингові дослідження є важливим складником розвитку системи бібліотечних сервісів, які дозволяють мати уявлення про результативність, виявити проблеми, що потребують прийняття оптимальних і доцільних організаційно-управлінських рішень задля удосконалення надання всього бібліотечно-інформаційного спектра послуг. Також важливим складником моделі комплексного бібліотечно-інформаційного обслуговування публічної бібліотеки є широке використання цифрових комунікацій, зокрема, соціальних мереж, професійних форумів, блогів, сайтів задля популяризації власних ресурсів, просування продуктів і послуг, налагодження діалогу з реальними і потенційними користувачами, вивчення їхніх інформаційних запитів та потреб, а також вимог щодо удосконалення процесу обслуговування.

²⁵⁵ Інформаційно-комунікаційна діяльність наукових бібліотек в умовах розвитку суспільства знань : монографія / О. М. Василенко, Т. В. Добко, Н. Я. Зайченко, Н. Ю. Каліберда, О. Г. Кириленко, О. З. Клименко, Т. М. Коваль, Л. А. Литвинова, К. В. Лобузін, Н. Ф. Самохіна ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : НБУВ, 2017. С. 70.

Нині бібліотеки забезпечують технологічний цикл інтеграції, систематизації та цільового поширення підготовленої для користувача інформації, а отже здійснюють її перетворення на знанневий ресурс суспільства²⁵⁶. Бібліотечна взаємодія та бібліотечна інтеграція, яка відбувається на її основі, і є процесом подолання відомчої відособленості, що сприяє посиленню взаємозалежності бібліотек різних типів і видів, виникнення й прогресу спільності у діяльності, що зумовлює застосування всього спектра спільно дії. Результативність та продуктивність обраного різновиду співпраці українських публічних бібліотек безперечно позитивним чином впливає на оптимізацію та ефективність самої бібліотеки у громаді, головне призначення якої – цілісний інформаційно-освітній та соціально-культурний центр.

Сучасні публічні бібліотеки розвиваються як інформаційні центри громад, а отже реалізують нові можливості в умовах розширення кооперації у бібліотечній галузі задля вирішення чільного завдання – удосконалення доступу до інформаційних ресурсів. Результатом чого є розбудова корпоративних бібліотечних мереж у різних країнах, регіонах, континентах тощо. Саме вплив на бібліотечну сферу загальних тенденцій розвитку міжнародного співробітництва виявився у бібліотечній кооперації, що ґрунтується на двох базових принципах: *організаційному* – корпоративність стосовно формування бібліотечною корпорацією об'єднаного та розподіленого електронного бібліотечного ресурсу; *технологічному* – мережева інтеграція, яка передбачає використання інформаційно-комунікаційних технологій²⁵⁷.

Надзвичайно перспективним напрямом для подальшого розвитку інформаційного сервісу публічних бібліотек України виявилася партнерська

²⁵⁶ Інформаційно-комунікаційна діяльність наукових бібліотек в умовах розвитку суспільства знань : монографія / О. М. Василенко, Т. В. Добко, Н. Я. Зайченко, Н. Ю. Каліберда, О. Г. Кириленко, О. З. Клименко, Т. М. Коваль, Л. А. Литвинова, К. В. Лобузін, Н. Ф. Самохіна ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : НБУВ, 2017. С. 70.

²⁵⁷ Аль Тавалбех Серхан Ахмед. Міжнародна співпраця бібліотек на базі комп'ютерних технологій: сучасний стан і перспективи : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 07.00.08. Харківська держ. акад. культури. Харків, 2002. 17 с.

взаємодія. Партнерство (*англ.* partnership) базується на об'єднанні майна (зазвичай пайовому) різних власників, які несуть спільну відповідальність за свої зобов'язання²⁵⁸. Таким чином, бібліотечне партнерство – це форма взаємодії, яка може мати як суто професійні, так і спеціальні цілі, вирішувати як загальні універсальні питання, так і спеціальні завдання, носити постійний характер, так і короткочасний, об'єднувати інтелектуальні та інформаційні ресурси учасників, може діяти на міжнародному, національному, регіональному, міжвідомчому та внутрішньовідомчому рівнях²⁵⁹. Отже, будь-яка модель трансформації бібліотеки передбачає обов'язкове залучення партнерства. О. Сокур зауважує, що серед основних видів партнерства найпродуктивнішими є:

- *галузеве* (бібліотека – бібліотека);
- *міжсекторальне* (бібліотека – заклади культури, науки, освіти, бізнес, громадські об'єднання, творчі спілки та інші);
- *міжнародне* (галузеве та міжсекторальне);
- *з органами влади* (виконавчою і законодавчою гілками), особливо з міністерствами й відомствами, які мають у своєму підпорядкуванні бібліотеки²⁶⁰.

Що стосується міжнародного співробітництва у бібліотечній галузі, то воно є неодмінною умовою подальшої розбудови нашої країни на фоні політичних, економічних, культурних, освітніх криз. Саме міжнародне співробітництво – шлях до якісних змін, тому держава всебічно сприяє розширенню цього процесу в інформаційно-бібліотечній сфері. Публічні бібліотеки зі статусом юридичної особи мають право укладати договори про співробітництво зі спорідненими установами інших держав відповідно до ст.

²⁵⁸ Скібіцький О., Матвеев В., Скібіцька Л. Організація бізнесу. Менеджмент підприємницької діяльності : навч. посіб. Київ : Кондор, 2011. С. 412.

²⁵⁹ Сокур О. Л. Взаємодія бібліотек наукових установ Національної академії наук України у формуванні вітчизняного наукового інформаційного простору: науково-організаційне забезпечення : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2019. С. 104.

²⁶⁰ Сокур О. Л. Взаємодія бібліотек наукових установ Національної академії наук України у формуванні вітчизняного наукового інформаційного простору: науково-організаційне забезпечення : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2019. С. 104.

31 Закону України «Про бібліотеку і бібліотечну справу»²⁶¹. Цим документом держава чітко регламентує основні напрями міжнародного співробітництва у бібліотечній справі, зокрема, «проведення спільних наукових досліджень; організація міжнародних конференцій, симпозіумів, конгресів та інших заходів; участь у роботі міжнародних організацій; документообмін; спільна видавнича діяльність»²⁶².

Публічні бібліотеки України шукають нових підходів до співпраці через розвиток сучасного мислення та реагування на нагальні події в країні і світі. Ці бібліотеки поступово стають тим каналом, через який все більше представників українського суспільства приєднуються до процесів співробітництва, саме тут все активніше консолідується громади за соціальними потребами і проблемами, що стало визначальним для розвитку партнерства і укріплення громадянського суспільства. Йдеться про соціальне партнерство, яке, до прикладу, О. Башун вважає перспективним різновидом партнерства, яке має надзвичайно багатоаспектний характер і відповідну класифікацію, зокрема:

- *професійне* партнерство – взаємодія бібліотечних мереж різних систем і відомств;
- *громадянське* партнерство – взаємодія з органами місцевої влади;
- партнерство з *громадськими організаціями* – творчими спілками, товариствами та іншими;
- *культурно-освітнє* партнерство – зі закладами вищої освіти, установами культури;
- *медіапартнерство* – зі засобами масової інформації;
- *економічне* партнерство – співпраця з бізнесом;
- партнерство з *релігійними громадами і конфесіями*²⁶³.

²⁶¹ Про бібліотеку і бібліотечну справу : Закон України від 27.01.1995 р. № 33/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 07.01.2022).

²⁶² Про бібліотеку і бібліотечну справу : Закон України від 27.01.1995 р. № 33/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 07.01.2022).

²⁶³ Башун О. В. Соціальне партнерство бібліотек. URL: <https://www.slideshare.net/olenabashun/ss-9221588> (дата звернення: 27.11.2022).

Таким чином, соціальне партнерство ґрунтується на традиційній взаємодії бібліотек з іншими установами і організаціями. Соціальне партнерство – це комплекс багатоваріативних відносин між суб'єктами, де ініціативну роль відіграє бібліотека, мета яких у задоволенні конкретних потреб громади (ресурсних, організаційних, інтелектуальних тощо). Треба зазначити, що вдала реалізація соціального партнерства залежить як від суб'єктивних, так і об'єктивних чинників, забезпечення оптимальної сукупності яких позитивно впливає на соціально орієнтовану бібліотечну політику, забезпечує якісне бібліотечно-інформаційного обслуговування усіх категорій користувачів на основі врахування інтересів громади, використовуючи ефективні механізми інформаційного обміну між владою і населенням, беручи безпосередню участь у формуванні консолідованого інформаційного поля. У бібліотечній галузі соціальне партнерство зумовлене успіхами з реалізації бібліотеками своєї чільної функції – соціокомунікативної, яка у сучасному бібліотекознавстві розглядається як органічний дуалізм головного і прикладного: визначальним є поширення у просторі і часі соціально значущої інформації для задоволення інформаційних потреб як усього суспільства або громади загалом, так і окремої особистості; суспільний розвиток, зміна ідеології, політичних і соціальних структур, та базується на потребах соціуму використовувати цивілізаційну місію бібліотеки у вирішенні певних поточних завдань²⁶⁴.

Взаємодія бібліотек у сучасних умовах розвитку суспільства здійснюється з метою розбудови єдиного інформаційно-культурного простору відповідно до сучасних тенденцій демократизації, професійної солідарності, підтримки добросусідських відносин та миру. Сьогодні співробітництво у бібліотечній сфері є неодмінною умовою подальшого розвитку країн на фоні поглиблення економічних, політичних, культурних, освітніх взаємин. Розбудова міжнародного співробітництва в українській інформаційно-

²⁶⁴ Воскобойнікова-Гузева О. Соціальне партнерство як чинник розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 4. С. 3–8.

бібліотечній сфері – один із визначальних чинників успішної інтеграції бібліотечно-інформаційного ресурсу України у світову інформаційну систему. Адже там вони розбудовуються як універсальні інформаційні центри громад, які реалізують нові можливості в умовах розширення кооперації у бібліотечній галузі стосовно вирішення чільного завдання публічних бібліотек – удосконалення доступу до універсальних інформаційних ресурсів для різних верств населення. Як результат – розвиток корпоративних бібліотечних мереж у різних куточках світу²⁶⁵. Наразі відбувається посилення консолідуючої ролі публічних бібліотек у громадах, відзначається їхній позитивний вплив на розвиток соціальних процесів та української культури у всьому розмаїтті взаємозв'язків, що безпосередньо відображається на розбудові в Україні цілісного освітньо-культурного простору. У своїй діяльності українські бібліотеки керуються європейськими та запозичують кращі світові стандарти і норми з обміну інформацією задля надання якісних бібліотечно-інформаційних послуг. Нині пріоритетними завданнями визнано удосконалення нормативно-правової бази стосовно бібліотечної діяльності, врегулювання інформаційно-бібліотечної галузі з міжнародними стандартами. У свою чергу європейські та провідні країни світу на основі посилення взаємодії між бібліотеками, архівами і музеями формують єдиний комунікаційний простір через реалізацію спільних проєктів, утворення та функціонування спеціалізованих служб задля встановлення взаємодії між ними, що сприяє підвищенню ефективності діяльності кожної з установ, розвитку системи соціальних комунікацій у цілому.

Таким чином, різні модифікації бібліотечної співпраці є свідченням реалізації потенційних можливостей успішної взаємодії публічних бібліотек щодо формування національного інформаційно-культурного простору з метою розбудови сегментів суспільства знань, інтеграції нашої країни у

²⁶⁵ Інформаційно-комунікаційна діяльність наукових бібліотек в умовах розвитку суспільства знань : монографія / О. М. Василенко, Т. В. Добко, Н. Я. Зайченко, Н. Ю. Каліберда, О. Г. Кириленко, О. З. Клименко, Т. М. Коваль, Л. А. Литвинова, К. В. Лобузін, Н. Ф. Самохіна ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : НБУВ, 2017. С. 77.

світовий інформаційний простір. Курс на євроінтеграцію та перспективи України приєднання до Єдиного європейського інформаційного простору (англ. Single Information Space), Європейського освітнього та дослідницького просторів (англ. European Research Area), Європейського культурного простору (англ. European Cultural Area) поставив перед державою завдання з розбудови національної сфери інформаційно-комунікаційних технологій та бібліотечно-інформаційної сфери у руслі європейських тенденцій. Динамізм перетворень, який нині відбувається в усіх сферах суспільного життя, формують нову парадигму діяльності українських публічних бібліотек шляхом змістовного структурно-організаційного оновлення, технічної і технологічної модернізації всіх процесів.

Завдяки активному впровадженню публічними бібліотеками прогресивних інновацій – креативних ідей, оригінальних проєктів, нестандартних методик тощо та сучасних досягнень інформаційно-комунікаційних технологій інформаційно-бібліотечній сфері України нині притаманні позитивні трансформації з метою адаптації до нагальних потреб суспільства. Сьогодні серед звичних у роботі українських публічних бібліотек є: вебпредставництва; забезпечення вільного доступу до електронних інформаційних ресурсів; залучення мобільних технологій у бібліотечному обслуговуванні; представництво у соціальних мережах; корпоративне співробітництво і партнерство. Усі бібліотечні інновації можна умовно поділити на:

- *продуктивні* – полягає в удосконаленні та освоєнні нових бібліотечних послуг, суттєве розширення їх асортименту;
- *управлінські* – спрямовані на удосконалення методів управління бібліотекою, організацію соціальних аспектів управлінської діяльності;
- *технологічні* – складаються з модернізації технологічних бібліотечних процесів, упровадження нових²⁶⁶.

²⁶⁶ Інформаційно-комунікаційна діяльність наукових бібліотек в умовах розвитку суспільства знань : монографія / О. М. Василенко, Т. В. Добко, Н. Я. Зайченко, Н. Ю. Каліберда, О. Г. Кириленко, О. З. Клименко, Т. М. Коваль, Л. А.

З точки зору бібліотечної взаємодії корисним є досвід діяльності Ради музеїв, бібліотек і архівів (*англ.* Museums, Libraries and Archives Council (MLA), Великобританія), яку було створено у 1936 р. задля подолання комунікаційних бар'єрів між цими установами²⁶⁷. У свою чергу Національна бібліотека Франції бере участь у понад 50 європейських проєктах, найвагомішим і найавторитетнішим з яких є електронна бібліотека Європи – Європеана, яка була започаткована Конференцією європейських національних бібліотек (*англ.* Conference of European National Libraries, CENL) за ініціативи цих національних бібліотек держав Європейського Союзу та Ватикану задля підвищення ролі і значення як самих національних книгозбірень, так і культурного надбання європейських народів, яке вони зберігають у своїх фондах. Також Національна бібліотека Франції в рамках багатостороннього співробітництва бере участь у спеціалізованій франкомовній інформатизованій мережі, активно співпрацює з ІФЛА по реалізації програми Збереження та консервація (*англ.* Preservation and Conservation, PAC), де головна мета – забезпечення умов для довготривалого зберігання бібліотечних і архівних документів на всіх носіях інформації²⁶⁸. Варто зазначити, що у Франції задля встановлення довіри між культурними інституціями відбувається процес подолання технологічних бар'єрів через налагодження системи підготовки персоналу для спільної діяльності щодо створення та ведення спільних баз даних і налагодження процесу обміну інформацією в електронному вигляді задля якісного обслуговування запитів користувачів.

Задля забезпечення тісної співпраці з 1970 р. у США функціонує Комітет архівів, бібліотек і музеїв (*англ.* Committee of Archives, Libraries and Museums, CALM), який виступає координатором між професійними об'єднаннями – Товариством американських архіваріусів (*англ.* Society of American Archivists,

Литвинова, К. В. Лобузін, Н. Ф. Самохіна ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : НБУВ, 2017. С. 83.

²⁶⁷ Шемаєв С. О. Взаємодія бібліотек, музеїв, архівів у комунікаційному просторі України : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Харків. держ. акад. культури. Харків, 2016. 220 с.

²⁶⁸ Шемаєв С. О. Взаємодія бібліотек, музеїв, архівів у комунікаційному просторі України : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Харків. держ. акад. культури. Харків, 2016. 20 с.

SAA), Американською бібліотечною асоціацією (*англ.* American Library Association, ALA), Американською асоціацією музеїв (*англ.* American Association of Museums, AAM). Головним завданням діяльності американського Інституту музейно-бібліотечних послуг (*англ.* Institute of Museum and Library Services, IMLS) є зміцнення співпраці між музеями, архівами і бібліотеками²⁶⁹.

Пріоритетом європейських бібліотек, архівів і музеїв є створення спільних електронних ресурсів, зокрема, це культурні установи Швеції, Норвегії, Данії, Німеччини, Нідерландів, Фінляндії тощо. У 2003 р. У Фінляндії для координації робіт з оцифрування бібліотечних, музейних і архівних фондів країни було створено координаційну групу Електронні бібліотеки, архіви, музеї (*англ.* Electronic Libraries, Archives, Museums), яка оцінювала також і якість виконаних робіт. До прикладу, колекції регіональних бібліотек і музеїв оцифровуються у рамках проєктів Digma та Digmore, а стародавні писемні артефакти оцифровуються у межах проєкту KUILDI, оцифрування бібліотечних і архівних фондів, а також музейних колекцій, на які дія закону про авторське право вже вичерпана, відбувається у межах проєкту Memory. Таким чином, створені мультимедійні бази даних включають дисертаційні дослідження, наукові публікації, художні твори, колекцію скульптур у багатовимірному зображенні, старовинні карти, гравюри тощо²⁷⁰.

У 2004 р. у Швеції у межах реалізації спільної програми оцифрування культурної спадщини було створено спеціальний центр AVMCentrum. Основним завданням цього органу було сприяння застосуванню нових методів і допомога в упровадженні найкращих практик; організація і проведення навчання з оцифрування культурної спадщини країни; сприяння у розширенні взаємодії бібліотек, музеїв і архівів з центральними і місцевими органами влади зокрема та шведським суспільством у цілому. Отже, важливими

²⁶⁹ Шемаєв С. О. Взаємодія бібліотек, музеїв, архівів у комунікаційному просторі України : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Харків. держ. акад. культури. Харків, 2016. 220 с.

²⁷⁰ Шемаєв С. О. Взаємодія бібліотек, музеїв, архівів у комунікаційному просторі України : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Харків. держ. акад. культури. Харків, 2016. 220 с.

напрямами роботи цього центру є організація і проведення спільних наукових досліджень, підготовка працівників та реалізація програм із культурного туризму.

Бібліотеки, музеї та архіви Данії активно співпрацюють у напрямі організації формування і доступу до ресурсів (прикладом є проєкт Північної Ютландії NOKS). Прикладом налагодження плідної співпраці між архівами, музеями і бібліотеками є Литва, де у межах національного проєкту створюється інтегральний портал задля покращення послуг у цифровому форматі, як наслідок – оцифровано об'єкти культурної спадщини: манускрипти, газети, книги, щоденники, цінні музейні експонати, матеріали археологічних досліджень тощо²⁷¹.

Таким чином, бібліотекарі різних країн світу активно співпрацюють над вирішенням питання налагодження та посилення взаємодії з порідненими культурними інституціями – музеями і архівами. У міжнародному комунікаційному просторі відбуваються активні обговорення питань транслітерації, термінології, технічні і технологічні складники обміну інформаційними даними, організацію спільного доступу до електронних ресурсів, проблем аналізу інформації, впровадження якісної системи менеджменту якості бібліотечної діяльності тощо.

В Україні Електронна бібліотека «Культура України» започаткована за ініціативи Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого (тоді Національної парламентської бібліотеки України) у листопаді 2010 р. До складу цього потужного ресурсу включаються цифрові копії документів, що фізично зберігаються у фондах бібліотек, колекціях музеїв та інших культурних закладах. Фонд електронної бібліотеки складається з чотирьох основних колекцій: Культурологія; Мистецтво; Етнографія; Заклади культури. Ці колекції, своєю чергою, містять підколекції. Планується, що ця електронна

²⁷¹ Шемаєв С. О. Взаємодія бібліотек, музеїв, архівів у комунікаційному просторі України : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Харків, держ. акад. культури. Харків, 2016. 20 с.

бібліотека стане вагомим складником Національної електронної бібліотеки України.

Національна історична бібліотека України спільно з компанією Електронні архіви України, Українською бібліотечною асоціацією, Молодіжною громадською асоціацією «Асоціація молодих науковців «Інтелектуальне лідерство»» та за підтримки Міністерства культури та інформаційної політики України успішно реалізовує проєкт «Історична спадщина України», який нині складається з 18 історичних колекцій: Історія України до 1917 р., Історія України у 1917–1939 рр., Історія Києва, Генеалогія, Історія науки та освіти в Україні, Історія церкви в Україні, Пам'ятні, адресні, довідкові книги губерній території України, Статистичні джерела України, Видання церковно-слов'янською мовою, Видання іноземними мовами, Шевченкіана, Періодичні видання, Бібліографічні покажчики, Видання воєнної доби 1941–1945 рр., Видатні особистості, Бібліографічний покажчик «Історія України», Етнологія. Етнографія. Народознавство, Видання ВУАН 1919–1931 рр.

Така широка діяльність є переконливим свідченням того, що розбудова сучасних електронних послуг і сервісів значно підвищує ефективність задоволення інформаційно-знаннєвих потреб користувачів як безпосередньо в бібліотеці, так і в режимі віддаленого доступу 24/7. Сучасна інноваційна сервісно-орієнтована модель публічної бібліотеки на основі взаємодії з іншими учасниками інформаційного ринку за своєю суттю є багаторівневою, гібридною та інтеграційною, поєднує як традиційні бібліотечні послуги з задоволення інформаційних потреб користувачів, так і електронні, які забезпечують повноцінне комплексне бібліотечно-інформаційне обслуговування у режимі віддаленого доступу і мережевої взаємодії. Найближчою перспективою щодо розвитку комплексного бібліотечно-інформаційного обслуговування в Україні є розширення номенклатури електронних послуг на основі запровадження найновіших цифрових технологій.

Зрештою, визначення перспективних шляхів налагодження і розбудови ефективної бібліотечно-музейно-архівної взаємодії в обслуговуванні користувачів сприятиме подоланню таких протиріч у комунікаційному просторі України: розширення електронного середовища та низький рівень подання консолідованого інформаційного ресурсу бібліотек, архівів, музеїв; потреби суспільства у вичерпній інформації культурно-історичної спадщини та досі недостатнє застосування бібліотеками, архівами, музеями сучасних комунікаційних засобів їх задоволення; збереження ідентичності й унікальності українських бібліотек, архівів, музеїв та процеси їх інтеграції у рамках єдиного соціокомунікаційного простору.

Висновки до розділу

Епоха становлення інформаційного суспільства вимагає від держав розбудови національних цифрових проєктів, які слугують дієвим засобом акумулювання та поширення культурної спадщини. Держава несе першочергову відповідальність за створення та підтримку таких великих проєктів, які зазвичай формуються та супроводжуються національними бібліотеками і включають різні типи ресурсів (бібліотечні, архівні, музейні тощо). Зростання інформаційно-комунікаційного потенціалу призводить до інтеграційних процесів, які виявляються у техніко-технологічних, організаційних та структурно-функціональних трансформаціях депозитаріїв суспільної пам'яті (бібліотек, архівів, музеїв).

Світові цифрові бібліотечні проєкти, підтверджуючи плідну інтеграцію на міжнародному рівні, демонструють ключові тенденції та моделі розвитку: глобальні та континентальні інтегратори: (World Digital Library, Europeana); національні цифрові платформи (Галліка, Віртуальна бібліотека Німеччини; Цифрова бібліотека Іспанії; Grove та ін.). Вони не лише популяризують національну культурну та наукову спадщину, надаючи до неї вільний доступ, але й стимулюють модернізацію бібліотечної інфраструктури та

трансформацію комунікацій, ставлячи нові стратегічні завдання перед бібліотеками в умовах цифрової інформаційної ери.

Сучасна бібліотека реалізує завдання інформаційного забезпечення життєдіяльності суспільства через впровадження адекватних моделей діяльності відповідно до науково-технічного прогресу. Інтеграція цифрових проєктів із традиційними фондами створює «гібридні бібліотеки». Актуальними стають дослідження ролі новітніх інформаційних технологій, включаючи штучний інтелект, нейромережі та онлайн-навчання, які можуть допомогти у вивченні моделей поведінки користувачів та персоналізації обміну інформацією.

Тенденції розвитку інформаційного вебсередовища свідчать про докорінну трансформацію всіх сфер суспільної діяльності, спричинену впровадженням вебтехнологій, соціальних медіа та оперуванням «великими даними» (Big Data). В умовах гігантського приросту електронного контенту перед бібліотеками, як ключовими інститутами соціальної комунікації, постають фундаментальні виклики: 1) наростання інформаційних обсягів (нестримне продукування цифрового контенту, значна частка якого генерується автоматично, вимагає від публічних бібліотек кардинальної модернізації для забезпечення ефективного збереження, обробки та доступу до цих масивів; 2) забезпечення безпеки (збільшення обсягів даних вимагає надійних рішень для інформаційної безпеки та захисту особистих даних користувачів); 3) нова роль бібліотеки (бібліотека трансформується з традиційного сховища друкованих видань на «третє місце» (third place) – інтерактивний публічний простір, що є центром культурного розвитку, громадських ініціатив та вільної комунікації).

Цифровізація публічних бібліотек України є частиною світового процесу та реалізується через проєктний підхід (програма «Бібліоміст»; інноваційні моделі (медіатеки)); LvivOpenLab та ін.), що демонструє впровадження європейських стандартів. Такі осередки поєднують друковані,

електронні, аудіо- та мультимедійні ресурси, створюючи гібридний простір для навчання, лекцій та обміну думками.

Діяльність публічних бібліотек характеризується стратегічним переходом до сервісно-орієнтованої, багаторівневої та інтеграційної моделі, що передбачає активну взаємодію, співпрацю та партнерство з інституціями різних секторів. Така консолідація є критично необхідною для розбудови інститутів громадянського суспільства, забезпечення прозорості влади та спільного вирішення соціально-економічних завдань. Ключовими положеннями, що визначають цю трансформацію, є:

- дотримання міжнародних маніфестів та ціннісних орієнтирів. Функціонування бібліотек у цифровому середовищі ґрунтується на засадах, проголошених у Маніфесті ІФЛА/ЮНЕСКО про публічні бібліотеки, який визнає їх активною силою у поширенні освіти, культури та забезпеченні вільного доступу до знань. Це накладає на центральні та місцеві органи влади зобов'язання щодо всебічної підтримки розвитку публічних книгозбірень;

- багатоаспектність партнерських відносин. Успішна реалізація соціокомунікативної функції бібліотеки досягається через упровадження різноманітних моделей співпраці. Найпродуктивнішими визнано галузеве, міжсекторальне, міжнародне та, особливо, соціальне партнерство. Соціальне партнерство охоплює взаємодію з органами місцевої влади, громадськими об'єднаннями, закладами освіти, бізнесом та медіа, спрямовану на задоволення конкретних ресурсних, організаційних та інтелектуальних потреб громади;

- інтеграція як основа корпоративності. Провідним фактором інтеграції є інформаційно-комунікаційна взаємодія, що дозволяє долати відомчу відособленість та створювати єдине бібліотечно-інформаційне середовище. Це зумовлює розвиток корпоративних бібліотечних мереж, які базуються на двох принципах: корпоративність (щодо формування об'єднаного ресурсу) та технологічна мережева інтеграція;

– міжінституційна співпраця (бібліотеки-архіви-музеї). Світовим пріоритетом, що активно впроваджується і в Україні (зокрема, через проекти «Культура України» та «Історична спадщина України»), є посилення взаємодії між бібліотеками, архівами і музеями. Така синергія спрямована на формування єдиного комунікаційного простору та створення консолідованих електронних ресурсів культурно-історичної спадщини, що підвищує ефективність обслуговування користувачів.

Партнерство та взаємодія є невід’ємною передумовою для модернізації української інформаційно-бібліотечної сфери. Системне використання цифрових комунікацій, відповідність нормативно-правової бази міжнародним стандартам та підтримка належного техніко-технологічного рівня в умовах корпоративних об’єднань є запорукою успішної інтеграції національного бібліотечно-інформаційного ресурсу у світовий простір та розбудови в Україні суспільства знань.

РОЗДІЛ 3

ПРАКТИКИ ТА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

3.1. Публічні бібліотеки у цифрову добу: від «Бібліотеки 2.0» до «Бібліотеки 4.0»

Сучасні трансформації, які характеризуються зростанням швидкості циркуляції інформації у суспільстві, виробництвом зростаючих обсягів нової інформації, необхідністю впровадження організованої системи обробки наявних інформаційних ресурсів – вимагають застосування все досконаліших інформаційно-комунікаційних технологій цифрової комунікації. Накопичена упродовж століть у публічних бібліотеках важлива для соціокультурного середовища та унікальна за історичною цінністю інформація, яка через слабке техніко-технологічне забезпечення досі недостатньо залучена у суспільні процеси, відчутно програє новоствореним інформаційним центрам зберігання і поширення даних. Без налагодження ефективних каналів сучасної комунікації з користувачами буде і надалі применшуватися значення бібліотечних фондів і соціальна ефективність використання цієї інформації для суспільного розвитку.

Політичні, економічні, соціальні фактори спричинили необхідність змін звичного образу бібліотеки, її швидкої адаптації до кардинальних перетворень у суспільстві. Трансформувалася основна функція бібліотеки – від накопичення знань – до обслуговування користувачів. Відбулася зміна ідеології від колишньої масової бібліотеки з її пропагандистським ухилом до публічної бібліотеки з пріоритетом загальнолюдських цінностей, однією з найдемократичніших соціально-культурних інституцій. Безперешкодний доступ до знань, ідей та думок в усій їхній різноманітності відіграє важливу роль у збереженні і розвитку демократичного суспільства, що значно підвищує роль публічної бібліотеки. Таким чином, публічна бібліотека – це

демократична інституція, яка створена суспільством, котре підтримує та фінансує її діяльність через місцеві, регіональні та загальнодержавні органи влади. Публічна бібліотека забезпечує доступ до знань та інформації шляхом використання ресурсів, забезпечення рівного доступу всім членам громади, незалежно від віку, статі, мови, віросповідання, ступеня працездатності, економічних статків, місця роботи, рівня освіти²⁷².

Публічні бібліотеки України – це культурні осередки, які забезпечують інформаційні, освітні, дозвілєві потреби як фізичних, так і віртуальних користувачів, а також намагаються залучати і потенційних, тих, які ніколи не користувалися бібліотечними послугами. Публічна бібліотека сьогодні – це ще й освітня установа у найширшому розумінні цього слова, яка забезпечує потреби громади у сфері освіти, розвитку особистості, навчання упродовж життя, організації відпочинку і дозвілля. Саме це і підвищує її роль у громаді та підносить значення для суспільного розвитку. У цьому ми вбачаємо відмінність публічної бібліотеки від наукової, призначення якої – підтримувати освітній процес, здійснювати інформаційне забезпечення наукових досліджень, надійно зберігати наукову інформацію для прийдешніх поколінь²⁷³. Місія публічної бібліотеки кардинально відрізняється від наукової, адже перша надає доступ широким верствам населення до видань, а друга – спеціальній категорії користувачів. Місія публічної бібліотеки визначається на основі комплексного аналізу складу населення громади, соціального оточення, інфраструктури, історичних та культурних традицій. Саме відповідно від цього і формуються та популяризуються фонди, облаштовується приміщення, виготовляється рекламна продукція, здійснюється обслуговування тощо²⁷⁴. Дотримання визначеної місії допомагає публічній бібліотеці окреслити критерії якісного обслуговування, зберігаючи повноту, оперативність та безперешкодний доступ, раціонально розподіляти

²⁷² Публічна бібліотека: місія (з досвіду різних країн: погляд методиста) : посібник / М-во культури і мистецтв України, Нац. парлам. б-ка України ; [підгот. І. Цурина, Н. Гудімова]. Київ, 2004. 44 с.

²⁷³ Імідж сучасної бібліотеки : зб. статей / Нац. парлам. б-ка України. Київ, 2001. 180 с.

²⁷⁴ Публічна бібліотека: місія (з досвіду різних країн: погляд методиста) : посібник / М-во культури і мистецтв України, Нац. парлам. б-ка України ; [підгот. І. Цурина, Н. Гудімова]. Київ, 2004. 44 с.

кошти, підбирати відповідних висококваліфікованих працівників. На основі сформульованої місії будується стратегічне планування, визначається роль бібліотеки, накреслюються її короточасні та довгострокові цілі.

Отже, сучасна публічна бібліотека надає можливість міжособистісного спілкування практично всім жителям громади у зоні обслуговування, різнопланово організовує їхнє культурне дозвілля. Задля постійного підтвердження своєї необхідності і затребуваності, вона має бути наближена до конкретних людей, враховувати їхні інтереси і запити, поступово стаючи невід'ємним складником інфраструктури регіону і громади. Сьогодні бібліотека не може існувати, якщо саме у ній не зацікавлена громада, готова її підтримувати матеріально. Бібліотека як громадський заклад повинна розташовуватися у найдоступнішому для громадян місці, поблизу транспортних розв'язок та інших культурних установ. Приміщення бібліотеки має відповідати певним умовам задля сприяння якнайкращому обслуговуванню користувачів, збереженню фондів, проведенню різних культурних заходів для всього населення громади. Тільки за цих обставин бібліотека може стати важливим просвітницьким, культурним та комунікаційним центром громади, виконувати покладену на неї суспільством важливу культурно-просвітницьку місію. Місія сучасної бібліотеки – забезпечення доступу до ресурсів усім користувачам, особливо інклюзивним, а отже, бібліотека мусить працювати у зручній для своїх користувачів час і мають бути відчиненими не менше 60 год на тиждень, а це – шість днів по десять годин²⁷⁵.

Прикладом щодо формування місії публічної бібліотеки може стати досвід Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І. П. Котляревського²⁷⁶. На сайті цієї бібліотеки вказано, що її місія у:

²⁷⁵ Публічні бібліотеки: сучасність і майбутнє : зб. статей до Міжнар. наук. конф. / Центральна міська б-ка ім. Лесі Українки. Київ, 1997. 112 с.; Публічна бібліотека: місія (з досвіду різних країн: погляд методиста) : посібник / М-во культури і мистецтв України, Нац. парлам. б-ка України ; [підгот. І. Цуріна, Н. Гудімова]. Київ, 2004. 44 с

²⁷⁶ Чорноволенко Л. І. Місія публічної бібліотеки. *Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека імені І. П. Котляревського* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/усу487u8> (дата звернення: 07.01.2023).

- збереженні нагромаджених знань, пам'яті людства у вигляді документів на будь-яких носіях інформації;
- розповсюдженні знань та інформації в суспільстві, здійсненні якісного бібліотечно-інформаційного обслуговування населення;
- культурно-просвітницькій діяльності, яка спрямована на задоволення культурних і духовних потреб громадян.

Метою діяльності Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І. П. Котляревського визначено підвищення рівня інформаційно-бібліографічного обслуговування зі залученням нових методів роботи та використання прогресивних форм діяльності²⁷⁷.

Дійсно, важливим завданням публічної бібліотеки у сучасних умовах є позиціонування на ринку інформаційних послуг, створення привабливого образу закладу, підвищення її іміджу серед громади за допомогою цифрових комунікацій. Сприяє підвищенню популярності застосування у роботі новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, коли користувачі мають можливість послуговуватися комп'ютерним обладнанням, інтернетом, оцифровувати та копіювати документи, навчатися азами цифрової грамотності тощо²⁷⁸. Традиційно публічні бібліотеки намагаються працювати за формулою «все для всіх», проте кожна є неповторною і самобутньою. Це – гасло успішних книгозбірень, де вивчається контингент реальних та потенційних користувачів, аналізуються їхні потреби, постійно удосконалюються наявні послуги, моніториться запитуваність бібліотечних продуктів, що трансформуються з урахуванням актуальних змін у структурі зайнятості населення регіону, демографічних показників, засобів комунікації, соціокультурного оточення. Крім задоволення щоденних потреб громади, публічні бібліотеки є хранителями культури свого регіону, міста, населеного пункту, особливо тоді, коли інших закладів цього напрямку не функціонує²⁷⁹.

²⁷⁷ Чорноволенко Л. І. Місія публічної бібліотеки. *Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека імені І. П. Котляревського* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/усу487u8> (дата звернення: 07.01.2023).

²⁷⁸ Імідж сучасної бібліотеки : зб. статей / Нац. парлам. б-ка України. Київ, 2001. 180 с.

²⁷⁹ Імідж сучасної бібліотеки : зб. статей / Нац. парлам. б-ка України. Київ, 2001. 180 с.

Розбудова інформаційного суспільства вимагає оновлення каналів комунікування бібліотеки з власними користувачами – нинішніми і потенційними. Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій кардинально впливає на всі сфери суспільного життя, інтернет пропонує безліч каналів для спілкування, обміну інформацією, освітні платформи пропонують широкий спектр можливостей для саморозвитку і самовдосконалення користувача, тобто втілюються у життя такі послуги, які ще кілька років тому важко було навіть собі уявити. Тому і діяльність бібліотек має відповідати мінливим запитам своїх користувачів і йти у ногу з часом. Інновації у бібліотечному обслуговуванні найчастіше стосуються створення і запровадження нових інформаційно-комунікаційних послуг і сервісів для задоволення інформаційних потреб користувачів на якіснішому рівні.

Кардинальні зміни розпочалися з упровадження нової моделі надання бібліотечних послуг, яка отримала назву «Бібліотека 2.0». У 2005 р. цей термін вперше ввів Майкл Кейсі (*англ.* Michel Casey), а у 2006 р. Джек Мейнес (*англ.* Jack M. Maness) виокремив чотири основні елементи цієї моделі:

- 1) орієнтація на користувача – користувачі беруть участь у формуванні змісту та послуг, що перебувають у сфері їх вебприсутності;
- 2) забезпечення мультимедійного досвіду – колекції і послуги «Бібліотеки 2.0» повинні містити відео-, аудіо-, мультимедіаконтент;
- 3) соціальне збагачення – використання синхронних (системи миттєвих повідомлень) та асинхронних (форуми, вікі) каналів для спілкування бібліотеки з користувачами та користувачів між собою;
- 4) інноваційність – найважливіший елемент моделі «Бібліотека 2.0», адже вона прагне розвивати і удосконалювати свої послуги задля представлення суспільству нових можливостей для пошуку і використання інформації²⁸⁰.

²⁸⁰ Maness J. M. Library 2.0 theory: Web 2.0 and its implications for libraries. *Webology*. 2006. № 3. URL: <http://www.webology.org/2006/v3n2/a25.html> (accessed: 11.08.2021).

Під поняттям «Бібліотека 2.0» Джек Мейнес запропонував розуміти «використання інтерактивних, спільних і мультимедійних вебтехнологій для потреб бібліотечних вебсервісів та колекцій»²⁸¹. Як наголошують українські дослідники С. Назаровець та Є. Кулик, «за аналогією з протиставленням «Web 1.0 vs. Web 2.0», бібліотекознавці почали вважати, що Бібліотека 1.0 – це консервативна традиційна бібліотека з пасивними користувачами. Натомість модель «Бібліотека 2.0» відходить від подібної архаїчної моделі бібліотечного обслуговування. Тут активна участь користувачів відіграє провідну роль у процесі формування її основних сервісів»²⁸². Переосмислення концепції бібліотеки, її місця і ролі в житті суспільства загалом та окремого користувача зокрема, потребувало як відповідних змін у бібліотечних працівників на ментальному рівні, так і вироблення або зовсім нових, або суттєво вдосконалених вебсервісів, які можна було б успішно впроваджувати у бібліотечні процеси.

З виробленням нової концепції під назвою «Бібліотека 2.0» бібліотекарі світу почали впроваджувати нові технології і сервіси у роботу своїх книгозбірень. Треба зазначити, що найпоширенішими виявилися RSS-канали та блоги²⁸³. До прикладу, Бібліотека Конгресу розмістила на популярному у США фотохостингу Flickr колекцію фотографій зі своїх фондів та закликала користувачів допомогти описати ці документи, залишаючи під ними теги та свої коментарі. На той момент більшість світлин із колекції містили невідомі бібліотекарям об'єкти, і їм було надзвичайно важко самотужки якісно зробити їх опис²⁸⁴. Проте, треба зазначити, що впровадження ідей цієї нової концепції у публічних бібліотеках України так і не набуло масового характеру. Використання хмарних технологій в українських бібліотеках, як справедливо

²⁸¹ Maness J. M. Library 2.0 theory: Web 2.0 and its implications for libraries. *Webology*. 2006. № 3. URL: <http://www.webology.org/2006/v3n2/a25.html> (accessed: 11.08.2021).

²⁸² Назаровець С., Кулик Є. Бібліотека 4.0: технології та сервіси майбутнього. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 5. С. 4.

²⁸³ Kim Y.-M., Abbas J. Adoption of library 2.0 functionalities by academic libraries and users: a knowledge management perspective. *The Journal of Academic Librarianship*. 2010. Vol. 36. № 3. P. 211–218.

²⁸⁴ Raymond M. My Friend Flickr: a Match Made in Photo Heaven. *Library of Congress Blog* : website. 16.01.2008. URL: <https://tinyurl.com/y45wzdm3> (accessed: 11.08.2021).

вказує В. Ярошук, обмежувалося підготовкою або редагуванням статей для відкритої багатомовної мережевої енциклопедії «Вікіпедія»²⁸⁵. До того ж ця робота носила спорадичний характер. Серед цікавих і оригінальних бібліотечних проєктів на основі вікі-технологій варто назвати «Короткий посібник користувача АБІС Коха». Однак через обмежену кількість упроваджень в українських бібліотеках цієї відкритої АБІС перевагами названого проєкту скористалося досить обмежене коло користувачів²⁸⁶.

Деякі ідеї концепції «Бібліотека 2.0» у публічних бібліотеках України були реалізовані завдяки окремим колективам або фахівцям, то реалізація ідей наступної концепції «Бібліотека 3.0» вже потребує злагодженої роботи всієї бібліотечної спільноти за допомогою цифрових комунікацій, адже впровадження цього нового стандарту без загальної підтримки є досить проблематичним. Понад десять років тому з-поміж усіх сервісів, які пропонувала концепція «Бібліотека 2.0», особливої популярності серед українських публічних бібліотек набуло ведення блогів. Блог, блог (*англ.* blog від слова web log – мережевий журнал або щоденник подій) – це вебсайт, головний зміст якого полягає у регулярній публікації коротких тематичних дописів, зображень або мультимедіа тимчасової значущості²⁸⁷. Як вказує Є. Кулик, через свій неформальний характер блоги якнайкраще підійшли для інформування користувачів та обговорення актуальних бібліотечних питань²⁸⁸. Саме тому однією з причин стрімкого розвитку української бібліотечної блогосфери була доступність безкоштовних платформ та простора їх створення і ведення, що не вимагало від бібліотекарів здобуття особливих умінь і навичок. Однак ведення персонального або колективного блогу вимагає постійних творчих зусиль, саме тому багато бібліотек не змогли

²⁸⁵ Ярошук В. Створення позитивного іміджу бібліотеки. *Культура України XXI століття: діяльність культурологічних закладів у сучасних ринкових умовах* : зб. матеріалів регіональної наук.-практ. конф. (Київ–Рівне, 30 листоп. – 1 груд. 2001 р.) / М-во культ. і мистецтв України, Держ. акад. керівних кадрів культури і мистецтв, Рівненський держ. гум. ун-т. Київ ; Рівне, 2001. С. 32–39.

²⁸⁶ Назаровець С., Кулик Є. Бібліотека 4.0: технології та сервіси майбутнього. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 5. С. 3–14.

²⁸⁷ Блог. *Вікіпедія* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/mw3tkd8u> (дата звернення: 11.01.2023).

²⁸⁸ Кулик Є. Застосування технологій Веб 2.0 у практиці бібліотечно-інформаційного обслуговування юнацтва. *Бібліотечний вісник*. 2015. № 3. С. 23–28.

розвинути цей напрям своєї роботи. Водночас соціальні мережі, зокрема Facebook, ставали дедалі популярнішими у суспільстві, тому активність української бібліотечної блогосфери з часом значно зменшилася.

У той період багато створених бібліотечних вебсервісів, що сповідували ідеологію концепції «Бібліотека 2.0», так і не були позитивно сприйняті користувачами. Як наголошує Стів Кофман (*англ.* Steve Coffman), бібліотекам не вистачає критичної маси користувачів, яка необхідна для створення, підтримки надійної мережевої співпраці та комунікації інтернет-користувачів²⁸⁹. Таким чином, популярні вебсайти розбудовувалися на тлі активної комунікації користувачів з усіх куточків світу, натомість бібліотечні вебсайти, портали, ЕК, довідкові онлайн-служби так і не отримали достатнього зворотного зв'язку зі своїми користувачами і, як результат – бібліотечні сервіси виявилися не затребуваними на рівні з аналогічними комерційними продуктами.

Оскільки Веб 2.0, так само як і пізніші версії Веб 3.0 і Веб 4.0, не були новою службою інтернету, а так званим «парасольковим» терміном, який об'єднав різні інтернет-тенденції, технології, феномен його виникнення та впровадження сьогодні важко піддається точній періодизації²⁹⁰. Поява наступних вебів зовсім не виключала реалізації технологій Веб 2.0. Відбулася зміна акцентів розвитку вебтехнологій та інформаційних потреб інтернет-користувачів.

Основою розгортання Веб 3.0 стало впровадження концепції розвитку Семантичного вебу, яка полягає у збагаченні електронних документів спеціалізованими метаданими та створенні засобів автоматичної обробки цих метаданих задля виконання складних пошукових користувацьких запитів²⁹¹. В основу концепції «Бібліотека 3.0» була закладена ідея створення електронних

²⁸⁹ Coffman S. The Decline and Fall of the Library Empire. *Searcher*. 2012. Vol. 20. № 3. URL: <https://tinyurl.com/57f4f7zp> (accessed: 12.08.2023).

²⁹⁰ Назаровець С., Кулик Є. Бібліотека 4.0: технології та сервіси майбутнього. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 5. С. 3–14.

²⁹¹ Пелешин А., Березко О. Веб 2.0 та Семантичний веб: порівняльний аналіз перспективних тенденцій розвитку WWW. *Східно-Європейський журнал передових технологій*. 2006. № 6/2 (24). С. 43–51.

бібліотечних колекцій із розширеними можливостями виконання пошукових запитів, які стали доступні користувачам бібліотеки не залежно від їхнього фізичного перебування саме завдяки можливостям цифрових комунікацій. Цю модель фахівці називають гібридом бібліотек 1.0 і 2.0, адже мали місце не виправдані очікування щодо провідної ролі користувачів у розбудові бібліотечних сервісів, що спонукало бібліотечних практиків знову повернутися до старої моделі бібліотеки – посередника між інформацією і користувачем²⁹². Таким чином, на зміну фолксономії (практики спільної категоризації інформації за допомогою застосування загальнодоступних тегів), яка стала невід’ємним складником концепції «Бібліотека 2.0», прийшов новий стандарт каталогізації – Опис ресурсу та доступ (*англ.* Resource Description and Access, RDA), котрий містить інструкції та принципи опису інформаційних ресурсів.

Поки ресурси і сервіси, які створені у рамках Веб 3.0, успішно реалізуються у провідних країнах світу, фахівці вже кілька років поспіль активно впроваджують концепцію Веб 4.0. Так, американський спеціаліст у галузі інформатики Сет Годін (*англ.* Set Godin) свого часу виокремив три основні ознаки цієї нової технології: «Скрізь» (*англ.* Ubiquity) – доступність цієї технології 24/7 у будь-якому місці; «Ідентичність» (*англ.* Identity) – надання користувачам персоналізованих послуг; «Зв’язок» (*англ.* Connection) – зв’язок між користувачами²⁹³. Отже, все це вже має місце у Веб 4.0 та розбудовує технологію «штучного інтелекту». Янгхі Нох (*англ.* Younghee Noh), автор однієї з перших концепцій «Бібліотека 4.0», аргументував, що нова модель бібліотеки матиме багато спільного з Веб 4.0 та включатиме велику кількість нових технологій. У сучасному інформаційному середовищі (симбіотичний веб) користувачі, бібліотекарі і комп’ютери тісно співпрацюють. Причому, пошук, накопичення, селекція інформації, її обробка,

²⁹² Пелешишин А., Березко О. Веб 2.0 та Семантичний веб: порівняльний аналіз перспективних тенденцій розвитку WWW. *Східно-Європейський журнал передових технологій*. 2006. № 6/2 (24). С. 43–51.

²⁹³ Godin S. What is Web 2.0. *Seth's Blog* : website. 19.01.2007. URL: <https://tinyurl.com/mr3e8zdn> (accessed: 19.06.2023).

аналіз, використання не розділені між учасниками. Всі ці процеси відбуваються одночасно, доповнюючи один одного і зменшуючи витрати часу і ресурсів, які необхідні для обробки затребуваної інформації.

Модель «Бібліотека 4.0» не ґрунтується винятково на технологіях, адже їх упровадження неодмінно призвело б до змін у пріоритетах інформаційних потреб користувачів, трансформації раніше запроваджених і вже звичних бібліотечних сервісів, приміщень, переосмислення моделей організації та фінансування всієї інформаційної сфери. С. Назаровець та Є. Кулик зазначають, що основу концепції «Бібліотека 4.0» творять користувач, бібліотекар та технологія штучного інтелекту²⁹⁴. Поява штучного інтелекту назавжди змінила модель задоволення інформаційних потреб користувачів. Відтак, українським бібліотекарям потрібно буде ще знайти своє місце у новому інформаційному середовищі. Штучний інтелект здатен сам себе удосконалювати, тому багато напрямів бібліотечно-інформаційної діяльності будуть дуже швидко роботизовані (каталогізація, систематизація, фактографічні довідки, укладання списків рекомендованої літератури тощо).

У світі стрімко зростає кількість користувачів смартфонів та айфонів – кишенькових персональних комп'ютерів із функцією мобільного телефону, який забезпечує безперебійний зв'язок з інтернетом. Упроваджені нові стандарти та протоколи передачі даних, технології радіочастотної ідентифікації, сенсори і системи геолокації стали вже звичними, а хмарні обчислення пропонують користувачам необмежену обчислювальну потужність та величезні обсяги сховищ для збереження даних²⁹⁵. Всі ці новації призвели до появи Інтернету речей (*англ.* Internet of Things). Пристрої, що використовують ці технології, оснащені спеціальними сенсорами, які фіксують оточуюче середовище, фіксують найдрібніші зміни та миттєво передають зібрані відомості у «хмару», де оперативно опрацьовуються, а

²⁹⁴ Назаровець С., Кулик Є. Бібліотека 4.0: технології та сервіси майбутнього. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 5. С. 3–14.

²⁹⁵ Catalogues and Collections. *British Library* : website. URL: <https://tinyurl.com/52du348k> (accessed: 11.08.2022).

користувач отримує результат на свій пристрій. Ці технології вже широко використовуються у різних галузях: машино- та приладобудуванні, торгівлі, медицині, сільському господарстві, енергозбереженні, системах безпеки тощо. Також ця технологія дала змогу вийти на зовсім новий рівень надання послуг – у режимі реального часу відслідковувати потреби та зацікавлення користувачів і миттєво пропонувати їм все можливе для задоволення їхніх потреб.

Усе це може бути широко впроваджено і у бібліотечне обслуговування публічних бібліотек України: створення інтерактивних мап приміщень бібліотеки та її інформаційних ресурсів, запуску індивідуальних користувацьких сервісів (кабінет користувача), які враховують його унікальні потреби на основі запитів. Ми погоджуємося з висновками М. Маранчака, що такі «сервісні стратегії передбачають формування нових переваг перед конкурентами через визначення цільових груп онлайн-користувачів, вивчення їх інформаційних потреб та вимог до рівня бібліотечного обслуговування, пріоритетів щодо асортименту та мережевих каналів надання інформаційних продуктів та послуг, запровадження креативних форм та методів бібліотечного обслуговування з метою постійної підтримки зацікавленості інтернет-аудиторії»²⁹⁶.

Вперше прототип подібного сервісу пройшов успішну перевірку у 2016 р. у Публічній бібліотеці Орlando штат Флоріда (США). Саме там було випробувано поєднання програмного та апаратного забезпечення BlueBeam, що використовує технологію Bluetooth Low Energy. Таким чином, на мобільні телефони користувачів цієї бібліотеки встановили спеціальний додаток BlueBeam, який підключався до BlueBeam-передавачів та передавав інформаційні повідомлення бібліотекарів. Ці повідомлення містили текст, зображення, відео, гіперпосилання, анонси подій тощо. Як результат – бібліотекарі миттєво адресно інформували своїх користувачів про книжкові

²⁹⁶ Маранчак М. М. Стратегії репутаційного інтернет-маркетингу публічних бібліотек України : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Київський нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2021. С. 12.

новинки, змінах у графіку роботи своїх читальних залів, рекламували бібліотечні заходи тощо²⁹⁷.

Доволі дорогою для впровадження, але надзвичайно перспективною для майбутніх фінансових заощаджень є використання у бібліотечних будівлях технології «розумний будинок». Завдяки встановленим сенсорам та системам заданих алгоритмів, такі «розумні будинки» здатні реагувати на визначені зміни навколишнього середовища відповідно до потреб користувачів та пріоритетів бібліотеки і таким чином ефективно використовувати і головне – заощаджувати енергоресурси²⁹⁸. Також уже створені подібні системи з використанням цих технологій, які в автоматизованому режимі аналізують кількість читачів у читальних залах, відслідковують бібліотекарів у книгосховищах, фіксують коливання температури повітря, рівень освітлення і вже на основі цих даних автоматично здійснюють керування різними приладами в усій будівлі бібліотеки для створення комфортних умов користувачам і персоналу та задля енергозбереження. Але не лише сенсори різних побутових пристроїв обладнують безперервним генеруванням цифрових даних. Прискорене зростання обсягів електронної інформації у світі (контент мільярдів користувачів у соціальних мережах, повідомлення засобів масової інформації, біологічні та медичні дані, фінансова та правова інформація, урядові документи та багато іншого) спричинили появу Великих даних (*англ.* Big Data) – соціально-технологічного феномену великих обсягів різних даних, які потребують постійної розробки та впровадження нових методів і технологій для їх збирання, зберігання, поширення, управління та аналізу²⁹⁹. Останнє десятиріччя ознаменовано кардинальними змінами у сфері інформаційних технологій, що призвело до формування концепції «великих даних», проголошення «цифрової революції» та «революції даних», адже це кардинально змінює наше життя, працю, дозвілля, а головне – мислення.

²⁹⁷ Wojcik M. Internet of things – potential for libraries. *Library Hi Tech*. 2016. Vol. 34. № 2. P. 404–420.

²⁹⁸ Hoy M. B. Smart buildings: an introduction to the library of the future. *Medical Reference Services Quarterly*. 2016. Vol. 35. № 3. P. 326–331.

²⁹⁹ Gardomi A., Haider M. Beyond the hype: big data concepts, methods and analytics. *International Journal of Information Management*. 2015. Vol. 35. № 2. P. 137–144.

Сучасне суспільство переповнене даними, які накопичуються. Бібліотекарі експериментують з різними моделями, які у майбутньому мають стати надійною базою для впровадження технологій концепції «Бібліотека 4.0». Напрямок, який сьогодні динамічно розвивається і впроваджується є рух Відкритого доступу (*англ.* Open Access), вагомим складником якого стала підтримка бібліотекарями всього світу. Відкритий доступ не обмежується лише наданням доступу до окремих документів, його мета – необмежений доступ до всіх типів результатів наукових досліджень, у тому числі зображень, відео, програмного коду, вихідних даних експериментів тощо. Іншим відомим прикладом підтримки цієї ініціативи є створення та функціонування багатомовної мережевої енциклопедії «Вікіпедія», також масові безкоштовні онлайн-курси активно наповнюються, інформаційно підтримуються і пропагуються світовою бібліотечною спільнотою.

Таким чином, основою концепції «Бібліотека 4.0» є новітні передові технології, з якими користувач може ефективно взаємодіяти 24/7. Однак, важливим є фізичний простір бібліотеки, де користувачі вільно спілкуються один з одним та з бібліотекарем. Підвищений інтерес до інноваційних технологій у суспільстві викликають спеціально обладнані творчі лабораторії (коворкінги) у громадських і освітніх закладах або приватних установах (мейкерспейси). Це – простори, де користувачі можуть спільно використовувати наявні ресурси для навчання, проведення своїх досліджень, роботи над проєктами тощо³⁰⁰.

У публічних бібліотеках України вже функціонують коворкінги, які розраховані на користувачів різного віку. У м. Дрогобич Львівської області в Центральній міській бібліотеці імені В'ячеслава Чорновола функціонує сучасний мультимедійний коворкінг-центр. Там є все необхідне для плідної роботи – тиша, робочі столи з комп'ютерами, навушниками, спеціальні дошки з маркерами тощо. Тут можна проводити презентації, ділові зустрічі, майстер-

³⁰⁰ Prato S. C., Britton L. Digital Fabrication technology in the library: Where we are and where we are going. *Bulletin of the Association for Information Science and Technology*. 2015. Vol. 42. № 1. P. 12–15.

класи або онлайн-навчання. Багато публічних бібліотек Рівненської області перелаштували свої приміщення на коворкінги і цифрові хаби, що надають доступ до дистанційної роботи і освіти. На ці потреби область загалом отримала від міжнародних організацій 50 комп'ютерів. На базі Рівненської ОУНБ планують готувати «цифрових» тренерів з-поміж бібліотекарів, які будуть проводити навчання вже у своїх місцевих громадах³⁰¹.

У подібних творчих лабораторіях користувачі можуть скористатися безкоштовним доступом до таких пристроїв, як 3D-сканер, 3D-принтер, лазерні різачки, складне дизайнерське програмне забезпечення тощо. 3D-технології є найпоширенішими інноваційними технологіями, які активно інтегруються у бібліотечний та музейний простір. Сьогодні багато бібліотек світу діляться позитивним досвідом упровадження 3D-послуг, переймаються питаннями управління і збереження зростаючих колекцій 3D-об'єктів. Найпопулярнішим обладнанням, яке сьогодні є своєрідним символом бібліотечних коворкінгів в Україні, є 3D-принтери і сканери, які обласні універсальні наукові бібліотеки отримали за підтримки посольства США в Україні у рамках проєкту «Вікно в Америку»³⁰². Наразі ці пристрої і технології використовуються переважно для проведення майстер-класів серед дитячої та юнацької аудиторії, забезпечення тактильними предметами людей із вадами зору, виготовлення сувенірної продукції для популяризації туристичних принад регіону.

Переваги поширення цих концепцій – Бібліотека 2.0 та вище – у період соціальних потрясінь (пандемія, війна) надання послуг за стінами бібліотеки є більш ефективним. Уже сьогодні зрозуміло, що розбудова бібліотечної сфери надалі піде по шляху надання послуг поза межами бібліотечних будівель за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій (до прикладу, доставка інформації користувачеві на е-пошту). Бібліобуси, які реально забезпечують

³⁰¹ Більше, ніж просто книжки: як українські бібліотеки допомагають переселенцям. *Рубрика* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/45n4djuh> (дата звернення: 11.03.2023).

³⁰² Назаровець С., Кулик Є. Бібліотека 4.0: технології та сервіси майбутнього. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 5. С. 3–14.

рівні права на бібліотечне обслуговування всіх членів громади, сьогодні вже мають автоматизовані робочі місця та дозволяють отримувати інформацію зі всесвітньої мережі Інтернет. Публічні бібліотеки сприяють у створенні та розвитку добре інформованого, демократичного суспільства, що допомагає громадам реалізувати свої можливості у підвищенні рівня як власного життя, так і життєдіяльності соціуму загалом. Саме ці інституції знаходяться у центрі проблем, котрі турбують громаду, адже надають доступ на затребувану інформацію, допомагаючи їхньому розв'язанню.

Отримати доступ до інформації, а головне – розуміти сферу її застосування – це одне з основних прав людини. Публічна бібліотека є соціальною інституцією, яка забезпечує доступ до різноманітних знань та відомостей на благо суспільства, адже в основі діяльності цих книгозбірень завжди було і залишається збір і систематизація інформації. Інформаційна функція публічної бібліотеки полягає також у накопиченні різноманітної фактографічної інформації з питань краєзнавства та життя громади. Саме публічні бібліотеки стають інформаційною базою життя громади, тут акумулюється регіональна інформація, готуються дайджести, інформаційні дос'є, експрес-інформації тощо про рішення місцевої влади, соціальні пільги, продаж або купівлю житла, поради тимчасово безробітним тощо – тобто, все те, чим живе громада та що потрібно населенню на зараз³⁰³. Збір, збереження та надання доступу до краєзнавчого контенту – це ще одна функція, яка притаманна лише публічній бібліотеці та робить її діяльність унікальною, але ефективніше розвивається саме завдяки цифровій комунікації. На противагу архівам та краєзнавчим музеям публічна бібліотека – безкоштовна і доступніша, її ресурси – універсальні, має величезний досвід обслуговування різних верств населення та підготовлений персонал, який вміє опрацьовувати різноманітну інформацію та задовольняти інформаційні потреби користувачів.

³⁰³ Публічна бібліотека: місія (з досвіду різних країн: погляд методиста) : посібник / М-во культури і мистецтв України, Нац. парлам. б-ка України ; [підгот. І. Цурина, Н. Гудімова]. Київ, 2004. 44 с.

Публічні бібліотеки в Україні залишаються потрібними упродовж усього життя людини у різних життєвих обставинах. Зазвичай це – важливий громадський центр, єдине місце, де відбуваються неформальні зустрічі членів громади, адже відсутність інших безплатних культурних закладів спричиняє цю затребуваність. Її головними ознаками є: публічна бібліотека орієнтується на індивідуальні потреби користувача, тобто є *читачецентриською*; у результаті реформи децентралізації місцевого управління, публічні бібліотеки виконують не централізоване замовлення держави, а підпорядковується органам місцевого самоврядування, а отже – потребам громади; у своїй діяльності користується принципом свободи доступу до інформації. Задля підтримки високого рівня обслуговування мережа публічних бібліотек насамперед повинна бути забезпечена відповідною законодавчою базою та мати гарантоване стабільне фінансування. Активізація процесів переходу публічних бібліотек до нових технологій, сучасних організаційних рішень управління зростаючими інформаційними потоками, зумовлена посиленням суспільного запиту та розширенням каналів комунікації цифровими засобами.

Вкрай важливо налагодити продуктивний діалог між бібліотекою та користувачем, зокрема його індивідуальним запитом. Саме цифрові технології комунікації дозволяють вибудовувати різні партнерські відносини – від приватного діалогу через служби «Запитай бібліотекаря», «Запитай бібліографа», «Віртуальна довідка», «Електронна доставка документів» до комунікації на організованих колективних великих платформах через проєктну діяльність. Тож задля підтримки свого іміджу публічні бібліотеки України, результативно застосовуючи цифрові комунікації, мають вирішити такі завдання: розвивати свою техніко-технологічну базу задля забезпечення безперешкодного доступу до інформації; сприяти освоєнню нових технологій працівниками цих книгозбірень; організувати навчання населення різних верств та віку навичкам користування як інформацією, так і відповідною технікою; розширювати консультаційну та інформаційну роботу щодо популяризації найвагоміших і найавторитетніших джерел; сприяти

забезпеченню вільного доступу громадян з обмеженими можливостями до інформаційних ресурсів³⁰⁴. Сьогодні інформаційно-комунікаційна діяльність публічних бібліотек України розвивається за інноваційними напрямками з використанням різноманітних креативних форм комунікації з користувачами, зокрема, соціальних медіа – сучасних цифрових інструментів для успішної внутрішньої і зовнішньої взаємодії.

Прикладом індивідуалізованих онлайн-послуг є такі типові розділи сайту Чернігівської обласної універсальної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка: онлайн-запис до бібліотеки; онлайн-замовлення документів; онлайн-замовлення екскурсій; онлайн-замовлення для ЗМІ; продовження терміну користування книгою; віртуальна довідка; електронна доставка документів. Служба «Запитай бібліотекаря» працює в режимі «Спілкуйся в чаті зі сторінкою» у соціальній мережі Messenger. Своєю місією бібліотека декларує «сприяння безперервній освіті, культурному збагаченню, підвищенню якості життя шляхом вільного доступу до інформації та читання для задоволення» (<http://libkor.com.ua/#>). Потрібно наголосити, що сервіс «Зворотній зв'язок» функціонує на сайтах публічних бібліотек через віртуальну кнопку швидкого доступу опції «Зв'яжіться з нами», «Надіслати повідомлення» тощо.

На сайті Рівненської обласної універсальної наукової бібліотеки функціонує послуга «E-mail-розсилка інформації», за допомогою якої користувачу пропонується фізично не відвідуючи бібліотеку та не переглядаючи розділи сайту, отримувати на особисту е-скриньку персоналізовану інформацію щодо бібліотечних заходів, нових надходжень до фонду за обраною тематикою, підготовлені списки літератури з конкретної теми тощо (<http://libr.rv.ua/ua/read/39-e-mail-rozsilka-dokumentiv>). Розсилка формується бібліотекарями з урахуванням індивідуальних запитів, саме тому користувач отримує максимально корисну для себе інформацію.

³⁰⁴ Публічна бібліотека: місія (з досвіду різних країн: погляд методиста) : посібник / М-во культури і мистецтв України, Нац. парлам. б-ка України ; [підгот. І. Цурина, Н. Гудімова]. Київ, 2004. 44 с.

Особливої уваги у вивченні впливу новітніх форм бібліотечно-інформаційного обслуговування заслуговує співвідношення інтелектуальних потреб користувача з можливістю їх задоволення бібліотекою. Зокрема, затребуваною та актуальною у діяльності українських публічних бібліотек є надання дистанційних послуг:

- онлайн-запис до бібліотеки;
- віртуальна довідкова служба – онлайн-послуга, яка спрямована на оперативне задоволення разових запитів віддалених користувачів, пов'язаних із пошуком певної інформації;
- електронна доставка документів – ЕДД;
- адресна розсилка інформації на персональну електронну скриньку користувача;
- створення зони Wi-Fi;
- впровадження мобільних технологій, у тому числі QR-коди;
- впровадження мультимедійних сервісів;
- ведення блогів;
- створення віртуальних виставок тощо.

Таким чином, упровадження новітніх інформаційно-бібліотечних послуг з обслуговування користувачів дозволяє останнім, наприклад, ознайомитися з бібліотекою відвідавши 3D-тур саме завдяки можливостям цифрової комунікації. Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека пропонує своїм користувачам ознайомитися з новими надходженнями через віртуальні книжкові виставки, замовити документи та отримати фахову консультацію у бібліографа через віртуальну довідку тощо³⁰⁵. Точність і повнота відповіді бібліотекаря на запит залежить від специфіки та складності сформованого запиту, що виконується за пошуком по ключовим словам.

Від початку повномасштабного російського вторгнення Українські публічні бібліотеки максимально активізувалися через використання

³⁰⁵ Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека : вебсайт. URL: <http://libr.rv.ua/> (дата звернення: 14.01.2023).

соціальних мереж при комунікації зі своїми користувачами, внутрішньо переміщеними особами, волонтерами, професійним середовищем. Зокрема, бібліотекарями для комунікації використовуються: соціальні мережі (Facebook, Twitter, Instagram, Telegram); месенджери (Viber, Messenger, WhatsApp); онлайн-платформи (Zoom, Google Meet тощо); медіа-формати (подкасти); власні канали у TikTok та YouTube.com. Саме такий віддалений і популярний формат цифрової комунікації виявився дієвим інструментом з оперативного інформування, надання офіційної інформації, забезпечення вільного доступу до затребуваних даних та нових знань. О. Бак стверджує, що «присутність бібліотеки у соціальних медіа – не данина моді, а необхідність, яка викликана бурхливим розвитком сучасного інформаційно-комунікаційного простору»³⁰⁶. Ми погоджуємося з С. Бурміс, що «останнім часом наявна тенденція до зменшення кількості відвідувань офіційних сайтів і перенесення активності користувачів до соціальних мереж та блогів, а тому, якщо підійти раціонально до організації навігації, то офіційний сайт і інші віртуальні інтернет-представництва бібліотеки можуть доповнювати та популяризувати один одного»³⁰⁷.

Таким чином, публічні бібліотеки як культурно-інформаційні простори своїх громад вже давно вийшли за межі традиційного обслуговування, відповідають як вимогам часу, так і запитам сучасного користувача, адекватно реагуючи на всі виклики як у часи пандемії, так і у воєнний час, який поза стаціонарним перебуванням у приміщенні задовольняє свої інтелектуальні, освітні, культурні, науково-дослідні та інші потреби через налаштований доступ до ЕК, БД, соціальні мережі, блоги тощо. Розмаїття інновацій, які стрімко увійшли у бібліотечну діяльність, мають різні соціальні та технологічні обґрунтування. Сьогодні діяльність українських публічних

³⁰⁶ Бак О. В. Аналіз соціальних мереж із погляду найбільшої ефективності для просування бібліотеки в Інтернеті. Соціальні медіа для бібліотек: середовище, ресурс, сервіс : матеріали круглого столу (Харків, 31 жовт. 2017 р.) / редкол.: І. В. Киричок, Т. Б. Павленко, Н. Д. Гаєва ; Харківський нац. мед. ун-т. Харків : ХНМУ, 2017. С. 7.

³⁰⁷ Бурміс І. В. Віртуальний простір публічних бібліотек Одещини як один з факторів успішного функціонування сучасної бібліотеки. Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі : зб. матеріалів П'ятої міжнар. наук. конф. (Київ, 23–24 черв. 2022 р.) / упоряд.: З. М. Сverdлик, М. М. Цілина. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2022. С. 91.

бібліотек розвивається за інноваційними напрямками з використанням різноманітних каналів цифрової комунікації з користувачами, зокрема, власних сайтів, блогів, соціальних мереж, месенджерів, онлайн-платформ, медіа-форматів, власних каналів у TikTok та YouTube.com.

Бібліотеки України наповнюють інформаційний простір власними продуктами (тематичними базами даних, електронними каталогами, колекціями оцифрованих видань, електронними виставками, путівниками, електронними екскурсіями тощо), надають віртуальні послуги, організують доступ до зовнішніх ресурсів та багато іншого. Впровадження сучасних інформаційно-комунікаційні технології у бібліотечні процеси вивів на новий рівень бібліотечно-інформаційне обслуговування усіх категорій користувачів. Цифрова модель бібліотеки завдяки цифровій комунікації сьогодні дозволяє вести повноцінний діалог із віддаленими користувачами та надавати їм бібліотечні послуги та продукти на рівні з тими читачами, які працюють з інформацією безпосередньо у бібліотечних приміщеннях.

3.2. Інноваційні сервіси та нові форми діяльності публічних бібліотек в умовах цифровізації

Розвиток інформаційних технологій відіграє вирішальну роль у процесі інтелектуалізації суспільства, поступі освіти, науки й культури. Упровадження новітніх технологій у більшості галузей людської діяльності зумовило інноваційні перетворення, зокрема й у функціонуванні бібліотек. Як слушно зазначає С. Гарагуля, комп'ютеризація, поширення інтернету, зростання обсягів електронних даних значно розширили та спростили можливості й форми доступу до інформаційних ресурсів, що, зі свого боку, призвело до зменшення фізичної відвідуваності бібліотек, зниження їхньої популярності як

соціального інституту та до значного відтоку активних користувачів через упровадження дистанційних сервісів³⁰⁸.

В умовах цифровізації зберігається традиційна роль бібліотек – формування, зберігання, обробка інформації, надання вільного та рівноправного доступу до неї всім користувачам. У провідних країнах світу публічні бібліотеки відіграють важливу роль щодо забезпечення універсального доступу до інфраструктури інформаційно-комунікаційних технологій та послуг усього спектра інформаційного суспільства. Цифрові технології є основою інноваційної діяльності виробничих стратегій та повинні розроблятися на умовах стабільності, передбачуваності та добросовісної конкуренції, а також забезпечення нових робочих місць та відкриття перспектив у науковому світі.

Цифровізація істотно посилює базові традиційні функції публічних бібліотек – пізнавальну, просвітницьку, інформаційну, культурно-виховну, меморіальну, дозвілєву, комунікаційну. Бібліотечний фонд як форма організації знань зі стрімким нарощуванням масивів електронної інформації є особливо актуальним, і в умовах повсюдного використання цифрової комунікації має значні можливості через популяризацію у соціальних мережах, блогах тощо. Утім, питаннями аналітичного опрацювання інформації у доцифровий період бібліотеки займалися епізодично та не системно. Нині аналіз, синтез, акумулювання потрібних і достовірних даних виходить на передній план. Саме цифровізація стимулює тенденцію перетворення публічних бібліотек у лабораторію комплексного опрацювання інформації. За цією тенденцією майбутнє українських бібліотек, і бібліотечні працівники повинні використати цей момент якнайповніше. Тут, безперечно, є гарантована перспектива завдяки можливостям цифрових комунікацій.

Сучасний користувач дедалі більше потребує від бібліотеки узагальненої, комплексної, аналітичної інформаційної продукції. Бібліотека

³⁰⁸ Гарагуля С. Бібліотеки в інформаційному суспільстві: орієнтація на користувача. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 6. С. 17–23.

нового покоління має не лише виконувати функції депозитарію і сховища друкованої продукції та електронних матеріалів, а й надавати можливість продукувати унікальні ідеї нової реальності, ставши майданчиком для проведення освітніх заходів, конференцій, дискусій, у тому числі й віртуальних. Відбувається трансформація бібліотек у комунікаційно-інформаційні центри, де користувач може не лише отримати потрібну літературу, а й долучитися до різноманітних заходів, дискусій чи запропонувати власну унікальну ідею. У цифрову добу бібліотеки поступово перетворюються на комунікаційні та культурно-освітні центри та мають спрямовувати свою діяльність на формування сучасного ресурсного потенціалу, створення комфортних умов для вільного доступу до інформації, впровадження новітніх технологій, підвищення якості інформаційних послуг тощо, максимально залучаючи можливості цифрових комунікацій.

Публічні бібліотеки орієнтуються на актуальні потреби сучасних користувачів, прагнуть розширити репертуар своїх фондів, зокрема через формування електронного контенту, який нині надзвичайно популярний серед усіх верств населення та більшості вікових груп³⁰⁹. Електронні бібліотеки мають низку переваг та пропонують користувачам удосконалену технологію пошуку інформації. Однак реаліями сьогодення є паралельне функціонування цифрового та друкованого інформаційних світів, що зумовлює потребу співіснування традиційної бібліотечної технології та новітньої електронної, органічного сполучення досвіду й здобутків усталеної інформаційно-бібліотечної сфери діяльності та всіх переваг новітніх комп'ютерних технологій. Актуальним завданням бібліотек на сучасному етапі є адаптація усталених бібліотечних форм надання знань до використання у цифровому інформаційному середовищі, забезпечення розумного балансу між потребою впровадження інновацій і збереження бібліотечних традицій³¹⁰. Бібліотекарі

³⁰⁹ Риб'янцева І. Комфортний простір – підґрунтя для якісного бібліотечного обслуговування. *Бібліотечна планета*. 2012. № 2. С. 10–11.

³¹⁰ Лобузін К. В. Технології організації знанневих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності : монографія / відп. ред. О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2012. 252 с.

мають не лише навчати користувачів аналізувати книгу, а й допомагати орієнтуватися у величезних масивах інформації, швидко знаходити й вирізняти головне, критично ставитися до даних, формувати навички медіаграмотності. Саме тому насамперед слід удосконалювати роботу бібліотечних працівників через залучення сучасних техніко-технологічних засобів, ознайомлення з тенденціями цифровізації та можливостями їх практичного втілення, урізноманітнення форм роботи, котрі, завдяки актуальному змісту і творчому підходу, здатні привернути увагу користувачів³¹¹. Налагодження ефективної цифрової комунікації з широкою аудиторією вимагає від бібліотек активніше залучати можливості соціальних мереж, що дає змогу:

- популяризувати бібліотеку та формувати її позитивний імідж;
- рекламувати бібліотечні ресурси, послуги й сервіси;
- рекламувати нові надходження через створення віртуальних виставок, працюючи над промоцією бібліотеки, читання та книги;
- анонсувати соціокультурні заходи;
- налагоджувати дієву комунікацію користувацьких груп за інтересами;
- здійснювати оперативний обмін досвідом із колегами через популяризацію і впровадження позитивного досвіду;
- проводити онлайн-опитування серед користувачів і бібліотекарів;
- надавати онлайн-консультації і віртуальні довідки;
- брати участь в онлайн-проєктах задля розширення соціокультурного партнерства³¹².

Сучасний користувач ініціює бібліотечні трансформації, мотивує бібліотекарів до невідворотного запровадження інноваційних практик, однією з яких є цифрові комунікації, що зрештою, призводять до позитивних змін як у бібліотеках, так і суспільстві у цілому. Як зазначає С. Назар'єва,

³¹¹ Риб'янцева І. Комфортний простір – підґрунтя для якісного бібліотечного обслуговування. *Бібліотечна планета*. 2012. № 2. С. 10–11.

³¹² Лобаренко Л. Нові інформаційні технології в публічних бібліотеках України (за результатами загальнодержавного дослідження, проведеного НІБУ в 2014–2015 рр.). *Бібліотечна планета*. 2015. № 4. С. 9–14.

задовольнити сучасні потреби користувача бібліотека може лише на основі сформованих актуальних фондів, сучасних технологій, комфортного простору та підготовленого персоналу³¹³. Інформаційно-цифрове середовище безпосередньо впливає на світогляд особистості, її поведінку, культуру, зазвичай навіть змушує до тих чи інших дій. Сьогодні вже не людина – у центрі цифрової комунікації, а головним стає контент, меседж та його посил для суспільства. Людина як транслятор лише підхоплює задані тренди та відтворює їх у реальному житті. З упровадженням технології штучного інтелекту гаджети стають продовженням/частиною людського тіла, мозку, очей тощо.

Публічні бібліотеки комунікують зі своїм користувачем, використовуючи широкий спектр інформаційного інструментарію, зокрема: сайт; соціальні мережі; репозитарій; електронний каталог; бази даних; віртуальна довідкова служба; електронна доставка документів; доступ до інших ресурсів. Саме впровадження нових інформаційно-комунікаційних технологій у роботу публічних бібліотек дозволяє автоматизувати всі ці процеси користування бібліотечними послугами і надання інформаційного супроводу. Впровадження цифрової моделі бібліотеки дозволяє користувачам продуктивно послуговуватися всім спектром бібліотечних послуг на рівні з тими, хто безпосередньо працює у читальній залі.

Мережа публічних бібліотек України на 01.01.2025 р. нараховує 12 764 бібліотеки різних форм власності³¹⁴. Якщо у 2020 р. 92 % книгозбірень не мали якісного доступу до інтернету, загальна кількість комп'ютеризованих робочих місць у публічних бібліотеках становила лише 16 тис., що у середньому становило один комп'ютер на бібліотеку, на початок 2025 р. у публічних бібліотеках України нараховується 25 027 комп'ютерів, з них мають доступ до інтернету 21 024. Для послуг користувачів встановлено

³¹³ Назар'єва С. В. Бібліотека – соціальна інфраструктура майбутнього. *Феномен бібліотек у сучасному світі* : зб. наук. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. : у 3-х ч. (Маріуполь, 30 верес. 2020 р.) / Маріупольський держ. ун-т ; за заг. ред. Ю. С. Сабадаша ; упоряд. С. Янковський. Маріуполь : МДУ, 2020. Ч. 2. С. 48–51.

³¹⁴ Статистична аналітика – 2024. Бібліотечному фахівцю. *Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого* : вебсайт. URL: <https://profy.nlu.org.ua/articles.php?lng=uk&pg=11903> (дата звернення: 22.07.2025).

13 295 комп'ютерів, з яких підключено до всесвітньої мережі 12 221 комп'ютер. Кількість мультимедійного обладнання (проектори, екрани, інтерактивні дошки, панелі, камери, мікрофони, колонки, навушники тощо) – 7338 одиниць, за допомогою якого бібліотекарі створюють, обробляють та відтворюють інформацію, представлену в різних форматах, зокрема таких як текст, графіка, аудіо, відео³¹⁵. Проте, ці показники не відображають реального стану справ у мережі публічних бібліотек України, оскільки багато комп'ютерної техніки є застарілою та потребує модернізації або взагалі заміни. Виразна тенденція, коли міські публічні бібліотеки мають десятки комп'ютерів, тоді як чимало сільських досі не мають жодного, що гальмує впровадження інновацій в обслуговування, призводить до розшаровування читацької аудиторії та негативно позначається на функціонуванні бібліотечної галузі країни.

Функціонування сучасної мережі публічних бібліотек базується не лише на автоматизації окремих книгозбірень, головна мета – створення єдиного національного інформаційного простору, інтеграція українських бібліотек у міжнародний простір на основі тісної взаємодії та обміну досвідом. Задля успішної реалізації цих глобальних завдань українські бібліотеки мають здійснити практичні заходи, зокрема: удосконалення процесів збирання, зберігання, пошуку та використання бібліотечно-бібліографічної інформації та публікації текстів в електронному форматі; забезпечення вільного онлайн-доступу до бібліографічної інформації та повнотекстових баз даних.

Заснована на принципах відкритості і доступності мережа публічних бібліотек України наповнює електронний каталог, налагоджуючи зворотний зв'язок через цифрову комунікацію і оперативно надаючи доступ користувачам, таким чином, залучаючи нових користувачів, навіть тих, які ніколи до того не користувалися і у перспективі не мали наміру послуговуватися бібліотечними продуктами. Через сайт здійснюється

³¹⁵ Статистична аналітика – 2024. Бібліотечному фахівцю. *Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого* : вебсайт. URL: <https://profy.nlu.org.ua/articles.php?lng=uk&pg=11903> (дата звернення: 22.07.2025).

звернення до основних бібліотечних електронних ресурсів: каталог; бібліотека; тематичні бази даних; віртуальні виставки; довідкова інформація; зведені ресурси бібліотек, архівів, музеїв тощо. Сьогодні наявність сайту є необхідним компонентом публічної бібліотеки, що забезпечує безпосередній зв'язок між інформаційними ресурсами самої бібліотеки та ресурсами інших виробників. Найпоширенішою і вже традиційною формою популяризації бібліотечного фонду є віртуальні виставки. Публічні бібліотеки активно впроваджують інформаційно-комунікаційні технології та пропагують переваги відкритого доступу до інформації і знань.

Сьогодні українські публічні бібліотеки виконують проактивну роль модераторів простору для розвитку і навчання упродовж життя, лабораторій місцевих ініціатив, інформаційних та соціальних центрів. Треба зазначити, що інформаційна підтримка розвитку громад забезпечується у тому числі й через надання доступу до інформації, поширення комунікативних практик, формування освітнього середовища. Публічна бібліотека стає активним учасником процесу набуття користувачами необхідних інтелектуальних і над професійних навичок, які роблять їх конкурентоспроможними на ринку праці, включеними у професійне та соціальне середовище. Таким чином, діяльність бібліотек як інформаційно-ресурсного та комунікативного центру громади, де саме бібліотека є ініціатор та координатор комунікації, посилює її роль як соціокультурного центру громади³¹⁶.

В українській бібліотечній справі спостерігається поєднання традиційних методів роботи та широкого залучення і використання можливостей нових інформаційно-комунікаційних технологій, бібліотечне обслуговування збагачується наданням користувачам інформаційних ресурсів та послуг засобами цифрових комунікацій. Такий широкий перехід до

³¹⁶ Назар'єва С. В. Бібліотека – соціальна інфраструктура майбутнього. *Феномен бібліотек у сучасному світі* : зб. наук. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. : у 3-х ч. (Маріуполь, 30 верес. 2020 р.) / Маріупольський держ. ун-т ; за заг. ред. Ю. С. Сабадаша ; упоряд. С. Янковський. Ч. 2. Маріуполь : МДУ, 2020. С. 48–51.

цифрових технологій зумовлює збільшення інформаційної та соціальної ролі бібліотеки у сучасних соціокомунікаційних суспільних процесах.

Різні моделі розбудови сучасної бібліотеки, зокрема як мультифункціонального закладу, розроблялися під час підготовки Концепції якісних змін бібліотек задля сталого розвитку України (2014–2015), яка лягла в основу Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України»³¹⁷. Так, одна із розробників цього документа О. Григоревська представила кілька моделей сучасної бібліотеки: «бібліотека – науково-інформаційний центр», «бібліотека – культурно-просвітницький центр», «бібліотека – загальнодоступний освітній центр», «бібліотека – інформаційно-аналітичний центр», «бібліотека – суспільно-комунікаційний центр»³¹⁸. Передбачається, що кілька моделей можуть поєднуватися або бібліотечні працівники на окремому етапі роботи можуть визначати пріоритетність, адже вибір оптимальної моделі для розвитку багато в чому залежить від потенціалу самої бібліотеки: якісного складу ресурсів, рівня впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, кадрового потенціалу, відповідної матеріально-технічної бази новим завданням.

Зважаючи на сучасні тенденції розбудови бібліотечної справи в Україні та проблема широкого впровадження інтернет-технологій, оптимізація діяльності українських бібліотек потребує розв'язання питання ефективного використання інформаційних ресурсів через повсюдне застосування можливостей цифрових комунікацій. Актуальним сьогодні є три взаємодоповнювальні напрями задля вирішення окресленого завдання. *Перший* – найпростіший – передбачає активне залучення електронної пошти, соціальних мереж і месенджерів для книгообміну. *Другий* напрям – залучення

³¹⁷ Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 219-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80> (дата звернення: 07.01.2022).

³¹⁸ Григоревська О. В. Сучасна бібліотека у швидко змінюваному світі: моделі розвитку та партнерства. *Бібліотека. Наука. Комунікація*: Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2015 р.). URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/663> (дата звернення: 17.01.2024).

онлайн-технологій у процес обслуговування користувачів. Найпрактичнішим є *третій* напрям – на серверах публічних бібліотек вже нагромаджено велику кількість загальнодоступної інформації власної генерації (електронні каталоги, бібліографічні БД, повнотекстові БД, матеріали конференцій, семінарів, записи вебінарів, оцифровані документи тощо). Це свідчить про створення передумов кардинального оновлення бібліотечного обслуговування шляхом використання цифрових комунікацій. Зміна освітньої парадигми також детермінує трансформацію засобів і методів пошуку, опрацювання, зберігання та використання інформаційних ресурсів.

Публічні бібліотеки України активно змінюються і основними трансформаціями можна вважати такі:

- відкритість фондів – бібліотеки є універсальними і за складом фондів, і за цільовою аудиторією;
- інформатизація бібліотечних процесів – упровадження інформаційно-комунікаційних технологій;
- зміна моделі бібліотечної комунікації – у процесі обслуговування бібліотекар виступає модератором комунікаційного процесу;
- підтримка освіти дорослих упродовж життя;
- клієнтоорієнтованість – задоволення індивідуальних запитів користувачів;
- інклюзивність – запровадження принципів універсальності з урахуванням спеціальних можливостей;
- партнерство – широка інтеграція бібліотечних послуг у життя громад³¹⁹.

Українські публічні бібліотеки намагаються модернізувати свою діяльність за моделлю «Чотири простори»³²⁰: навчання, натхнення, зустрічі та

³¹⁹ Назар'єва С. В. Бібліотека – соціальна інфраструктура майбутнього. *Феномен бібліотек у сучасному світі* : зб. наук. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. : у 3-х ч. (Маріуполь, 30 верес. 2020 р.) / Маріупольський держ. ун-т ; за заг. ред. Ю. С. Сабадаша ; упоряд. С. Янковський. Ч. 2. Маріуполь : МДУ, 2020. С. 49.

³²⁰ Модель бібліотеки «Чотири простори» була розроблена та запропонована у 2010 р. експертами Центру досліджень культурної політики Королівської школи бібліотечних та інформаційних наук при Копенгагенському університеті Дореком Скот-Хансеном, Каспером Хвенегардом Расмуссенном та Хенріком Йохумсенном. Вона позитивно

події. Втілення цієї моделі дозволить бібліотекам України розвиватися як культурні й освітні центри громад, коли користувачі зможуть задовольняти свої запити, отримувати затребувані знання, розвивати свої творчі здібності та цікаво, а головне – корисно, проводити вільний час. Треба зазначити, що проєкт із трансформації українських публічних бібліотек «Чотири простори бібліотеки: інноваційна модель діяльності» стартував у червні 2020 р. та реалізується ВГО Українською бібліотечною асоціацією за фінансової підтримки Українського культурного фонду. Партнерами цього проєкту стали Фондація Дарини Жолдак, Асоціація об'єднаних територіальних громад. Також проєкт підтримує Міністерство культури та інформаційної політики України³²¹. Експерти ВГО УБА у тісній співпраці з фахівцями Національною бібліотекою України імені Ярослава Мудрого (НБУ ім. Ярослава Мудрого) та дизайнерами студії Arcite адаптували данську модель до впровадження в українські публічні бібліотеки. Отже, було розроблено концепцію дизайну на наповнення чотирьох просторів у бібліотеці: навчання, натхнення, зустрічі та події. Таким чином, сьогодні бібліотека виступає як:

- інформаційно-ресурсний центр (накопичення та генерація знань, зростання ролі якісного комплектування та збереження фонду, забезпечення безперешкодного доступу до документів незалежно від форми доступу);
- консультаційно-освітній центр (консультації та навчання для користувачів із цифрової грамотності, медійної грамотності тощо);
- площадка для інтелектуального дозвілля громади (співпраця з науковими товариствами, організація зустрічей із цікавими людьми, краєзнавча робота тощо);
- лабораторія неформальної освіти (у тісному поєднанні волонтерської діяльності з організації занять із вивчення іноземних мов, програмування, робототехніки тощо);

зарекордувала себе на практиці. Сьогодні публічні бібліотеки у цьому форматі успішно працюють у Данії, Німеччині, США та інших провідних країнах світу.

³²¹ Чотири простори бібліотеки: інноваційна модель діяльності. Українська бібліотечна асоціація : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/4n8akwev> (дата звернення: 07.01.2022).

– осередок відпочинку (бібліотечна кав'ярня, організація арт-простору з виставками сучасного мистецтва, театральними та музичними виступами, ігротека тощо)³²².

Беручи до уваги специфіку публічної бібліотеки як культурного осередку спільноти, потрібно підкреслити сучасне бачення моделі бібліотеки як інформаційно-ресурсного центру розвитку інтелектуального потенціалу регіону або населеного пункту та майданчик для реалізації ініціатив громади. Таким чином, стратегічною ціллю розбудови бібліотеки як центру стимулювання активностей громади має стати акумулювання творчих ініціатив та проєктна діяльність. Для цього повинна відбутися кардинальна зміна в інформаційних звичках громадян, звершитися впровадження різноманітних форм комунікації, проявитися демократична роль бібліотеки як вільного простору для громадських обговорень і дискусій, сприяння бібліотек у вирішенні важливих суспільних завдань, зокрема, цифрова освіта, цифрова грамотність, здоров'я, громадянський рух тощо.

Нині бібліотека, якщо вона прагне бути сучасною і затребуваною у своїй громаді, повинна працювати не лише як традиційна бібліотека, а як багатофункціональний безбар'єрний простір, коли акцент діяльності остаточно зміщається з книги на користувача та його потреби. Важливо кожній бібліотеці переосмислити свій вплив на формування громадянського суспільства в Україні. З іншого боку, перспективність затребуваності бібліотек визначається через те, що корисного громада знайде для себе у бібліотеках³²³. Сучасний набір вебтехнологій дозволяє бібліотекам будувати партнерські відносини як від проведення приватного діалогу або організації колективної дискусії, налагодження контактів і залучення до обговорення, розв'язання пошукових питань, так і до оцінки результатів діяльності

³²² Назар'єва С. В. Бібліотека – соціальна інфраструктура майбутнього. *Феномен бібліотек у сучасному світі* : зб. наук. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. : у 3-х ч. (Маріуполь, 30 верес. 2020 р.) / Маріупольський держ. ун-т ; за заг. ред. Ю. С. Сабадаша ; упоряд. С. Янковський. Ч. 2. Маріуполь : МДУ, 2020. С. 48–51.

³²³ Назар'єва С. В. Бібліотека – соціальна інфраструктура майбутнього. *Феномен бібліотек у сучасному світі* : зб. наук. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. : у 3-х ч. (Маріуполь, 30 верес. 2020 р.) / Маріупольський держ. ун-т ; за заг. ред. Ю. С. Сабадаша ; упоряд. С. Янковський. Ч. 2. Маріуполь : МДУ, 2020. С. 48–51.

бібліотеки, удосконалення інформаційно-аналітичного продукту, надання консультацій і рекомендацій³²⁴.

Однією з визначальних цілей індивідуалізації сервісної діяльності публічної бібліотеки є забезпечення дружнього та комфортного комунікаційного середовища в умовах глобалізаційних змін та тотальної цифровізації суспільних процесів, пандемії та повномасштабної російсько-української війни. Як справедливо зазначає С. Назар'єва, «цього можна найбільш досягти завдяки поєднанню доступних інтелектуальних і матеріально-технічних ресурсів, а також внаслідок особливого відношення до власної справи працівників бібліотечної сфери і налаштованості на позитивні результати роботи»³²⁵.

Широкий спектр інновацій, які стрімко впроваджуються у мережі публічних бібліотек, просто вражає. Всі ці нововведення засновані на інформаційних технологіях і мають різні соціальні та технологічні обґрунтування – організаційні, сервісні, ресурсні, технічні, технологічні, продукти, економічні тощо. Провідною метою бібліотечних інновацій є підвищення рівня бібліотечно-інформаційної діяльності для максимально повного задоволення інформаційних, освітніх, наукових, дозвіллевих, культурних запитів користувачів³²⁶. Нині бібліотечна справа розвивається за інноваційними напрямками з використанням різноманітних креативних форм роботи, у тому числі у соціальних медіа. Застосовуються нові форми соціальної комунікації, зокрема: бібліофреш; айс-стопер; літературний пінг-понг; бібліоквест; флешмоб; буккросинг; бібліобус; буктрейлер та інші форми роботи. І, як справедливо зазначає О. Мар'їна, виділяється нова технологія, яка змінює традиційну модель соціальної комунікації «один до одного» на прогресивну – «багато для багатьох»³²⁷.

³²⁴ Мар'їна О. Бібліотеки та соціальні медіа: технологія взаємодії. *Вісник Книжкової палати*. 2012. № 8. С. 19.

³²⁵ Назар'єва С. В. Бібліотека – соціальна інфраструктура майбутнього. *Феномен бібліотек у сучасному світі* : зб. наук. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. : у 3-х ч. (Маріуполь, 30 верес. 2020 р.) / Маріупольський держ. ун-т ; за заг. ред. Ю. С. Сабадаша ; упоряд. С. Янковський. Ч. 2. Маріуполь : МДУ, 2020. С. 49.

³²⁶ Мар'їна О. Бібліотеки та соціальні медіа: технологія взаємодії. *Вісник Книжкової палати*. 2012. № 8. С. 20.

³²⁷ Мар'їна О. Бібліотеки та соціальні медіа: технологія взаємодії. *Вісник Книжкової палати*. 2012. № 8. С. 20.

Соціальні мережі дозволяють оперативно виставляти новини про важливі події у житті бібліотеки, робити анонси про чергові бібліотечні заходи, обмінюватися думками і проводити опитування. Залучення вебсервісів в обслуговування дозволяє бібліотекам впровадити електронну реєстрацію, надсилати користувачу запит на затребувану літературу та її отримувати, організовувати відеочати для спілкування з користувачами. Сьогодні складно переоцінити роль та значення соціальних мереж як комунікаційного інструмента. Соціальні мережі перетворилися на величезні цифрові офіси компаній із найрізноманітніших послуг, стали вагомим засобом підвищення прибутковості компаній. Зокрема й публічні бібліотеки через використання цифрових комунікацій можуть надавати якісніші послуги своїм користувачам, щоразу вдосконалюючи і роблячи їх доступнішими³²⁸.

Соціальні мережі значно пришвидшили темпи життя суспільства. Facebook, Twitter, YouTube – це найоперативніші канали комунікації активного громадянського суспільства³²⁹, потужні майданчики для висвітлення діяльності та комунікації з користувачами і для публічних бібліотек. Технологічний складник роботи соціальних мереж постійно модернізується, додаються зручніші функції задля підвищення рівня їхньої доступності і зрозумілості. Наявність мережі Інтернет та креативність допомагають публічним бібліотекам у створенні інтернет-спільнот задля розповсюдження оперативної і достовірної інформації. Набули популярності і месенджери – як ще один інструмент цифрової комунікації – Viber, Telegram, WhatsApp, Facebook Messenger. Це – найпопулярніші сервіси для обміну повідомленнями в Україні, які також активно використовуються бібліотеками для комунікації зі своїми користувачами. У середньому користувачі соціальних мереж проводять по 6–8 год на добу спілкуючись, обмінюючись інформацією, шукаючи новий контент. Лідером соціальних мереж

³²⁸ Правові механізми використання соціальних мереж у публічному управлінні. URL: <https://tinyurl.com/yc8xde5m> (дата звернення: 10.04.2023).

³²⁹ Вебсайти, соціальні мережі та месенджери: як не загубитися серед різноманіття діджитал-інструментів. URL: <https://tinyurl.com/5bzf7t6y> (дата звернення: 13.01.2023).

залишається Facebook, наступним за популярністю виступає YouTube. Широким попитом користуються месенджери Facebook Messenger, Instagram та WhatsApp³³⁰. Переважна більшість українців щодня користується певними соціальними мережами: Facebook, Instagram, TikTok, X (Twitter), YouTube, меседжерами Viber, Telegram, WhatsApp. Сюди ж можна додати платформи для пошуку роботи або натхнення LinkedIn та Pinterest.

Незважаючи на величезну кількість функціонуючих у світі платформ, на ринку постійно з'являється щось нове. Поштовхом для створення нових соціальних мереж стала купівля Ілоном Маском платформи Twitter у 2022 р., пізніше перейменована ним у X. Вже колишній співзасновник та виконавчий директор платформи Twitter Джек Дорсі створив власну децентралізовану соціальну мережу Bluesky. Транснаціональна технологічна компанія Meta (Facebook) Марка Цукерберга, яка займається розробкою та управлінням соціальних мереж, продуктів і послуг, пов'язаних з віртуальною і доповненою реальністю, володіє платформами Facebook, Instagram, WhatsApp та Reality Labs, вирішила не відставати та отримати долю аудиторії перейменованого Twitter і у 2023 р. випустила свою соціальну мережу Threads³³¹. Відтоді постійно почали з'являтися нові соціальні мережі з фотографіями, геолокаціями, чекінами, стрімінг-платформами тощо, зокрема:

– *Threads* (липень 2023 р.) – платформа, яка спрямована на простий і швидкий обмін короткими текстовими повідомленнями, фотографіями, відео. Особливістю Threads є тісна інтеграція з Instagram, тому користувачі можуть використовувати свої облікові записи для входу і легко ділитися контентом між цими двома платформами.

– *Bluesky* (березень 2022 р.) – децентралізована платформа для обміну повідомленнями з акцентом на забезпечення свободи, прозорості та контролю

³³⁰ Соціальні медіа як активний інструмент інтернет-маркетингу в Україні. URL: <https://tinyurl.com/bjzb9c5b> (дата звернення: 10.02.2022).

³³¹ Соцмережі, що набирають обертів у 2024 р. URL: <https://tinyurl.com/5ar8rxae> (дата звернення: 22.07.2025).

даних для користувачів. Місія Bluesky полягає у створенні відкритої платформи, де різні соціальні мережі можуть взаємодіяти між собою.

– *Damus* (початок 2023 р.) – використовується децентралізований підхід для забезпечення свободи слова, конфіденційності та безпеки користувачів. Використовується відкритий протокол для глобальної, децентралізованої мережі обміну повідомленнями, що дозволяє користувачам спілкуватися без центрального сервера. Такий підхід забезпечує стійкість до цензури та покращує конфіденційність.

– *Lemon8* (початок 2023 р.) – розроблена китайською компанією ByteDance, яка розробляла іншу популярну платформу – TikTok. Ця мережа подібна до Instagram, також фокусується на обміні візуальним контентом.

– *RTR0* – нова соціальна мережа, мета якої – стимулювати користувачів до створення унікального та творчого контенту з акцентом на ретро-естетику і ностальгію, що відображається як у візуальному оформленні платформи, так і у її функціоналі.

– *Gowalla* (2021 р.) – платформа, яка фокусується на соціальній взаємодії через геолокаційні сервіси та мобільні додатки, дозволяючи користувачам відкривати цікаві місця, ділитися власним досвідом, взаємодіяти з іншими користувачами.

– *Kick* (2022 р.) – платформа для стрімінгу, яка є альтернативою відомим подібним платформам Twitch та YouTube. Останнім часом активно набирає популярність серед геймерів та стрімерів, адже дозволяє вільно висловлюватися без загрози бути забаним³³².

Отже, соціальні мережі сьогодні мають вирішальний вплив на формування рейтингу, так само як і впливають на рейтинг соціальних мереж. До прикладу, популярність соціальної мережі Twitter значно зросла завдяки гострим висловлюванням попереднього президента нинішнього Президента США Дональда Трампа. В українському інформаційному просторі рейтинг

³³² Соцмережі, що набирають обертів у 2024 р. URL: <https://tinyurl.com/5ar8rxae> (дата звернення: 22.07.2025).

мережі Facebook різко підвищився саме під час подій на Євромайдані. Інтернет має такі переваги: оперативність (порівняно з традиційними засобами масової інформації); підвищена довіра населення; можливість організації прямих трансляцій у реальному часі; можливість у найкоротші терміни публікувати фото та відеоконтент із зазначенням геолокаційних міток. Facebook досі зберігає свою популярність серед усіх соціальних мереж. Кількість його користувачів із кожним роком зростає, а під час пандемії реєстрація акаунтів стрімко зросла. Фахівці це пояснюють потребою людей у спілкуванні та бажанні розділити свої емоції з іншими.

Таким чином, цифровізація та її інструменти, цифрові комунікації та всевітня мережа Інтернет – все це відкрило перед людством нові величезні можливості. Наголосимо, що з організаційної та практичної думки в майбутньому це ще більше сприятиме модернізації та покращенню роботи мережі публічних бібліотек України, значно пришвидшить отримання користувачем достовірної і авторитетної інформації.

Центральна публічна бібліотека Хмельницької громади є однією з перших українських бібліотек, яка провела захід з показом серіалу «Базові цифрові навички для людей елегантного віку» під час навчального тренінгу «Цифровізація для всіх». Загалом на цьому постійнодіючому тренінгу навчають основним цифровим навичкам, володіння котрими нині є необхідністю задля вирішення елементарних побутових питань, звернути увагу на інформаційній безпеці в інтернеті. Загалом, ця бібліотека як Хаб цифрової освіти успішно функціонує вже чотири роки. У такому ж режимі працюють і 19 її бібліотек-філій, з яких п'ять розташованих у сільській місцевості. У цих осередках кожен член громади може безкоштовно отримати доступ до цифрових послуг та пройти навчання³³³. До прикладу, у березні 2023 р. було проведено семінар «Бібліотечні інновації – в практику роботи», мета якого – підвищення кваліфікації фахівців бібліотек ЦБС Хмельницької

³³³ Методична скарбниця : блог методично-бібліографічного відділу централізованої бібліотечної системи Хмельницької міської територіальної громади. URL: <https://tinyurl.com/2e97bxch> (дата звернення: 07.04.2024).

громади. Адже до бібліотек Хмельницької громади почали звертатися переселенці за допомогою в оформленні довідки внутрішньо переміщеної особи, з питаннями щодо отримання гуманітарної, медичної, психологічної допомоги тощо. Саме тут стали у нагоді налагоджена робота у Хабах цифрової освіти, які кілька років уже функціонують на базі бібліотек³³⁴. Отже, найпоширенішими послугами стали: оформлення довідки ВПО за допомогою реєстрації у додатку «Дія»; допомога в отриманні разової допомоги від держави; допомога з оформленням електронного цифрового підпису через додаток Приват24.

Однією з актуальних бібліотечних послуг у цей важкий для країни час стало навчання користувачів основам інформаційної безпеки. Адже, окрім фізичної безпеки, надзвичайно важливою є безпека і в інтернет-просторі. Саме тому в Центральній публічній бібліотеці Хмельницької міської територіальної громади у 2023 р. стартував онлайн-тренінг «Інформаційна та кібербезпека», які організовує Українська бібліотечна асоціація у партнерстві з бібліотеками міст Вінниця, Запоріжжя, Львів, Тернопіль та Хмельницький у межах проєкту «Цифрові, інклюзивні, доступні: підтримка цифровізації державних послуг в Україні (проєкт підтримки «Дія»», що впроваджується ПРООН в Україні (*англ.* UNDP Ukraine) за підтримки Швеції³³⁵. На цих тренінгах розглядаються питання основ інформаційної та кібербезпеки, безпека у соціальних мережах і месенджерах, фінансова безпека, особливості розв'язаної інформаційної та кібервійни російської федерації проти нашої країни. Треба зазначити, що цикл навчання у межах тренінгу триває п'ять днів, після чого його учасники мають уявлення про загрози і організацію безпеки в онлайн-просторі та можуть краще захистити себе та близьких від інформаційних та кіберзагроз. У цих онлайн-тренінгах беруть участь мешканці Хмельницької, Херсонської, Харківської громад, Луганська, Вінниці, Києва, Львова, Донецька. Проєкт

³³⁴ Хмельницька міська централізована бібліотечна система : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/4jbc96ws> (дата звернення: 07.04.2024).

³³⁵ Хаби цифрової освіти у бібліотеках Хмельницької громади: з досвіду роботи / Центральна публічна бібліотека Хмельницької міської територіальної громади ; уклад. І. І. Білик ; ред. О. Б. Василюшина. Хмельницький, 2021. 52 с. URL: <https://tinyurl.com/24xcsfca> (дата звернення: 07.03.2024).

координують бібліотекарі, а тренерська команда – ВПО-професіонали у сфері кібербезпеки. Задля реалізації проєкту «Інформаційна та кібербезпека» Центральна публічна бібліотека м. Хмельницького як Хаб цифрової освіти отримала десять планшетів³³⁶.

Цифрова трансформація для Обласної універсальної наукової бібліотеки імені Д. І. Чижевського у місті Кропивницький (ОУНБ ім. Д. І. Чижевського) розпочалася ще у 90-ті роки минулого століття, зокрема з: запровадження автоматизованих технологій оброблення та опису документів і створення у 1997 р. електронного каталогу; започаткування у 1998 р. вебсайту бібліотеки, а у 2021 р. його було модернізовано та осучаснено зручним інтерфейсом.

Важливим складником цифровізації бібліотечних процесів ОУНБ ім. Д. І. Чижевського є створення цифрової копії документів з фондів цієї бібліотеки. Цифрова бібліотека містить зручні для читання повнотекстові файли, які можна завантажувати у кількох форматах. Для користувачів у вільному доступі понад одна тисяча об'єктів, серед яких окремі друковані твори, дослідження краєзнавців, біографічні нариси тощо³³⁷. У цій провідній публічній бібліотеці з 1998 р. формується Електронний музей книги з метою збереження рідкісних і цінних документів шляхом створення страхової сканованої копії. Документи цієї колекції зберігаються як скановані графічні файли за прикладом музейних експонатів. Бібліотека створює власні медіа та мультимедійні проєкти краєзнавчого характеру: архів ученого Д. І. Чижевського, інформаційний ресурс «Єлисаветградський абрис Якова Пауценка» – присвячений видатному архітектору-земляку, проєкт «Єлисаветградськими шляхами Кобзаря» – до 200-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка, мультимедійний проєкт «Єлисаветградський абрис. Персона українського театру» – присвячений театральним корифеям Кіровоградщини,

³³⁶ Хмельницька міська централізована бібліотечна система : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/4jbc96ws> (дата звернення: 07.04.2024).

³³⁷ Кіровоградська обласна універсальна наукова бібліотека імені Д. І. Чижевського : вебсайт. URL: <https://library.kr.ua/> (дата звернення: 12.03.2024).

архів родини Флоровських, архів краєзнавця Анатолія Пивовара³³⁸. З 1997 р. ОУНБ ім. Д. І. Чижевського веде електронний каталог, який нині містить бібліографічні записи на всі види документів (це понад 800 тис.). ЕК представлений базами даних: книг, періодичних видань, документів іноземними мовами, краєзнавчих документів, архівів, колекцій, документів на інших носіях, електронної бібліотеки.

Ця бібліотека також надає послуги з електронного урядування з метою забезпечення вільного доступу до електронних послуг національного та регіонального рівнів, а також через використання бібліотечних можливостей – бібліотечних ресурсів – надає можливість різним групам населення користуватися цими сервісами у новому форматі. Адже сервіс дозволяє: отримати адміністративні послуги; перевірити стан особового рахунку за комунальні послуги; придбати онлайн-квитки на транспорт, розважальні й спортивні заходи; знайти роботу; записатися в електронну чергу до служби зайнятості, сімейного лікаря, громадських приймалень; створити електронний підпис; замовити різноманітні довідки, ліцензії, витяги тощо. Також користувачі у цьому зручному сервісі «Електронне урядування» мають можливість опанувати цифрову грамотність, змінити професію, підвищити кваліфікацію, кар’єрно зростати за допомогою платформи «Дія. Освіта»³³⁹.

Бібліотекарі ОУНБ ім. Д. І. Чижевського за підтримки обласної ради у 2021 р. започаткували обласний інформаційний туристичний портал, метою створення якого було донести до користувача інформацію про регіон у зручний для нього спосіб. Адже користувач-турист повинен бачити увесь спектр туристичного потенціалу краю. Цей портал містить інформацію про туристичні об’єкти, які пов’язані з історією і культурною спадщиною регіону, розроблені туристичні маршрути, зелені садиби, туристичні агенції та операторів, місця розташування закладів харчування і транспорт.

³³⁸ Кіровоградська обласна універсальна наукова бібліотека імені Д. І. Чижевського : вебсайт. URL: <https://library.kr.ua/> (дата звернення: 12.03.2024).

³³⁹ Андрійченко Н. Цифрова трансформація бібліотеки. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2024. № 1. С. 2–14.

Отже, соціальні мережі не варто розглядати лише як віртуальний майданчик або цифровий простір, оскільки це – вже справжнє середовище, яке має свою систему і концепцію. Завдяки цьому здійснюється просування контенту, комунікація з користувачами тощо. Це – вже віртуальний простір реальних послуг і сервісів. Бібліотеки створюють у соціальних мережах свої сторінки, які використовують для популяризації своєї діяльності (публікують цікаві дописи, розповіді у сторіс тощо). Все це дозволяє чітко визначити власну цільову аудиторію, отримати аналітику та сформувати коло потенційних користувачів. Бібліотеки також можуть застосовувати технологію вірусного маркетингу, який дозволяє збільшити в рази користувацьку аудиторію. Отже, наявний інструментарій соціальних мереж як важливого складника цифрових комунікацій дозволяє: обирати оптимальні інструменти задля генерації аудиторії; забезпечити цільову аудиторію тематичним контентом; залучити більшу кількість зацікавлених користувачів.

Таким чином, розвиток цифрових комунікацій активізував використання соціальних мереж публічними бібліотеками. Вони є одним із провідних засобів збору і передачі інформації у цифрову епоху. У своїй діяльності публічні бібліотеки використовують соціальні мережі для інформування та підготовки звіту про свою діяльність, а також залучають нову користувацьку аудиторію завдяки постійним активностям. Соціальні мережі виступають основним інструментом цифрової комунікації та забезпечують вільний доступ користувачів до інформації та нових знань, створювати комфортне середовище для спілкування та обміну інформацією.

Чат-боти і месенджери – це нова перспективна форма віртуального обслуговування користувачів. Як слушно зауважує К. Лобузін, активізація процесу поступового переходу бібліотек до нових організаційних рішень, упровадження нових технологій зумовлена зростаючими суспільними запитами³⁴⁰. Насамперед це характеризується стрімким зростанням попиту

³⁴⁰ Лобузін К. В. Технології організації знанневих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності : монографія / відп. ред. О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2012. С. 219.

суспільства на авторитетну інформацію задля суспільного розвитку. Відбувається зміна системи соціальних функцій бібліотеки, яка не змінює її магістрального напрямку – надання затребуваної інформації, що у підсумку і визначає впровадження інноваційних методів поширення інформації завдяки можливостям цифрових комунікацій. Такий підхід дозволяє підвищити статус бібліотеки у суспільстві як закладу з просвітницькими і культурно-освітніми функціями, що є нагальною потребою при переході від традиційного формату до формату інформаційного³⁴¹.

Нині чат-боти є важливим інструментом, адже як і будь-який сервіс є доступним 24/7, що включає автоматичне розв'язання проблемних питань, надання адекватних відповідей, консультування тощо. Сьогодні вже на ринку функціонує велика кількість платформ і конструкторів, які дозволяють створювати роботизовані сервіси під будь-який запит, реалізуючи з їхньою допомогою різноманітні сценарії. Це, своєю чергою, дозволяє представляти і продавати товари і послуги, розсилати відповідний контент цільовій аудиторії, тісніше дієво комунікувати, отримувати продуктивний зворотний зв'язок, забезпечувати технічну підтримку тощо. Саме завдяки своїй універсальності цей «віртуальний консультант» вже застосовується в українських публічних бібліотеках.

До прикладу, на сайті Кіровоградської обласної бібліотеки для юнацтва ім. Євгена Маланюка для того, щоб заощадити час на розповсюдженні інформації про найближчі бібліотечні заходи і події, популяризації нових надходжень, а отже – залучення користувачів, було створено програмний бібліотечний асистент. Працівники бібліотеки у процесі розробки цього чат-боту з'ясували, що можливо автоматизувати переважну частину повсякденних рутинних процесів, створивши канал комунікації, який легко дозволяє підтримувати безконтактну цілодобову взаємодію з користувачами³⁴².

³⁴¹ Лобузін К. В. Технології організації знаньних ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності : монографія / відп. ред. О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2012. С. 219.

³⁴² Чат-бот «ІБІС» віртуальний бібліотечний помічник. *Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/4dzyqkpw> (дата звернення: 17.06.2023).

Чат-бот «ІБІС» (віртуальна бібліотечно-інформаційна система) – віртуальний бібліотечний помічник функціонує на вебсайті Дніпропетровської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія. Наразі він є доступним у двох месенджерах – Telegram і Viber та корисний в отриманні найактуальнішої бібліотечної інформації, забезпечує доступ до безкоштовних бібліотечних послуг, участь користувачів у бонусних програмах, вікторинах, конкурсах тощо³⁴³.

Отже, актуалізується питання впровадження функціональних чат-ботів на сайтах публічних бібліотек, розробку безкоштовних мобільних додатків, розбудову бібліотечних спільнот у соціальних мережах, тематичних бібліотечних блогів, власних каналів на YouTube, створення медіапродуктів (буктрейлерів, відеопрезентацій тощо). Започаткування інтернет-центрів у публічних бібліотеках передбачає надання в громадах різних безкоштовних послуг, які включають:

- доступ до глобальної мережі Інтернет, Wi-Fi-зони;
- навчання цифрової грамотності;
- супровід та адміністрування питань онлайн-замовлення та оплати;
- спілкування у соціальних мережах;
- доступ до навчальних і освітніх ресурсів;
- надання доступу до офіційної інформації та віртуальних сервісів органів державної влади;
- онлайн-порталу державних послуг «Дія»;
- користування різноманітними цифровими ресурсами: е-пошта, сервіси конференц-зв'язку (Zoom, Google Meet, Microsoft Teams, Facebook Messenger тощо).

³⁴³ Чат-бот «ІБІС» віртуальний бібліотечний помічник. *Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/4dzyrkwp> (дата звернення: 17.06.2023).

Нині багато бізнесових сфер та виробництв упроваджують сучасні технології, зокрема і RFID-системи задля оптимізації своєї діяльності. Але саме бібліотеки та архіви були з перших, хто побачив свою перспективу в такій автоматизації. Адже вони на практиці зрозуміли, що система штрих-кодування не є найкращим рішенням та не виправдала себе. Прийшло розуміння, що потрібно впроваджувати більш технологічнішу систему обліку і контролю, що вирішить такі завдання: зробіть зручнішим процес інвентаризації фонду; підвищить безпеку фондів від крадіжок і втрат; удосконалив процеси приймання, видачі та повернення документів; спростить пошук та ідентифікування документів; підвищить якість обслуговування користувачів. Надійно і якісно всі ці питання вирішуються завдяки використанню системи автоматизації на основі RFID-технології³⁴⁴. Для цього потрібно встановлення чотирьох основних компонентів: RFID-мітки; Настільні та ручні зчитувачі міток; Антикравдіжні ворота; Програмне забезпечення. Також можна додатково модернізувати систему встановивши термінали самообслуговування та повернення книг. Система працює за таким принципом: всі документи у фонді оснащуються спеціальною радіочастотною міткою – це маленька наліпка, яка містить унікальний номер та внутрішню зашифровану інформацію про цей документ (дату надходження до бібліотеки, джерело надходження, ціну, видавництво, історію користування цим документом тощо). За допомогою зчитувачів можна побачити всю інформацію про цей документ. Упровадження цієї технології у практику роботи публічних бібліотек України значно скорочує час виконання замовлення, прискорює обслуговування і головне – дозволяє контролювати весь процес автоматизовано. Антикравдіжні ворота, які встановлюються на вході бібліотеки для захисту від крадіжок, при потраплянні на них певної мітки у радіус зчитування надходить звуковий або світловий сигнал.

³⁴⁴ Автоматизація бібліотек. Облік книг та оптимізація обслуговування. *ID CARD* : вебсайт. URL: https://idcard.com.ua/solutions/library_rfid/ (дата звернення: 07.12.2022).

Програмне забезпечення встановлюється на комп'ютер та інтегрується з наявною базою даних, яка вже функціонує у бібліотеці. Завдяки цьому процесу забезпечується формування звіту про наявність документа у фонді, історія його видачі тощо. У встановлений RFID-термінал користувач вводить свої дані та ідентифікує себе перед системою за допомогою електронного квитка, після чого відмічає взяття або повернення документа. Переваги впровадження такої системи автоматизації у мережу публічних бібліотек очевидні, адже вона має досить довгостроковий термін експлуатації; швидкість встановлення з'єднання, безпека і зручність роботи; високий ступінь захисту; повна автоматизація бібліотечних процесів; досить невеликий штат залучення бібліотечних працівників;

Використання RFID-систем дає можливість користувачеві самостійно здійснювати пошук документів у фонді бібліотеки, оформлювати його на електронному читацькому формулярі за допомогою електронного читацького квитка, а за допомогою зручного терміналу самообслуговування самостійно здати взяті у користування документи у бібліотеку. У провідних країнах світу вже запроваджено практику «бібліотека без бібліотекаря», коли всі процеси автоматизовані і користувач сам обирає, записує і списує зі свого формуляра книжки³⁴⁵.

Таким чином, головним принципом існування публічних бібліотек є налагодження сталих комунікаційних зв'язків з усіма учасниками інформаційного суспільства задля формування правдивих суспільних змістів. В умовах цифрових технологій для ефективного впливу книгозбірень на інформаційні ресурси перед українським бібліотечним співтовариством постало завдання навчитися використовувати наявні технології та виробити і впровадити нові форми комунікації, які слугуватимуть покращенню

³⁴⁵ Соціальні медіа як активний інструмент інтернет-маркетингу в Україні. URL: <https://tinyurl.com/bjzb9c5b> (дата звернення: 10.02.2022).

взаємодії з суспільством і користувачами та їх орієнтації на якісний бібліотечний інформаційно-аналітичний продукт³⁴⁶.

Цифрова трансформація бібліотек містить декілька ключових аспектів, які полягають насамперед у налагодженні зовнішньої комунікації, що призводить до переосмислення наявної моделі відносин «бібліотекар – користувач». Модель відносин, при якій бібліотека створює свої продукти, а потім надає їх своєму користувачу, при цьому намагаючись його переконати, що саме це йому потрібно, вже неефективна. Як стверджує О. Івашкевич, «потрібно готувати продукт під конкретну категорію, потреби, ситуацію споживання, а для цього необхідні відповідні процеси комунікації (володіння інформацією про потреби, орієнтир на користувача, обов'язково, на кожному з етапів взаємодії) та розуміння, що ця трансформація не одноразова»³⁴⁷. Сьогодні вкрай необхідно відмовлятися від застарілих технологій, які не дозволяють розвиватися і рухатися вперед українським публічним бібліотекам, а оптимізація бібліотечних процесів через цифрові комунікації приведе до економії часу, ресурсів та трудовитрат. Зокрема, запровадження і широке використання штучного інтелекту дозволить приймати рішення у різних ситуаціях, що спричинить зміни у бібліотечних процесах, запровадженні новітніх технологій, а отже і системи підготовки та перепідготовки працівників, здатних до виконання завдань у нових умовах. На перший план висувається креативність як цінна навичка, яка перетворює бібліотекаря у драйвера, адже в умовах запровадження локдаунів з'явився новий формат роботи – віддалений, що передбачає творче мислення, постійне набуття нових знань і навичок для прийняття ефективних рішень.

Процес цифрової трансформації вже доволі давно триває у публічних бібліотеках України, що кардинально позначилося на бібліотечному обслуговуванні. Українські публічні бібліотеки активно оцифровують свої

³⁴⁶ Сойчук Р. Л. Інформаційно-комунікаційні технології у виховному процесі та сучасне підростаюче покоління: погляд на проблему. *Іноватика у вихованні*. 2016. № 4. С. 220–230.

³⁴⁷ Івашкевич О. В. Цифрова трансформація бібліотек України: сьогодення та перспективи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 2. С. 52. DOI 10.32461/2409-9805.2.2021.238782

фонди, поповнюють колекції та обсяги книжкових зібрань, активно надаючи віддалений доступ користувачам із функцією скачування. Запровадження цифровізації у бібліотеках надає новий поштовх у створенні зведеного електронного каталогу бібліотечного фонду України, дозволить ширше упроваджувати електронні читацькі квитки, здійснюючи віддалений пошук і замовлення потрібних документів, надасть можливість автоматизувати звернення користувачів до бібліотек через ЕК у режимі 24/7 без жодних черг і очікувань.

У результаті цифрової трансформації відбувається переосмислення всієї моделі бібліотечної діяльності, що включає насамперед трансформацію бібліотечних процесів із переходом на використання новітніх інструментів та застосунків, а це своєю чергою – до розширення бібліотечних послуг і сервісів. Крім того, забезпечується можливість вільного доступу до фонду через його відкритість для користувача, коли бібліотечні документи обладнані спеціальним чіпом та є спеціальний автомат для самостійного повернення книжок до бібліотеки. Також сприяють затребуваності бібліотек і перетворенню їх в інтелектуальні та комунікаційні центри громади запровадження аудіогідів або мобільних додатків доповненої реальності (AR), анімованих постерів (гіфок), плазмових моніторів або інформаційних довідників сучасного типу, залучення засобів для спілкування зі своїми користувачами у віддаленому режимі³⁴⁸.

Впровадження будь-яких технологій це – тривалий процес. Цифрові технології несуть людству невідомі досі виклики та небезпеки. Упровадження цифрових технологій в українські публічні бібліотеки вже викликає цілу низку важливих проблем, які потребують негайного вирішення. Ці нові виклики можна об'єднати у три групи: соціально-економічні; нормативно-правові; техніко-технологічні або організаційні. Отже, потребує удосконалення законодавство України щодо оцифрування документів, прийняття відповідних

³⁴⁸ Івашкевич О. В. Цифрова трансформація бібліотек України: сьогодення та перспективи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 2. С. 50–56.

норм і стандартів, а також налагодження адміністративного і громадського контролю за їх виконанням. Нагальною потребою є розв'язання питання щодо вже оцифрованого контенту.

Запобігання кіберзагрозам є ще одним викликом для інформаційно-бібліотечної сфери, зокрема і для мережі публічних бібліотек України. Оцифровування та збереження інформації повинно бути захищене державним фінансуванням із залученням коштів із недержавних джерел задля забезпечення стабільної підтримки та збереження проєктів некомерційного спрямування. Як справедливо вказує О. Івашкевич, «розширення цифрового сервісу, індивідуалізація, індивідуалізація багатьох видів послуг підвищили загрозу шахрайства з боку користувачів або провайдерів, що вимагає постійної уваги держави: підвищення рівня захисту електронних систем, баз даних; розвиток криптографії і технологій аутентифікації особи; захист каналів передачі інформації, серверів, безпеку діяльності електронних майданчиків; розробка і фінансування державних програм з дослідження та застосування технології блокчейн – захист суб'єктів обміну інформацією від загрози розкриття конфіденційної інформації й забезпечення достовірності отриманої інформації; старіння технічних засобів, і, як наслідок, наявність проблеми їх утилізації та ін.»³⁴⁹.

Таким чином, цифрові технології, які змінюють сутність публічної бібліотеки в еру хай-тек (*англ.* high tech, скорочення від high technology – «високі технології») вимагають від бібліотек на практиці переосмислювати свою місію у суспільстві, трансформуватися в інтелектуальні центри і технологічні хаби. Сьогодні на порядку денному публічних бібліотек стоять питання: визначення домінантності у роботі бібліотеки; створення інноваційних проєктів, зорієнтованих на модернізацію фізичного простору та підвищення комфорту перебування у стінах бібліотеки; розширення меж трансформаційних змін, що у підсумку призведе до розробки і впровадження

³⁴⁹ Івашкевич О. В. Цифрова трансформація бібліотек України: сьогодення та перспективи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 2. С. 55.

нових інтерактивних засобів, сервісів, технологій; упровадження нових видів варіативних послуг для різних груп населення у громаді; ліквідація будь-яких обмежень, у тому числі й фізичних; підтримка актуальності і затребуваності бібліотеки у громаді.

Висновки до розділу

Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій і зростання обсягів даних вимагають застосування досконаліших цифрових комунікацій для ефективної обробки ресурсів і налагодження зв'язку з користувачами. У цьому контексті інноваційний розвиток бібліотечної сфери концептуально пройшов етапи:

- «Бібліотека 2.0»: акцентував на орієнтації на користувача, соціальному збагаченні (синхронна/асинхронна комунікація), мультимедійному досвіді та інноваційності. Вона передбачала активну участь користувачів у формуванні контенту та послуг. В українських публічних бібліотеках ідеї цієї концепції, зокрема ведення блогів, набули певної популярності, але не мали масового характеру;

- «Бібліотека 3.0»: ґрунтувалася на ідеях семантичного вебу (Веб 3.0) та передбачала створення електронних колекцій із розширеними можливостями пошуку, доступних незалежно від фізичного місця перебування користувача. Ця модель розглядається як гібрид попередніх версій, де бібліотека повертається до ролі посередника між інформацією і користувачем. Впровадження ідей «Бібліотеки 3.0», зокрема нового стандарту каталогізації RDA, вимагає злагодженої роботи всієї бібліотечної спільноти;

- «Бібліотека 4.0»: пов'язана з Веб 4.0 та технологією штучного інтелекту, а також із розвитком Інтернету речей. Вона передбачає симбіотичну взаємодію користувачів, бібліотекарів і комп'ютерів (24/7 доступність, персоналізовані послуги, тісний зв'язок) та впровадження новітніх технологій, зокрема 3D-принтерів/сканерів у коворкінгах/мейкерспейсах. Основою цієї

концепції є також штучний інтелект, здатний роботизувати багато напрямів бібліотечно-інформаційної діяльності.

Упровадження інноваційних каналів цифрової комунікації, як-от соціальні мережі, месенджери, онлайн-платформи та блоги, виявилось критично важливим, особливо в період соціальних потрясінь (пандемія, війна). Це забезпечує оперативне інформування, надання офіційної інформації та вільний доступ до даних поза стінами бібліотеки. Еволюційний поступ у сфері цифровізації фундаментально трансформує місію та функції публічних бібліотек. Забезпечуючи посилення своїх традиційних функцій (пізнавальної, просвітницької, культурно-виховної та комунікаційної), сучасна бібліотека дедалі більше виводить на передній план аналітичну діяльність. Ця тенденція зумовлює перехід від епізодичного опрацювання інформації до системної ролі лабораторії комплексного опрацювання даних, яка здійснює системний аналіз, синтез та акумулювання достовірної інформації. Завдяки можливостям цифрових комунікацій, така аналітична трансформація відкриває гарантовану перспективу для подальшого розвитку українських бібліотечних інституцій.

Новітня ера високих технологій актуалізує впровадження комплексу інноваційних технологій, що є основою для розробки нових варіативних послуг. Зокрема, використання штучного інтелекту, великих даних, хмарних обчислень, блокчейну та біометрії забезпечує не лише автоматизацію внутрішніх бібліотечних процесів, але й уможливорює персоналізацію обміну інформацією, включаючи вибіркоче поширення даних. Ці технології також стимулюють створення інтерактивних засобів та інноваційних проєктів, спрямованих на модернізацію фізичного простору для підвищення комфорту користувачів.

ВИСНОВКИ

Виконане дослідження цифрової трансформації діяльності публічних бібліотек дозволяє сформулювати такі основні висновки:

1. Цифрова культура та цифрова грамотність становлять концептуальну основу цифрової трансформації бібліотечної сфери, охоплюючи не лише технічні вміння, а й цінності, норми поведінки, критичне мислення та відповідальне ставлення до інформації. Цифрова культура визначає якість комунікації між бібліотекою та користувачами, формуючи новий тип взаємодії у цифровому середовищі. Цифровізація постає як комплексна культурна та організаційна трансформація, що визначає стратегічні орієнтири розвитку сучасних публічних бібліотек. Вона фундаментально трансформує місію та функції публічних бібліотек: публічна бібліотека в Україні перетворюється на соціальний інститут, що забезпечує рівний та багатоматний доступ до інформації. Посилюючи традиційні функції (пізнавальну, просвітницьку, культурно-виховну, комунікаційну), сучасна бібліотека виводить на передній план аналітичну діяльність, перетворюючись на лабораторію комплексного опрацювання даних. Бібліотеки стають повноцінними аналітичними центрами, здатними забезпечувати громаду якісною, перевіреною та систематизованою інформацією.

2. Цифрова трансформація публічних бібліотек є багатовимірним процесом, що охоплює технологічний, організаційний, культурний та соціальний виміри. Це комплексна зміна організаційної культури, професійних компетентностей, форм роботи з користувачами та ролі бібліотеки в суспільстві та її функцій: від накопичення знань до комплексного обслуговування користувачів із пріоритетом загальнолюдських цінностей та безперешкодного доступу до знань, що підтверджує зміну ідеології від масової до демократичної, читачецентристської інституції. Успішність процесу залежить від консолідованих зусиль держави, бібліотечної спільноти,

партнерських організацій та користувачів у формуванні нової моделі публічної бібліотеки – відкритої, інноваційної, орієнтованої на потреби громади та інтегрованої у глобальний інформаційний простір. Ефективна цифровізація вимагає освоєння нових моделей роботи, які інтегрують друковані та електронні ресурси, перетворюючи бібліотечний простір на платформу для розвитку громадянського суспільства.

3. Державна політика України демонструє послідовне формування нормативних рамок цифровізації для розвитку цифрових компетентностей та інтеграції публічних бібліотек у нові комунікаційні моделі. Утім, технологічна трансформація детермінує критичні виклики, що вимагають державного регулювання та фінансування: інформаційна безпека електронних систем, боротьба із загрозами шахрайства, запобігання технологічному старінню обладнання. Необхідний системний підхід, що включає розробку стратегій фінансування, підготовку нормативно-правової бази, організацію навчання персоналу та створення механізмів технічної підтримки. Без належної державної підтримки публічні бібліотеки не зможуть повноцінно реалізувати потенціал цифрової трансформації.

4. Світові цифрові бібліотечні проєкти (World Digital Library, Europeana, Gallica, Trove) демонструють створення глобальних інтеграторів та національних платформ, плідну міжнародну інтеграцію. Ці проєкти популяризують культурну спадщину, стимулюють модернізацію бібліотечної інфраструктури та трансформацію комунікацій. Інтеграція цифрових проєктів із традиційними фондами створює «гібридні бібліотеки». Зростання інформаційно-комунікаційного потенціалу призводить до техніко-технологічних, організаційних та структурно-функціональних трансформацій депозитаріїв суспільної пам'яті.

Цифровізація публічних бібліотек України реалізується через проєктний підхід (програма «Бібліоміст», медіатеки, LvivOpenLab), що демонструє впровадження європейських стандартів. Такі осередки поєднують різні типи ресурсів, створюючи гібридний простір для навчання та обміну знаннями.

Проекти стають точками росту для модернізації бібліотечної сфери. Водночас дається взнаки нерівномірність цифровізації у різних регіонах, зумовлена фінансовими можливостями та мірою готовності працівників до впровадження інновацій. Національні цифрові проекти потребують розбудови з урахуванням конкретних кроків з акумулювання та поширення культурної спадщини. Держава несе першочергову відповідальність за створення та підтримку таких проектів, які формуються національними бібліотеками і включають бібліотечні, архівні та музейні ресурси.

5. Стратегічний перехід публічних бібліотек до сервісно-орієнтованої, багаторівневої та інтеграційної моделі передбачає партнерство з інституціями різних секторів, найпродуктивнішими серед яких є галузеве, міжсекторальне, міжнародне та соціальне. Інформаційно-комунікаційна взаємодія дозволяє долати відомчу відособленість та створювати єдине бібліотечно-інформаційне середовище. Міжінституційна співпраця бібліотек, архівів і музеїв спрямована на формування єдиного комунікаційного простору та створення консолідованих електронних ресурсів культурно-історичної спадщини.

6. Концептуальними етапами інноваційного розвитку бібліотечної сфери є: «Бібліотека 2.0» (орієнтація на користувача, соціальне збагачення, активна участь користувачів у формуванні контенту); «Бібліотека 3.0» (семантичний веб, електронні колекції з розширеними можливостями пошуку, гібридна модель посередництва); «Бібліотека 4.0» (штучний інтелект, Інтернет речей, симбіотична взаємодія користувачів, бібліотекарів і комп'ютерів, персоналізовані послуги, технологічні хаби). Впровадження цих концепцій в українських публічних бібліотеках відбувається нерівномірно та вимагає злагодженої роботи бібліотечної спільноти. Наразі необхідне впровадження комплексу інноваційних технологій: штучного інтелекту (автоматизація каталогізації, пошуку, відповідей на запити), великих даних (аналіз поведінки користувачів), хмарних обчислень (забезпечення доступу), блокчейну (захист інформації, забезпечення достовірності даних), біометрії (персоналізація

обслуговування). Технологія блокчейн набуває стратегічного значення для протидії дезінформації та маніпуляціям з даними.

7. Публічні бібліотеки продовжують виконувати культурно-просвітницьку місію, сприяючи розбудові інформованого демократичного суспільства. Разом із тим, серед фундаментальних викликів для бібліотек в умовах цифрового середовища: наростання інформаційних обсягів вимагає кардинальної модернізації систем збереження та обробки даних; забезпечення інформаційної безпеки та захисту особистих даних користувачів; трансформація ролі бібліотеки з традиційного сховища на «третє місце» – інтерактивний публічний простір, центр культурного розвитку та громадських ініціатив. Ця трансформація вимагає переосмислення технологічної бази та концептуальних засад функціонування публічних бібліотек.

В умовах цифровізації ключовими завданнями для публічних бібліотек України мають стати: розвиток техніко-технологічної бази, навчання працівників і населення цифровим навичкам, розширення консультаційної роботи, забезпечення доступу для всіх категорій громадян, включаючи людей з обмеженими можливостями. Особливої ваги набуває роль бібліотек у подоланні цифрової нерівності та забезпеченні цифрової інклюзії. Критично важливим є впровадження інноваційних каналів цифрової комунікації (соціальні мережі, месенджери, онлайн-платформи, блоги), що виявилось особливо актуальним у період пандемії та війни. Це забезпечує оперативне інформування та вільний доступ до даних поза стінами бібліотеки. Цифрові канали дозволяють підтримувати постійний контакт з користувачами, проводити онлайн-заходи та консультації, але вимагають від працівників нових компетентностей у сфері цифрового маркетингу та онлайн-комунікації.

8. Для успішної діяльності публічні бібліотеки мають переосмислити свою місію, трансформуючись в інтелектуальні центри та технологічні хаби. Стратегічні завдання передбачають створення інноваційних проєктів, впровадження нових сервісів та активну участь у ліквідації цифрової неграмотності. Бібліотеки мають стати провідниками цифрової трансформації

на рівні громад, демонструючи можливості технологій для покращення якості життя, навчання та самореалізації громадян.

9. Виконане дослідження окреслює ряд напрямів, що потребують подальшого наукового опрацювання. Актуальним залишається поглиблене вивчення впливу штучного інтелекту та технологій машинного навчання на трансформацію бібліотечних сервісів, зокрема автоматизацію аналітичних процесів, персоналізацію обслуговування користувачів та прогнозування їхніх інформаційних потреб. Важливим напрямом є дослідження ефективності різних моделей партнерства публічних бібліотек з інституціями освіти, культури, бізнесу та громадського сектору в умовах цифрового середовища, а також механізмів фінансування та управління такими партнерськими проєктами. Потребує окремого вивчення роль публічних бібліотек у протидії дезінформації та формуванні медіаграмотності населення, що набуває особливої ваги в контексті інформаційних війн та гібридних загроз. Перспективним також є комплексне дослідження цифрової інклюзії та подолання цифрової нерівності засобами бібліотечної діяльності, включаючи розробку адаптивних технологій для людей з особливими потребами. Особливої уваги заслуговує й аналіз трансформації професійних компетентностей бібліотечних працівників в епоху цифровізації та розробка інноваційних моделей їхньої підготовки й перепідготовки. Нарешті, актуальним залишається вивчення довгострокових соціокультурних наслідків цифрової трансформації публічних бібліотек, їхнього впливу на формування цифрового громадянства та розбудову інформаційного суспільства в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Автоматизація бібліотек. Облік книг та оптимізація обслуговування. *ID CARD* : вебсайт. URL: https://idcard.com.ua/solutions/library_rfid/ (дата звернення: 07.12.2022).
2. Агаркова В. Бібліотеки Миколаївщини: виклики та шляхи їх подолання в умовах воєнного часу. *Бібліотечна планета*. 2023. № 3. С. 10–13.
3. Аль Тавалбех Серхан Ахмед. Міжнародна співпраця бібліотек на базі комп'ютерних технологій: сучасний стан і перспективи : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 07.00.08. Харківська держ. акад. культури. Харків, 2002. 17 с.
4. Андрійченко Н. Цифрова трансформація бібліотеки. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2024. № 1. С. 12–14.
5. Артемов Ю. І. Концептуальна модель бібліотеки суспільства знань. *Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського*. Київ, 2010. Вип. 2. С. 66–71.
6. Бак О. В. Аналіз соціальних мереж із погляду найбільшої ефективності для просування бібліотеки в Інтернеті. *Соціальні медіа для бібліотек: середовище, ресурс, сервіс* : матеріали круглого столу (Харків, 31 жовт. 2017 р.) / редкол.: І. В. Киричок, Т. Б. Павленко, Н. Д. Гаєва ; Харківський нац. мед. ун-т. Харків : ХНМУ, 2017. С. 3–8.
7. Бачинська Н., Касьян В. Маркетингові комунікації в умовах цифрової трансформації публічних бібліотек України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2024. № 14. С. 10–19. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.14.2024.318283>
8. Башун О. В. Соціальне партнерство бібліотек. URL: <https://www.slideshare.net/olenabashun/ss-9221588> (дата звернення: 27.11.2022).
9. Бездрабко В., Новальська Т. Блоги, блогінг і архіви: досвід, особливості, перспективи. *Український журнал з бібліотекознавства та*

інформаційних наук. 2025. .№ 15, 112–141. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.15.2025.335083>

10. Бережна К. С. Публічні бібліотеки України: вектори модернізації в інформаційному суспільстві : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 ; Харківська держ. акад. культури. Харків, 2018. 23 с.

11. Бібліотека – інформаційний центр розвитку громади: метод.-практ. порадник. Хмельницький, 2014. 28 с.

12. Бібліотека – не хаб: зруйнувати стереотипи та спростити систему або Вікенд у Центральній бібліотеці ім. Т. Г. Шевченка для дітей. *Weekend. Today* : вебсайт. URL: <https://project.weekend.today/library/shevchenko> (дата звернення: 07.07.2023).

13. Бібліотека в освітньому просторі. *Професійна культура бібліотекаря: поведінка, культура мови і спілкування, зовнішня культура* : інформ. бюлетень для працівників бібліотек ВНЗ III–IV рівнів акредитації держ. форми власності Хмельницької обл. Хмельницький : ХНУ, 2010. № 9. 76 с.

14. Бібліотеки – Хаби цифрової освіти : практ. посіб. / автори-укладачі: О. Бруй, Т. Козицька, Г. Мацієвська, С. Моїсеєва, І. Шевченко ; заг. ред. Я. Сошинська ; ВГО Українська бібліотечна асоціація ; Проєкт підтримки Дія. Київ : ВГО Українська бібліотечна асоціація, 2023. 116 с. URL: <https://tinyurl.com/2urm89ud> (дата звернення: 15.03.2024).

15. Бібліотеки в умовах пандемії COVID-19. URL: <https://tinyurl.com/57szzj7w> (дата звернення: 15.03.2023).

16. Бібліохаб як сучасний бібліотечний простір. *Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/yfd7ckzk> (дата звернення: 27.01.2023).

17. Більше, ніж просто книжки: як українські бібліотеки допомагають переселенцям. *Рубрика* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/45n4djyx> (дата звернення: 11.03.2023).

18. Блог. *Вікіпедія* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/mw3tkd8u> (дата звернення: 11.01.2023).
19. Бойчук М. А. Влада і громадянське суспільство: механізми взаємодії. Київ : Атлант ЮЕмСІ, 2007. 207 с.
20. Бондаренко В. Електронні бібліотеки в контексті дистантного обслуговування користувачів. *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 6. С. 15–18.
21. Бортніков В. І. Політична участь і демократія: українські реалії : монографія. Луцьк : Вежа, 2007. 522 с.
22. Бурміс І. В. Віртуальний простір публічних бібліотек Одещини як один з факторів успішного функціонування сучасної бібліотеки. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* : зб. матеріалів П'ятої міжнар. наук. конф. (Київ, 23–24 черв. 2022 р.) / упоряд.: З. М. Сverdлик, М. М. Цілина. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2022. С. 91–93.
23. Варенко В. М. Інформаційно-аналітична діяльність. Київ : Ун-т «Україна», 2014. 417 с.
24. Варенко В. М. Методи системного аналізу в аналітиці. *Вісник Книжкової палати*. 2019. № 10. С. 43–47.
25. Вебсайти, соціальні мережі та месенджери: як не загубитися серед різноманіття діджитал-інструментів. URL: <https://tinyurl.com/5bzf7t6y> (дата звернення: 13.01.2023).
26. Верещак Т. Вінницькі бібліотеки як центри підтримки громади. *Бібліотечна планета*. 2023. № 1. С. 15–17.
27. Взаємодія органів державної влади та громадянського суспільства : навч. посіб. / за ред. Ю. П. Сурміна, А. М. Михненка ; авт. кол.: Сурмін Ю. П., Михненко А. М., Крушельницька Т. П. та ін. Київ : НАДУ, 2011. 388 с.
28. Вилегжаніна Т. Інновації – визначальний фактор розвитку бібліотек України. *Бібліотечна планета*. 2009. № 3. С. 6–9.
29. Вилегжаніна Т. Кооперація як засіб успішного функціонування бібліотек в інформаційному середовищі. *Бібліотечна планета*. 2013. № 4. С. 4–7.

30. Вилегжаніна Т. Моделі бібліотечного обслуговування. *Бібліотечна планета*. 2007. № 3. С. 4–6.
31. Вітчизняний і зарубіжний досвід впровадження електронного урядування : зб. матеріалів наук.-практ. конф. / за заг. ред. С. А. Чукут, О. В. Загвойської. Київ : Майкрософт, 2008. 136 с.
32. Власенко Ф. П. Цінності інформаційного суспільства й розвиток сучасної особистості. *Гуманітарний часопис*. 2013. № 4. С. 56–63.
33. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України : генезис, концепції, модернізація : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; наук. ред. Г. І. Ковальчук. Київ : Академперіодика, 2014. 362 с.
34. Воскобойнікова-Гузєва О. Соціальне партнерство як чинник розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 4. С. 3–8.
35. Воскобойнікова-Гузєва О. Соціокомунікаційна діяльність провідних бібліотек України в новітніх умовах. *Бібліотечний вісник*. 2016. № 1. С. 12–17.
36. Гарагуля С. Бібліотеки в інформаційному суспільстві: орієнтація на користувача. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 6. С. 17–23.
37. Георгій Почепцов про інформаційні війни та політику національної безпеки. *Центр досліджень регіональної безпеки. Сумський державний університет* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/3mjezct4> (дата звернення: 07.08.2023).
38. Глосарій креативних індустрій. *УЦКД: Український центр культурних досліджень* : вебсайт. URL: <https://uccs.org.ua/hlosarij-kreatyvnykh-industrij/> (дата звернення: 10.01.2023).
39. Головний тренінговий центр. *Українська бібліотечна асоціація* : вебсайт. URL: <https://ula.org.ua/posluhy/holovnyi-treninhovi-tsentr> (дата звернення: 02.03.2025).

40. Гонюкова Л. В. Політичні партії як інститут державної політики та управління: теоретико-методологічний аналіз : монографія / за наук. ред. Л. Є. Шкляра. Київ : НАДУ, 2009. 390 с.

41. Горбань Ю. І., Гайсинюк Н. А. Оптимізація вебсайту бібліотеки закладу вищої освіти для покращення доступу до інформаційних ресурсів. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 2. С. 83–90. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2023.284669>

42. Горбань Ю., Касьян В., Гайсинюк Н. Формування іміджу бібліотеки закладу вищої освіти в цифрову епоху. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2025. № 15. С. 68–81. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.15.2025.335075>

43. Горбань Ю. І., Касьян В. В., Прокопенко Л. І. Напрями адаптації публічних бібліотек України в цифровому суспільстві. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2025. Вип. 67. С. 112–124. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5333.067.08>

44. Горбань Ю. І., Прокопенко Л. І., Каракоз О. О. Специфіка діяльності публічних бібліотек України за умов російсько-української війни. *Український інформаційний простір*. 2025. Число 15. С. 188–200. DOI: [https://doi.org/10.31866/2616-7948.1\(15\).2025.335357](https://doi.org/10.31866/2616-7948.1(15).2025.335357)

45. Горчинська В. Перевтілення київських бібліотек: реалізація проєкту «Сучасний бібліотечний простір – БібліоHUB». *Публічна бібліотека територіальної громади* : блог Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого. URL: <https://oth.nlu.org.ua/?p=4181> (дата звернення: 17.05.2023).

46. Гранчак Т. Ю. Орієнтири розвитку бібліотек у середовищі покоління Z. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2019. Вип. 3. С. 20–35. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.3.2019.169663>

47. Гречко Г. Бібліотека для дітей та соціальне партнерство. URL: <https://chl.kiev.ua/Default.aspx?id=3514> (дата звернення: 07.01.2023).

48. Григоревська О. В. Сучасна бібліотека у швидко змінюваному світі: моделі розвитку та партнерства. *Бібліотека. Наука. Комунікація* : Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2015 р.). URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/663> (дата звернення: 17.01.2024).

49. Гришко О. Формування іміджу бібліотеки в молодіжному середовищі: український та світовий досвід. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2025. № 15. С. 164–174. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.15.2025.335088>

50. Громадянське суспільство: історія та сучасність / за ред. Т. В. Розової. Одеса : Юрид. л-ра, 2010. 342 с.

51. Громадянське суспільство: проблеми і напрями інституційного розвитку : навч. посіб. / за заг. ред. Ю. П. Сурміна. Київ : НАДУ, 2008. 55 с.

52. Давидова І. Метасистемні трансформації бібліотек України і напрямки їх інноваційного оновлення. *Від XIX до XXI ст.: трансформація бібліотек у контексті розвитку суспільства: до 125-річчя Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 12–14 жовт. 2011 р.). Харків : РА «ІРІС», 2011. С. 146–150.

53. Давидова І. О. Управління системними трансформаціями бібліотек: до питання наукової організації управління. *Вісник Харківської держ. акад. культури*. 2014. Вип. 45. С. 78–84.

54. Давидова І. О. Інноваційна політика бібліотек України: зміст та стратегії розвитку в інформаційному суспільстві : автореф. дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Харків. держ. акад. культури. Харків, 2008. 51 с.

55. Давидова І. Стратегії розвитку бібліотек України за умов інформаційного суспільства. *Вісник Книжкової палати*. 2008. № 8. С. 24–27.

56. Данькевич Ю. В., Костенко О. Г. Штучний інтелект та його роль у бібліотеках закладів вищої освіти. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2025. Т. 36(75). № 1. Ч. 2. С. 237–241. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2025.1.2/37>

57. Декларація ЮНКТАД XI – Дух Сан-Паулу : Конференція Організації Об'єднаних Націй по торгівлі і розвитку, прийнята на XI сесії ЮНКТАД, Сан-Паулу, Бразилія, 13–18 юня 2004 р. *ООН. Декларації* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/yrf9usc3> (дата звернення: 07.06.2023).

58. Декларація принципів «Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання у новому тисячолітті». *PRO: платформа ефективного регулювання* : вебсайт. URL: <https://regulation.gov.ua/documents/id122459/tasks> (дата звернення: 07.04.2023).

59. Дем'янюк Л. М. Штучний інтелект у бібліотечній практиці: зарубіжний досвід. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Інноваційні трансформації ресурсів і послуг* : Міжнар. наук. конф. (Київ, 4–6 жовт. 2022 р.) / НАН України, Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, відп. ред. О. М. Василенко. Київ, 2022. С. 33–35.

60. Денбновецький С. О. Цифрова трансформація українських бібліотек в умовах глобалізаційних перетворень. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 1. С. 26–33. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2022.257256>

61. Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека України імені Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія : вебсайт. URL: <https://www.libr.dp.ua/> (дата звернення: 14.01.2022).

62. Долинська центральна публічна бібліотека : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/4z5bjuh9> (дата звернення: 11.04.2024).

63. Донецька обласна бібліотека для дітей : вебсайт. URL: <https://bibliokids-mrpl.com.ua/uk/> (дата звернення: 14.03.2024).

64. Донецька обласна бібліотека для дітей : YouTube-канал. URL: <https://www.youtube.com/@user-cg4vn9xu8v> (дата звернення: 14.03.2024).

65. Драйден Джанетт В. Революція в навчанні / пер. з англ. М. Олійник. Львів : Літопис, 2005. 542 с.

66. Дрешпак В. М. Комунікації в публічному управлінні : навч. посіб. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2015. 168 с.
67. Дубас О. П. Інформаційний розвиток сучасної України у світовому контексті. Київ : Генеза, 2004. 276 с.
68. Дубов Д. В., Ожеван О. А., Гнатюк С. Л. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості : аналітич. доп. Київ : НІСД, 2021. 64 с.
69. Дубова С. В. Електронне урядування : навч.-метод. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 144 с.
70. Європейська цифрова бібліотека (англ. European Digital Library). Кіровоградська обласна бібліотека для дітей ім. Т. Г. Шевченка : вебсайт. URL: http://librarychl.kr.ua/kn_in/informatoria/inf-ev.php (дата звернення: 11.01.2023).
71. Європіана. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського : вебсайт. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/dlib/item/pro0001486> (дата звернення: 07.11.2022).
72. Забіянов Є., Новальська Т. Краєзнавчий відеоконтент бібліотеки на YouTube-каналі. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2024. № 14. С. 20–32. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.14.2024.318289>
73. Загуменна В. Перспективи застосування імерсивних технологій у діяльності бібліотек України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2024. № 14. С. 66–75. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.14.2024.318314>
74. Збанацька О. М., Добровольська В. В. Бізнес-процеси в бібліотеках. *Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття* : матеріали XVII Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 11–13 вересня 2024 р.). Одеса, 2024. С. 26–30. <https://tinyurl.com/4jz94fjj> (URL + дата звернення)

75. Збанацька О. М. Трансформація бібліотечної освіти в Україні: сучасний погляд. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 4. С. 124–132. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2023.294091>

76. Зворський С. Л. Маніфест ІФЛА / ЮНЕСКО про публічні бібліотеки. *Українська бібліотечна енциклопедія* : проєкт Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого. URL: <https://tinyurl.com/4pv63vjc> (дата звернення: 05.01.2023).

77. Іванова М. В., Білінець Н. Г. Цифровізація в Україні: нормативно-правове забезпечення. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації* : Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2020 р.). Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН; відп. за вип. М. В. Іванова. Київ, 2020. С. 36–39.

78. Івашкевич О. В. Цифрова трансформація бібліотек України: сьогодення та перспективи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 2. С. 50–56. DOI 10.32461/2409-9805.2.2021.238782

79. Імідж бібліотеки та бібліотекаря – формула успішного розвитку публічних бібліотек: досвід роботи / Черкаська ОУНБ ім. Тараса Шевченка ; уклад. І. В. Терещенко. Черкаси, 2016. 12 с.

80. Імідж і культурно-просвітницька діяльність сучасної бібліотеки ВНЗ. *Науково-технічна бібліотека ІФНТУНГ* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/dbvbytcj> (дата звернення: 14.03.2022).

81. Імідж сучасної бібліотеки : зб. статей / Нац. парлам. б-ка України. Київ, 2001. 180 с.

82. Імідж сучасної бібліотеки: метод.-практ. реком. / Управ. культури, туризму і курортів Хмельницької облдержадм., Хмельницька ОУНБ ім. М. Островського. Хмельницький, 2011. 25 с.

83. Інтернет-центри в публічних бібліотеках : зб. статей / Держ. акад. керівних кадрів культури і мистецтв, УБА. Київ, 2003. 100 с.

84. Інформаційні технології. *Математика, інформатика та інформаційні технології* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/2xe7njhb> (дата звернення: 14.04.2024).

85. Інформаційно-комунікаційна діяльність наукових бібліотек в умовах розвитку суспільства знань : монографія / О. М. Василенко, Т. В. Добко, Н. Я. Зайченко, Н. Ю. Каліберда, О. Г. Кириленко, О. З. Клименко, Т. М. Коваль, Л. А. Литвинова, К. В. Лобузїна, Н. Ф. Самохіна ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : НБУВ, 2017. 410 с.

86. Кириченко М. О. Цифрова культура як результат розвитку культури інформаційного суспільства. *Гілея : науковий вісник. Філософські науки* : зб. наук. праць. 2017. Вип. 124. С. 179–182.

87. Кисельова О. Чат-бот – віртуальний бібліотечний помічник. *Кіровоградська обласна бібліотека для юнацтва ім. Євгена Маланюка* : вебсайт. URL: https://lib.kr.ua/?page_id=42446 (дата звернення: 07.01.2023).

88. Кислова О. М. Великі дані в контексті дослідження проблем сучасного суспільства. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*. 2019. Вип. 42. С. 59–68.

89. Кіровоградська обласна універсальна наукова бібліотека імені Д. І. Чижевського : вебсайт. URL: <https://library.kr.ua/> (дата звернення: 12.03.2024).

90. Кірюхіна Л., Кузьмініч Т. Інноваційна місія національної бібліотеки в інформаційній інфраструктурі України. *Бібліотечна планета*. 2006. № 3. С. 10–12.

91. Кіт Л. З. Еволюція мережевої економіки. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2014. Т. 2. № 3. С. 187–194.

92. Клименко О., Сокур О. Кодифікація вивчення бібліотеки як об'єкта бібліотекознавства в системі наукових комунікацій. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2020. Вип. 60. С. 49–61. DOI: <https://doi.org/10.15407/np.60.049>

93. Клименко О., Сокур О. Національна електронна бібліотека України: нормативно-правове забезпечення. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 5. С. 10–15. DOI: 10.36273/2076-9555.2023.5(322).10-15

94. Книжковий континент : Блог Миколаївської обласної універсальної наукової бібліотеки. URL: <https://booknazy.blogspot.com/> (дата звернення: 12.03.2024).

95. Козінченко Л. Вибудовуючи майбутнє: роль Донецької обласної бібліотеки для дітей під час війни. *Бібліотечна планета*. 2023. № 3. С. 13–17.

96. Колесникова Т. Впровадження інноваційної моделі бібліотеки університету як чинник глибокої інтелектуалізації бібліотечної професії. *Вісник Книжкової палати*. 2012. № 11. С. 21–22.

97. Колесникова Т. Комунікаційні моделі діяльності бібліотек ВНЗ в умовах інформатизації : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Харківська держ. акад. культури. Харків, 2012. 22 с.

98. Коновал Л. В. Функціонування національних цифрових бібліотечних проєктів у контексті формування електронної бібліотеки «Україніка». *Бібліотечний вісник*. 2016. № 2. С. 11–14.

99. Концепція розвитку цифрових компетентностей : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.12.2022).

100. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 09.11.2022).

101. Кравець Л. О. Еволюція функцій бібліотек в умовах суспільних трансформацій : дис. ... доктора філософії; МОН України, Київський нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2025. 229 с. URL: <https://tinyurl.com/p7tabx4a> (дата звернення: 11.07.2025).

102. Кузьменко О. І., Загуменна В. В. Трансформація та розширення функцій бібліотек у сучасному цифровому просторі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 3. С. 38–44. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2021.244715>

103. Кулик Є. Застосування технологій Веб 2.0 у практиці бібліотечно-інформаційного обслуговування юнацтва. *Бібліотечний вісник*. 2015. № 3. С. 23–28.

104. Лазоренко І. Формування позитивного іміджу сучасних бібліотек закладів вищої освіти (на прикладі Наукової бібліотеки Національного фармацевтичного університету). *Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі* : III наук.-практ. інтернет-конф. (Харків, 22–29 жовт. 2018 р.). Харків : НБ ХНМУ, 2018. С. 53–58.

105. Лобаренко Л. Нові інформаційні технології в публічних бібліотеках України (за результатами загальнодержавного дослідження, проведеного НПБУ в 2014–2015 рр.). *Бібліотечна планета*. 2015. № 4. С. 9–14.

106. Лобузін І. Міжнародні та національні цифрові бібліотечні проекти: технологічні вимоги і стандарти. *Бібліотека. Наука. Комунікація* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2015 р.) : в 2 ч. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. б-к інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ, 2015. Ч. 2. С. 35–40.

107. Лобузін І. Цифрові бібліотечні проекти: технологічні рішення та управління життєвим циклом колекцій : монографія / відп. ред. В. А. Широков ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 216 с.

108. Лобузін К. В. Технології організації знанневих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності : монографія / відп. ред. О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2012. 252 с.

109. Мар'їна О. Бібліотеки та соціальні медіа: технологія взаємодії. *Вісник Книжкової палати*. 2012. № 8. С. 19–21.

110. Мар'їна О. Контент-стратегія бібліотек у цифровому середовищі. *Бібліотечний вісник*. 2016. № 4. С. 8–12.

111. Мар'їна О. Ю. Інформаційно-комунікаційна взаємодія бібліотек: феноменологічний підхід. *Вісник Книжкової палати*. 2008. № 9. С. 23–25.

112. Маранчак М. Перспективи застосування публічними бібліотеками України технологій штучного інтелекту. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2024. № 13. С. 61–71. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.13.2024.307118>

113. Маранчак М. М. Стратегії репутаційного інтернет-маркетингу публічних бібліотек України : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Київський нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2021. 16 с.

114. Маранчак М. М. Стратегії репутаційного інтернет-маркетингу публічних бібліотек України : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Київський нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2021. 274 с.

115. Матвієнко А. Електронні ресурси державних обласних органів виконавчої влади в галузі туризму в системі соціальних інформаційних комунікацій. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2011. Вип. 32. С. 118–128.

116. Матвієнко О. В., Цивін М. Н. Менеджер цифрових трансформацій у сфері бібліотечно-інформаційної та архівної діяльності: галузева спеціалізація. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 2. С. 14–22. DOI 10.32461/2409-9805.2.2021.238774

117. Матвієнко О., Цивін М. «Управління документацією у цифровому середовищі» – освітньо-професійна програма цифрового спрямування. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. № 10. С. 151–164. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.10.2022.269490>

118. Матвієнко О. В., Цивін М. Н. «Цифрові» професії інформаційного фахівця: освітні перспективи і вимоги ринку праці. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2021. № 7. С. 58–70. DOI: 10.31866/2616-7654.7.2021.233279

119. Мей К. Інформаційне суспільство: скептичний погляд / пер. з англ. Київ : «К.І.С.», 2004. 220 с.
120. Мережа хабів. *Дія. Цифрова освіта* : вебсайт. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/hubs> (дата звернення: 07.06.2025).
121. Методична скарбниця : блог методично-бібліографічного відділу централізованої бібліотечної системи Хмельницької міської територіальної громади. URL: <https://tinyurl.com/2e97bxch> (дата звернення: 07.04.2024).
122. Мирончук О. А. Інноваційний доступ до інформації: практика та досвід Національної бібліотеки Австралії. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2020 р.). / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН; відп. за вип. М. В. Іванова. Київ, 2020. С. 73–77.
123. Міжнародний імідж України: міфи і реалії / гол. ред. Н. Шангіна. Київ : Заповіт, 2001. 634 с.
124. Міністерство цифрової трансформації України : офіц. вебсайт. URL: <https://thedigital.gov.ua/> (дата звернення: 27.08.2023).
125. Мінцифра перетворить 6 тисяч українських бібліотек на хаби. *Читомо* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/nhd839b3> (дата звернення: 01.07.2023).
126. Молодіжний центр «М-Формація» із Бердичева. *Асоціація молодіжних центрів України* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/yrejuwuu> (дата звернення: 06.02.2023).
127. Молодіжні простори в бібліотеках : посіб. / Українська бібліотечна асоціація, Асоціація молод. центрів України. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/375/Method.pdf> (дата звернення: 02.02.2023).
128. Назар'єва С. В. Бібліотека – соціальна інфраструктура майбутнього. *Феномен бібліотек у сучасному світі* : зб. наук. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. : у 3-х ч. (Маріуполь, 30 верес. 2020 р.) / Маріупольський держ. ун-т ; за

заг. ред. Ю. С. Сабадаша ; упоряд. С. Янковський. Маріуполь : МДУ, 2020. Ч. 2. С. 48–51.

129. Назаровець С., Кулик Є. Бібліотека 4.0: технології та сервіси майбутнього. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 5. С. 3–14.

130. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого : вебсайт. URL: <https://nlu.org.ua/> (дата звернення: 30.07.2025).

131. Недошитко І., Біловус Л., Валькова Т. Соціальні мережі як рекламний ресурс сучасної бібліотеки. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 1. С. 37–42. DOI: 10.36273/2076-9555.2023.1(318).37-42

132. Новальська Т., Бойчук Н. Публічні бібліотеки як інституції історичної пам'яті українського народу. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2024. № 13. С. 222–232. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.13.2024.307253>

133. Новальська Т. В., Горбань Ю. І., Бачинська Н. А., Пристай Г. І. Публічні бібліотеки України як складова інформаційного спротиву російській агресії. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2024. Вип. 65. С. 69–82 DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5333.065.05>

134. Новальська Т., Касьян В. Теоретико-методологічні засади підготовки інтернет-маркетолога за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2021. № 7. С. 71–82. DOI: 10.31866/2616-7654.7.2021.233297

135. Онищенко О. Цифровізація – стратегічний шлях розвитку бібліотечної сфери. *Бібліотечний вісник*. 2021. № 4. С. 3–9.

136. Пашкова В. Електронні ресурси, доступні для всіх: проєкт Посольства США в Україні «Інтернет для читачів публічних бібліотек». *Бібліотечна планета*. 2003. № 4. С. 20–22.

137. Пелещишин А., Березко О. Веб 2.0 та Семантичний веб: порівняльний аналіз перспективних тенденцій розвитку WWW. *Східно-Європейський журнал передових технологій*. 2006. № 6/2 (24). С. 43–51.

138. Перша львівська медіатека: за рамки традиційної книгозбірні. *Читомо* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/2nsm2w9> (дата звернення: 03.02.2023).

139. Пилипенко Н. В. Формування іміджу бібліотеки за допомогою соціальних медіа. *Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства* : матеріали Шостої міжнар. наук.-практ. конф. (10–11 верес. 2015 р.). Запоріжжя, 2015. С. 74–78.

140. Пищуліна О. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf (дата звернення: 06.03.2023).

141. Пікалова В. В. Соціальні мережі як ефективний засіб формування іміджу бібліотеки. *Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері* : зб. матеріалів X Всеукр. наук. студ. конф. (Вінниця, 11 квіт. 2025 р.) / Донецький нац. ун-т ім. Василя Стуса. Вінниця, 2025. С. 123–126.

142. Плахтій А. М. Роль публічних бібліотек у ліквідації цифрової безграмотності. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. 2020. Vol. 243. P. 39–42. DOI: <https://doi.org/10.31174/SEND-HS2020-243VIII43-09>

143. Почепцов Г. Г. Фейки та інші гібридні комунікації. *Детектор media* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/4c27e7u4> (дата звернення: 02.01.2023).

144. Почепцов Г. Г., Чукут С. А. Інформаційна політика : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 663 с.

145. Правові механізми використання соціальних мереж у публічному управлінні. URL: <https://tinyurl.com/yc8xde5m> (дата звернення: 10.04.2023).

146. Про бібліотеку і бібліотечну справу : Закон України від 27.01.1995 р. № 33/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 07.01.2022).

147. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 07.01.2022).

148. Про електронний цифровий підпис : Закон України від 22.05.2003 р. № 852-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/852-15#Text> (дата звернення: 07.01.2022).

149. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 07.01.2022).

150. Про електронні комунікації : Закон України від 16.12.2020 р. № 1089-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text> (дата звернення: 07.01.2022).

151. Про затвердження типових положень про молодіжний центр та про експертну раду при молодіжному центрі : постанова Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 р. № 1014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1014-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 07.01.2022).

152. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 07.01.2022).

153. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 07.01.2022).

154. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : Закон України від 09.01.2007 р. № 537-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text> (дата звернення: 07.01.2022).

155. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні : Закон України від 15.07.2021 р. № 1667-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text> (дата звернення: 07.01.2022).

156. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text> (дата звернення: 07.03.2024).

157. Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації : Розпорядження Кабінету Міністрів

України від 08.11. 2017 р. № 797-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 07.03.2024).

158. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 219-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80> (дата звернення: 07.01.2022).

159. Про схвалення Стратегії цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31.12.2024 р. № 1351-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1351-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 18.07.2025).

160. Про цифровий контент та цифрові послуги: Закон України від 10.08.2023 р. № 3321-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3321-20#Text> (дата звернення: 07.09.2023).

161. Прокопенко Л. І. Формування краєзнавчих електронних ресурсів як пріоритетний напрям діяльності публічних бібліотек України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2023. № 11. С. 82–94. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.11.2023.282666>

162. Проєкт рамки цифрової компетентності бібліотечного працівника. URL: https://osvita.diia.gov.ua/uploads/1/9777-ramka_dla_bibliotekariv.pdf (дата звернення: 18.12.2024).

163. Проєкти. *Українська бібліотечна асоціація*: вебсайт. URL: <https://ula.org.ua/pro-nas/proieky> (дата звернення: 02.03.2023).

164. Професійний бібліотечний рух: назустріч змінам бібліотечно-інформаційного середовища: зб. статей наук. конф. / Публічна б-ка ім. Лесі Українки м. Києва. Київ, 2001. 87 с.

165. Проценко Т. Проєкт триває. Формування іміджу сучасної бібліотеки. *Бібліотечна планета*. 2013. № 3. С. 10–12.

166. Публічна бібліотека: місія (з досвіду різних країн: погляд методиста) : посібник / М-во культури і мистецтв України, Нац. парлам. б-ка України ; [підгот. І. Цуріна, Н. Гудімова]. Київ, 2004. 44 с.

167. Публічна бібліотека територіальної громади. *Блог Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого*. URL: <https://oth.nlu.org.ua/> (дата звернення: 30.07.2025).

168. Пугач Л. Ю. Інновації в обслуговуванні користувачів публічних бібліотек Львівщини: досвід та перспективи : дис. ... доктора філософії; МОН України, Нац. акад. керівних кадрів культури і мистецтв. Київ, 2025. 294 с. URL: https://drive.google.com/drive/u/0/folders/1q7n_DXbsfDhJi4WsHwg_aSnT57fvpSVH (дата звернення: 11.07.2025).

169. Ресурси. *Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека* : вебсайт. URL: <https://library.te.ua/resursi/> (дата звернення: 12.01.2023).

170. Ржеуський А. В. Бенчмаркінг дистанційних послуг бібліотек університетів України. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 1. С. 12–19. DOI 10.32461/2409-9805.1.2023.276759

171. Ржеуський А. В., Кунанець Н. Е. Бенчмаркінг електронних інформаційних ресурсів бібліотек закладів вищої освіти України. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2023. Вип. 63. С. 140–150. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.063.101>

172. Ржеуський А. В. Моделі, методи та засоби надання інформаційних послуг у сервіс-орієнтованих системах : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.03; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 23 с.

173. Ржеуський А., Кунанець Н. Електронні інформаційні ресурси бібліотек класичних університетів України. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 3. С. 35–42. DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.3\(320\).35-42](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.3(320).35-42)

174. Риб'янцева І. Комфортний простір – підґрунтя для якісного бібліотечного обслуговування. *Бібліотечна планета*. 2012. № 2. С. 10–11.

175. Рибачок О. М. Інтеграційні проекти бібліотечних та архівних ресурсів: європейські програми, українські здобутки. *Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 8–10 жовт. 2013 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. б-к інформ. центрів акад. наук – членів МААН. Київ, 2013. С. 35–36.

176. Рибачок О. М. Міжнародні інтегровані цифрові ресурси документальної спадщини архівів, бібліотек, музеїв: етапи створення, стратегії розвитку (80-ті роки ХХ – 10-ті роки ХХІ ст.) : дис. ... канд. іст. наук : 27.00.02. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2018. 242 с.

177. Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека : вебсайт. URL: <http://libr.rv.ua/> (дата звернення: 14.01.2023).

178. Савицька Л. Використання соціальних мереж для популяризації інформаційних ресурсів бібліотек. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2016. Вип. 44. С. 54–61.

179. Салата Г. В. Тенденції і розвиток бібліотек у цифровому середовищі. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2022. Вип. 61. С. 30–39. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.061.03>

180. Салата Г. В. Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 1. С. 7–13. DOI 10.32461/2409-9805.1.2022.257253

181. Самохіна Ж. В. Створення іміджу сучасної бібліотеки. URL: <http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/msd/1111sam.pdf> (дата звернення: 07.01.2023).

182. Севостьянова М. В. Нові цінності постіндустріального суспільства. *Вісник Житомирського державного університету. Серія «Філософські науки»*. 2011. Вип. 59. С. 9–13.

183. Семенченко А. І., Жилияєв І. Б., Власюк Т. О. Сучасні проблеми підвищення рівня професійної компетентності публічних службовців України

щодо технологій електронного урядування. *Стратегічні пріоритети. Серія: Політика*. 2016. № 1. С. 31–42.

184. Сенченко Н. Актуальні питання формування цифрових колекцій електронних бібліотек. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 1. С. 15–25. DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.1\(318\).15-25](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.1(318).15-25)

185. Сербін О., Кулик Є. Професійне вдосконалення бібліотекарів в умовах необхідності якісних змін галузі. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2019. № 3. С. 56–70. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.3.2019.169668>

186. Скібіцький О., Матвеев В., Скібіцька Л. Організація бізнесу. Менеджмент підприємницької діяльності : навч. посіб. Київ : Кондор, 2011. 912 с.

187. Сойчук Р. Л. Інформаційно-комунікаційні технології у виховному процесі та сучасне підростаюче покоління: погляд на проблему. *Інноватика у вихованні*. 2016. № 4. С. 220–230.

188. Сокур О. Л. Взаємодія бібліотек наукових установ Національної академії наук України у формуванні вітчизняного наукового інформаційного простору: науково-організаційне забезпечення : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2019. 297 с.

189. Сокур О. Л., Клименко О. З. Інформаційно-комунікаційна діяльність бібліотечної мережі Національної академії наук України в системі наукових комунікацій : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; відп. ред. О. М. Василенко. Київ, 2022. 244 с.

190. Соціальні медіа для бібліотек: середовище, ресурс, сервіс : матеріали круглого столу (Харків, 31 жовт. 2017 р.) / редкол.: І. В. Киричок, Т. Б. Павленко, Н. Д. Гаєва ; Харківський нац. мед. ун-т. Харків : ХНМУ, 2017. 100 с.

191. Соціальні медіа як активний інструмент інтернет-маркетингу в Україні. URL: <https://tinyurl.com/bjzb9c5b> (дата звернення: 10.02.2022).

192. Соцмережі, що набирають обертів у 2024 р. URL: <https://tinyurl.com/5ar8rxae> (дата звернення: 22.07.2025).
193. Соцмережа Twitter заблокувала Трампа назавжди. *Радіо Свобода* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/4v62a937> (дата звернення: 07.01.2023).
194. Соцмережі-2021: ТікТок старшає, Facebook – переважно жіночий, а стрічку ми гортаємо 400 мільйонів років. URL: <https://tinyurl.com/j9a5cs5t> (дата звернення: 10.02.2022).
195. Статистична аналітика – 2024. Бібліотечному фахівцю. *Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого* : вебсайт. URL: <https://profy.nlu.org.ua/articles.php?lng=uk&pg=11903> (дата звернення: 22.07.2025).
196. Стратегія реформування державного управління України на 2022–2025 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.07.2021 р. № 831-р. URL: <https://tinyurl.com/4d5pde3a> (дата звернення: 10.03.2024).
197. Струнгар А., Мар’їна О. Аналітичні технології на бібліотечному порталі. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 6. С. 23–25.
198. Струнгар В. Бібліотека і соціальні медіа: термінологічно-понятійний аспект. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 6. С. 23–27.
199. Гаєнчук М. В., Ковалевський Г. Є. Особливості комунікації бібліотеки в епоху цифровізації. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2019. Т. 1. № 11. С. 165–170.
200. Галалаєвська М. Інтеграція публічних бібліотек: співпраця, взаємодія (з досвіду бібліотек різних країн). *Бібліотечна планета*. 2014. № 2. С. 27–29.
201. Тарговський А., Халіл О. Зсув парадигми: форум IT to ICT. *Управління ресурсами інформаційних технологій в організаціях наступного тисячоліття* : матеріали Міжнар. конф. Асоціації управління інформаційними ресурсами (Херші, Пенсільванія, США, 16–19 трав. 1999 р.). С. 1029–1034.

202. Терещенко І. Бібліотечні продукти та послуги в соціальних медіа. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2013. Вип. 36. С. 217–224.

203. Толмач М. До питання структури цифрової компетентності бібліотечного фахівця. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*. 2024. № 7(2). С. 283–298. <https://doi.org/10.31866/2617-796X.7.2.2024.317737>

204. Туряниця Н. Цифрова трансформація бібліотек: тенденції та виклики. *Інформаційна політика пам'яті – виживання, збереження та розвиток українських бібліотек у період сьогодення* : матеріали V Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Ужгород, 16 жовтня 2024 р.). Ужгород, 2024. С. 224–238. <https://doi.org/10.24144/978-617-8321-50-5.2025.224-238>

205. Українські бібліотеки модернізують за моделлю «Чотири простори». *Громадський простір* : вебсайт. URL: <https://www.prostir.ua/?news=ukrajinski-biblioteki-modernizuyut-za-modellyu-chotyry-prostory> (дата звернення: 07.01.2022).

206. Успішна цифрова трансформація починається з культури. *ДТЕК. Енергія в дії* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/3sztk9ph> (дата звернення: 07.08.2023).

207. Хаб. *Вікіпедія. Вільна енциклопедія*. URL: <https://tinyurl.com/4bcj3rsm> (дата звернення: 07.07.2023).

208. Хаби цифрової освіти у бібліотеках Хмельницької громади: з досвіду роботи / Центральна публічна бібліотека Хмельницької міської територіальної громади ; уклад. І. І. Білик ; ред. О. Б. Васишина. Хмельницький, 2021. 52 с. URL: <https://tinyurl.com/24xcsfca> (дата звернення: 07.03.2024).

209. Хмельницька міська централізована бібліотечна система : вебсайт. URL: https://www.cbs.km.ua/index.php?dep=1&dep_up=1&dep_cur=105 (дата звернення: 07.04.2024).

210. Хрущ С. С. Інноваційний медіапростір сучасної бібліотеки: аксіологічні орієнтири функціонування. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. № 9. С. 70–78. DOI: 10.31866/2616-7654.9.2022.259153

211. Хрущ С. С. Цифрова грамотність як ключовий фактор збереження та розвитку освітнього процесу в умовах війни. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*. 2024. № 7(2). С. 311–322. <https://doi.org/10.31866/2617-796X.7.2.2024.317739>

212. Централізована бібліотечна система Дніпровського району м. Києва : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/mryjbuscv> (дата звернення: 07.07.2022).

213. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти. *Разумков Центр* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/ytz24fzp> (дата звернення: 10.02.2022).

214. Цифрове робоче місце: концепція впровадження. *Factor* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/wayfxu9x> (дата звернення: 07.06.2023).

215. Цифрові комунікації із використанням цифрових технологій. URL: <https://tinyurl.com/3ebex9ne> (дата звернення: 07.05.2023).

216. Цифрові комунікації: створюємо нову нормальність. *Громадський простір* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/5chpteuv> (дата звернення: 29.01.2023).

217. Чат-бот «ІБІС» віртуальний бібліотечний помічник. *Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/4dzyrkwp> (дата звернення: 17.06.2023).

218. Чорноволенко Л. І. Місія публічної бібліотеки. *Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека імені І. П. Котляревського* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/усу487u8> (дата звернення: 07.01.2023).

219. Чотири простори бібліотеки: інноваційна модель діяльності. *Українська бібліотечна асоціація* : вебсайт. URL: <https://tinyurl.com/4n8akwev> (дата звернення: 07.01.2022).

220. Чукут С. А., Ціпцюра Т. М. Кращі європейські та українські практики надання електронних послуг для вразливих верств населення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 5. С. 91–97. DOI: 10.32702/2306-6814.2019.5.91

221. Чумак Є. Електронні бібліотеки як вагомий складник Національного інформаційного простору України. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 5. С. 16–23. DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.5\(322\).16-23](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.5(322).16-23)

222. Чумак Є. С. Інформаційні ресурси публічних бібліотек України в умовах цифровізації : дис. ... доктора філософії; МОН України, Київський нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2025. 222 с. URL: <https://knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2025/05/Dysertazia-Chumak-23.04.2025.pdf> (дата звернення: 11.07.2025).

223. Шарова Т. Цифровий формат освіти та комунікації: огляд онлайн-курсів. *Академічна культура дослідника в освітньому просторі: європейський та національний досвід* : зб. матеріалів III міжнар. наук.-практ. конф. (Мелітополь, 14–15 трав. 2020 р.). Мелітопольський держ. пед.ун-т ім. Богдана Хмельницького. Мелітополь, 2020. С. 144–149.

224. Шемаєв С. О. Взаємодія бібліотек, музеїв, архівів у комунікаційному просторі України : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Харків. держ. акад. культури. Харків, 2016. 20 с.

225. Шемаєв С. О. Взаємодія бібліотек, музеїв, архівів у комунікаційному просторі України : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Харків. держ. акад. культури. Харків, 2016. 220 с.

226. Шемаєва Г. Електронні ресурси бібліотек України в системі наукових комунікацій : монографія. Харків : ХДАК, 2008. 289 с.

227. Шпиґа П. С., Хмельницька М. Цифрові комунікації між владою та громадою : проблеми, ризики, бар'єри. *Державне управління: теорія та практика*. 2019. № 2. С. 13–20.

228. Щиглинська М. М. Бібліотеки Великої Британії у застосунку «Google Arts & Culture». *Інтегровані комунікації*. 2019. № 2 (8). С. 123–128.

229. Що таке Chatbot (чат-боти) та кому вони потрібні? URL: <https://tinyurl.com/mryht578> (дата звернення: 07.01.2022).

230. ЮНЕСКО. Манифест о публичной библиотеке 1994 г. URL: <https://tinyurl.com/mtkbv6yc> (дата звернення: 07.05.2023).

231. Яворська Т. Соціальні мережі бібліотек як ефективний інструмент промоції книг і читання. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 4. С. 21–27. DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.4\(321\).21-27](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.4(321).21-27)

232. Які мобільні додатки є найбільш популярними? URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1072> (дата звернення: 10.01.2023).

233. Янсонс Я. В., Семенченко А. І. Правовий механізм публічного управління розвитком електронної демократії в Україні. *Efficiency of Public Administration*. 2020. Issue 3 (64). Vol. 1. P. 180–194. DOI: <https://doi.org/10.33990/2070-4011.64.2020.217620>

234. Ярема І. І. 10 принципів щодо формування цифрової культури українськими бібліотеками. *Інформація та соціум* : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (Вінниця, 4 черв. 2023 р.). Вінниця : ДонНУ ім. Василя Стуса, 2023. С. 110–111.

235. Ярема І. І. Актуальні проблеми теорії, історії, практики інформаційної, бібліотечної та архівної справи. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* : зб. матеріалів Восьмої міжнар. наук. конф., м. Київ, 15–17 трав. 2025 р. / редкол.: Ю. І. Горбань, Т. В. Новальська, О. О. Каракоз [та ін.]. ; упоряд. О. О. Гарачковська, Л. І. Прокопенко. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2025. Ч. 2.. С. 154–156.

236. Ярема І. Бібліотека нового покоління та її роль як соціального інституту в інформаційну добу. *Вісник Книжкової палати*. 2021. № 10. С. 26–30. DOI: 10.36273/2076-9555.2021.10(303).26-30

237. Ярема І. І. Бібліотека як інститут в інформаційній ері. *Інформація та соціум* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Вінниця, 04 черв. 2021 р.). Вінниця : ДонНУ ім. Василя Стуса, 2021. С. 41–43.

238. Ярема І. І. Інформаційна аналітика в сучасному інформаційному просторі. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* : зб. матеріалів Четвертої міжнар. наук. конф. (Київ, 20–22 трав. 2021 р.) / упоряд. М. М. Цілина. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2021. С. 263–264.

239. Ярема І. І. Інформаційні технології в соціально-культурній сфері. *Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. /М-во освіти і науки України; Київський нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2020. С. 97–99.

240. Ярема І. І. Особливості розвитку цифрової комунікації в інформаційно-технологічних процесах сучасної України. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі*: зб. матеріалів П'ятої міжнар. наук. конф. (Київ, 23–24 черв. 2022 р.) / упоряд. З. М. Сverdлик, М. М. Цілина. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2022. С. 240–242.

241. Ярема І. І. Роль держави в розвитку соціально-культурної сфери. *Креативні технології, підприємництво і менеджмент в організації соціокультурної сфери XXI століття* : зб. доп. III міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 15–16 жовт. 2019 р.) / наук. ред. Я. М. Мартинишин. Київ : КНУКіМ, 2019. С. 76–79.

242. Ярема І. І. Роль соціальних мереж у розвитку цифрових комунікацій. *Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарних наук у сучасному соціокультурному просторі* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. аспірантів, здобувачів, магістрів. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2022. С. 141–144.

243. Ярема І. Становлення цифрової комунікації в Україні. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2022. № 4 (48). С. 101–105. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.4.16>

244. Ярема І. І. Сутність взаємодії суспільства та влади. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 14–16 трав. 2020 р.). Київ : Вид-во Ліра-К, 2020. С. 72–74.

245. Ярема І. Теоретично-методологічні основи поняття «цифрова комунікація». *Вісник Книжкової палати*. 2022. № 2. С. 47–52. DOI: 10.36273/2076-9555.2022.2(307).47-52

246. Ярема І. І. Цифрова комунікація публічних бібліотек України. *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку* : матер. міжнар. наук. конф., присвяч. 95-річчю ХДАК (21–22 листоп. 2024 р.). У 2 ч. / Харків. держ. акад. культури ; [під ред. доц. Н. Рябухи та ін.]. Харків : ХДАК, 2024. Ч. 1. С. 180–181.

247. Ярема І. Цифрові комунікації як інструмент інноваційної діяльності публічних бібліотек України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. № 10. С. 49–59. DOI: 10.31866/2616-7654.10.2022.269461

248. Ярема І. І. Цифрові технології, продукти та послуги як інноваційні тренди сучасного інформаційно-цифрового середовища. *Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття* : матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 14–16 верес. 2022 р.) / за заг. ред. В. Г. Спрінсяна ; ред. кол.: Г. О. Оборський, В. Г. Спрінсян, В. М. Шейко [та ін.] ; відп. за вип. О. О. Татакі. Одеса, 2022. С. 160–163.

249. Ярощук В. Створення позитивного іміджу бібліотеки. *Культура України XXI століття: діяльність культурологічних закладів у сучасних ринкових умовах* : зб. матеріалів регіональної наук.-практ. конф. (Київ–Рівне, 30 листоп. – 1 груд. 2001 р.). / М-во культ. і мистецтв України, Держ. акад.

керівних кадрів культури і мистецтв, Рівненський держ. гум. ун-т. Київ ; Рівне, 2001. С. 32–39.

250. About the British Library. *British Library* : website. URL: <https://www.bl.uk/about-us> (accessed: 11.08.2022).

251. Bachynska N., Novalska T., Kuchnarov V., Kasian V., Salara H., Grinberg L. Information Technologies in Education Institutions: Experience of Leading Countries of the World. *International Journal of Computer Science & Network Security*. 2021. Т. 21. № 4. P. 47–51. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2021.21.4.7>

252. Biblioteca Digital Hispánica. *Biblioteca Nacional de España* : website. URL: <https://www.bne.es/es/catalogos/biblioteca-digital-hispanica> (accessed: 11.08.2022).

253. Birmingham City Council : website. URL: <https://www.birmingham.gov.uk/libraryofbirmingham> (accessed: 11.06.2022).

254. Canadiana.org. *Wikipedia. The Free Encyclopedia* : website. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Canadiana.org> (accessed: 11.12.2022).

255. Catalogues and Collections. *British Library* : website. URL: <https://www.bl.uk/catalogues-and-collections/digital-collections> (accessed: 11.08.2022).

256. Coffman S. The Decline and Fall of the Library Empire. *Searcher*. 2012. Vol. 20. № 3. URL: <https://tinyurl.com/57f4f7zp> (accessed: 12.08.2023).

257. Deutsche Digitale Bibliothek : website. URL: <https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/?lang=en> (accessed: 11.07.2023).

258. Digital Collection. *Library of Congress* : website. URL: <https://www.loc.gov/collections/> (accessed: 11.08.2023).

259. Digital Curation Center : website. URL: <https://www.dcc.ac.uk/> (accessed: 11.06.2023).

260. Discover Europe's digital cultural heritage. *Europeana* : website. URL: <https://www.europeana.eu> (accessed: 10.07.2023).

261. Dobrovolska V., Cherednyk L., Hunchenko Yu., Dobrovolska S., Dumanskyi N. Electronic Library as Modern Information Center. *CEUR Workshop Proceedings*. 2023. Proceedings of the 2nd International Workshop on Social Communication and Information Activity in Digital Humanities (SCIA–2023), Lviv, Ukraine, November 9, 2023. P. 288–298. <https://ceur-ws.org/Vol-3608/paper22.pdf>

262. Gallica. *Bibliothèque nationale de France* : website. URL: <https://gallica.bnf.fr/accueil/fr/content/accueil-fr> (accessed: 11.08.2023).

263. Gardomi A., Haider M. Beyond the hype: big data concepts, methods and analytics. *International Journal of Information Management*. 2015. Vol. 35. № 2. P. 137–144. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2014.10.007>

264. Godin S. What is Web 2.0. *Seth's Blog* : website. 19.01.2007. URL: http://sethgodin.typepad.com/seths_blog/2007/01/web4.html (accessed: 19.06.2023).

265. Horban Y., Dolbenko T., Kobyzhcha N., Kasian V., Karakoz O., Haisyniuk N. Digital Transformation of Ukrainian Libraries: Current State and Prospects. *African Journal of Applied Research*. 2024. Vol. 10, No. 1. P. 117–129. DOI: <https://doi.org/10.26437/ajar.v10i1.672>

266. Horban Y., Kasian V., Kobyzhcha N. Public library in modern socio-cultural transformations: achievements and problems, technologies and interactions. *Bibliotechnyi visnyk*. 2025. No. 1. P. 49–57. DOI: <https://doi.org/10.15407/bv2025.01.049>

267. Horban Yu. Innovative technologies and methods in the management of higher education establishment library. *Library Science. Record Studies. Informology*. 2024. № 20(1). C. 12–18. <https://doi.org/10.63009/lrsi/1.2024.12>

268. Hoy M. B. Smart buildings: an introduction to the library of the future. *Medical Reference Services Quarterly*. 2016. Vol. 35. № 3. P. 326–331.

269. IFLA. International Federation of Library Associations and Institutions : website. URL: <https://www.ifla.org/> (accessed: 11.08.2022).

270. Internet Word Stats, 2023. URL: <https://www.internetworldstats.com/stats.htm> (accessed: 11.08.2023).
271. Kim Y.-M., Abbas J. Adoption of library 2.0 functionalities by academic libraries and users: a knowledge management perspective. *The Journal of Academic Librarianship*. 2010. Vol. 36. № 3. P. 211–218.
- ~~272.~~ Klymenko O. Z., Sokur O. L. Library Communication in the Socio-Cultural Space of Modern Society. Social Communications Development. Conference proceedings. 2021. № 6. C. 159–164. DOI: 10.15802/unilib/2021_248190.
273. Kwanya T., Stilwell Ch., Underwood P. G. Intelligent Libraries and Apomediators: Distinguishing Between Library 3.0 and Library 2.0. *Journal of Librarianship and Information Science*. 2013. Vol. 45. № 3. P. 187–197. DOI: <https://doi.org/10.1177/0961000611435256>
274. Maness J. M. Library 2.0 theory: Web 2.0 and its implications for libraries. *Webology*. 2006. № 3. URL: <http://www.webology.org/2006/v3n2/a25.html> (accessed: 11.08.2021).
275. Massis B. The Internet of things and its impact on the library. *New Library World*. 2016. Vol. 117. № 3/4. P. 289–292. DOI:10.1108/NLW-12-2015-0093
276. MVRDV completes Book Mountain and Library Quarter Spijkenisse. *ArchDaily* : website. URL: <https://tinyurl.com/5y2rw945> (accessed: 11.08.2023).
277. Noosa Library Service : website. URL: <https://www.libraries.noosa.qld.gov.au/> (accessed: 16.07.2023).
278. Prato S. C., Britton L. Digital Fabrication technology in the library: Where we are and where we are going. *Bulletin of the Association for Information Science and Technology*. 2015. Vol. 42. № 1. P. 12–15. DOI: <https://doi.org/10.1002/bul2.2015.1720420106>
279. Raymond M. My Friend Flickr: a Match Made in Photo Heaven. *Library of Congress Blog* : website. 16.01.2008. URL: <https://tinyurl.com/y45wzdm3> (accessed: 11.08.2021).

280. Ronald C. Jant. Innovation in academic libraries: An analysis of university librarians` perspectives. *Library & Information science research*. 2012. № 34. P. 3–12. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2011.07.008>

281. Šikanjić N., Avramović Z. New Approach of Storing and Retrieving Large Data Volumes. *JITA – Journal of Information Technology and Applications (Banja Luka)*. 2020. № 18 (2). DOI:10.7251/JIT1902089S

282. The Digital Universe in 2020: Big Data, Bigger Digital Shadows, and Biggest Growth in the Far East. *Connections: PfP Consortium of Defense Academies and Security Studies Institutes* : website. URL: <https://tinyurl.com/22nhxwvk> (accessed: 11.08.2021).

283. The European Library is now in Europeana. *Europeana* : website. URL: <https://www.europeana.eu/en/TEL> (accessed: 11.08.2023).

284. What is Trove. *National Library of Australia* : website. URL: <https://trove.nla.gov.au/about/what-trove> (accessed: 11.08.2023).

285. Wojcik M. Internet of things – potential for libraries. *Library Hi Tech*. 2016. Vol. 34. № 2. P. 404–420. DOI:10.1108/LHT-10-2015-0100

286. World Digital Library (WDL). *Library of Congress* : website. URL: <https://www.loc.gov/item/lcwaN0018836/> (accessed: 11.08.2023).

ДОДАТОК

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дослідження

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Ярема І. Бібліотека нового покоління та її роль як соціального інституту в інформаційну добу. *Вісник Книжкової палати*. 2021. № 10. С. 26–30. DOI: 10.36273/2076-9555.2021.10(303).26-30

2. Ярема І. Теоретично-методологічні основи поняття «цифрова комунікація». *Вісник Книжкової палати*. 2022. № 2. С. 47–52. DOI: 10.36273/2076-9555.2022.2(307).47-52

3. Ярема І. Цифрові комунікації як інструмент інноваційної діяльності публічних бібліотек України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. № 10. С. 49–59. DOI: 10.31866/2616-7654.10.2022.269461

Стаття у періодичному науковому виданні держави,

яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу

4. Ярема І. Становлення цифрової комунікації в Україні. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2022. № 4 (48). С. 101–105. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.4.16>

Опубліковані праці апробаційного характеру

5. Ярема І. І. Роль держави в розвитку соціально-культурної сфери. *Креативні технології, підприємництво і менеджмент в організації соціокультурної сфери XXI століття* : зб. доп. III Міжнар. наук.-практ. конф.

(Київ, 15–16 жовт. 2019 р.) / наук. ред. Я. М. Мартинишин. Київ : КНУКіМ, 2019. С. 76–79.

6. Ярема І. І. Інформаційні технології в соціально-культурній сфері. *Інформаційні технології в культурі, мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. / М-во освіти і науки України; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2020. С. 97–99.

7. Ярема І. І. Сутність взаємодії суспільства та влади. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 14–16 трав. 2020 р.). Київ, 2020. С. 72–74.

8. Ярема І. І. Інформаційна аналітика в сучасному інформаційному просторі. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* : зб. матеріалів Четвертої міжнар. наук. конф. (Київ, 20–22 трав. 2021 р.) / упоряд. М. М. Цілина. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2021. С. 263–264.

9. Ярема І. І. Бібліотека як інститут в інформаційній ері. *Інформація та соціум*: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Вінниця, 4 черв. 2021 р.). Вінниця : ДонНУ ім. Василя Стуса, 2021. С. 41–43.

10. Ярема І. І. Особливості розвитку цифрової комунікації в інформаційно-технологічних процесах сучасної України. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* : зб. матеріалів П'ятої міжнар. наук. конф. (Київ, 23–24 черв. 2022 р.) / упоряд. З. М. Сverdлик, М. М. Цілина. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2022. С. 240–242.

11. Ярема І. І. Роль соціальних мереж у розвитку цифрових комунікацій. *Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарних наук у сучасному соціокультурному просторі* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. аспірантів, здобувачів, магістрів. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2022. С. 141–144.

12. Ярема І. І. Цифрові технології, продукти та послуги як інноваційні тренди сучасного інформаційно-цифрового середовища. *Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття* : матеріали

XV Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 14–16 верес. 2022 р.) / за заг. ред. В. Г. Спрінсяна; ред. кол.: Г. О. Оборський, В. Г. Спрінсян, В. М. Шейко [та ін.]; відп. за вип. О. О. Татакі. Одеса, 2022. С. 160–163.

13. Ярема І. І. 10 принципів щодо формування цифрової культури українськими бібліотеками. *Інформація та соціум* : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Вінниця, 02 черв. 2023 р.). Вінниця : ДонНУ ім. Василя Стуса, 2023. С. 110–111.

14. Ярема І. І. Цифрова комунікація публічних бібліотек України. *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку* : матер. міжнар. наук. конф., присвяч. 95-річчю ХДАК (21–22 листоп. 2024 р.). У 2 ч. / Харків. держ. акад. культури ; [під ред. доц. Н. Рябухи та ін.]. Харків : ХДАК, 2024. Ч. 1. С. 180–181.

15. Ярема І. І. Актуальні проблеми теорії, історії, практики інформаційної, бібліотечної та архівної справи. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* : зб. матеріалів Восьмої міжнар. наук. конф., м. Київ, 15–17 трав. 2025 р. / редкол.: Ю. І. Горбань, Т. В. Новальська, О. О. Каракоз [та ін.]. ; упоряд. О. О. Гарачковська, Л. І. Прокопенко. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2025. Ч. 2.. С. 154–156.